VENERABILIS BEDAE PRESBYTERI, ECCLESIASTICAE HISTORIAE...

Beda

Digitized by Google

NAZIONALE
9
8 A
M
38
CENTRALE V. E. II
ROMA

ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

9.8.A38

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM, LIBRI V.

CVM INDICE, QVI MAterias inſigniores ordine literarum per libros & capita demonſtrat.

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica ſumptibus Arnoldi Mylij.
M. DCI.
Cum gratia & priuil. Sacr. Caeſ. Maieſt.

48

Digitized by Google

Digitized by Google

GLORIOSISSIMO REGI CEOLVVLPHO BEDA FAMVLVS CHRISTI ET presbyter.

Iſtoriam gẽtis Anglorum Eccleſiaſticam, quã nuper adiderã, libentiſſimè tibi deſideranti Rex & prius ad legendum ac probandum tranſmiſi, & nunc ad tranſſcribendũ ac plenius ex tempore meditandum retranſmitto. Satiſq́; ſtudium tuæ ſynceritatis amplector, quo non ſolum audiendis Scripturæ Sacræ verbis aurẽ ſedulus accõmodas, verumetiam noſcendis priorũ geſtis ſiue dictis, & maximè noſtræ gentis, virorũ illuſtrium curam vigilanter impendis. Siue enim hiſtoria de bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor ſolicitus inſtigatur: ſeu mala commemoret de prauis, nihilominus religioſus ac pius auditor ſiue lector, vitando quod noxium eſt ac peruerſum, ſolertius ad exequenda ea quæ bona ac Deo digna eſſe cognouerit, accenditur. Quod ipſum tu quoque vigilantiſſime deprehẽdens, hiſtoriam memoratam in notitiam tibi, ſimul & eis quibus te regendis diuina præfecit autho-

ritas, ob generalis curā ſalutis latius propagari deſideras. Vt autē in his quæ ſcripſi vel tibi magnanime Rex vel cæteris auditoribus ſiue lectoribus huius hiſtoriæ, occaſionem dubitandi ſubtraham, quibus hæc maximè autoribus didicerim, breuiter intimare curabo. Autor ante omnes atq; adiutor opuſculi huius Albinus Abbas reuerendiſſimus vir per omnia doctiſſimus extitit. Qui in Eccleſia Cantuariorum à beatæ memoriæ Theodoro Archiepiſcopo & Hadriano Abbate viris venerabilibus atq; eruditiſſimis inſtitutus, diligenter omnia quæ in ipſa Cantuariorum prouincia vel etiam in contiguis eiuſdem regionibus à diſcipulis beati Papæ Gregorij geſta fuêre, vel monimētis literarum vel ſeniorū traditione cognouerat, ea mihi de his quæ memoria digna videbātur per religioſum Londoniēſis Eccleſiæ preſbyterum Nothelmū ſiue literis mandata ſiue ipſius Nothelmi viua voce referenda, tranſmiſit. Qui videlicet Nothelmus poſtea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorij Papæ ſimul & aliorum Pontificum epiſtolas, perſcrutato eiuſdem Sanctæ Eccleſiæ Romanæ ſcrinio, permiſſu eius qui nūc ipſi Eccleſiæ præeſt Gregorij Pōtificis, inuenit. Reuerſusq; nobis noſtræ hiſtoriæ inſerendas cum conſilio præfati Albini reueren-

diſſimi

Digitized by Google

diſſimi patris attulit. A principio itaq; voluminis huius vſq; ad tempus quo gens Anglorum fidem Christi percepit, ex priorum maximè ſcriptis hincinde collectis ea quæ promemus didicimus. Exinde autem vſq; ad tempora præſentia, quæ in Eccleſia Cantuariorũ per diſcipulos beati Gregorij Papæ, ſiue ſucceſſores eorum vel ſub quibus Regibus geſta ſint memorati, Abbatis Albini induſtria, Nothelmo vt diximus perferente, cognouimus. Qui etiam prouinciæ Orientalium Saxonum ſimul & Occidentalium nec non & Orientalium Anglorum atq; Nordan Humbrorum à quibus præſulibus vel quorũ tempore Regum gratiam Euangelij perceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Deniq; hortatu præcipuè ipſius Albini, vt hoc opus agredi auderem, prouocatus ſum: Daniel quoq; reuerendiſſimus Occidentalium Saxonum Epiſcopus, qui nunc vſq; ſupereſt, nonnulla mihi de hiſtoria Eccleſiaſtica prouinciæ ipſius, ſimel & proximæ illi Auſtralium Saxonum, nec non & Vectæ inſulæ literis mãdata declarauit. Qualiter verò per miniſterium Ceddi & Ceaddæ religioſorum Chriſti ſacerdotum, vel prouincia Merciorum ad fidem Chriſti quam non nouerat peruenerit, vel prouincia Orientalium Saxonum fidem quam

olim exſufflauerat recuperauerit, qualis etiam ipſorum patrũ vita vel obitus extiterit, diligenter à fratribus Monaſterij, quod ab ipſis conditum Laſtingen cognominatur, agnouimus. Porrò in prouincia Orientalium Anglorum quæ fuerint geſta Eccleſiaſtica, partim ex ſcriptis, vel traditione priorum, partim reuerendiſſimi Abbatis Eſij relatione comperimus. At verò in prouincia Lindiſſig quæ ſint geſta erga fidem Chriſti, quæuè ſucceſſio ſacerdotalis extiterit, vel literis reuerendiſſimi antiſtitis Cyneberthi vel aliorum fidelium virorum viua voce didicimus. Ad hæc quæ in Nordan Humborum prouincia, ex quo tempore fidem Chriſti perceperunt vſq; ad præſens, per diuerſas regiones in Eccleſia ſint acta, non vnoquolibet auctore, ſed fideli innumerorum teſtium, qui hæc ſcire vel meminiſſe potuerunt aſſertione cognoui, exceptis his, quæ per meipſum noſſe poteram. Inter quæ notandum, quod ea quæ de ſanctiſſimo patre noſtro & antiſtite Cudberto vel in hoc volumine, vel in libello geſtorum ipſius conſcripſi, partim ex eis quæ de illo à fratribus Lindis Farnenſis Eccleſiæ ſcripta repperi aſſumpſi, ſimpliciter fidem hiſtoriæ quam legebam accommodans, partim verò ea quæ certiſſima fidelium virorum atteſta-

atteſtatione per meipſum cognoſcere potui, ſolerter adijcere curaui. Lectoremq́ſ ſuppliciter obſecro, vt ſi qua in his quæ ſcripſimus aliter quàm ſe veritas habet poſita reppererit, non hoc nobis imputet, qui (quæ vera lex hiſtoriæ eſt) ſimpliciter ea quæ fama vulgante collegimus, ad inſtructionem poſteritatis literis mandare ſtuduimus.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM.

LIBER I.

DE SITV BRITANNIAE vel *Hyberniæ & priſcis earum incolis.*

CAPVT I.

BRitannia Oceani Inſula, cui quondã Albion nomen fuit, inter Septentrionem & Occidentem locata eſt Germaniæ, Galliæ Hiſpaniæ, maximis Europæ partibus multo interuallo aduerſa. Quæ per milia paſſuum octingenta in Boream longa, latitudinis habet milia ducenta, exceptis duntaxat prolixioribus diuerſorum promontoriorũ tractibus, quibus efficitur, vt circuitus eius quadragies octies ſeptuaginta quinque milia compleat. Habet à meridie Galliam belgicam, cuius proximum littus tranſmeantibus aperit ciuitas, quæ dicitur Ruthubi portus, qui portus à gente Anglorum nunc corruptè Reptaceſtir vocata, interpoſito mari

à Geſſo-

à Geſſoriaco Morinorum gentis littore proximo traiectu, miliarũ quinquaginta, ſiue, vt quidam ſcripsêre, ſtadiorum quadringentorum quinquaginta. A tergo autem, vnde Oceano infinito patet, Orcadas inſulas habet. Optima frugibus atq; arboribus inſula, & alendis apta pecoribus ac iumentis. Vineas etiam quibuſdam in locis germinans: ſed & auium ferax terra mariq; generis diuerſi, fluuijs quoque multũ piſcoſis, ac fontibus præclara copioſis. Et quidem præcipuè iſſicio abundat & anguilla. Capiuntur autem ſępiſſimè & vituli marini, & delphines, nec non & balenæ. Exceptis autem variorũ generibus conchiliorum. In quibus ſunt & muſculæ, quibus incluſam ſæpè Margaritam omnis quidem coloris optimam inueniunt, id eſt, & rubicundi & purpurei & hyacinthini & praſini, ſed maximè candidi. Sunt & cochleæ ſatis ſuperq; abundantes, quib⁹ tinctura coccinei coloris cõficitur. Cuius rubor pulcherrimus nullo vnquam ſolis ardore, nulla valet pluuiarum iniuria palleſcere: ſed quo vetuſtior, eo ſolet eſſe venuſtior. Habet fontes ſalinarum, habet & fontes calidos, & ex eis fluuios balnearum calidarum, omni ætati & ſexui per diſtincta loca iuxta ſuum cuiq; modum accommodos.

modos. Aqua enim (vt ſanctus Baſilius dicit) feruidã qualitatem recipit, quum per certa quædam metalla tranſcurrit, & fit non ſolum calida, ſed & ardens. Quæ etiam venis metallorũ æris, ferri, plumbi, & argenti fœcunda, gignit & lapidem Gagatem plurimum optimumq́ue. Eſt autem nigrogemmeus, & ardens igni admotus, incenſus ſerpentes fugat. Attritu calefactus adplicita detinet æquè vt ſuccinum. Erat & viginti & octo ciuitatibus quondam nobiliſſimis inſignita, præter caſtella innumera, quæ & ipſa muris, turribus, portis ac ſeris erant inſtructa firmiſſimis. Et quia prope ſub ipſo Septentrionali vertice mundi iacet, lucidas æſtate noctes habet, ita vt medio ſæpè tempore noctis in quæſtionem veniat intuentibus, vtrũ crepuſculum adhuc permaneat veſpertinum, an iam aduenerit matutinum: vtpote nocturno ſole non longè ſub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte. Vnde etiam plurimæ longitudinis habet dies æſtate, ſicut & noctes contrà in bruma, ſole nimirũ tunc in Lybicas partes ſecedente, id eſt, horarũ decem & octo. Plurimæ item breuitatis noctes æſtate, & dies habet in bruma, hoc eſt, ſex ſolummodo æquinoctialium horarum. Cũ in

Armenia,

Armenia, Macedonia. Italia, cæteriſque eiuſdem lineæ regionib⁹ longiſſima dies ſiue nox quindecim, breuiſſima nouem compleat horas. Hæc in præſenti iuxta numerũ librorum, quib⁹ lex diuina ſcripta eſt, quinq; gentium linguis vnã eandemque ſummæ veritatis & veræ ſublimitatis ſcientiam ſcrutatur & cõfitetur, Anglorũ videlicet, Britonũ, Scottorum, Pictorũ & Latinorum, quæ meditatione ſcripturarũ cæteris omnib⁹ eſt facta com munis In primis hæc inſula Britones ſolum, à quib⁹ nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano (vt fertur) Britãniam aduecti, auſtrales ſibi partes illius vindicarunt. Et cũ plurimã inſulæ partem (incipientes ab auſtro) poſſediſſent, contigit gentem Pictorum de Schythia (vt perhibent) longis nauibus nõ multis Oceanum ingreſſam, circumagente flatu ventorum extra fines omnes Britanniæ Hyberniam perueniſſe, eiuſq; Septentrionales oras intraſſe atq; inuenta ibi gente Scottorum ſibi quoq; in partib⁹ illius ſedes petiſſe, nec impetrare potuiſſe. Eſt autẽ Hybernia inſula om nium poſt Britãniam maxima, ad Occidentẽ quidẽ Britanniæ ſita: ſed ſicut contra Aquilonẽ ea breuior, ita in meridiem ſe trans illius fines plurimũ protendens,

vſque contra Hiſpaniæ Septentrionalia, quamuis magno æquore interiacente, peruenit. Ad hanc ergo vſq; peruenientes nauigio Picti (vt diximus) petierunt in ea ſibi quoque ſedes & habitationem donari. Reſponderunt Scotti, quòd non ambos eos caperet inſula: ſed poſſumus (inquiunt) ſalubre vobis dare cõſilium, quid agere valeatis. Nouimus inſulam aliam eſſe non procul à noſtra contra ortum ſolis, quam ſæpè lucidioribus diebus de lõgè aſpicere ſolemus. Hanc adire ſi vultis, habitabilem vobis facere valeatis: vel ſi qui reſtiterint, nobis auxiliarijs vtimini. Itaque petentes Britanniam Picti habitare per Septentrionales inſulæ partes cœperunt. Nam auſtrina Britones occupauerant. Cumq; vxores Picti non habentes peterent à Scottis, ea ſolũ conditione dare conſenſerunt, vt vbi res veniret in dubium magis de fœminea regum proſapia, quã de maſculina regem ſibi eligerent: quod vſque hodie apud Pictos conſtat eſſe ſeruatum. Procedente autem tempor[illegible]rannia poſt Britones & Pictos terti[illegible]orum nationem in Pictorũ parte receperit. Qui duce Reuda de Hybernia egreſſi, vel amicitia vel ferro ſibimet inter eos ſedes, quas hactenus habent, vindicarunt. A quo videlicet duce:

ect duce vſque hodie Dalreudini vocantur: nam lingua eorũ dal partem ſignificat. Hybernia autem & latitudine ſui ſtatus & ſalubritate ac ſerenitate aërũ multum Britanniæ præſtat, ita vt rarò ibi nix plus quàm triduana remaneat: nemo propter hyemem aut fœna ſecet æſtate, aut ſtabula fabricet iumentis. Nullũ ibi reptile videri ſoleat, nullus viuere ſerpens valeat. Nam ſæpè illò de Britannia allati ſerpẽtes, mox vt proximante terris nauigio, odore aëris illius adtacti fuerint intereant: quin potius omnia penè quæ de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Denique vidimus, quibuſdam à ſerpente percuſſis, raſa folia codicum, qui de Hybernia fuerunt, & ipſam raſuram aquæ immiſſam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedaſſe tumorẽ. Diues lactis ac mellis inſula, nec vinearum expers, piſcium volucrumque: ſed & ceruorum venatu inſignis. Hæc autẽ propriè patria Scottorum eſt. Ab hac egreſſi (vt diximus) tertiam in Britannia Britonibus, & Pictis gentem addiderunt. Eſt autẽ ſinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Britonũ à Pictis ſecernebat. Qui ab Occidente in terras longo ſpatio erumpit,

vbi eſt ciuitas Britonum munitiſſima vſq; hodie, quæ vocatur Alcuith. Ad cuius videlicet ſinus partem Septentrionalem Scotti (quos diximus) aduenientes ſibi locum patriæ fecerunt.

VT BRITANNIAM PRImus Romanorum Caius Iulius adierit.

CAPVT II.

VErùm eadem Britannia Romanis vſq; ad Caium Iulium Cæſarem inacceſſa atq; incognita fuit. Qui anno ab vrbe cōdita quingenteſimo nonageſimotertio, ante verò incarnationis dominicæ tēpus anno ſexageſimo, functus gradu conſolatus cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorū Gallorumq; gentes, qui Rheno tantum flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, vnde in Britanniam proximus & breuiſſimus tranſitus eſt. Et nauibus circiter onerarijs atque actuarijs octoginta præparatis in Britanniam tranſuehitur, vbi acerba primùm pugna fatigatus, deinde aduerſa tempeſtate correptus, plurimam claſſis partem, & nō paruum numerū militum, equitum verò penè omnem diſperdidit. Regreſſus in Galliam, legiones in Hyberna dimiſit, ac ſexcentas na-

tas naues vtriuſq; commodi fieri imperauit. Quibus iterum in Britanniam tranſuectus, dum ipſe in hoſtem cũ ingenti exercitu pergit, naues in anchoris ſtantes, tempeſtate correptæ vel colliſæ inter ſe, vel harenis illiſæ ac diſſolutæ ſunt. Ex quibus quadraginta perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ ſunt. Cæſaris equitatus primo congreſſu à Britannis victus, ibidem Labienus tribunus occiſus eſt. Secundo prẹlio cũ magno ſuorũ diſcrimine victos Britannos in fugã vertit. Inde ad flumen Thameſim profectus eſt, quem vno tantũ loco vadis tranſmeabilem ferunt. In huius vlteriores ripa, Caſſabellauno duce, immenſa hoſtium multitudo cõſederat, ripamq; fluminis, ac penè totũ ſub aqua vadũ acutiſſimis ſudibus præſtruxerat. Quarũ veſtigia ſudium ibidẽ vſq; hodie viſuntur, & videtur inſpectãtibus, quòd ſingulæ earum ad modum humani femoris groſſæ & circũfuſæ plumbo immobiliter hæreant, in profundũ fluminis infixæ. Quod vbi à Romanis deprehenſum ac vitatũ eſt, Barbari legionum impetum non ferentes, ſyluis ſeſe abdidêre, vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac ſæpè lacerabant. Interea Trinobantum firmiſſima ciuitas, cum

Andro-

Digitized by Google

Androgorio duce, datis quadraginta obſidibus Cæſari ſeſe dedidit. Quod exemplum ſecutæ vrbes aliæ complures, in fœdus Romanorum venerunt, ijſdem demonſtrantibus, Cæſar oppidum Caſſibellaum inter duas paludes ſitum, obtentu inſuper ſyluarum munitum, omnibusq́; rebus conſertiſſimum, tandem graui bello cepit. Exin Cæſar à Britannis reuerſus in Galliam, poſtquam legiones in Hyberna miſit, repentinis bellorum tumultibus vndique circumuentus & & conflictatus eſt.

VT EANDEM SECVNDVS Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam inſulas adiecerit Romano imperio. Sed & Veſpaſianus ab eo miſſus Vectam quoq; inſulam Romanis ſubdiderit.

CAPVT III.

ANno autem ab vrbe condita ſeptingenteſimo nonageſimo ſeptimo Claudius Imperator ab Auguſto quartus, cupiens ſe vtilem reipublicæ oſtentare principem, bellum vbique & victoriam vndecunque quæſiuit. Itaque expeditionem in Britanniam mouit, quę excitata in tumultū propter non reddi-

redditos transfugas videbatur. Tranſuectus in inſulam eſt, quam neque ante Iulium Cæſarem, neque poſt eum quiſquam adire auſus fuerat, ibique ſine vllo prælio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimam inſulæ partem in deditionem recepit. Orcadas etiam inſulas vltra Britanniam in Oceano poſitas, Romano adiecit imperio, ac ſexto quàm profectus erat menſe Romam rediit, filioque ſuo Britannici nomen impoſuit. Hoc autem bellum quarto imperij ſui anno compleuit, qui eſt annus ab incarnatione domini quadrageſimuſſextus. Quo etiam anno fames grauiſſima per Syriam facta eſt, quæ in actibus Apoſtolorũ per Prophetam Agabum prædicta eſſe memoratur. Ab eodem Claudio Veſpaſianus, qui poſt Neronem imperauit, in Britanniam miſſus, etiam Vectam inſulã Britanniæ proximam à meridie Romanorum ditioni ſubiugauit. Quæ habet ab Oriente in Occaſum triginta circiter milia paſſuum, ab auſtro in boream duodecim, in Orientalibus ſuis partibus mari ſex milium, in Occidentalibus trium à meridiano Britãniæ littore diſtans. Succedens autẽ Claudio in imperium Nero, nil omninò in re militari auſus eſt. Vnde inter alia Romani regni detrimen-
ta in-

ta innumera Britanniam penè amiſit. Nam duo ſub eo nobiliſſima oppida illic capta atque ſubuerſa ſunt.

VT LVCIVS BRITANNOrum rex miſſis ad Eleutherium Papam litteris Chriſtianum ſe fieri petierit.

CAPVT IIII.

ANno ab incarnatione domini centeſimo quinquageſimo ſexto Marcus Antonius Verus decimus quartus ab Auguſto regnū cum Aurelio Cōmodo fratre ſuſcepit. Quorum temporibus cū Eleutherius vir ſanctus pontificatui Romanæ Eccleſiæ preeſſet, miſit ad eum Lucius Britannorum rex epiſtolam, obſecrans vt per eius mandatum Chriſtianus efficeretur. Et mox effectum piæ poſtulationis conſecutus eſt, ſuſceptamq́; fidem Britanni vſque in tempora Diocletiani principis inuiolatam integramq́; quieta pace ſeruabant.

VT SEVERVS RECEPTAM Britanniæ partem vallo à cæteris diſtinxerit.

CAPVT V.

ANno ab incarnatione domini centeſimo octageſimo nono, Seuerus

rus genere Aphertripolitanus ab oppido Lepti decimus ſeptimus ab Auguſto imperium adeptus, decem & ſeptem annis tenuit. Hic natura ſæuus, multis ſemper bellis laceſſitus, fortiſſimè quidem rempublicam, ſed laborioſiſſimè rexit. Victor ergo ciuilium bellorum, quæ ei grauiſſima occurrerunt, in Britanniam defectu penè omnium ſociorum trahitur, vbi magnis grauibusq; prælijs ſæpè geſtis, receptam partem inſulæ, à cæteris indomitis gentibus non muro (vt quidā æſtimant) ſed vallo diſtinguendam putauit. Murus etenim de lapidibus, vallū verò (quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur) fit de ceſpitibus, quibus circumciſis è terra, velut murus extruitur altus ſuper terram, ita vt in ante fiat foſſa, de qua leuati ſunt ceſpites, ſupra quā ſudes de lignis fortiſſimis præfiguntur. Itaque Seuerus magnam foſſam firmiſſimumq; vallum, crebris inſuper turribus communitum, à mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obijt, relinquens duos filios Baſſianum & Getam, quorum Geta hoſtis publicus iudicatus interijt, Baſſianus verò Antonini cognomine aſſumpto regno potitus eſt.

DE

DE IMPERIO DIOCLETIANI, & ut Chriſtianos perſecutus ſit.

CAPVT VI.

ANNo incarnationis dominicę ducẽteſimo octãgeſimo ſexto Diocletianus triceſimus tertius ab Auguſto Imperator ab exercitu electus, annis viginti fuit, Maximianumque cognomento Herculium ſocium creauit imperij. Quorũ tempore Carauſius quidam genere quidem infimus, ſed conſilio & manu promptus, cũ ad obſeruanda Oceani littora (quæ tunc Franci & Saxones infeſtabant) poſitus, plus in perniciem quàm in prouentum rei publicæ ageret, ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte reſtituendo dominis, ſed ſibi ſoli vendicando, accedens ſuſpicionem, quia ipſos quoque hoſtes ad incurſandos fines artificij negligentia permitteret. Quamobrem à Maximiano iuſſus occidi purpuram ſumpſit, ac Britannias occupauit, quibus ſibi per ſeptem annos fortiſſimè vindicatis ac retentis, tandem fraude Allecti ſocij ſui interfectus eſt. Allectus verò poſteà ereptam Carauſio inſulam per triennium tenuit, quẽ Aſclepiodotus præfectus prætorio oppreſſit, Britan-

Britanniamq́; poſt decem annos recepit. Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente vaſtari Eccleſias, affligi, interficique Chriſtianos decimo poſt Neronē loco præceperunt, quæ perſecutio omnibus ferè ante actis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs Eccleſiarum, proſcriptionibus innocentum, cædibus Martyrum inceſſabiliter acta eſt. Denique etiam Britanniam cũ plurima confeſſionis Deo deuotè gloria ſublimauit.

PASSIO S. ALBANI ET SOciorum eius, qui eo tempore pro domino ſanguinem fuderunt.

CAPVT VII.

SIquidem in ea paſſus eſt Sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in laude virginum, cum beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad dominũ venirent, mentionem faceret, ait:

Albanum egregium fœcunda Britannia profert. Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cum perfidorum Principum mandata aduerſum Chriſtianos ſæuirent, clericũ quendam perſecutores fugientem hoſpitio recepit. Quem dum oratio-

orationibus continuis ac vigilijs diu noctuq́; ſtudere conſpiceret, ſubitò diuina gratia reſpectus exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac ſalutaribus eius exhortationibus paulatim edoctus, relictis idololatriæ tenebris, Chriſtianus integro ex corde factus eſt. Cumq́; præfatus clericus aliquot diebus apud eum hoſpitaretur, peruenit ad aures nefandi Principis, confeſſorem Chriſti, cui necdū fuerat locus Martyrij deputatus, penes Albanum latere. Vnde ſtatim iuſſit, milites eum diligentius inquirere. Qui cū ad tugurium martyris perueniſſent, mox ſe Sanctus Albanus prò hoſpite ac magiſtro ſuo ipſius habitu, id eſt, caracalla, qua veſtiebatur indutus, militibus exhibuit, atque ad iudicem vinctus perductus eſt. Contigit autē iudicem ea hora, qua ad eum Albanus adducebatur, aris aſſiſtere, ac dæmonibus hoſtias offerre. Cumq́; vidiſſet Albanum, mox ira ſuccēſus nimia, quòd ſe ille vltrò, pro hoſpite quē ſuſceperat, militib⁹ offerre ac diſcrimini dare pręſumpſiſſet, ad ſimulacra dæmonum, quibus aſſiſtebat, eum iuſſit pertrahi. Quia rebellem, inquiens, ac ſacrilegum celare, quàm militibus reddere maluiſti, vt cōtemptor diuum, meritam blaſphemiæ ſuæ pœnam lueret, quæcum-

cumq; illi debebātur ſupplicia, tu ſoluere habes, ſi à cultu noſtratæ religionis diſcedere tentas. At Sanctus Albanus, qui ſe vltrò perſecutorib⁹ fidei Chriſtianum eſſe prodiderat, nequaquā minas Principis metuit, ſed accinctus armis militiæ ſpiritualis palā ſe iuſſis illius parere nolle pronunciabat. Tū iudex: Cuius, inquit, familiæ, vel generis es? Albanus reſpondit: Quid ad te pertinet, qua ſim ſtirpe genitus: ſed ſi veritatē religionis audire deſideras. Chriſtianū iam me eſſe, Chriſtianiſq; officijs vacare cognoſce. Ait iudex: Nomen tuū quęro, ꝙ ſine mora mihi inſinua. At ille: Albanus, inquit, à parentib⁹ vocor, & Deum verū ac viuum, qui vniuerſa creauit, adoro ſemper & colo. Tū iudex repletus iracundia dixit: Si vis perennis vitæ fœlicitate perfrui, dijs magnis ſacrificare ne differas. Albanus reſpondit: Sacrificia hæc quæ à vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari ſubiectis poſſunt, nec ſupplicantium ſibi deſideria vel vota complere. Quinimò quicunq; his ſacrificia ſimulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. His auditis iudex nimio furore commotus, cædi ſanctum Dei confeſſorem à tortoribus præcepit: autumans ſe verberibus, quam verbis non poterat, cordis

eius

eius emoliri conſtantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hęc pro domino, imò gaudenter ferebat. At vbi iudex illum tormentis ſuperari, vel à cultu Chriſtianæ religionis reuocari non poſſe perſenſit, capite eum plecti iuſſit. Cumq; ad mortem duceretur, peruenit ad flumen, quod muro & arena, vbi feriendus erat, meatu rapidiſſimo diuidebatur. Viditque ibi non paruam hominum multitudinem vtriuſque ſexus, conditionis diuerſæ & ætatis, quæ ſine dubio diuinitatis inſtinctu ad obſequiū beatiſſimi confeſſoris ac martyris vocabatur, & ita fluminis ipſius occupabat pontem, vt intrà veſperam tranſire vix poſſet. Denique cunctis penè egreſſis, iudex ſine obſequio in ciuitate ſubſtiterat. Igitur ſanctus Albanus, cui ardens inerat deuotio mentis ad martyrium ocius peruenire, acceſſit ad torrentem, & dirigens ad cœlū oculos, ilicò ſiccato alueo, vidit vndam ſuis ceſſiſſe ac viam dediſſe veſtigijs. Quod cū inter alios etiam ipſe carnifex, qui eum percuſſurus erat, vidiſſet, feſtinauit ei, vbi ad locū deſtinatum morti venerat, occurrere: diuino nimirum admonitus inſtinctu, proiectoque enſe, quem ſtrictum tenuerat, pedibus eius aduoluitur, multum deſiderans, vt

cum

cum martyre, vel pro martyre, quem percutere iubebatur, ipſe potius mereretur percuti. Dum ergo is ex perſecutore factus eſſet collega veritatis & fidei, ac iacēte ferro eſſet inter carnifices iuſta cunctatio, montem cum turbis reuerendiſſimus Dei confeſſor aſcendit. Qui opportunè lætus gratia decentiſſima quingentis ferè paſſibus ad arenam ſitus eſt, varijs herbarum floribus depictus, imò vſquequaq; veſtitus, in quo nihil repentè arduum, nihil præceps, nihil abruptū, quem lateribus longè lateq; deductum in modum æquoris natura complanat. Dignum videlicet eum pro inſita ſibi ſpecie venuſtatis iam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur. In huius ergo vertice ſanctus Albanus dari ſibi à Deo aquam rogauit, ſtatimque incluſo meatu ante pedes eius fons perennis exortus eſt, vt omnes agnoſcerent, etiam torrentem martyri obſequium detuliſſe. Neque enim fieri poterat, vt in arduo montis cacumine martyr aquam, quam in fluuio non reliquerat, peteret: ſi hoc oportunum eſſe non videret. Qui videlicet fluuius miniſterio perſoluto, deuotione completa, officij teſtimonium relinquens, reuerſus eſt ad naturam. Decollatus itaque martyr fortiſſimus, ibi-

dem accepit coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Sed ille qui pijs ceruicibus impias intulit manus, gaudere ſuper mortuum nō eſt permiſſus. Nam oculi eius in terram vna cum beati martyris capite deciderunt. Decollatus eſt ibi etiam tum miles ille, qui antea ſuperno nutu correptus, ſanctum Dei confeſſorem ferire recuſauit. De quo nimirum conſtat, quia etſi fonte baptiſmatis non eſt ablutus: ſui tamen eſt ſenguinis lauacro mundatus, ac regni cœleſtis dignus factus ingreſſu. Tunc iudex tanta miraculorum cœleſtium nouitate perculſus, ceſſari mox à perſecutione præcepit, honorē referre incipiens cædi ſanctorum, per quam eos opinabatur prius à Chriſtianæ fidei poſſe deuotione ceſſare. Paſſus eſt autem beatus Albanus die decimo Kalendarum Iuliarum iuxta ciuitatem Verolamium, quæ nunc à gente Anglorum Vuerlamaceſtir ſiue Vuarlingaceſtir appellatur, vbi poſtea redeunte temporum Chriſtianorum ſerenitate, Eccleſia eſt mirandi operis, atque eius martyrio condigna extructa. In quo videlicet loco vſque ad hanc diem curatio infirmorū, & frequentium operatio virtutum celebrari nō deſinit. Paſſi ſunt ea tempeſtate Aaron & Iulius Le-

gionum

gionum vrbis ciues, alijque vtriuſque ſexus diuerſis in locis perplures. Qui diuerſis cruciatib⁹ torti, & inaudita membrorum diſcerptione lacerati, animas ad ſupernæ ciuitatis gaudia perfecto agone miſerunt.

VT HAC CESSANTE PERſecutione, Eccleſia in Britannis aliquantulum vſq; ad tempora Arrianæ veſaniæ pacem habuerit.

CAPVT VIII.

At vbi turbo perſecutionis quieuit, progreſſi in publicum fideles Chriſti, qui ſe tempore diſcriminis ſyluis ac deſertis abditisúe ſpeluncis occultauerant, renouant Eccleſias ad ſolum vſque deſtructas, baſilicas ſanctorũ Martyrũ fundant, cõſtruunt, perficiunt, ac veluti victricia ſigna paſſim propalant, dies feſtos celebrant, ſacra mundo corde atq; ore cõficiunt. Manſitq; hæc in Eccleſijs Chriſti, quæ erant in Britannia, pax, vſque ad tempora Arrianæ veſaniæ, quæ, corrupto orbe toto, hanc etiã inſulam, extra orbem tã longè remotam, veneno ſui infecit erroris. Et hac quaſi via peſtilentiæ trans oceanũ patefacta, non mora, omnis ſe lues hæreſeos cuiuſque,

inſulæ noui ſemper aliquid audire gaudenti,& nihil certi firmiter obtinenti infudit. His temporibus Conſtantius, qui viuēte Diocletiano Galliam Hiſpaniamq́ue regebat, vir ſummæ manſuetudinis & ciuilitatis, in Britannia mortem obijt. Hic Conſtantinum filium ex concubina Helena creatū imperatorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius, quòd Conſtantinus in Britannia creatus imperator patri in regnum ſucceſſerit. Cuius temporibus Arriana hæreſis exorta, & in Nicena ſynodo detecta atque damnata, nihilominus exitiabile perfidiæ ſuæ virus (vt diximus) non ſolum orbis totius ſed & inſularum Eccleſijs aſperſit.

VT REGNANTE GRATIANO Maximus in Britannia Imperator creatus cum magno exercitu in Galliam redierit.

CAPVT IX.

ANno ab incarnatione domini trecenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo Gratianus quadrageſimus ab Auguſto poſt mortem Valentis ſex annis imperium tenuit: quamuis iam dudum antea cum patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret. Qui cū afflictum & penè

& penè collapſum reipublicæ ſtatum videret, Theodoſium Hiſpanum virum reſtituendæ reipublicæ neceſſitate apud Sirmium purpuram induit, Orientiſque & Traciæ ſimul præfecit imperio. Qua tempeſtate Maximus vir quidem ſtrenuus & probus, atque Auguſto dignus: niſi contra Sacramenti fidem per tyrannidem emerſiſſet in Britannia: Inuitus propemodum ab exercitu creatus Imperator, in Galliam tranſijt, vbi Gratianum Auguſtū ſubita incurſione perterritum, atque in Italiam tranſire meditantem, dolis circumuentū interfecit, fratremq; eius Valentinianū Auguſtum Italia expulit. Valentinianus in Orientem refugiens, à Theodoſio paterna pietate ſuſceptus, mox etiam imperio reſtitutus eſt: clauſo videlicet intra muros Aquilegiæ, & capto atque ocioſo ab eis Maximo tyranno.

VT ARCADIO REGNANte, Pelagius Brito contra gratiam Dei ſuperbæ bella ſuſceperit.

CAPVT X.

ANno ab incarnatione domini trecenteſimo nonageſimo quarto Arcadius filius Theodoſij cū fratre Ho-

tre Honorio quadrageſimus tertius ab Auguſto regnum ſuſcipiens, tenuit annos tredecim. Cuius temporibus Pelagius Brito contra auxilium gratiæ ſupernæ venena ſuæ perfidiæ longè lateque diſperſit, vtens cooperatore Iuliano de Campania, quem dudum amiſſi Epiſcopatus intemperans cupido exagitabat. Quibus ſanctus Auguſtinus, ſicut & cæteri patres orthodoxi, multis ſententiarum catholicarũ milibus reſponderunt, nec eorum tantum dementiam corrigere valebant: ſed quod grauius eſt, correpta eorum veſania, magis augeſcere contradicendo, quàm fauendo veritati, voluit emendari. Quod pulchrè verſibus heroicis Proſper rhetor inſinuat cùm ait:

Contra Auguſtinũ narratur ſerpere quidam
Scriptor, quem dudũ liuor adurit edax.
Qui caput obſcuris cõtectum vtcunq; cauernis
Tollere humo miſerum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge ſua æquorei pauêre Britanni,
Aut huic Campano gramine corda tument.

VT REGNANTE HONORIO Gratianus & Conſtantius in Britannia tyranni creati, & mox prior in Britannia, ſecundus in Gallia ſint interempti.

CAPVT XI.

ANno ab incarnatione Domini quadringenteſimo ſeptimo, tenente imperium Honorio Auguſto filio Theodoſij iunioris loco ab Auguſto quadrageſimo quarto, ante biennium Romanæ irruptionis, quæ per Alaricum regem Gotthorum facta eſt, cùm gentes Alanorum, Sueuorum, Vandalorum, multæque cum his aliæ, protritis Francis, tranſito Rheno, totas per Gallias ſæuirent, apud Britãnias Gratianus municeps tyrannus creatur & occiditur. Huius loco Conſtantinus ex infima militia, propter ſolam ſpem nominis ſine merito virtutis eligitur, qui continuò, vt inuaſit imperium, in Gallias tranſijt, vbi ſæpè à Barbaris incertis fœderib⁹ illuſus, detrimento magis reipublicæ fuit. Vnde mox iubente Honorio Conſtantius comes in Galliam cũ exercitu profectus, Conſtantinum imperatorem apud Arelatem ciuitatem clauſit, cepit, & occidit. Cõſtantemq; filiũ eius,

quem ex monacho Cęſarem fecerat, Gerontius comes ſuus apud Viennam interfecit. Fracta eſt autem à Gotthis anno milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto ſuæ conditionis, ex quo tempore Romani in Britannia regnare ceſſarunt, poſt annos fermè quadringentos ſeptuaginta ex quo Caius Iulius Cęſar eandem inſulam adijt. Habitabant autē intra vallium, quod Seuerum trans inſulam feciſſe commemorauimus, ad plagam meridianam, quod ciuitates, fana, pontes, & ſtratæ ibidem factæ vſque hodie teſtantur, & cæterū vlteriores Britanniæ partes vel eas etiam quæ vltra Britanniam ſunt inſulas iure dominādi poſſidebant.

VT BRITONES A SCOTTIS vaſtati Pictisq́, Romanorum auxilia quæſierint, qui ſecundò venientes murum trans inſulam fecerunt. Sed hi confeſtim à præfatis hoſtibus interrupti maiore ſint calamitate depreſſi.

CAPVT XII.

EXin Britannia omni armato milite, militarib⁹ copijs vniuerſis, tota floridæ iuuentutis alacritate ſpoliata, quæ tyrannorū temeritate abducta, nuſquam vltra domū redijt, prædæ tantum

patuit,

patuit, vtpote omnis bellici vſus prorſus ignara. Denique ſubito duabus gentibus tranſmarinis vehementer ſæuis, Scottorum à Circio, Pictorũ ab Aquilone multos ſtupet gemitq; per annos. Tranſmarinas autem dicimus has gentes, non quòd extra Britanniam eſſent poſitæ, ſed quia à parte Britonum erant remotæ, duobus finib' mari interiacentibus, quorum vnus ab Orientali mari, alter ab Occidentali, Britanniæ terras longè lateque irrumpit, quamuis ad ſe inuicem pertingere poſſint. Orientalis habet in medio ſui vrbem Guidi. Occidentalis ſupra ſe, hoc eſt, ad dexteram ſui habet vrbem Alcluith, quod lingua eorum ſignificat Petram Cluith: eſt enim iuxta fluuium nominis illius. Ob harum ergo infeſtationem gentium, Britones legatos Romam cum epiſtolis mittentes, lachrymoſis precibus auxilia flagitabant, ſubiectionemq; continuam, dummodò hoſtis imminens longius arceretur, promittebant. Quibus mox legio deſtinatur armata, quæ vbi in inſulam aduecta, & congreſſa eſt cum hoſtibus, magnam eorum multitudinem ſternens, cæteros ſociorum finibus expulit, eoſq; interim à diriſſima depreſſione liberatos, hortata eſt, inſtruere inter duo maria trans inſu-

lam murum qui arcendis hoſtibus poſſet eſſe præſidio: ſicque domum cum triumpho magno reuerſa eſt. At inſulani murum, quem iuſſi fuerant non tam lapidibus quàm ceſpitibus conſtruentes, vtpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil vtilē ſtatuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel ſinus (de quibus diximus) maris per milia paſſuum plurima. Vt vbi aquarum munitio deerat, ibi præſidio valli fines ſuos ab hoſtium irruptione defenderent. Cuius operis ibidem facti, id eſt, valli latiſſimi & altiſſimi vſque hodie certiſſima veſtigia cernere licet. Incipit autem duorum fermè miliū ſpacio à monaſterio Æbercurnig ad Occidentem, in loco qui ſermone Pictorum Peanuahel, lingua autem Anglorum Penueltum appellatur, & tendens contra Occidentem terminatur iuxta vrbem Alcluith. Verùm priores inimici vt Romanum militem abijſſe conſpexerant, mox aduecti nauibus irrumpunt terminos, cæduntq; omnia, & quaſi maturam ſegetem obuia quæq; metunt, calcant, tranſeunt. Vnde rurſum mittuntur Romā legati, flebili voce auxilium implorantes, ne penitus miſera patria deleretur, ne nomen Romanæ prouinciæ, quod apud eos tam diu clarue-

claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vileſceret. Rurſum mittitur legio, quæ inopinata tempore autumni adueniens magnas hoſtium ſtrages dedit, eosque qui euadere poterant omnes trans maria fugauit, qui prius anniuerſarias prædas trans maria, milite nullo obſiſtente, cogere ſolebant. Tum Romani denunciauere Britonibus nō ſe vltra ob eorū defenſionem tam laborioſis expeditionib⁹ poſſe fatigati, ipſos potius monent arma corripere, & certandi cum hoſtibus ſtudium ſubire, qui nō ob aliam cauſam, quàm ſi ipſi inertia ſoluerentur, eis poſſent eſſe fortiores: quin etiam quia & hoc ſocijs quos derelinquere cogebantur, aliquid commodi allaturū putabant, murum à mari ad mare recto tramite inter vrbes, quæ ibidem ob metū hoſtium factæ fuerant (vbi & Seuerus quondam vallū fecerat) firmo de lapide locarunt. Quem videlicet murum hactenus famoſum atque conſpicuum, ſumptu publico priuatoq; adiuncta ſecū Britannorum manu conſtruebant, octo pedes latum, & duodecim altum, recta ab Oriente in Occaſum linea, vt vſq; hodie intuentibus clarum eſt. Quo mox condito, dant fortia ſegni populo monita, præbent inſtruendorum exemplaria

 armo-

armorum. Sed & in littore Oceani ad meridiem, quo naues eorum habebantur, quia & inde Barbarorum irruptio timebatur, turres per interualla ad proſpectum maris collocant, & valedicunt ſocijs tanquam vltra nõ reuerſuri. Quibus ad ſua remeantibus, cognita Scotti Pictique reditus denegatione redeunt confeſtim ipſi, & ſolitò confidentiores facti, omnem aquilonarem extremamque inſulæ partem pro indigenis ad murum vſq; capeſſunt. Statuitur ad hæc in ædito arcis acies ſegnis, vbi trementi corde ſtupida diu noctuque marcebat. At contra non ceſſant vncinata hoſtium tela. Ignaui propugnatores miſerrimè de muris tracti ſolo allidebantur. Quid plura? relictis ciuitatibus ac muro, fugiunt, diſperpuntur. Inſequitur hoſtis, accelerantur ſtrages, cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni à feris, ita miſeri ciues diſcerpuntur ab hoſtibus. Vnde à manſionibus ac poſſeſſiunculis ſuis eiecti, imminens ſibi famis periculum, latrocinatione, ac rapacitate mutua temperabant, augentes externas domeſticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi ſuſtentaculo, excepto venandi ſolatio, vacuaretur.

VI.

VT REGNANTE THEODOſio iuniore, cuius tempore Palladius ad Scottos in Chriſtum credentes miſſus eſt, Britones à Boëtio conſule auxilium flagitantes non impetrauerint.

CAPVT XIII.

ANno dominicæ incarnationis vigeſimo quadringenteſimo tertio Theodoſius iunior poſt Honorium quadrageſimus quintus ab Auguſto regnum ſuſcipiens viginti & ſeptem annis tenuit, cuius anno imperij octauo Palladius ad Scottos in Chriſtũ credentes à Pontifice Romanæ Eccleſiæ Cœleſtino primus mittitur Epiſcopus. Anno autẽ regni eius vigeſimo tertio Boëtius vir illuſtris, qui & patricius fuit, tertium cum Symacho geſſit conſulatum. Ad hunc pauperculæ Britonũ reliquiæ mittunt epiſtolam, cuius hoc principium eſt: Boëtio ter conſuli gemitus Britannorum. Et in proceſſu epiſtolæ ita ſuas calamitates explicant: Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum, aut iugulamur, aut mergimur. Neque hæc tamen agentes quicquam ab illo auxilij impetrare quieuerunt, vtpote

qui grauiſſimis eo tempore bellis cum Bleda & Attila regibus Hunnorum erat occupatus. Et quamuis anno ante hunc proximo Bleda Attilæ fratris ſui ſit interemptus inſidijs, Attila tamen ipſe adeò intolerabilis reipúblicæ remanſit hoſtis, vt totam penè Europam exciſis inuaſisq; ciuitatibus atque caſtellis corroderet. Quin & ijſdem temporibus fames Cōſtantinopolim inuaſit, nec mora peſtis ſecuta eſt, ſed & plurimi eiuſdem vrbis muri cum quinquaginta ſeptem turribus corruerunt, multis quoq; ciuitatibus collapſis, fames & aërum peſtifer odor plura hominū milia iumentorumque deleuit.

VT BRITONES FAME coacti, Barbaros ſuis è finibus pepulerint, nec mora frugum copia, luxuria, peſtilentia, & exterminium gentis ſecutum ſit.

CAPVT XIIII.

INterea Britones fames illa pręfata magis magisq; afficiens, ac famam ſuæ malitiæ poſteris diuturnā relinquens, multos eorum coëgit victas infeſtis prædonibus dare manus, alios verò nunquam, quin potius confidentes in diui-

num

num (vbi humanum ceſſauit) auxilium, de ipſis montibus, ſpeluncis ac ſaltibus continuè rebellabant, & tum primùm inimicis, qui per multos annos prædas in terra agebant, ſtrages dare cœperunt. Reuertuntur ergo impudentes graſſatores Hyberni domum. Poſt non longum tempus reuerſuri. Picti in extrema parte inſulæ tunc primū & deinceps quieuerunt, prędas tamen nonnunquam exinde & contritiones de Britonū gente agere non ceſſarunt. Ceſſante autem vaſtatione hoſtili, tantis frugum copijs inſula quantis nulla retro ætas meminit, affluere cœpit, cum quibus & luxuria creſcere, & hanc continuò omnium lues ſcelerum comitari accelerauit. Crudelitas præcipuè, & odium veritatis amorque mendacij, ita vt ſi quis eorum mitior & veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quaſi Britanniæ ſubuerſorem, omnium odia telaque ſine reſpectu contorquerentur. Et non ſolum hæc ſeculares viri, ſed etiam ipſe grex Domini, eiuſque paſtores egerunt, ebrietati, animoſitati, litigio, contentioni, inuidiæ, cæteriſque huiuſmodi facinoribus ſua colla, abiecto leui iugo Chriſti ſubdentes. Interea ſubitò corruptæ mentis homines acerba peſtis corripuit, quæ in breui tantam

eius

Digitized by Google

eius multitudinem ſtrauit, vt ne ſepeliendis quidem mortuis viui ſufficerent, ſed ne morte quidem ſuorum, nec timor mortis, hi qui ſupererant, à morte animæ, qua peccando ſternebantur, reuocari poterant. Vnde non multò poſt acrior gentem peccatricem, vltio diri ſceleris ſecuta eſt. Initum namq; eſt concilium, quid agendum, vbi quærendum eſſet præſidium, ad euitandas vel repellendas tam feras, tamque creberrimas gentium aquilonarium irruptiones, placuitque omnibus cum ſuo rege Vortigerio, vt Saxonum gentem de tranſmarinis partibus in auxilium vocarent, quod domini nutu diſpoſitum eſſe conſtat, vt veniret contra improbos malum, ſicut euidentius rerum exitus probauit.

VT INVITATA IN BRITANNIAM gens Anglorum primò quidem aduerſarios longius abire compulerit, ſed non multò poſt iuncto cum his fœdere in ſocios arma verterit.

CAPVT XV.

ANno ab incarnatione Domini quadringenteſimo nono Martianus cum Valentiniano quadrageſimus ſextus ab Auguſto regnum adeptus

adeptus ſeptem annis tenuit. Tunc Anglorum ſiue Saxonum gens inuitata à rege præfato Britanniam, tribus longis nauibus aduehitur, & in Orientali parte inſulæ iubente eodem Rege, locum manendi, quaſi pro patria pugnatura, re autem vera hanc expugnatura ſuſcepit. Inito ergo certamine cum hoſtibus, qui ab Aquilone ad aciém venerant, victoriam ſumpsêre Saxones. Quod vbi domi nunciatum eſt, ſimul & inſulæ fertilitas, ac ſegnitia Britonum, mittitur confeſtim illò claſſis prolixior armatorum, ferens manum fortiorem, quæ præmiſſæ adiuncta cohorti, inuincibilem fecit exercitum. Suſceperunt ergo qui aduenerant, donantibus Britannis locum habitationis inter eos, ea cõditione, vt hi pro patriæ pace & ſalute contra aduerſarios militarent, illi militantib⁹ debita ſtipendia conferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id eſt, Saxonibus, Anglis, Vitis. De Vitarũ origine ſunt Cantuarij & Vectuarij, hoc eſt, ea gens quæ Vectam tenet inſulam, & ea quæ vſque hodie in prouincia Occidentalium Saxonum, Vitarum natio nominatur: poſita contra ipſam inſulam Vectam. De Saxonibus, id eſt, ea regione quæ nunc antiquorũ Saxonum cognominatur,

Digitized by Google

minatur, venêre Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porrò de Anglis, hoc eſt, de illa patria, quæ Anglia dicitur, & ab eo tempore vſque hodie manere deſertus inter prouincias Vitarum & Saxonum perhibetur, Orientales Angli, Mediterranei Angli, Mercij tota Nord. Humbrorum progenies, id eſt, illarum gentium, quæ ad Boream. Humbri fluminis inhabitant, cæterique Anglorū populi ſunt orti. Duces fuiſſe perhibentur eorum primi duo fratres Hengiſtus & Horſus. E quibus Horſus poſtea occiſus in bello à Britonibus, hactenus in Orientalib' Cantij partibus monumentū habet ſuo nomine inſigne. Erant autem filij Vuetgiſli, cuius pater Vecta, cuius pater Voden. De cuius ſtirpe multarum prouinciarum regium genus originē duxit. Non mora ergo confluentibus certatim in inſulam gentium memoratarum cateruis grandeſcere populus cœpit aduenarū, ita vt ipſis quoque, qui eos aduocauerant, indigenis eſſent terrori. Tū ſubitò initio ad tempus fœdere cū Pictis, quos longius iam bellando pepulerant, in ſocios arma vertere incipiunt. Et primum quidem annonas ſibi eos affluentius miniſtrare, cogunt, querentesq; occaſionem diuortij proteſtantur,

ſtantur, niſi profuſior ſibi alimentorum copia daretur, ſe cuncta inſulæ rupto fœdere loca vaſtaturos: neque aliquando ſegnius minas effectibus proſequuntur. Siquidem, vt breuiter dicam, accenſus manib⁹ paganorum ignis, iuſtas de ſceleribus populi Dei vltiones expetijt: non illius impar, qui quondam à Chaldæis ſuccenſus, Hieroſolymorũ mœnia, imò & ædificia cuncta conſumpſit. Sic enim & hic agente impio victore, imò diſponente iuſto iudice, proximas quaſque ciuitates agroſq; depopulans, ab Orientali mari vſque ad Occidentale, nullo perhibente ſuum continuauit incendium, totamque prope inſulæ pereuntis ſuperficiem obtexit. Ruebant ædificia publica ſimul & priuata, paſſim ſacerdotes inter altaria trucidabantur, præſules cum populis, ſine vllo reſpectu honoris ferro pariter ac flammis abſumebantur, nec erat, qui crudeliter interemptos ſepulturæ traderet. Itaque nonnulli de miſerandis reliquijs in montibus comprehenſi aceruatim iugulabantur. Alij fame confecti procedentes, manus hoſtibus dabant, pro accipiendis alimentorum ſubſidijs, æternum ſubituri ſeruitium: ſi tamen non continuò trucidarentur. Alij tranſmarinas regiones dolẽtes petebant.

Alij

Alij perſtantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, ſyluis, vel rupibus arduis, ſuſpecta ſemper mente agebant.

VT BRITONES PRIMAM de gente Anglorum victoriam duce Ambroſio Romano homine ſumpſerint.

CAPVT XVI.

AT vbi hoſtilis exercitus, exterminatis diſperſiſque inſulæ indigenis, domũ reuerſus eſt, cœperunt & illi paulatim vires animoſq; reſumere, emergentes de latibulis, quibus abditi fuerant, & vnanimi cõſenſu auxilium cœleſte precantes, ne vſque ad internecionem, vſquequaque delerentur. Vtebantur eo tempore duce Ambroſio Aureliano, viro modeſto, qui ſolus fortè Romanæ gentis præfatæ tempeſtati ſuperfuerat, occiſis in eadem parentibus regium nomen & inſigne ferentibus. Hoc ergo duce vires capeſſunt Britones, & victores prouocantes ad prælium, victoriam (ipſi Deo fauente) ſuſcipiunt. Et ex eo tempore nunc ciues, nunc hoſtes vincebant, vſque ad annum obſeſſionis Badonici montis, quando nõ minimas eiſdem hoſtibus ſtrages dabant quadra-

Digitized by Google

quadrageſimo circiter & quarto anno aduentus eorum in Britanniam. Sed hęc poſtmodum.

VT GERMANVS EPISCOPVS cum Lupo Britanniam nauigans, & primò maris, poſtmodum Pelagianorum tempeſtatem diuina virtute ſedáuerit.

CAPVT XVII.

ANte paucos ſanè aduentus eorũ annos, hęreſis Pelagiana per Agricolam illata Seueriani Epiſcopi Pelagiani filium: fidem Britannorũ fœda peſte commaculauerat. Verum Britanni cum neque ſuſcipere dogma peruerſum, gratiam Chriſti blaſphemando nullatenus vellent, neque verſutiam nefariæ perſuaſionis refutare verbis certando ſufficerent, inueniunt ſalubre conſilium vt à Gallicanis antiſtitibus auxilium belli ſpiritalis inquirant. Quam ob cauſam collecta magna ſynodo quærebatur in commune, qui illuc ac ſuccurrendum fidei mitti deberent, atq; omnium iudicio eligebantur Apoſtolici ſacerdotes Germanus Altiſiodorenſis, & Lupus Trecaſſenæ ciuitatis Epiſcopi, qui ad confirmandam fidem gratiæ cœleſtis Britannias venirent. Qui cum prompta

prompta deuotione preces & iuſſa ſanctæ Eccleſiæ ſuſcepiſſent, intrant Oceanum, & vſque ad medium itineris, quo à Gallico ſinu Britannias vſque tenditur, ſecundis flatibus nauis tuta volabat. Tum ſubitò occurrit pergentibꝰ inimica vis dæmonum, qui tantos talesq́ue viros ad recuperandam tendere populis ſalutem inuiderent. Concitant procellas, cœlum diemq́; nubium nocte ſubducunt. Ventorum furores vela non ſuſtinent, cedebant miniſteria victa nautarum, ferebatur nauigium oratione non viribus, & caſu dux ipſe vel pontifex fractus corpore, laſſitudine ac ſopore reſolutus eſt. Tunc verò quaſi repugnatore ceſſante tempeſtas excitata conualuit, & iam nauigium ſuperfuſis fluctibus mergebatur. Tum beatus Lupus omnesq́; turbati excitant ſeniorem, elementis furentibus opponendum, qui periculi immanitate conſtantior Chriſtum inuocat, & aſſumpto in nomine ſanctæ Trinitatis leui aquæ aſpergine, fluctus ſæuientes opprimit, collegam commonet, hortatur vniuerſos, oratio vno ore & clamore profunditur. Adeſt diuinitas, fugantur inimici, tranquillitas ſerena ſubſequitur, venti è contrario ad itineris miniſteria reuertuntur, decurſisq́ue breui

ſpacijs

ſpacijs pelagi, optati littoris quiete potiuntur. Ibi conueniens ex diuerſis partibus multitudo, excepit ſacerdotes, quos venturos etiam vaticinatio aduerſa prædixerat. Nunciabant enim ſiniſtri ſpiritus, quod timebant, qui imperio ſacerdotũ dum ab obſeſſis corporibus detruduntur, & tempeſtatis ordinem & pericula quæ intulerant fatebantur, victosq́; ſe eorum meritis & imperio non negabant. Interea Britanniarũ inſulam Apoſtolici ſacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleuerunt. Diuinusq́; per eos ſermo quotidię non ſolum in Eccleſijs, verùm etiam per triuia & per rura prædicabatur, ita vt paſſim & fideles Catholici firmarentur, & deprauati viam correctionis agnoſcerent. Erat illis Apoſtolorum inſtar & gloria & auctoritas per conſcientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis vniuerſitas in eorum ſententiam prompta tranſierat. Latebant abditi ſiniſtræ perſuaſionis auctores, & more maligni ſpiritus gemebāt perire ſibi populos euadentes, ad extremũ diuturna meditatione concepta, præſumunt inire conflictum, procedunt cōſpicui diuitijs, veſte fulgentes, circundati aſſentatione multorum. Diſcrimenque certami-

nis

mis ſubire maluerunt, quàm in populo, quem ſubuerterant, pudorem taciturnitatis incurrere, ne viderentur ſe ipſi ſilentio damnauiſſe. Illic planè immenſa multitudo etiam cum coniugibus ac liberis excitata conuenerat. Aderat populus & ſpectator futurus & iudex, aſtabant partes diſpari conditione diſſimiles, hinc diuina fides, inde humana præſumptio: hinc pietas, inde ſuperbia: inde Pelagius auctor, hinc Chriſtus. Primò in loco beatiſſimi ſacerdotes Germanus atque Lupus præbuerunt aduerſarijs copiam diſputandi, quæ ſola nuditate verborum diu inaniter & aures occupauit & tempora. Deinde antiſtites venerandi torrentes eloquij ſui cum Apoſtolicis & Euangelicis imbribus profuderunt. Miſcebatur ſermo proprius cum diuino, & aſſertiones moleſtiſſimas lectionum teſtimonia ſequebantur. Conuincitur vanitas, perfidia confutatur, ita vt ad ſingulas verborum obiectiones errare ſe, dum reſpondere nequit, fateretur, populus arbiter vix maximus continet, iudicium tamen clamore teſtatur.

* * *

Digitized by Google

VT IDEM FILIAM TRIBVNI cæcam illuminauerit, ac deinde ad ſanctum Albanum perueniens reliquias ibidem & ipſius acceperit & beatorum Apoſtolorum, ſiue aliorum Martyrum poſuerit.

CAPVT XVIII.

TVm ſubitò quidam Tribunitiæ poteſtatis cum coniuge procedit in medium, filiam decem annorũ cæcam curandam ſacerdotibus offerens, quam illi aduerſarijs offerri præceperunt: ſed ij conſcientia puniente deterriti, iungunt cum parentibus preces, & curationem paruulæ à ſacerdotibus deprecantur. Qui inclinatos animo aduerſarios intuentes, orationem breuiter fundunt. Ac deinde Germanus plenus Spiritu S. inuocat Trinitatem, nec mora adhærentem lateri ſuo capſulam cum ſanctorum reliquijs collo auulſam manibus comprehendit, eamq; in conſpectu omnium puellæ oculis applicuit. Quos ſtatim, euacuatis tenebris, lumen veritatis impleuit. Exultant parentes, miraculum populus contremiſcit, poſt quam diem ita ex animis omnium ſuaſio iniqua deleta eſt, vt ſacerdotum doctrinam ſitien-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

tibus deſiderijs ſectarentur. Compreſſa itaque peruerſitate damnabili eiusq; auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compoſitis, ſacerdotes beatum Albanũ martyrem auctori Deo per ipſum gratias petierunt. Vbi Germanus omnium Apoſtolorum diuerſorumq́; martyrum ſecum reliquias habens, facta oratione iuſſit reuelli ſepulchrum, precioſa ibidẽ munera conditurus: arbitrans oportunum, vt membra ſanctorũ ex diuerſis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlum, ſepulchri quoque vnius teneret hoſpitium. Quibus depoſitis honorificè, atque ſociatis de loco ipſo, vbi beati martyris effuſus erat ſanguis, maſſam pulueris ſecũ portaturus abſtulit, in qua apparebat cruore ſeruato, rubuiſſe martyrũ cædem, perſecutore pallente. Quibus ita geſtis innumera hominũ eodem die ad Dominum turba conuerſa eſt.

VT IDEM CAVSA INFIRMItatis ibidem detentus, & incendia domorum orando reſtinxerit: & ipſe per viſionem à ſuo ſit languore curatus.

CAPVT XIX.

VNde dum redeunt, inſidiator inimicus caſualibus laqueis præparatis,

ratis, Germani pedem lapſus occaſione cõtriuit, ignorans merita illius, ſicut Iob beatiſſimi, afflictione corporis propaganda. Et dũ aliquandiu vno in loco infirmitatis neceſſitate teneretur, in vicina qua manebat caſula exarſit incendium. Quod conſumptis domibus, quæ illic paluſtri arundine tegebantur, ad illud habitaculũ in quo idem iacebat flagris ſtimulantib⁹ ferebatur. Concurſus omnium ad antiſtitem conuolauit, vt elatis manibus, periculum quod imminebat, euaderet. Quibus increpatis moueri ſe, fidei præſumptione, non paſſus eſt. At multitudo omnis deſperatione perterrita obuiam currit incẽdio. Sed vt Dei potentia manifeſtior appareret, quicquid cuſtodire tentauerat turba, conſumitur. Quod verò iacens & infirmus defenderat, referto hoſpitio ſancti viri expaueſcens flamma tranſiliuit, vltra citraq; deſæuiens, & inter globos flammantis incendij, incolume tabernaculũ, quod habitator incluſus ſeruabat, emicuit. Exultat turba miraculo, & victam ſe diuinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctib⁹ ante tugurium pauperis vulgus ſine numero. Hi animas curare cupientes, hi corpora. Referri nequeunt, quæ Chriſtus operabatur in famulo,

Digitized by Google

qui virtutes faciebat infirmus. Et cùm debilitati ſuæ nihil remedij pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niueis veſtibus vidit ſibi adeſſe perſonam, quæ manu extenſa iacentem videretur attollere, eumque conſiſtere firmis veſtigijs imperabat. Poſt quam horam ita fugatis doloribus recepit priſtinam ſanitatem, vt die reddito itineris laborem ſubiret intrepidus.

VT IIDEM EPISCOPI BRItonibus in pugna auxilium cœleſte tulerint, ſicq́; domum reuerſi ſunt.

CAPVT XX.

INterea Saxones Pictique bellum aduerſum Britones iunctis virib' ſuſceperunt, quos eadem neceſſitas in caſtra contraxerat: & cum trepidi partes ſuas penè impares iudicarent, ſanctorū antiſtitum auxilium petierunt. Qui promiſſum maturantes aduentum, tantum pauentibus fiduciæ contulerunt, vt acceſiſſe maximus crederetur exercitus. Itaq; Apoſtolicis ducibus Chriſtus militabat in caſtris. Aderant etiam quadrageſimæ venerabiles dies, quos religioſiores reddebat præſentia ſacerdotum, in tantùm, vt quotidianis prædicationibus inſti-

nſtituti, certatim populi ad gratiam baptiſmatis conuolarent. Nam maxima exercitus multitudo vndam lauacri ſalutaris expetijt, & Eccleſia ad diem reſurrectionis dominicæ frondibus contexa componitur, atque in expeditione campeſtri inſtar ciuitatis aptatus. Madidus baptiſmate procedit exercitus, fides feruet in populo, & conterrito armatorum præſidio, diuinitatis expectatur auxilium. Inſtitutio, vel forma caſtitatis hoſtibus nunciatur, qui victoriam quaſi de inermi exercitu præſumentes aſſumpta alacritate feſtinant, quorum tamen aduentus exploratione cognoſcitur. Cumq́ue emenſa ſolemnitate Paſchali, recens de lauacro pars maior exercitus arma capere ac bellum parare tentaret, Germanus ſe ducem prælij profitetur. Eligit expeditos, circumiecta percurrit, & è regione qua hoſtium ſperabatur aduentus, vallem circundatam medijs montibus intuetur. Quo in loco nouum componit exercitum ipſe dux agminis. Et iam aderat ferox hoſtium multitudo, quam appropinquare intuebantur in inſidijs conſtituti. Tunc ſubitò Germanus ſignifer vniuerſos admonet & prædicat, vt voci ſuæ vno clamore reſpondeant, ſecurisq́; hoſtibus qui ſe inſperatos adeſ-

ſe conſiderent, Alleluia tertiò repetitum ſacerdotes exclamabant. Sequitur vna vox omnium, & elatum clamorem repercuſſo aëre montium concluſa multiplicant, hoſtile agmen terrore proſternitur, & ſuper ſe nō ſolum rupes circundatas, ſed etiam cœli machinam contremiſcunt. Trepidationiq́; iniectæ vix ſufficere pedum pernicitas credebatur. Paſſim fugiunt, arma proijciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuiſſe diſcrimini, plures etiam timore præcipites, flumen quod tranſierant, deuorauit. Vltionem ſuam innocens exercitus intuetur, & victoriæ conceſſæ ocioſus ſpectator efficitur. Spolia colliguntur expoſita, & cœleſtis palmæ gaudia miles religioſus amplectitur. Triumphant Pontifices hoſtibus fuſis ſine ſanguine, triumphant victoria fide obtenta, nō viribus. Compoſita itaque inſula. ſecuritate multiplici, ſuperatisq́ue hoſtibus vel inuiſibilibus vel carne conſpicuis, reditum moliuntur pontifices. Quibus tranquillam nauigationem, & merita propria, & interceſſio beati martyris Albani parauerunt, quietosq́; eos ſuorum deſiderijs fœlix carina reſtituit.

* * *

VT RENASCENTIBVS VIRgultis Pelagianæ Peſtis Germanus cum Seuero Britanniam reuerſus, prius claudo iuueni inceſſum, deinde & populo Dei, condemnatis ſiue emendatis hæreticis, greſſum recuperarit fidei.

CAPVT XXI.

NEc multo poſt interpoſito tempore nunciatur ex eadem inſula, Pelagianam peruerſitatem iteratò paucis authoribus dilatari. Rurſusq; ad beatiſſimũ virum preces ſacerdotũ omnium deferuntur, vt cauſam Dei, quam prius obtinuerat, tueretur. Quorũ petitioni feſtinus obtemperat. Nã adiuncto ſibi Seuero totius ſanctitatis viro (qui erat diſcipulus beatiſſimi patris Lupi Trecaſenorum Epiſcopi, & tunc Treueris ordinatus Epiſcopus, gentibus primæ Germaniæ verbum Dei prędicabat) mare conſcendit, & conſentientib⁹ elementis tranquillo nauigio Britannias petijt. Interea ſiniſtri ſpiritus prouolantes totam inſulam Germanum venire inuitis vaticinationibus nunciabant, in tantum vt Elafius quidam religionis illius primus in occurſum ſanctorum ſine vlla manifeſti nuncij relatione prope-

 raret,

raret, exhibens ſecum filium, quem in ipſo flore adoleſcentiæ debilitas dolenda damnauerat. Erat enim areſcentibus neruis contracto poplite, cui per ſiccitatē cruris vſus veſtigij negabantur. Hunc Elafium prouincia tota ſubſequitur. Veniunt ſacerdotes, occurrit inſcia multitudo, confeſtim benedictio & ſermonis diuini doctrina profunditur. Recognoſcunt populum, in ea qua illū relinquerant credulitate, durantem, intelligunt culpam eſſe paucorum, inquirunt auctores, inuentosq; condemnant. Tum ſubitò Elafius pedibus aduoluitur ſacerdotum, offerens filium, cuius neceſſitatem ipſa debilitas etiam ſine precibus allegabat. Fit communis omnium dolor, & præcipuè ſacerdotum, qui conceptam miſericordiam ad diuinam clementiam contulerunt, ſtatimque adoleſcentem beatus Germanus ſedere compulit, adtrectat poplitem debilitate curuatum, & per tota infirmitatis ſpatia medicabilis dextera percurrit, ſalubremque tactum ſanitas feſtina ſubſequitur, ariditas ſuccum, nerui officia receperunt, & in conſpectu omnium incolumis patri filius reſtituitur. Implentur populi ſtupore miraculi, & in pectoribus omnium fides Catholica inculcata firmatur, prædicatio,

tio deinde ad plebem de præuaricationis emendatione conuertitur. Omniumq́; ſententia prauitatis auctores qui erant expulſi inſula, ſacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, vt & regio abſolutione, & illi emendatione fruerentur. Factumq́; eſt vt illis locis multo ex eo tempore fides intemerata perduraret. Itaque compoſitis omnibus, beati ſacerdotes ea qua venerant proſperitate redierunt. Porrò Germanus poſt hæc ad Rauennam pro pace Armoricanæ gentis ſupplicaturus aduenit, ibiq́ue à Valentiniano & Placidia matre ipſius ſumma reuerentia ſuſceptus, migrauit ad Chriſtum. Cuius corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus ſuam defertur ad vrbem. Nec multò poſt Valentinianus ab Etij patricij, quem occiderat, ſatellitibus interimitur. Anno imperij Marciani ſexto, cum quo ſimul Heſperium concidit regnum.

VT BRITONES QVIESCENtibus ad tempus exteris, ciuilibus ſeſe bellis contriuerint, ſimul & maioribus flagitijs ſubmerſerint.

CAPVT XXII.

INterim Britannia ceſſatum quidem eſt

parumper ab externis, ſed non à ciuilibus bellis. Manebant exterminia ciuitatum ab hoſte dirutarum ac deſertarum, pugnabant contra inuicem qui hoſtem euaſerant ciues. Attamen recenti adhuc memoria calamitatis & cladis inflictæ ſeruabant vtcunque Reges, Sacerdotes priuati & optimates ſuum quique ordinem. At illis decedentibus, quum ſucceſſiſſet ætas tempeſtatis illius neſcia, & præſentis ſolum ſerenitatis ſtatum experta, ita cuncta veritatis ac iuſtitiæ moderamina concuſſa ac ſubuerſa ſunt, vt nullum earum nō dicam veſtigium, ſed ne memoria quidem præter in paucis & valde paucis vlla appareret. Quin inter alia inenarrabilium ſcelerum facta, quæ hiſtoricus eorum Gildas flebili ſermone deſcribit, & hoc addebat, vt nunquam genti Saxonum ſiue Anglorum ſecum Britanniam incolenti, verbum fidei prędicandum committerent. Sed non tamen diuina pietas plebem ſuam quam præſciuit deſeruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis per quos crederet, deſtinauit.

* * *

VT SANCTVS PAPA GREgorius Auguſtinum cum monachis ad prædicandum genti Anglorum mittens, Epiſtola quoq; illos exhortatoria, ne à laborando ceſſarent, confortauerit.

CAPVT XXIII.

SI quidem anno ab incarnatione Domini quingẽteſimo octogeſimo ſecundo Mauritius ab Auguſto quinquageſimus quartus imperium ſuſcipiens, vno & viginti annis tenuit. Cuius anno regni decimo Gregorius vir doctrina & actione præcipuus Pontificatum Romanæ & Apoſtolicæ ſedis ſortitus, rexit annos tredecim, menſes ſex, & dies decem. Qui diuino admonitus inſtinctu anno decimoquarto eiuſdem principis, aduentus verò Anglorũ in Britanniam anno circiter centeſimo quinquageſimo miſit ſeruum Dei Auguſtinum, & alios plures cum eo monachos timentes Dominum, prædicare verbũ Dei genti Anglorum. Qui cum iuſſis Pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpiſſent, iamq; aliquantum itineris confeciſſent, perculſi timore inerti redire domum, potius quàm barbaram, feram, incredulamq; gentem, cuius nec

linguam quidem noſſent, adire cogitabant, & hoc eſſe tutius communi conſilio decernebant. Nec mora Auguſtinum, quem eis Epiſcopũ ordinandum (ſi ab Anglis ſuſciperentur) diſpoſuerat, domum remittunt, qui à beato Gregorio humili ſupplicatu obtineret, ne tam periculoſam, tam laborioſam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens literas, in opus eos verbi, diuino confiſos auxilio, proficiſci ſuadet. Quarum videlicet literarum iſta eſt forma. Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab his quæ cœpta ſunt cogitatione retrorſum redire, ſummo ſtudio dilectiſſimi filij oportet, vt opus bonum, quod auxiliante domino cœpiſtis, impleatis. Nec ergo labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: ſed omni inſtantia, omniq́ue feruore quæ inchoaſtis Deo autore peragite. Scientes quòd laborem magnum æternæ retributionis gloria ſequitur. Remeanti autem Auguſtino præpoſito veſtro, quem & Abbatem vobis conſtituimus, in omnibus humiliter obedite. Scientes hoc veſtris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in eius admonitione

com-

completum. Omnipotens Deus ſua vos gratia protegat, & veſtri laboris fructum in æterna me patria videre cōcedat. Quatenus & ſi vobiſcum laborare nequeo, ſimul in gaudio retributionis inueniar, quia laborare ſcilicet volo. Deus vos incolumes cuſtodiat dilectiſſimi filij. Data die decima Kalendarum Auguſtarum, imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio pijſſimo Auguſto anno decimo quarto, poſt Conſulatum eiuſdem Domini noſtri anno decimo tertio, indictione decima quarta.

VT ARELATENSI ARCHIepiſcopo epiſtolam pro eorum ſuſceptione miſerit.

CAPVT XXIIII.

MIſit etiam tunc ijſdem venerandus pontifex ad Etherium Arelatenſem Archiepiſcopum (vt Auguſtinum Britanniam peragentem benignè ſuſciperet) litteras, quarum iſte eſt texus. Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Etherio coepiſcopo Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. Licet apud ſacerdotes habentes Deo placitam charitatem religioſi viri nullius cōmendatione indigeant: quia tamen aptum tempus ſcribēdi ſe ingeſſit, fraternitati veſtræ noſtra

mittere ſcripta curauimus, inſinuantes latorem pręſentium Auguſtinū ſeruum Dei, de cuius certi ſumus ſtudio, cum alijs ſeruis Dei, illuc nos pro vtilitate animarum auxiliante Domino direxiſſe. Quem neceſſe eſt, vt ſacerdotali ſtudio ſanctitas veſtra adiuuet, & ſua ei ſolatia prębere feſtinet. Cui etiam vt promptiores ad ſuffragandū poſſitis exiſtere, cauſam vobis iniunximus ſubtiliter indicare. Scientes quòd ea cognita tota vos propter Deum deuotione ad ſolandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimoniali Eccleſiæ noſtræ tranſmiſimus, charitati veſtræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data die decima Kalendarū Auguſtarum imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio pijſſimo Auguſto. Anno decimoquarto poſtconſulatum eiuſdem Domini noſtri. Anno decimo tertio indictione decima quarta.

VT VENIENS BRITANniam Auguſtinus primò in inſulam Taneto Regi Cantuariorum prædicarit, & ſic accepta ab eo licentia Cantium prædicaturus intrauerit.

CAPVT XXV.

ROboratus ergo cõfirmatione beati patris Gregorij Auguſtinus, cũ famulis Chriſti qui erant cum eo, redijt in opus verbi, peruenitque Britanniam. Erat eo tempore Rex Edilberthus in Cantio potentiſſimus, qui ad confinium vſque Humbri fluminis maximi, quo meridiani & Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperij tetenderat. Eſt autem ad Orientalem Cantij plagam Tanetos inſula non modica, id eſt, magnitudinis iuxta conſuetudinem æſtimationis Anglorum miliarium ſexcentorum, quam à cõtinenti terra ſecernit fluuius Vantſumu, qui eſt latitudinis circiter trium ſtadiorum & duobus tantum in locis eſt tranſmeabilis. Vtrumq; enim caput protẽdit in mare. In hac ergo applicuit ſeruus Domini Auguſtinus, & ſocij eius viri (vt fertur) fermè quadraginta. Acceperunt autem præcipiente beato Papa Gregorio de

gente

gente Francorum interpretes, & mittens ad Edilberthum mandauit ſe veniſſe de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui ſibi obtemperantibus æterna in cœlis gaudia, & regnum ſine fine cum Deo viuo & vero futurum, ſine vlla dubietate promitteret. Qui hæc audiens, manere illos in ea quam adierant inſula, & eis neceſſaria miniſtrari, donec videret quid eis faceret, iuſſit. Nam & antea fama ad eum Chriſtianæ religionis peruenerat, vtpote qui & vxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum regia nomine Bertham. Quam ea conditione à parentibus acceperat, vt ritum fidei ac religionis ſuæ cum Epiſcopo, quem ei adiutorem fidei dederant, nomine Luidhardo inuiolatam ſeruare, licentiam haberet. Poſt dies ergo venit ad inſulam Rex, & reſidens ſub diuo iuſſit Auguſtinũ cum ſocijs ad ſuum ibidem aduenire colloquium. Cauerat autem ne in aliquam domum ad ſe introirent veteri vſus augurio, ne ſuperuentu ſuo, ſi quid maleficæ artis habuiſſent, eum ſuperando deciperent. At illi non dæmonica, ſed diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini ſaluatoris in tabula depictam, letaniasq́ue canentes pro ſua ſimul

mul & eorum propter quos & ad quos venerant ſalute æterna, Domino ſupplicabant. Cumq; ad iuſſionem Regis reſidentes, verbum ei vitæ vna cum omnibus qui aderant eius comitibus prędicarent: reſpondit ille dicens. Pulchra ſunt quidem verba & promiſſa quæ affertis, ſed quia noua ſunt & incerta, nõ his poſſum aſſenſum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cũ omni Anglorum gente ſeruaui. Verùm quia de lõgè huc peregrini veniſtis, & vt ego mihi videor perſpexiſſe, ea quæ vos vera & optima credebatis, nobis quoq; communicare deſideratis: nolumus moleſti eſſe vobis, quin potius benigno vos hoſpitio recipere, & quæ victui veſtro ſunt neceſſaria, miniſtrare curamus, nec prohibemus, quin omnes, quos poteſtis, fidei veſtræ religionis prædicando ſocietis. Dedit ergo eis manſionem in ciuitate Dorouernenſi (quæ imperij ſui totius erat Metropolis) eiſque, vt promiſerat, cum adminiſtratione victus temporalis: licentiam quoque prædicandi non abſtulit. Fertur autẽ quod appropinquantes ciuitati, more ſuo cum cruce ſancta & imagine magni regis Domini noſtri Ieſu Chriſti hanc letaniam conſona voce modularentur: Deprecamur te Domine in

ne in omni miſericordia tua, vt auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate iſta, & de domo ſancta tua, quoniam peccauimus, Alleluia.

VT IDEM IN CANTIO PRImitiuæ Eccleſiæ & doctrinam ſit imitatus & vitam, atq; in vrbe Regis ſedem Epiſcopatus acceperit.

CAPVT XXVI.

AT vbi ſibi datam manſionẽ intrauerunt, cœperunt Apoſtolicam primitiuæ Eccleſiæ vitam imitari, orationibus videlicet aſſiduis, vigilijs, ac ieiunijs ſeruiendo, verbum vitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena ſpernendo, ea tantum, quæ victui neceſſaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo, ſecundum ea quæ docebant ipſi per omnia viuendo, & paratũ ad patiendum aduerſa quæque, vel etiam ad moriendũ pro ea quam prædicabant veritate, animũ habendo. Quid? Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes ſimplicitatẽ innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cœleſtis. Erat autem propè ipſam ciuitatẽ ad Orientẽ Eccleſia in honorem ſancti Martini antiquitus facta, dum adhuc

nuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quã Chriſtianam fuiſſe prædiximus, orare conſueuerat. In hac ergo & ipſi primò conuenire, pſallere, orare, miſſas facere, prędicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem conuerſo, maiorem prædicandi per omnia, & Eccleſias fabricandi, vel reſtaurendi, licentiam acciperent. At vbi ipſe etiam inter alios delectatus vita mundiſſima ſanctorum, & promiſſis eorũ ſuauiſſimis, quæ vera eſſe miraculorũ quoq; multorum oſtenſione firmauerunt, credens, baptizatus eſt, cœpere plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, vnitati ſe ſanctæ Chriſti Eccleſiæ credendo ſociare. Quorũ fidei & cõuerſioni ita congratulatus eſſe Rex perhibetur, vt nullum tamen cogeret ad Chriſtianiſmum, ſed tantummodo credentes arctiori dilectione quaſi conciues ſibi regni cœleſtis amplecteretur. Didicerat enim & à doctoribus auctoribusq; ſuæ ſalutis, ſeruitium Chriſti voluntarium, non coacticium debere eſſe. Nec diſtulit, quin etiam ipſis doctoribus ſuis locum ſedis, eorum gradui congruum, in Dorouernia Metropoli ſua donaret, ſimul & neceſſarias in diuerſis ſpeciebus poſſeſſiones conferret.

Digitized by Google

VT IDEM EPISCOPVS FActus Gregorio Papa quæ ſint Britanniæ geſta mandarit, ſimul & de neceſſitatibus eius reſponſa petens, acceperit.

CAPVT XXVII.

INterea vir Domini Auguſtinus venit Arelas, & ab Archiepiſcopo eiuſdem ciuitatis Etherio, iuxta quod iuſſa ſancti patris Gregorij acceperant, Archiepiſcopus genti Anglorum ordinatus eſt. Reuerſusq; Britanniam miſit continuò Romam Laurentium presbyterum, & Petrum monachum, qui beato pontifici Gregorio gentem Anglorũ fidem Chriſti accepiſſe, ac ſe Epiſcopum factum eſſe referrent. Simul & de eis, quæ neceſſaria videbantur, quæſtionibus eius conſulta flagitans. Nec mora, congrua quæſtionibus reſponſa recepit, quæ etiam huic hiſtoriæ noſtræ commodum duximus indere.

Interrogatio Auguſtini Epiſcopi Cantuariorum Eccleſiæ. De Epiſcopis, qualiter cum ſuis clericis conuerſentur, vel de his, quæ fidelium oblationib⁹ accedunt altari, quantæ debeant fieri portiones, & qualiter Epiſcopus agere in Eccleſia debeat?

Reſpon-

Reſpondit Gregorius Papa, vrbis Ro- *Reſp. 1.*
næ, Sacra ſcriptura teſtatur (quam te
enè noſſe dubium non eſt) & ſpeciali-
er beati Pauli ad Tim. Epiſtolæ, in qui-
us eum erudire ſtuduit, qualiter in do-
no Dei cōuerſare debuiſſet. Mos autem
edis Apoſtolicæ eſt, ordinatis Epiſco-
is, præcepta tradere, vt in omni ſtipen-
lio quod accedit, quatuor debeant fieri
ortiones. Vna videlicet Epiſcopo & fa-
niliæ propter hoſpitalitatem atque ſuſ-
eptionem, alia clero, tertia pauperibus,
uarta Eccleſijs reparandis. Sed quia fra-
ernitas tua Monaſterij regulis erudita,
eorſum viuere nō debet à clericis ſuis in
Eccleſia Anglorum, quæ authore Deo
uper adhuc ad fidem perducta eſt, hanc
lebet conuerſationem inſtituere, quæ
nitio naſcentis Eccleſiæ fuit patribus
oſtris, in quibus nullus eorum ex his
uæ poſſidebant aliquid ſuum eſſe dice-
at, ſed erant eis omnia communia. Si *Reſp. 2.*
ui verò ſunt clerici extra ſacros ordines
onſtituti, qui ſe continere non poſſunt,
ortiri vxores debent, & ſtipendia ſua
xterius accipere. Quia & de ijſdem par-
ibus, de quibus præfati ſumus, noui-
nus ſcriptum quod diuidebatur ſingu-
is prout cuique opus erat. De eorum er-
o ſtipendio cogitandum atque proui-
dendum

Digitized by Google

dendum eſt, & ſub Eccleſiaſtica regulá
ſunt tenendi, vt bonis moribus viuant,
& canẽdis pſalmis inuigilent, & ab omnibus illicitis & cor & linguam & corpus Deo auctore conſeruent. Communi
autem vita viuentibus, iam de faciendi
portionibus, vel exhibenda hoſpitalitate, & adimplenda miſericordia, nobis quid erit loquendum? Cùm omne
quod ſupereſt, in cauſis pijs ac religioſi
erogandum eſt, Domino magiſtro omnium docente: Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſun
vobis.

Luc. 11.

Interrogatio Auguſtini. Cùm vna ſi
fides, cur ſunt Eccleſiarum diuerſæ conſuetudines, & altera conſuetudo miſſarum in ſancta Romana Eccleſia, atq; altera in Galliarum tenetur.

8. Reſp.

Reſpondit Gregorius Papa. Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam
Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiu
in Galliarum, ſeu in qualibet Eccleſia
aliquid inueniſti quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſollicitè eligas, & i
Anglorum Eccleſia, quæ adhuc ad fidem noua eſt, inſtitutione pręcipua, qu
de multis Eccleſijs colligere potuiſti, in
fundas. Non enim pro locis res, ſed pr
bon

bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt elige, & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone.

Interrogatio Auguſtini. Obſecro quid pati debeat, ſi quis aliquid de Eccleſia furto abſtulit?

Reſpondit Gregorius. Hoc tua fraternitas ex perſona furis pēſare poteſt, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes ſubſidia furtū perpetrant, & ſunt alij, qui hac in re ex inopia delinquunt. Vnde neceſſe eſt, vt quidā damnis, quidam verò verberibus: & quidam diſtrictius, quidam autem lenius corrigantur. Et cùm paulò diſtrictius agitur, ex charitate agendum eſt, non ex furore: quia ipſi hoc præſtatur qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere diſciplinam debemus, ſicut boni patres carnalibus filijs ſolent, quos & pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipſos, quos doloribus affligunt, habere hæredes quærunt: & quæ poſſident ipſis ſeruant, quos irati inſequi videntur. Hæc ergo charitas in mente tenenda eſt, & ipſa modum correptionis dictet, ita vt mens extra ratio- 4. Reſp.

rationis regulam omninò nihil faciat. Addes etiam, quomodo ea, quæ furto de Eccleſijs abſtulerunt, reddere debeant. Sed abſit, vt Eccleſia cũ augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra de vanis quærere.

Interrogatio Auguſtini. Si debeant duo germani fratres ſingulas ſorores accipere, quæ ſunt ab illis longa progenie generatæ?

Reſp. 5. Reſpondit Gregorius. Hoc fieri modis omnibus licet. Nequaquam enim in ſacris eloquis inuenitur, quod huic capitulo contradicere videatur. Interrogatio Auguſtini. Vſque ad quotam generationem debeant fideles cum propinquis ſibi coniugio copulari?

Reſp. 6. Reſpondit Gregorius. Quædam terrena lex in Romana republica permittit, vt ſiue frater & ſoror, ſeu duorum fratrum germanorum, vel duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Et ſacra lex prohibet cognationis turpitudinem reuelare. Vnde neceſſe eſt, vt iam tertia vel quarta generatio fidelium licenter ſibi iungi debeat. Nam ſecunda, quam diximus, à ſe omni modo debet abſtinere. Cum nouerca autem miſceri graue eſt facinus: quia &

in lege

in lege ſcriptum eſt, Turpitudinem patris tui non reuelabis. Neque enim patris turpitudinem filius reuelare poteſt: ſed quia ſcriptum eſt, Erunt duo in carne vna, qui turpitudinem nouercæ, quæ vna caro cum patre fuit reuelare præſumpſerit, profectò patris turpitudinem reuelauit. Cum cognata quoque miſceri prohibitum eſt, quia per iunctionem priorem caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Ioannes Baptiſta capite truncatus eſt, & ſancto martyrio conſummatus. Cui nō eſt dictum, vt Chriſtum negaret, & tamen pro Chriſti confeſſione occiſus eſt: ſed quia iiſdem Dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerat, Ego ſum veritas, quia pro veritate Ioannes occiſus eſt, videlicet & pro Chriſto ſanguinem fudit. Quia verò ſunt multi in Anglorum gente, qui dum adhuc in infidelitate eſſent, huic nefando coniugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi ſunt, vt ſe abſtineant, & graue hoc eſſe peccatū cognoſcant. Tremendum Dei iudicium timeant, ne pro carnali dilectione tormenta æterni cruciatus incurrant. Non tamen pro hac re corporis & ſanguinis Domini communione priuandi ſunt, ne in eis illa vlciſci videantur, in quibus ſe per ignorantiam ante

Leuit. 18.

Geneſ. 2.

Ioan. 14.

Reſp. 7.

Digitized by Google

lauacrum baptiſmatis aſtrinxerunt. In hoc enim tempore ſancta Eccleſia quædam per feruorem corrigit, quædam per manſuetudinem tolerat, quædam per conſiderationem diſſimulat, atque ita portat & diſſimulat, vt ſæpè malũ quod aduerſatur portando & diſſimulando compeſcat. Omnes autem qui ad fidem veniunt admonendi ſunt, ne tale aliquid audeant perpetrare. Si qui autem perpetrauerint, corporis & ſanguinis Domini communione priuandi ſunt. Quia ſicut in his qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda eſt, ita in his fortiter inſequenda, qui non metuunt ſciendo peccare.

Interrogatio Auguſtini. Si longinquitas itineris magna interiaceat, vt Epiſcopi nõ facilè valeant conuenire, an debeat ſine aliorum Epiſcoporũ præſentia Epiſcopus ordinari?

Reſp. 8. Reſpondit Gregorius. Et quidem in Anglorũ Eccleſia, in qua adhuc ſolus tu Epiſcopus inueniris, ordinare Epiſcopũ non aliter, niſi ſine Epiſcopis potes. Nam quando de Gallis Epiſcopi veniunt, illi in ordinatione Epiſcopi teſtes tibi aſſiſtant. Sed fraternitatem tuam ita volumus Epiſcopos ordinare, vt ipſi ſibi Epiſcopi longo interuallo minimè diſiungantur,

gantur, quatenus nulla ſit neceſſitas, vt in ordinatione Epiſcopi, alij conuenire non poſſint. Paſtores quoque quorum præſentia valdè eſt vtilis, facilè debeant conuenire. Cum igitur auctore Deo ita fuerint Epiſcopi in propinquis ſibi locis ordinati per omnia, Epiſcoporum ordinatio ſine aggregatis tribus vel quatuor Epiſcopis fieri non debet. Nam in ipſis rebus ſpiritualibus, vt ſapienter & maturè diſponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus poſſumus. Certè enim dum cõiugia in mundo celebrantur, coniugati quique conuocantur, vt qui in via iam coniugij præceſſerunt, in ſubſequentis quoq; copulæ gaudio miſceantur. Cur non ergo & in hac ſpiritali ordinatione, qua per ſacrum miniſterium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati Epiſcopi gaudeant, vel pro eius cuſtodia omnipotenti Deo preces pariter fundant?

Interrogatio Auguſtini. Qualiter debemus cum Galliarum & Britanniarum Epiſcopis agere?

Reſpondit Gregorius. In Galliarum Epiſcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis prædeceſſorum meorū temporibus pallium Arela- *9. Reſp.*

 tenſis

tenſis Epiſcopus accepit, quem nos priuare auctoritate percepta minimè debemus. Si igitur contingat, vt fraternitas tua ad Galliarum prouinciam tranſeat, cum eodem Arelatenſi Epiſcopo debet agere, qualiter (ſi qua ſunt vitia in Epiſcopis) corrigantur. Qui ſi fortè in diſciplinæ vigore tepidus exiſtat, tuæ fraternitatis zelo accendendus eſt. Cui etiam Epiſtolas fecimus, vt cum tuæ ſanctitatis præſentia in Gallijs fuerit, ei ipſe tota mente ſubueniat, & quæ ſunt creatoris noſtri iuſſioni contraria, ab Epiſcoporũ moribus compeſcat. Ipſe autem ex auctoritate propria Epiſcopos Galliarum iudicare nõ poteris, ſed ſuadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monſtrando, prauorum mentes ad ſanctitatis ſtudia reforma. Quia ſcriptum eſt in lege: Per alienam meſſem tranſiens, falcem mittere non debet: ſed manu ſpicas conterere & manducare. Falcem enim iudicij mittere non potes in ea ſegete, quæ alteri videtur eſſe commiſſa: ſed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum ſuorũ paleis expolia, & in Eccleſiæ corpus monendo & perſuadendo, quaſi mandando conuerte. Quicquid verò ex auctoritate agendum eſt, cũ prædicto Arelatenſi Epiſcopo aga-

Deut. 23.

Digitized by Google

po agatur, ne prætermitti poſſit hoc, quod antiqua patrum inſtitutio inuenit. Britanniarum verò omnes Epiſcopos tuæ fraternitati committimus, vt indocti doceantur, infirmi perſuaſione roborentur, peruerſi auctoritate corrigantur.

Interrogatio Auguſtini. Si prægnans mulier debeat baptizari? Aut poſtquam genuerit poſt quantum tempus poſſit Eccleſiam intrare? Aut etiam ne morte præoccupetur, quod genuerit poſt quot dies hoc licet ſacri baptiſmatis Sacramenta percipere? Aut poſt quantum temporis, huic vir ſuus poſſit in carnis copulatione coniungi? Aut ſi menſtrua conſuetudine tenetur, an Eccleſiam intrare ei liceat? Aut ſacræ communionis Sacramenta percipere? Aut vir ſuæ coniugi permixtus, priuſquā lauetur aqua, ſi Eccleſiam poſſit intrare? Vel etiam ad myſterium communionis ſacræ accedere? Quæ omnia rudi Anglorū genti oportet habere comperta.

Reſpondit Gregorius. Hoc non ambigo fraternitatē tuam eſſe requiſitam, cui iam & reſponſum reddidiſſe me arbitror. Sed hoc quod ipſe dicere & ſentire potuiſti, credo quòd mea apud te volueris reſponſione firmari. Mulier etenim prægnans cur non debeat baptiza- *Reſp. 10.*

 ri, cùm

ri, cùm non ſit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fœcunditas carnis? Nam cùm primi parentes noſtri in paradiſo deliquiſſent, immortalitatem, quā acceperant, recto Dei iudicio perdiderunt. Quia itaque iiſdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa ſua funditus extinguere noluit, immortalitem homini pro peccato ſuo abſtulit: & tamen pro benignitate ſuæ pietatis, fœcunditatem ei ſobolis reſeruauit. Quod ergo naturæ humanæ ex omnipotentis Dei dono ſeruatum eſt, qua ratione poterit à ſacri baptiſmatis gratia prohiberi? In illo quippe myſterio, in quo omnis culpa funditus extinguitur, valdè ſtultum eſt, ſi donum gratiæ ei contradicere poſſe videatur. Cum verò enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare, Teſtamenti veteris præcepto manifeſtum eſt, quod ita habet: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctum nō tanget, nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ. Sin autem fœminam pepererit, ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Quod tamen ſciendum eſt, quia in myſterio accipitur.

it. 12.

tur. Nam ſi hora eadem qua genuerit actura gratias intret Eccleſiā, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa eſt. In carnis autem cōmixtione voluptas eſt, nam in prolis prolatione gemitus. Vnde & ipſi primæ matri omnium Dei pręceptum tranſgreſſæ dictum eſt: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœnam ſuam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, ſi mortis periculo vrgetur, vel ipſa hora eadē qua gignit, vel hoc quod gignitur eadem qua natū eſt, nullo modo prohibetur: quia ſancti myſterij gratia ſicut viuentib' atque diſcernentibus cum magna diſcretione prouidenda eſt. Ita his quibus mors imminet, ſine vlla dilatione offerenda, ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis myſterium quæritur, interueniente paululum mora inueniri non valeat qui redimatur. Ad eius ergo concubitū vir ſuus accedere nō debet, quoaduſq; qui gignitur ablactetur. Praua autem conſuetudo in coniugatorum moribus effecit, vt mulieres filios quos gignunt nutrire

Geneſ. 3.

contemnant, eosq; alijs mulieribus ad nutriendum tradant quod videlicet ex ſola cauſa incontinentiæ videtur inuentum. Quia dum ſe continere nolunt, deſpiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaq; quæ filios ſuos praua ex conſuetudine alijs ad nutriendum tradunt, niſi purgationis tempus tranſierit, viris ſuis nõ debent admiſceri. Quippe & ſine partus cauſa, quum in conſuetis ſuis menſtruis detinentur, viris ſuis miſceri prohibentur, ita vt morte lex ſacra feriat ſi quis vir
it. 18. ad menſtruatã mulierem accedat. Quæ tamen mulier dũ conſuetudinem menſtruam patitur, prohiberi Eccleſiam intrare non debet: quia ei naturæ ſuperfluitas in culpam non valet reputari, & per hoc quod inuita patitur, iuſtum non
tth. 9. eſt vt ingreſſu Eccleſiæ priuetur. Nouimus namque quòd mulier, quæ fluxum patiebatur ſanguinis, poſt tergum Domini humiliter veniens, veſtimenti eius fimbriam tetigit, atque ab ea ſtatim ſua infirmitas receſſit. Si ergo in fluxu ſanguinis poſita laudabiliter potuit Domini veſtimentum tangere, cur quæ menſtruum ſanguinis patitur, ei non liceat Domini Eccleſiam intrare? Sed dicis, illam infirmitas compulit, has verò, de quibus loquimur, conſuetudo conſtringit.

git. Perpende autem frater chariſſime: quia omne quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturæ, eſt digno Dei iudicio poſt culpā ordinatum. Eſurire namque, ſitire, æſtuare, algere, laceſſere, ex infirmitate naturæ eſt. Et quid eſt aliud contra famem alimenta, contra ſitim potum, contra æſtum auras, contra frigus veſtem, contra laſſitudinem requiem quærere, niſi medicamentum quoddam contra ægritudines explorare? Fœminę itaque & menſtruus ſui ſanguinis fluxus ægritudo eſt. Si igitur benè præſumpſit, quæ veſtimentum Domini in languore poſita tetigit, quod vni perſonæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ ſuæ vitio infirmantur? Sanctæ autem cōmunionis myſterium in iiſdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præſumit, laudanda eſt. Sed ſi perceperit, non iudicanda. Bonarum quippe mentium eſt, & ibi aliquo modo culpas ſuas agnoſcere, vbi culpa nō eſt: quia ſæpè ſine culpa agitur, quod venit ex culpa. Vnde etiam cum eſurimus, ſine culpa comedimus: ex culpa autem, primi hominis factum eſt vt eſuriamus. Menſtrua enim conſuetudo mulieribus non

aliqua culpa eſt, videlicet quia naturaliter accidit: ſed tamen quia natura ipſa ita vitiata eſt, vt etiam ſine voluntatis ſtudio videatur eſſe polluta, ex culpa venit vitium, in quo ſe ipſa, qualis per iudicium facta ſit, humana natura cognoſcat. Et homo qui culpam ſpontè perpetrauit, reatum culpæ portet inuitus. Atque ideò fœminæ cum ſemetipſas conſiderant, ſi in menſtrua conſuetudine ad Sacramentũ Dominici corporis & ſanguinis accedere non præſumunt, de ſua recta conſideratione laudandæ ſunt. Dũ verò percipiendo ex religioſæ vitæ conſuetudine eiuſdem myſterij amore rapiuntur, reprimendæ (ſicut prędiximus) non ſunt. Sicut enim in Teſtamento veteri exteriora opera obſeruantur, ita in Teſtamento nouo, non tam quod exterius agitur, quàm id quod interius cogitatur, ſollicita intentione attenditur, vt ſubtili ſententia puniatur. Nam cùm multa lex velut immunda manducare prohibeat, in Euangelio tamen Dominus dicit: Nõ quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quę exeunt de ore, illa ſunt quæ coinquinant. Atq; paulò pòſt ſubiecit exponens: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Vbi vbertim indicatum eſt, quod illud ab omnipotenti Deo pollu-

Matth. 15.

Digitized by Google

polluturn eſſe in opere oſtenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. Vnde Paulus quoq; Apoſtolus dicit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Atque mox eiuſdem cauſam coinquinationis annuncians ſubiungit: Coinquiuata ſunt enim & mens eorum & conſcientia. Si ergo ei cibus immundus non eſt, cui mens immunda non fuerit, cur quòd munda mente mulier ex natura patitur, ei in immunditiam reputetur? Vir autem cum propria coniuge dormiens, niſi lotus aqua intrare Eccleſiam non debet, ſed neque lotus ſtatim intrare debet. Lex autem veteri populo præcipit, vt mixtus vir mulieri & lauari aqua debeat, & ante ſolis Occaſum Eccleſiam non intrare. Quod tamen intelligi ſpiritaliter poteſt, quia mulieri vir miſcetur, quando illicitæ concupiſcentiæ animus in cogitatione per delectationem coniungitur. Quia niſi prius ignis concupiſcentiæ à mente deferueat, dignum ſe congregationi fratrum æſtimare non debet, qui ſe grauari per nequitiam prauæ voluntatis videt. Quamuis enim de hac re diuerſæ hominum nationes diuerſa ſentiant, atque alia cuſtodire videantur: Romanorum

Tit. 3.

Leuit. 15.

tamen ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reuerenter abſtinere. Nec hæc dicentes culpam deputamus eſſe cõiugium, ſed quia ipſa licita admixtio coniugis ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendum eſt: quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Nõ enim de adulterio, vel fornicatione, ſed de legitimo coniugio natus fuerat, qui dicebat: Eccè enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus cõceptum ſe nouerat, à delicto ſe natum gemebat: quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice. In quibus tamen verbis non admixtionem coniugum iniquitatem nominat, ſed ipſam videlicet voluptatem admixtionis. Sunt etenim multa quæ licita eſſe probantur ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur. Sicut ſæpè iraſcendo culpas inſequimur, & tranquillitatem in nobis animi perturbamus: & cum rectum ſit quod agitur, non eſt tamen approbabile, quòd in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat, qui dicebat:

Digitized by Google

cebat: Turbatus eſt præ ira oculus meus. Quia enim nō valet niſi tranquilla mens in contemplationis ſe lucem ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat. Quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atq; turbari à ſummorum contemplatione cogebatur. Eſt ergo laudabilis ira contra vitium, & tamen moleſta, quia turbatum ſe aliquem reatum incurriſſe æſtimat. Oportet itaq; legitima carnis copula vt cauſa prolis ſit, non voluptatis: & carnis commixtio, creandorum liberorum ſit gratia, non ſatisfactio vitiorum. Si quis verò ſua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed ſolummodo creādorum liberorum vtitur, iſte profectò ſiue de ingreſſu Eccleſiæ, ſiue de ſumendo Dominici corporis ſanguinisq; myſterio, ſuo eſt relinquendus iudicio, quia à nobis prohiberi nō debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cum verò non amor procreandæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent coniuges etiam de ſua commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa cōceſſione metu animum concutit. Nam cum Paulus Apoſtolus *1. Cor. 7.* Corinthijs ſcribens diceret, Qui ſe continere non poeſt, habeat vxorem ſuam,

 ſtatim

ſtatim ſubiungere curauit, Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Non enim indulgetur quod licet, quia iuſtū eſt. Quod igitur indulgere dixit, culpam eſſe demonſtrauit. Vigilanti verò mente penſandū eſt, quod in Sina monte Dominus locuturus ad populum, prius eundem populum abſtinere à mulieribus præcepit. Et ſi illic vbi Dominus per creaturā ſubditam hominib⁹ loquebatur, tanta prouiſione eſt munditia corporis requiſita, vt qui verba Dei perciperent, mulieribus mixti non eſſent: quanto magis mulieres quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, cuſtodire in ſe munditiam carnis debent, ne ipſa inæſtimabilis myſterij magnitudine grauentur. Hinc etenim ad Dauid de pueris ſuis per ſacerdotem dicitur, vt ſi à mulieribus mundi eſſent, panes propoſitionis acciperent, quos omninò non acciperent, niſi prius mundos eos Dauid à mulieribus fateretur. Tunc autem vir qui poſt admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam ſacræ communionis myſteriū valet accipere, cùm ei iuxta præfinitā ſententiam etiam Eccleſiam licuerit intrare.

Exod. 19.

1. Reg. 21.

Interrogatio. Auguſtinus. Si poſt illuſionē, quæ per ſomniū ſolet accidere, vel

cor-

corp⁹ Domini q̲libet accipere valeat, vel ſi ſacerdos ſit, ſacra myſteria celebrare?

Reſpondit Gregorius. Hunc quidem Teſtamentū veteris legis, ſicut & in ſuperiori capitulo iam diximus, pollutū dicit, & niſi lotum aqua ei vſque ad veſperū intrare Eccleſiam nō concedit. Quod tamen aliter populus ſpiritalis intelligens, ſub eodem intellectu accipiet quo præfati ſumus: quia quaſi per ſomnium illuditur, qui tentatus immunditia veris imaginibus in cogitatione inquinatur, ſed lauandus eſt aqua, vt culpas cogitationis lachrymis abluat. Et niſi prius ignis tentationis receſſerit, reum ſe quaſi vſque ad veſperum cognoſcat. Sed eſt in eadē illuſione valde neceſſaria diſcretio, quæ ſubtiliter penſari debet, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Ita & quidem cum ex naturæ ſuperfluitate vel infirmitate euenerit, omnimodo hæc illuſio non eſt timenda: quia hanc animus neſciens pertuliſſe magis dolendum eſt, quàm feciſſe. Cum verò vltra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula grauantur, habet exinde 11. Reſp.

animus

animus aliquē reatum, non tamen vſq; ad prohibitionem percipiēdi ſancti myſterij, vel Miſſarum ſolennia celebrandi, cum fortaſſe aut feſt⁹ dies exigit, aut exhiberi myſterium (pro eo quod ſacerdos alius in loco deeſt) ipſa neceſſitas compellit. Nā ſi adſunt alij, qui implere myſterium valeant, illuſio per crapulam facta, à perceptione ſacri myſterij prohibere non debet: ſed ab immolatione ſacri myſterij abſtinere (vt arbitror) humiliter debet, ſi tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concuſſerit. Nam ſunt quibus ita plerunque illuſio naſcitur, vt eorum animus etiam in ſomno corporis poſitus turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re vnum ibi oſtenditur ipſa mens rea, non tamen vel ſuo iudicio libera, cum ſe, etſi dormienti corpore nihil meminit vidiſſe, tamen in vigilijs corporis meminit in ingluuiem cecidiſſe. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio dormientis, patet animo ſuo reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illā ꝓceſſerit, quia quod cogitauit ſciens, hoc protulit neſciens. Sed penſandum eſt, ipſa cogitatio vtrum ſuggeſtione, an delectatione, vel quod maius eſt, peccati cōſenſu acciderit. Tribus etenim modis impletur omne peccatum,

catum,

catum, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtio quippe fit per Diabolum, delectio per carnem, conſenſus per ſpiritum. Quia & primam culpam ſerpens ſuggeſſit, Eua velut caro delectata eſt, Adam verò velut ſpiritus conſenſit. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, vt inter ſuggeſtionem atq; delectationem, inter delectationem & conſenſum, iudex ſui animus præſideat. Cum enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omnimodo perpetratum non eſt. Cum verò delectari caro cœperit, tunc peccatum incipit naſci. Si autem ex deliberatione conſentit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In ſuggeſtione igitur peccati initium eſt, in delectatione fit nutrimentum, in conſenſu perfectio. Et ſæpè contingit, vt hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectationem trahit, nec tamen anima eidē delectationi conſentiat. Et cum caro delectari ſine anima nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec conſentiat, & tamen delectatione ligatus ſit, ſed ligatum ſe vehemēter ingemiſcat. Vnde & ille cœ-

leſtis

leſtis exercitus præcipuus miles geme-
Rom. 7. bat dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat, ſed & ſi pugnabat, quare captiuus erat? Repugnabat igitur legi mentis, cui lex quæ in membris eſt repugnabat. Si autem pugnabat, captiuus non erat. Eccè itaq; homo eſt (vt ita dixerim) captiuus & liber. Liber ex iuſtitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

Hucuſque reſponſiones beati Papæ Gregorij ad conſulta reuerendiſſimi antiſtitis Auguſtini. Epiſtolam verò quam ſe Arelatenſi Epiſcopo feciſſe commemorat, ad Vergilium Etherij ſucceſſorem dederat. Cuius hæc forma eſt.

VT PAPA GREGORIVS EPIſtolam Arelatenſi Epiſcopo pro adiuuando in opere Dei Auguſtino miſerit.

CAPVT XXVIII.

REuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Virgilio coepiſcopo Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. Quantus ſit affectus venientib⁹ ſpontè fratribus impenden-

pendendus, ex eo quòd plerunq; ſolent charitatis cauſa inuitari, cognoſcitur. Et ideò ſi communem fratrem Auguſtinum Epiſcopum ad vos venire contigerit, ita illum dilectio veſtra ſicut decet affectuosè dulciterque ſuſcipiat, vt & ipſum conſolationis ſuæ honore foueat, & alios qualiter fraterna charitas dolenda ſit, doceat. Et quoniam ſæpius euenit, vt hi qui longè ſunt poſiti, prius ab alijs quæ ſunt emendata cognoſcant: ſi quas fortaſſe fraternitati veſtræ ſacerdotum vel aliorum culpas intulerínt, vna cum eo reſidentes ſubtili cuncta inueſtigatione perquirite. Et ita vos in ea quæ Deum offendunt, & ad iracundiam prouocant, diſtrictos ac ſollicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falſa opinio non affligat. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data die decimo Kalendarum Iuliarum imperãte Domino noſtro Mauritio Tiberio pijſſimo Auguſto anno decimo octauo, poſt conſulatum eiuſdem Domini noſtri anno decimo nono indictione quarta.

VT

VT IDEM AVGVSTINO pallium & epiſtolam, & plures verbi miniſtros miſerit.

CAPVT XXIX.

PRæterea idem Papa Gregorius Auguſtino Epiſcopo (quia ſuggeſſerat ei multam quidē ſibi eſſe meſſem, ſed operarios paucos) miſit cum præfatis legatarijs ſuis plures cooperatores ac verbi miniſtros, in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iuſtus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuerſa, quæ ad cultum erant ac miniſterium Eccleſiæ neceſſaria, vaſa videlicet ſacra & veſtimenta altarium, ornamenta quoque Eccleſiarum, & ſacerdotalia vel clericalia indumenta, ſanctorum etiam Apoſtolorū ac martyrum reliquias: nec non & codices plurimos. Miſit etiam literas, in quibus ſignificat, ſe ei pallium direxiſſe, ſimul & inſinuat qualiter Epiſcopos in Britannia conſtituere debuiſſet, quarum literarum iſte eſt textus.

Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Auguſtino coepiſcopo Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. Cùm cerum ſit, pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reſeruari, nobis tamen

men eis neceſſe eſt honorum beneficia tribuere, vt in ſpiritalis operis ſtudio ex remuneratione valeant multiplicius inſudare. Et quia noua Anglorum Eccleſia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente, & te laborante perducta eſt, vſum tibi pallij in ea ad ſola Miſſarũ ſolennia agenda, concedimus, ita vt per loca ſingula duodecim Epiſcopos ordines, qui tuæ ſubiaceant ditioni quatenus Londonienſis ciuitatis Epiſcopus ſemper in poſterũ a ſynodo propria debeat conſecrari, atq; honoris pallium ab hac ſancta & Apoſtolica (cui Deo auctore deſeruio) ſede percipiat. Ad Eboracum verò ciuitatem te volumus Epiſcopum mittere, quem ipſe iudicaueris ordinare, ita duntaxat, vt ſi eadem ciuitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipſe quoq; duodecim Epiſcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur. Quia ei quoque (ſi vita comes fuerit) pallium tribuere Domino fauente diſponimus, quem tamen tuæ fraternitatis volumus diſpoſitioni ſubiacere. Poſt obitũ verò tuum ita Epiſcopis quos ordinauerit præſit vt Londonienſis Epiſcopus nullo modo ditioni ſubiaceat. Sit verò inter Londonienſis & Eboracenſis ciuitatis Epiſcopos in poſterum

rum honoris iſta diſtinctio, vt ipſe prio
habeatur, qui prius fuerit ordinatus
Communi autem conſilio, concordi
actione quæque ſunt pro Chriſti zelo
agenda, diſponant vnanimiter, rectè ſen-
tiant, & ea quæ ſenſerint, non ſibime
diſcrepando perficiant. Tua verò frater-
nitas non ſolum eos Epiſcopos quos or-
dinauerit, neque hos tantummodo qu
Eboraci per Epiſcopum fuerint ordina-
ti, ſed etiam omnes Britanniæ ſacerdote
habeat Deo Domino noſtro Ieſu Chri-
ſto auctore ſubiectos. Quatenus ex lin-
gua & vita tuæ ſanctitatis & rectè creden
di & benè viuendi normam percipiant
atque officium ſuum fide ac moribu
exequentes ad cœleſtia quum Dominu
voluerit regna pertingant. Deus te inco-
lumem cuſtodiat, reuerendiſſime frater
Data die decima Kalendarum Iuliarum
imperante Domino noſtro Mauritio Ti-
berio pijſſimo Auguſto anno decimo
nono, poſt conſulatũ eiuſdem Domini
anno decimo octauo indictione quarta.

EXEMPLAR EPISTOLÆ quam Mellito Abbati Britanniam pergenti miſerit.

CAPVT XXX.

ABeuntibus autem præfatis legatarijs
mili

miſit poſt eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus apertè, quàm ſtudiosè erga ſaluationem noſtræ gentis inuigilauerit, oſtēdit, ita ſcribens: Dilectiſſimo filio Mellito Abbati Gregorius ſeruus ſeruorum Dei. Poſt diſceſſum congregationis noſtræ quæ tecum eſt, valdè ſumus ſuſpenſi redditi: quia nihil de proſperitate veſtri itineris audiſſe nos contigit. Quum ergo Deus omnipotens vos ad reuerendiſſimum virum fratem noſtrum Auguſtinum Epiſcopum perduxerit, dicite ei quid diu mecū de cauſa Anglorum cogitans tractaui, videlicet quòd fana idolorum deſtrui in eadem gente minimè debeant: ſed ipſa quæ in eis ſunt idola deſtruantur, aqua benedicta fiat, in eiſdem fanis aſpergatur, altaria cōſtruantur, reliquiæ componantur. Quia ſi fana eadem benè conſtructa ſunt, neceſſe eſt vt à cultu dæmonum in obſequia veri Dei debeant commutari, vt dum gens ipſa eadem fana ſua nō videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens ac adorans ad loca quæ conſueuit, familiariùs concurrat. Et quia boues ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari. Vt die dedicationis,

Digitized by Google

vel natalitijs ſanctorũ martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis cõuiuijs ſolennitatem celebret, nec diabolo iam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant, vt dum eis aliqua exterius gaudia reſeruantur, ad interiora gaudia conſentire facilius valeant. Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt. Quia & is qui ſummũ locum aſcendere nititur, gradibus vel paſſibus non autem ſaltibus eleuatur: Sic Iſraëlitico populo Dominus in Ægypto quidem innotuit, ſed tamen eis ſacrificiorũ vſus, quæ Diabolo ſolebat exhibere in cultu proprio reſeruauit, vt eis in ſuo ſacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent, vt & ipſa eſſent animalia, quæ offerre conſueuerant, vero tamen Deo hæc & non idolis immolantes iam ſacrificia ipſa non eſſent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri neceſſe eſt dicere, vt ipſe in præſenti illic poſitus perpendat, qualiter omnia debeat diſpenſare. Deus te incolumem

lumem cuſtodiat dilectiſſime fili. Data die decima quinta Kalendarum Iuliarum, imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio pijſſimo Auguſto anno decimo nono, poſt conſulatum eiuſdem Domini anno decimo octauo, indictione quarta.

VT AVGVSTINVM PER LIteras ne de virtutibus ſuis gloriaretur exhortatus ſit.

CAPVT XXXI.

QVo in tempore miſit etiam Auguſtino epiſtolam ſuper miraculis, quæ per eum facta eſſe cognouerat, in qua eum ne per illorũ copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: Scio frater chariſſime, quia omnipotens Deus per dilectionẽ tuam in gentem quam eligi voluit magna miracula oſtendit. Vnde neceſſe eſt, vt de eodem dono cœleſti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimeſcas. Gaudeas videlicet, quia Anglorũ animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimeſcas verò, ne inter ſigna quæ fiunt infirmus animus in ſua præſumptione ſe eleuet, & vnde foris in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminiſſe etenim de-

bemus, quòd diſcipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes, dũ cœleſti magiſtro dicerent: Domine in nomine tuo etiam dęmonia nobis ſubiecta ſunt, protinus audierunt: Nolite gaudere ſuper hoc, ſed potius gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. In priuata enim & temporali lætitia mentem poſuerant, qui de miraculis gaudebant. Sed de priuato ad communem & de temporali ad æternam lætitiam reuocantur, quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Non enim omnes electi miracula faciunt, ſed tamen eorum nomina omnium in cœlo tenentur adſcripta. Veritatis etenim diſcipulis eſſe gaudium non debet, niſi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Reſtat itaque frater chariſſime, vt inter ea quæ operante Domino exterius facis, ſemper te interius ſubtiliter iudices, ac ſubtiliter intelligas, & temetipſum quis ſis, & quanta ſit in eadẽ gente gratia, pro cuius cõuerſione etiam faciendorum ſignorum dona percepiſti. Et ſi quando te creatori noſtro ſeu per linguam ſeu per opera reminiſceris deliquiſſe, ſemper hæc ad memoriam reuoces, vt ſurgẽtem cordis gloriam memoria rea-

ria reatus premat. Et quicquid de faciendis ſignis acceperis vel accepiſti, hęc non tibi, ſed eis deputes donata, pro quorum tibi ſalute collata ſunt.

VT EDILBERTO REGI literas & dona miſerit.

CAPVT XXXII.

MIſit & idem beatus Papa Gregorius eodem tempore etiam Regi Edilbertho epiſtolam, ſimul & dona in diuerſis ſpeciebus perpulchra, temporalibus quoq; honoribus Regem glorificare ſatagens, cui gloriæ cœleſtis ſuo labore & induſtria notitiam proueniſſe gaudebat. Exemplar autem præfatæ epiſtolæ hoc eſt.

Domino glorioſiſſimo atq; præcellentiſſimo filio Edilbertho Regi Anglorum Gregorius Epiſcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quoſque ad regimina populorū perducit, vt per eos omnibus quibus prælati fuerint dona ſuæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factū cognouimus, cui veſtra gloria eſt idcirco prępoſita, vt per bona, quæ vobis conceſſa ſunt, etiam ſubiectæ vobis genti ſuperna beneficia pręſtarentur. Et ideò glorioſe fili eam quam accepiſti diuinitùs gratiam ſollicita mēte cuſtodi,

Digitized by Google

Chriſtianamque fidem in populis tibi ſubditis extendere feſtina, zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica conuerſione, idolorum cultus inſequere, fanorum ædificia euerte, ſubditorum mores ex magna vitæ munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monſtrando ædifica, vt illum retributorem inuenias in cœlo, cuius nomen atque cognitionem dilataueris in terra. Ipſe enim veſtræ quoq; gloriæ nomen etiam poſteris glorioſius reddet, cuius vos honorem quæritis & ſeruatis in gentibus. Sic etenim Conſtantinus quondam pijſſimus Imperator Romanam rempublicam à peruerſis idolorum cultibus reuocans, omnipotēti Deo Domino noſtro Ieſu Chriſto ſecum ſubdidit, ſeque cum ſubiectis populus tota ad Deum mente conuertit. Vnde factum eſt, vt antiquorū principum nomen ſuis vir ille laudibus vinceret, & tanto in opinione præceſſores ſuos, quanto & in bono opere ſuperaret. Et nunc itaq; veſtra gloria cognitionem vnius Dei patris & filij & ſpiritusſancti Regibus ac populis ſibimet ſubiectis feſtinet infundere, vt & antiquos gentis ſuæ Reges laudibus ac meritis tranſeat, & quanto in ſubiectis ſuis etiam aliena pecca-

peccata deterſerit, tanto etiam de peccatis proprijs ante omnipotentis Dei terribile examen ſecurior fiat. Reuerendiſſimus frater noſter Auguſtinus Epiſcopus in monaſterij regula doctus, ſacræ ſcripturæ ſcientia repletus, bonis auctore Deo operibus præditus, quæq́; vos admonet libenter audite, deuotè peragite, ſtudioſè in memoria reſeruate. Quia ſi vos eum in eo quod pro omnipotenti Deo loquitur auditis, idem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si enim (quod abſit) verba eius poſtponitis, quomodo eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quē vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in feruore fidei ſtringite, atque ad niſum illius virtute quam vobis diuinitas tribuit adiuuante, vt regni ſui vos ipſe faciat participes, cuius vos fidem in regno veſtro recipi facitis & cuſtodiri. Pręterea ſcire veſtram gloriam volumus, quòd ſicut in ſcriptura ſacra ex verbis Domini omnipotentis agnoſcimus, præſentis mundi iam terminus iuxta eſt, & ſanctorum regnum venturum eſt, quod nullo vnquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ antea non fuerunt, vide-

 licet

licet immutationes aëris, terroresque de cœlo, & contra ordinem temporũ tempeſtates, bella, fames, peſtilentiæ, terræ motus per loca, quæ tamen non omnia noſtris diebus ventura ſunt, ſed poſt noſtros dies omnia ſubſequentur. Vos itaque ſi qua ex his euenire in terra veſtra cognoſcitis, nullo modo animum veſtrum perturbetis: quia idcirco hęc ſigna de fine ſeculi præmittuntur, vt de animabus noſtris debeamus eſſe ſolliciti, de mortis hora ſuſpecti, & venturo iudici in bonis actibus inueniamur eſſe præparati. Hæc nunc glorioſe fili paucis locutus ſum, vt cum Chriſtiana fides in regno veſtro excreuerit, noſtra quoque locutio apud vos latior excreſcat, & tanto plus loqui libeat, quanto ſe in mente noſtra gaudia de gentis veſtræ perfecta conuerſione multiplicant. Parua autem xenia tranſmiſi, quæ vobis parua non erunt, quum à vobis ex beati Petri Apoſtoli fuerint benedictione ſuſcepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam ſuam quam cœpit perficiat, atque vitam veſtram & hic per multorũ annorum curricula extendat, & poſt longa tempora in cœleſtis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat Domine fili.

Data

Data die decima Kalendarum Iuliarum, imperante Domino noſtro Mauritio Tiberio piiſſimo Auguſto anno decimo nono, poſt conſulatum eiuſdem anno decimo octauo, indictione quarta.

VT AVGVSTINVS ECCLEſiam Saluatoris inſtaurauerit, & monaſterium beati Petri Apoſtoli fecerit, & de primo eius Abbate Petro.

CAPVT XXXIII.

AT Auguſtinus vbi in regia ciuitate ſedem Epiſcopalem (vt prædiximus) accepit, recuperauit in ea, regio fultus adminiculo, Eccleſiam quam ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuiſſe didicerat, & eam in nomine ſancti Saluatoris Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti ſacrauit, atq; ibidem ſibi habitationem ſtatuit & cunctis ſucceſſorib⁹ ſuis. Fecit autem & monaſterium non longè ab ipſa ciuitate ad Orientem, in quo eius hortatu Edelbertus Eccleſiam beatorum Apoſtolorũ Petri & Pauli à fundamentis conſtruxit, ac diuerſis donis ditauit, in qua & ipſius Auguſtini & omnium Epiſcoporum Doroueruenſium, ſimul & Regum

 Cantij

Cantij poni corpora poſſent. Quam tamen Eccleſiam non ipſe Auguſtinus, ſed ſucceſſor eius Laurentius conſecrauit. Primus autem eiuſdem monaſterij abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus Galliam miſſus, demerſus eſt in ſinu maris, qui vocatur Ampleat, & ab incolis loci ignobili traditur ſepulturæ: ſed omnipotens Deus vt qualis meriti vir fuerit demonſtraret, omni nocte ſupra ſepulcrū eius lux cœleſtis apparuit, donec animaduertentes vicini qui videbant ſanctum fuiſſe virum, qui ibi eſſet ſepultus, & inueſtigantes vnde & quis eſſet abſtulerunt corpus, & in Bononia ciuitate iuxta honorem tanto viro congruum in Eccleſia poſuerunt.

VT EDELFRIDVS REX Norda Humbrorum, Scottorum gentes prælio conterens ab Anglorum finibus expulſus eſt.

CAPVT XXXIIII.

HIs temporibus Norda Humbrorum regno præfuit rex fortiſſimus & glorię cupidiſſimus Edelfridus, qui plus omnibus Anglorū primatibus gentem vaſtabat Britonum, ita vt Sauli quondam, Regi Iſraëliticæ gentis com-

tis comparandus videretur excepto duntaxat hoc, quòd diuinæ erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis vel ſubiugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui merito poterat illud, quod benedicens filium Patriarcha in perſona Saulis dicebat, aptari: Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia. Vnde motus eius profectibus Edan Rex Scottorum, qui Britanniam inhabitant, venit contra eum cum immenſo ac forti exercitu; ſed cum paucis victus aufugit. Siquidem in loco celeberrimo, qui dicitur Degſaſten, id eſt, degſa lapis, omnis penè eius eſt cæſus exercitus. In qua etiam pugna Theodbaldus frater Edilfridi cum omni illo quem ipſe ducebat exercitu peremptus eſt. Quod videlicet bellum Edilfridus anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo tertio, regni autē ſui, quod viginti quatuor annis tenuit, anno vndecimo perfecit. Porrò anno Focatis, qui tum regni Romani apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore, quiſquam regum Scottorum in Britanniam aduerſus gentem Anglorum vſque ad hanc diem in prælium venire audebat.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM,

LIBER II.

DE OBITV BEATI PApæ Gregorij.

CAPVT I.

HIs temporibus, id eſt, anno dominicæ incarnationis ſexcẽteſimo quinto beatus Papa Gregorius, poſtquā ſede Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ tredecim annos, menſes ſex, & dies decem glorioſiſſimè rexit, defunctus eſt, atq; ad æternā regni cœleſtis ſedem tranſlatus. De quo nos conuenit (quia noſtram, id eſt, Anglorū gentem de poteſtate Satanæ ad fidē Chriſti ſua induſtria conuertit) latiorē in noſtra hiſtoria Eccleſiaſtica facere ſermonem, quem rectè noſtrum appellare poſſumus & debemus Apoſtolum. Quia cum primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conuerſis iamdudum ad fidem veritatis eſſet prælatus Eccleſijs, noſtram gentem eatenus idolis mancipatam Chriſti fecit Eccleſiam, ita vt Apoſtolicum illum de eo liceat nobis proferre ſermonem. Quia & ſi alijs non

Digitized by Google

non eſt Apoſtolus, ſed tamen nobis eſt. Nam ſignaculum Apoſtolatus eius nos ſumus in Domino. Erat autem natione Romanus, ex patre Gordiano, genus à proauis non ſolum nobile, ſed & religioſum ducens. Deinde Felix eiuſdem ſedis Apoſtolicæ quondã Epiſcopus, vir magnæ gloriæ in Chriſto & Eccleſia eius fuit atauus. Sed & ipſe nobilitatem religionis nõ minore quàm parentes & cognati virtute deuotionis exercuit. Nobilitatem verò illam, quam ad ſeculum videbatur habere, totam ad nanciſcendam ſupernæ gloriam dignitatis diuina gratia largiente conuertit. Nam mutato repente ſeculari habitu, monaſterium petijt, in quo tanta perfectionis gratia cœpit conuerſari, vt (ſicut ipſe poſtea flendo atteſtari ſolebat) animo illius labentia cuncta ſubtereſſent, vt reb⁹ omnib⁹ quæ voluuntur emineret, vt nulla niſi cœleſtia cogitare ſoleret, vt etiã retentus corporeæ ipſa iã carnis clauſtra contẽplatione tranſiret, vt mortẽ quoq; q̃ penè cunctis pœna eſt, videlicet vt ingreſſum vitæ & laboris ſui præmium amaret. Hoc autẽ ipſe de ſe nõ profectũ iactando virtutum, ſed deflendo potius defectũ, quem (vt referre conſueuerat) ſibi per curam paſtoralem incurriſſe videbatur. Deniq;

tempore quodam ſecreto, cum diacono ſuo Petro colloquens, enumeratis animi ſui virtutibus priſcis mox dolendo ſubiunxit. At nunc ex occaſione curæ paſtoralis ſecularium hominum negotia patitur, & poſt tam pulchram quietis ſuæ ſpeciem terreni actus puluere fœdatur. Cumq́ue ſe pro condeſcenſione multorum ad exteriora ſparſerit, etiam cum interiora appetit, ad hæc proculdubio minor redijt. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quid amiſi, dumq́ue intueor illud quod perdidi, fit hoc grauius quod porto. Hæc quidem ſanctus vir ex magna humilitatis intentione dicebat. Sed nos credere decet, nihil eum monaſticæ perfectionis perdidiſſe, occaſione curæ paſtoralis, imò potiorē tunc ſumpſiſſe profectum de labore conuerſionis multorum, quā de propria quondam quiete cōuerſationis habuerat, maximè quia & pontificali functus officio domum ſuam monaſterium facere curauit. Et dum primum de monaſterio abſtractus, ad miniſterium altaris ordinatus, atque Conſtantinopolim apocriſarius ab Apoſtolica ſede directus eſt, nō tamen in terreno conuerſatus palacio propoſitū vitæ cœleſtis intermiſit. Nam quoſdam fratrū ex monaſterio ſuo, quæ

cum

cum gratia germanæ charitatis ad Regiam vrbem ſecuti ſunt, in tutamentum cœpit obſeruantiæ regularis habere, videlicet vt eorum ſemper exemplo (ſicut ipſe ſcribit) ad orationis placidum littus, quaſi anchoræ fune reſtringeretur, cum inceſſabili cauſarum ſecularium impulſu fluctuaret; concuſſamq; ſeculi actibus mentem inter eos quotidie per ſtudioſæ lectionis roboraret alloquium. Horum ergo conſortio non ſolum à terrenis eſt munitus incurſibus, verumetiã ad cœleſtis exercitia vitæ magis magiſq; ſuccenſus. Nam hortati ſunt eum, vt librũ beati Iob magnis inuolutum obſcuritatibus myſtica interpretatione diſcuteret, neque negare potuit opus, quod ſibi fraternus amor multis vtile futurum imponebat. Sed eundem librum, quomodo iuxta literam intelligendus, qualiter ad Chriſti & Eccleſiæ Sacramenta referendus, quo ſenſu vnicuique fidelium ſit aptandus; per triginta quinque libros expoſitionis, miranda ratione perdocuit. Quod videlicet opus in Regia quidem vrbe apocriſarius inchoauit, Romæ autẽ iam factus Pontifex impleuit. Qui cum eſſet adhuc Regia in vrbe poſitus, naſcentem ibi nouam hæreſim de ſtatu noſtræ reſurrectionis, cũ ipſo quo exorta

 eſt initi-

Digitized by Google

eſt initio, iuuante ſe gratia Catholicæ veritatis attriuit. Siquidem Euthicius eiuſdẽ vrbis Epiſcopus dogmatizabat, corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria impalpabile, ventis aërique ſubtilius eſſe futurum. Quod ille audiens, & ratione veritatis, & exemplo dominicæ reſurrectionis probauit hoc dogma orthodoxæ fidei omnibus modis eſſe contrarium Catholica etenim fides habet, ꝙ corpus noſtrum in illa immortalitatis gloria ſublimatum, ſubtile quidem ſit per effectum ſpiritalis potentiæ, ſed palpabile per veritatẽ naturæ, iuxta exemplum dominici corporis, de quo à mortuis ſuſcitato, dicit ipſe Diſcipulis: Palpate & videte, quia Spiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere. In cuius aſſertione fidei venerabilis pater Gregorius in tantũ contra naſcentem hæreſim nouam laborare cõtendit, tanta hac inſtantia iuuante etiam piiſſimo imperatore Tiberio Cõſtantino comminuit, vt nullus exinde ſit inuentus, qui eius reſuſcitator exiſteret. Alium quoque librum compoſuit egregium, qui vocatur Paſtoralis, in quo manifeſta luce patefecit, qualis ad Eccleſiæ regimen aſſumi, qualiter ipſi rectores viuere, qua diſcretione ſingulas quaſque audientium inſtruere

ſtruere perſonas,& quanta conſideratione propriam quotidie debeant fragilitatem penſare. Sed & homilias Euangelij numero quadraginta cõpoſuit, quas in duobus codicibus æqua ſorte diſtinxit. Libros etiam dialogorũ quatuor fecit, in quibus rogatu Petri diaconi ſui virtutes ſanctorum, quos in Italia clariores noſſe vel audire poterat, ad exemplum viuendi poſteris collegit, vt (ſicut in libris Expoſitionum ſuarũ quibus ſit virtutibus inſudandũ edocuit) ita etiam deſcriptis ſanctorũ miraculis, quæ virtutũ earundẽ ſit claritas oſtenderet. Primam quoq; & vltimã Ezechielis Prophetæ partem, quæ videbantur obſcuriores, per homilias viginti duas, quantũ lucis intus habeant, demonſtrauit. Excepto libello Reſponſionum, quem ad interrogationes ſancti Auguſtini primi Anglorũ gentis Epiſcopi ſcripſit, vt ſupra docuimus, totum ipſum libellũ his inſerentes hiſtorijs: libello quoq; Synodico, quem cum Epiſcopis Italiæ de neceſſarijs Eccleſiæ cauſis vtiliſſimum compoſuit: & familiarib' ad quoſdam literis. Quod eo magis mirum eſt, tot eum ac tanta condere volumina potuiſſe, quod penè omni iuuentutis ſuæ tempore (vt verbis ipſius loquar) crebris viſcerũ doloribus cruciabatur,

Digitized by Google

batur, horis momentisq; omnibus fracta ſtomachi virtute laſſeſcebat, lentis quidem, ſed tamen continuis febribus anhelabat. Verum inter hæc dum ſollicitus penſaret, quia ſcriptura teſte, omnis filius qui recipitur, flagellatur, quò malis præſentibus durius deprimebatur, eò de æterna certius præſumptione reſpirabat. Hæc quidem de immortali eius dicta ſint ingenio,. quod nec tanto corporis potuit dolore reſtringi. Nam alij quidem Pontifices conſtruendis ornandisq; auro vel argento Eccleſijs operam dabant, hic autem totus erga animarum lucra vacabat. Quicquid pecuniæ habuerat, hoc ſedulus diſpergere ac dare pauperibus curabat, vt iuſtitia eius maneret in ſeculum ſeculi, & cornu eius
Iob 29. exaltaretur in gloria, ita vt illud beati Iob veraciter dicere poſſit: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi, eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem & pupillum, cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum & veſtiui me ſicut veſtimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inueſtigabam.

gabam. Contercbam molas iniqui,& de dentibus illius auferebam prædam. Et paulò pòſt. Si negaui, inquit, quid volebant pauperibus & oculos viduæ expectare feci. Si comedi bucellam meam ſolus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Ad cuius pietatis & iuſtitiæ opus pertinet etiam hoc, quod noſtram gentem per prædicatores quos huc direxit, de dentib⁹ antiqui hoſtis eripiens, æternæ libertatis fecit eſſe participem. Cuius fidei & ſaluti congaudens, quamque digna laude commendans, ipſe dicit in expoſitione beati Iob. Ecce lingua Britāniæ, quæ nihil aliud nouerat quàm barbarum frendere, iam dudum in diuinis laudibus Hebræum cœpit Alleluia reſonare. Ecce quondam tumidus, iam ſubſtratus ſanctorum pedibus, ſeruit oceanus, eusque barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiuerant, hos pro diuina formidine ſacerdotum ora ſimplicibus verbis ligant: & qui cateruas pugnantium infideles nequaquam metueret, iam nunc fideles humilium linguas timet. Quia enim præceptis, cœleſtibus verbis, clareſcentibus quoque miraculis, virtus ei diuinæ cogni-

cognitionis infunditur, eiuſdem diuinitatis terrore refrænatur, vt prauè agere metuat, ac totis deſiderijs ad æternitatis gloriam venire concupiſcat. Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoq; declarat, quòd ſanctus Auguſtinus & ſocij eius non ſola prædicatione verborum, ſed etiam cœleſtium oſtenſione ſignorum gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant. Fecit inter alia beatus Papa Gregorius, vt in Eccleſijs beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ſuper corpora eorum miſſæ celebrarentur. Sed & in ipſa miſſarum celebratione tria verba maximæ perfectionis plena ſuper adiecit, dieſq́; noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari.

Rexit autem Eccleſiam temporibus imperatorum Mauritij & Focatis. Secundo autē eiuſdem Focatis anno tranſiens ex hac vita migrauit ad veram quæ in cœlis eſt vitam. Sepultus verò eſt corpore in Eccleſia beati Petri Apoſtoli ante ſecretarium, die quarto iduum Martiarum: quandoq; in ipſo cum cæteris ſanctæ Eccleſiæ paſtoribus reſurrecturus in gloria. Scriptumq́ue eſt in tumba ipſius Epitaphium huiuſmodi.

Suſcipe

Suſcipe terra tuo corpus de corpore ſumptum,
Reddere quod valeas viuificante Deo.
Spiritus aſtra petit, lethi nil iura nocebũt,
Cui vita alterius mors magis ipſa via eſt.
Pontificis ſummi hoc clauduntur membra ſepulchro,
Qui innumeris ſemp̃ viuit vbiq; bonis.
Eſuriem dapibus ſuperauit, frigora veſte,
Atq; animas monitis texit ab hoſte ſacris.
Implebatq; actu, quicquid ſermone docebat,
Eſſet vt exemplũ, myſtica verba loquẽs.
Ad Chriſtũ Anglos conuertit pietate magiſtra,
Acquirens fidei agmina gente noua.
Hic labor, hoc ſtudium, hæc tibi cura, hoc paſtor agebas,
Vt Dño offerres plurima lucra gregis.
Hisq; Dei conſul factus lætare triumphis.
Nam mercedem operum iam ſine fine tenes.

Nec ſilentio prætereunda opinio, quæ de Beato Gregorio, traditione maiorum, ad nos vſque ad perlata eſt, qua videlicet ex cauſa admonitus tam ſedulam erga ſalutem noſtræ gentis curam geſſerit. Dicunt, quia die quadam cũ aduenientibus

tibus nuper mercatoribus multa venalia in forum fuiſſent collata, multiq́; ad emendum confluxiſſent, & ipſum Gregorium inter alios aduenisse, ac vidiſſe inter alia pueros venales poſitos, candidi corporis, ac venuſti vultus, capillorum quoque forma egregia. Quos cum aſpiceret interrogauit (vt aiunt) de qua regione vel terra eſſent allati? dictumq́ue eſt quòd de Britannia inſula, cuius incolæ tales eſſent aſpectu. Rurſus interrogauit, vtrum ijdem inſulani Chriſtiani, an paganis adhuc errorib' eſſent implicati? Dictumq́; eſt, quòd eſſent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens ſuſpiria. Heu proh dolor, inquit, quòd tam lucidi vultus homines tenebrarum auctor poſſidet, tantaq́ue gratia frontis conſpicui mentem ab interna gratia vacuam geſtant. Rurſus ergo interrogauit, quod eſſet vocabulum gentis illius? Reſponſum eſt, quod Angli vocarentur. At ille, benè, inquit. Nam & Angelicam habent faciem, & tales Angelorū in cœlis decet eſſe cohæredes. Quod (ait) habet nomen ipſa prouincia, de qua iſti ſunt allati? Reſponſum eſt, quod Deiri vocarentur ijdem prouinciales. At ille, benè, inquit, Deiri de ira eruti, & ad miſericordiam Chriſti vocati. Rex prouinciæ il-

ciæ illius quomodo vocatur? Reſponſum eſt, quòd Elle diceretur. At ille alludens ad nomen, ait, Alleluia laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari. Accedensq́ue ad Pontificem Romanæ & Apoſtolicæ ſedis (nondum enim erat ipſe Pontifex factus) rogauit, vt genti Anglorum in Britanniam aliquos verbi miniſtros, per quos ad Chriſtum conuerteretur, mitteret, ſeipſum paratum eſſe in hoc opus Domino cooperante perficiendum, ſi tamen Apoſtolico Papæ hoc vt fieret placeret. Quod dũ perficere non poſſet, quia & ſi Pontifex concedere illi quod petierat voluit, non tamen ciues Romani vt tam longè ab vrbe ſecederet, potuêre permittere. Mox vt ipſe Pontificatus officio functus eſt, perfecit opus diu deſideratum. Alios quidem prædicatores mittens, ſed ipſe prædicationem vt fructificaret, ſuis exhortationibus ac precibus adiuuans. Hæc iuxta opinionem quam ab antiquis accepimus, hiſtoriæ noſtræ Eccleſiaſticæ inſerere optimum duximus.

VT

VT AVGVSTINVS BRITOnum Epiſcopos pro pace Catholica etiam miraculo cœleſti coram eis facto monuerit, quaúe illos ſpernentes vltio ſecuta ſit.

CAPVT. II.

INterea Auguſtinus adiutorio vſus Edilberthi Regis conuocauit ad ſuum colloquium Epiſcopos ſiue doctores maximæ & proximæ Britonum prouinciæ, in loco vbi vſque hodie lingua Anglorum Auguſtineizat, id eſt, robur Auguſtini in confinio Vectiorum & Occidentalium Saxonum appellatur, Cœpitq́; eis fraterna admonitione ſuadere, vt pace Catholica ſecum habita, communem euangelizandi gentib⁹ pro Domino laborem ſuſciperent. Non enim Paſchæ diem dominicum ſuo tempore, ſed à decima quarta vſq; ad vigeſimam lunam obſeruabant. Quæ computatio octoginta quatuor annorũ circulo continetur. Sed & alia plurima vnitati Eccleſiæ contraria faciebant. Qui cum longa diſputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neq; increpationibus Auguſtini ac ſociorũ eius aſſenſum præbere voluiſſent, ſed ſuas potius traditiones

nes vniuerſis quæ per orbē ſibi in Chriſto concordant Eccleſijs præferrent, ſanctus pater Auguſtinus hunc laborioſi ac longi certaminis finem fecit, vt diceret: Obſecremus Deum, qui habitare facit vnanimes in domo patris ſui, vt ipſe nobis inſinuare cœleſtibus ſignis dignetur, quæ ſequenda traditio, quibus ſit vijs ad ingreſſum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, & per cuius preces fuerit curatus, huius fides & operatio Deo deuota atque omnibus ſequenda credatur. Quod cum aduerſarij inuiti licet concederent, allatus eſt quidam de genere Anglorum oculorum luce priuatus, qui cum oblatus Britonum ſacerdotibus nil curationis vel ſanationis horum miniſterio perciperet, tandem Auguſtinus iuſta neceſſitate compulſus flectit genua ſua ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, deprecans vt viſum cæco, quem amiſerat, reſtitueret, & per illuminationem vnius hominis corporalem in plurimorum cordibus fidelium ſpiritalis gratia lucem accenderet. Nec mora illuminatur cœcus, ac verus ſummæ lucis præco ab omnibus prædicatur Auguſtinus. Tum Britones confitentur quidem intellexiſſe ſe, veram eſſe viam iuſtitiæ quā prædicaret

Auguſti-

Digitized by Google

Auguſtinus, ſed non ſe poſſe abſq; ſuorum conſenſu ac licentia priſcis abdicare moribus. Vnde poſtulabant, vt ſecundò ſynodus pluribus aduenientibus fieret. Quod cum eſſet ſtatutum, venerunt (vt perhibent) ſeptem Britonum Epiſcopi, & plures viri doctiſſimi maximè de nobiliſſimo eorum monaſterio, quod vocatur lingua Anglorum Bancornaburg, cui tẽpore illo Dinooth Abbas præfuiſſe narratur, qui ad præfatum ituri concilium, venerunt primò ad quendam virum ſanctum ac prudentem, qui apud eos anachoriticam ducere ſolebat vitam, conſulentes, an ad prædicationem Auguſtini ſuas deſerere traditiones deberent? Qui reſpondebat: Si homo Dei eſt, ſequimini illum. Dixerunt: Et vnde hoc poſſumus probare? Et ille. Dominus inquit ait: Tollite iugũ meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Si ergo Auguſtinus ille mitis eſt & humilis corde, credibile eſt, quia iugum Chriſti & ipſe portet, & vobis portandum offerat. Sin autem immitis ac ſuperbus eſt, conſtat quia non eſt de Deo, neque nobis eius ſermo curandus eſt. Qui rurſus aiebant: Et vnde vel hoc dinoſcere valemus? Procurate, inquit, vt ipſe prior cum ſuis ad locum ſynodi adueniat,

uenìat,& ſi vobis appropinquantibus aſſurrexerit, ſcientes quia famulus Chriſti eſt, obtemperanter illum audite. Sin autem vos ſpreuerit, nec coram vobis aſſurgere voluerit, cum ſitis numero plures, & ipſe ſpernatur à vobis. Fecerunt vt dixerat. Factumq; eſt, vt venientibus illis ſederet Auguſtinus in ſella. Quod illi videntes, mox in irā conuerſi ſunt, eumque notantes ſuperbiæ, cunctis quæ dicebat contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quòd in multis quidem noſtræ conſuetudini, imò vniuerſalis Eccleſiæ contraria geritis:& tamen ſi in tribus his mihi obtemperare vultis, vt Paſcha ſuo tempore celebretis, vt miniſterium baptizandi, quo Deo renaſcimur, iuxta morem Romanæ ſanctæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ compleatis, vt genti Anglorum vna nobiſcum prædicetis verbum Domini,cætera quæ agitis quamuis morib⁹ noſtris cōtraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum ſe facturos neque illum pro Archiepiſcopo habituros eſſe reſpōdebant. Conferentes ad inuicem, quia ſi modo nobis aſſurgere noluit, quanto magis ſi ei ſubdi cœperimus, iam nos pro nihilo contemnet. Quibus vir Domini Auguſtinus fertur minitans prædixiſſe, quòd

ſi pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hoſtibus forent accepturi. Et ſi nationi Anglorũ noluiſſent viam vitæ prædicare, per horum manus vltionem eſſent mortis paſſuri. Quod ita per omnia (vt prædixerat) diuino agente iudicio patratum eſt. Siquidem poſt hæc ipſe, de quo diximus, Rex Anglorũ fortiſſimus Edilfridus collecto grandi exercitu ad ciuitatem Legionum, quę à gente Anglorũ Legaceſtir à Britonibus autem rectius Carlegion appellatur, maximã gentis perfidæ ſtragem dedit. Cumq́ue bellum acturus videret ſacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bellum agente conuenerant, ſeorſum in tutiore loco conſiſtere: ſciſcitabatur qui eſſent ij, quidúe acturi illo conueniſſent? Erant autem plurimi eorum de monaſterio Bancor, in quo tantus fertur fuiſſe numerus monachorum, vt cum in ſeptem portiones eſſet cum præpoſitis ſibi rectoribus monaſterium diuiſum, nulla harũ portio minus quàm trecentos homines haberet, qui omnes de labore manum ſuarum viuere ſolebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem, peracto ieiunio triduano, cũ alijs orandi cauſa cõuenerunt, habentes defenſorẽ nomine Brocmalium, qui eos

intentos

intentos precibus à Barbarorum gladijs protegeret. Quorum cauſam aduentus cũ intellexiſſet rex Edilfridus ait: Ergo ſi aduerſum nos ad Deum ſuum clamant, profectò & ipſi, quamuis arma non ferant, contra nos pugnant, qui aduerſis nos in precationibus perſequuntur. Itaque in hos primum arma verti iubet, & ſic cæteras nefandæ militiæ copias, non ſine magno exercitus ſui damno, deleuit. Extinctos in ea pugna ferunt, de his qui ad orandum venerunt, viros circiter mille ducentos, & ſolum quinquaginta fuga eſſe lapſos. Brocmalius ad primum hoſtium aduentum cum ſuis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientib9 gladijs reliquit. Sicq; completum eſt præſagium ſancti Pontificis Auguſtini, quamuis ipſo iam multo ante tempore ad cœleſtia regna ſublato, vt etiam temporalis interitus vltionem ſentirent perfidi, quòd oblata ſibi perpetuæ ſalutis conſilia ſpreuerant.

VT IDEM MELLITVM AC Iuſtum Epiſcopos fecerit, & de obitu eius.

CAPVT III.

ANno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo quarto Auguſtinus Britan-

 niarum

niarum Archiepiſcopus ordinauit duos Epiſcopos, Mellitũ videlicet & Iuſtum. Mellitum quidem ad prędicandum prouinciæ Orientalium Saxonũ, qui Thameſi fluuio dirimuntur à Cantio, & ipſi Orientali mari contigui, quorum Metropolis Londonia ciuitas eſt, ſuper ripam pręfati fluminis poſita, & ipſa multorum emporium populorũ terra mariq́ue venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Saberethus nepos Edelberti ex ſorore Ricula regnauit, quamuis ſub poteſtate poſitus eiuſdem Edelberti, qui omnibus (vt ſuprà dictum eſt) vſque ad terminum Humbri fluminis Anglorum gentibus imperabat. Vbi verò & hæc prouincia verbũ veritatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Edelbertus in ciuitate Londonia Eccleſiam ſancti Pauli Apoſtoli, in qua locum ſedis Epiſcopalis & ipſe & ſucceſſores eius haberent. Iuſtum verò in ipſo Cantio Auguſtinus ordinauit Epiſcopum in ciuitate Dorouerni, quam gens Anglorum à primario quondam illius qui dicebatur Rotſcheſter cognominat. Diſtat autem à Dorouerni milibus paſſuum fermè viginti quatuor ad Occidentem, in qua rex Edelbertus Eccleſiam B. Andreæ Apoſtoli fecit, qui etiam Epiſcopis vtriuſque huius

huius Eccleſiæ dona multa ſicut & Dorouernienſis obtulit, ſed & territoria ac poſſeſſiones in vſum eorũ qui erant cum Epiſcopis adiecit. Defunctus eſt autem Deo dilectus pater Auguſtinus, & poſitum corpus eius foras iuxta Eccleſiam beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, cuius ſuprà meminimus, quòd ea necdum fuerat perfecta nec dedicata: mox verò vt dedicata eſt, intro illata in porticu illius aquilonari decenter ſepultũ eſt. In qua etiam ſequentium Archiepiſcoporum omnium ſunt corpora tumulata, præter duorum tantummodo, id eſt, Theodori & Berthvvaldi, quorum corpora in ipſa Eccleſia poſita ſunt, eò quòd prædicta porticus plura capere nequiuit. Habet hæc in medio ſui penè altare in honorem beati Gregorij Papæ dedicatum, in quo per omne ſabbatum à preſbytero loci illius agendæ eorum ſolenniter celebrantur. Scriptum verò eſt in tumba eiuſdem Auguſtini epitaphium huiuſmodi: Hic requieſcit Dominus Auguſtinus Dorouernenſis Archiepiſcopus primus, qui olim huc à beato Gregorio Romanæ vrbis Pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum ſuffultus, & Edelberthum regem ac gentem illius ab idolorum cultu ad fidem

Chriſti perduxit, & completis in pace diebus officij ſui defunctus eſt ſeptimo Kalendas Iunias eodem Rege regnante.

VT LAVRENTIVS CVM Epiſcopis ſuis Scottos vnitatem ſanctæ Eccleſiæ & maximè in Paſcha obſeruando ſequi monuerit, & vt Mellitus Romam venerit.

CAPVT IIII.

SVcceſſit autē Auguſtino in Epiſcopatum Laurentius, quem ipſe idcirco adhuc viuens ordinauerat, ne ſe defuncto ſtatus Eccleſiæ tam rudis vel ad horam paſtore deſtitutus vacillare inciperet. In quo & exemplum ſequebatur primi paſtoris Eccleſiæ, hoc eſt, beatiſſimi Apoſtolorū principis Petri, qui fundata Romæ Eccleſia Chriſti Clementem ſibi adiutorem euangelizandi, ſimul & ſucceſſorem cōſecraſſe perhibetur. Laurentius Archiepiſcopatus gradū potitus, ſtrenuiſſimè fundamenta Eccleſiæ, quæ nobiliter iacta, vidit augmentari, atq; ad perfectum debiti culminis, & crebra voce ſanctæ exhortationis, & continuis piæ operationis exemplis prouehere curauit. Denique non ſolum nouæ, quæ de Anglis erat collecta, Eccleſiæ curam gerebat,

rebat, ſed & veterum Britanniæ incolarum, nec non & Scottorum, qui Hyberniam inſulam Britanniæ proximam incolunt, populis paſtoralem impendere ſolicitudinem curabat. Siquidem vbi Scottorum in præfata ipſorum patria, quomodo & Britonum in ipſa Britannia vitam ac profeſſionem minus Eccleſiaſticam in multis eſſe cognouit, maximè quòd Paſchæ ſolennitatem nō ſuo tempore celebrarent, ſed vt ſuprà docuimus à decima quarta luna vſq; ad viceſimam dominicæ reſurrectionis diem obſeruandum eſſe putarent, ſcripſit cum coepiſcopis ſuis exhortatoriam ad eos epiſtolam, obſecrans eos & conteſtans, vnitatem pacis & Catholicæ obſeruationis cum ea quæ toto orbe diffuſa eſt Chriſti Eccleſia tenere, cuius videlicet epiſtolæ principium hoc eſt.

Dominis chariſſimis fratribus Epiſcopis vel abbatib' per vniuerſam Scottiam Laurentius, Mellitus, & Iuſtus Epiſcopi ſerui ſeruorū Dei. Dum nos ſedes Apoſtolica more ſuo, ſicut in vniuerſo orbe terrarum, in hic occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc inſulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introiſſe, antequam cognoſceremus credentes, quòd

 iuxta

iuxta morem vniuerſalis Eccleſiæ ingrederentur, in magna reuerentia ſanctitatis tam Britones quàm Scottos venerati ſumus. Sed cognoſcentes Britones, Scottos meliores putauimus. Scottos verò per Dagamũ Epiſcopum in hanc quam ſuperius memorauimus inſulam, & Columbanum Abbatem in Gallijs venientem, nihil diſcrepare à Britonibus in eorum cõuerſatione didicimus. Nam Dagamus Epiſcopus ad nos veniens nõ ſolum cibum nobiſcum, ſed nec in eodem hoſpitio quo veſcebamur ſumere voluit. Miſit idem Laurentius cum coepiſcopis ſuis etiam Britonum ſacerdotibus litteras ſuo gradui condignas, quibus eas in vnitate Catholica cõfirmare ſategit. Sed quantum hæc agendo profecerit, adhuc præſentia tempora declarant.

His temporibus venit Mellitus Londoniæ Epiſcopus Romam de neceſſarijs Eccleſiæ Anglorum cauſis cum Apoſtolico Papa Bonifacio tractaturus. Et cum idem Papa reuerendiſſimus cogeret ſynodum Epiſcoporum Italiæ de vita monachorum & quiete ordinaturus, & ipſe Mellitus inter eos aſſedit anno octauo imperij Focatis principis, indictione decima tertia, tertia die Kalendarum Martiarum, vt quæque erant regulariter decreta

creta, ſua quoq; auctoritate ſubſcribens confirmaret, ac Britanniam rediens, ſecum Anglorum Eccleſiæ mandata atq; obſeruanda deferret, vna cum epiſtolis, quas idem Pontifex Deo dilecto Archiepiſcopo Laurentio, & clero vniuerſo ſimiliter & Edilbertho Regi atque genti Anglorum direxit. Hic eſt Bonifacius quartus à Beato Gregorio Romanæ vrbis Epiſcopo, qui impetrauit à Focate principe donari Eccleſiæ Chriſti templũ Romæ, quod Pantheon vocabatur ab antiquis, quaſi ſimulacrũ eſſet omnium Deorum. In quo ipſe eliminata omni ſpurcitia, fecit Eccleſiam ſanctæ Dei genetricis atq; omnium martyrum Chriſti, vt excluſa multitudine dæmonum, multitudo ibi ſanctorũ memoriam haberet.

VT DEFVNCTIS EDELBERtho & Sebertho regibus ſucceſſores eorum idololatriam reſuſcitarint, ob quod & Mellitus ac Iuſtus à Britannia diſceſſerunt.

CAPVT V.

ANno ab incarnatione dominica ſexcenteſimo decimò tertiò (qui eſt annus viceſimus primus ex quo Auguſtinus Epiſcopus cum ſocijs

ad prædicandum genti Anglorum miſſus eſt) Edelberthus rex Cantuariorum poſt regnum temporale, quod quinquaginta & ſex annis glorioſiſſimè tenuerat, æterna cœleſtis regni gaudia ſubijt. Qui tertius quidem in Regibus gentis Anglorum cunctis Auſtralibus eorum prouincijs, qui Humbro fluuio & contiguis ei terminis ſequeſtrantur à Borealibus, imperauit: ſed primus omnium cœli regna conſcendit. Nam primus imperium huiuſmodi Elli Rex Auſtralium Saxonum, Secundus Celin Rex Occidentalium Saxonum, qui lingua ipſorũ Ceulin vocabatur, Tertius, vt diximus, Edelberthus Rex Cantuariorum, Quartus Redualt Rex Orientalium Anglorũ, qui etiam viuente Edelbertho eidẽ ſuæ genti ducatũ præbebat, obtinuit. Quintus Eduinus Rex Nord Humbrorũ gentis, id eſt, eius quæ ad Borealem Humbri fluminis plagam inhabitat, maiore potentia cunctis qui Britanniam incolunt, Anglorum pariter & Britonũ populis præfuit, præter Cantuarios tãtum, nec non & Meuanias Britonum inſulas, quæ inter Hyberniam & Britanniam ſitæ ſunt, Anglorum ſubiecit imperio. Sextus Oſvvaldus & ipſe Nord Humbrorum Rex Chriſtianiſſimus ijſdem finibus

nibus regnum tenuit. Septimus Oſvvi frater eius æqualibus penè terminis regnum nonnullo tempore coërcens, Pictorum quoq; ac Scottorum gentes, quę Septentrionales Britanniæ fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit: ſed hæc poſtmodùm. Defunctus verò eſt Rex Edelberthus die vigeſima quarta menſis Februarij poſt viginti & vnum annos acceptæ fidei, atque in porticu S. Martini intra Eccleſiam beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultus, vbi & Bertha regina condita eſt. Qui inter cætera bona, quæ genti ſuæ conſulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorū iuxta exempla Romanorum cū conſilio ſapientium conſtituit. Quæ conſcripta Anglorū ſermone hactenus habentur & obſeruātur ab ea. In quibus primitus poſuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel Eccleſiæ, vel Epiſcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret, volens ſcilicet tuitionem eis, quos & quorum doctrinam ſuſceperat, præſtare. Erat autē idem Edelberthus filius Irminrici, cuius pater Octa, cuius pater Otrich cognomento Oiſc, à quo Reges Cantuariorum ſolent Oiſcingas cognominari. Cuius pater Hengiſt, qui cum filio ſuo Oiſc inuitatus

à Vortigerio Britanniam primus intrauit, vt ſuprà retulimus. At verò poſt mortem Edelberthi cum filius eius Eadbaldus regni gubernacula ſuſcepiſſet, magno tenellis adhuc ibi Eccleſiæ crementis detrimento fuit. Siquidem nõ ſolum Chriſti fidem recipere noluerat, ſed & fornicatione pollutus eſt tali, qualem nec inter gentes auditam Apoſtolus teſtatur, ita vt vxorem patris haberet. Quo vtroq; ſcelere occaſionem dedit ad priorem vomitũ reuertendi ijs, qui ſub imperio ſui parentis vel fauore vel timore regio fidei & caſtimoniæ iura ſuſceperant. Nec ſupernæ flagella diſtrictionis perfido regi caſtigando vel corrigendo defuêre. Nam crebra mentis veſania & ſpiritus immundi inuaſione premebatur. Auxit autem procellam huiuſmodi perturbationis etiã mors Saberethi Regis Orientalium Saxonum, qui vbi regna perennia petens, tres filios ſuos, qui pagani perdurauerant, regni temporalis hæredes reliquit. Cœperunt illi mox idololatriæ, quam viuente eo aliquantulum intermiſiſſe videbantur, palam ſeruire, ſubiectisq; populis idola colendi liberam dare licentiam. Cumque viderent Pontificẽ celebratis in Eccleſia miſſarũ ſolẽnijs Euchariſtiam populo dare, dice-

dicebant (vt vulgo fertur) ad eum barbara inflati ſtultitia. Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri noſtro Saba (ſic namque eum appellare conſueuerant) dabas, & populo adhuc in Eccleſia dare non deſiſtis? Quibus ille reſpondebat: Si vultis ablui fonte illo ſalutari, quo pater veſter ablutus eſt, poteſtis etiam panis ſancti, cui ille participabat, eſſe participes. Sin autem lauacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. At illi nolumus, inquiunt fontem illum intrare, qui nec illos, opus nos habere nouimus, ſed tamen pane illo refici volumus. Cumque diligenter ac ſæpè ab illo eſſent admoniti, nequaquam fieri poſſe, vt abſq; purgatione ſacroſancta quis oblationi ſacroſanctæ communicet, ad vltimum furore commoti aiebant: Si non vis aſſentire nobis in tam facili cauſa quam petimus, non poteris iam in noſtra prouincia demorari. Et expulerunt eum, ac de ſuo regno cum ſuis abire iuſſerunt. Qui expulſus inde venit Cantium tractaturus cum Laurentio & Iuſto coepiſcopis, quid in his eſſet agendum. Decretumq; eſt communi conſilio, quia ſatius eſſet vt omnes patriam redeuntes libera ibi mente Domino deſeruirent, quàm inter rebelles

fidei Barbaros ſine fructu reſiderent. Diſceſſere itaque primo Mellitus ac Iuſtus, atque ad partes Galliæ ſeceſſere, ibi rerum finem expectare diſponentes. Sed non multo tempore reges, qui præconem à ſe veritatis expulerant, dæmonicis cultibus impunè ſeruiebant. Nam egreſſi contra gentem Geniſſorum in prælium, omnes pariter cum ſua militia corruerunt, nec ſic (licet auctoribus perditis) excitatum ad ſcelera vulgus potuit corrigi, atque ad ſimplicitatem fidei & charitatis quæ eſt in Chriſto reuocari.

VT CORREPTVS AB APOſtolo Petro Laurentius Eadbaldum Regem ad Chriſtum conuerterit; qui mox Mellitum & Iuſtum ad prædicandum reuocauerit.

CAPVT VI.

CVm verò Laurentius Mellitũ Iuſtumq; ſecuturus, ac Britanniam eſſet relicturus, iuſſit ipſa ſibi nocte in Eccleſia beatorum Apoſtolorũ Petri & Pauli, de qua frequenter iam diximus ſtratum parari. In quo quum poſt multas preces ac lachrymas ad Deũ pro ſtatu Eccleſię fuſas ad quieſcendũ membra

bra poſuiſſet atque obdormiſſet, apparuit ei beatiſſimus Apoſtolorū princeps, & multo illum tempore ſecretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, ſciſcitabatur Apoſtolica diſtrictione, quare gregem, quem ſibi ipſe crediderat, relinqueret, vel cur paſtorum oues Chriſti, in medio luporū poſitas fugiens ipſe dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis Chriſti, quos mihi in iudicium ſuæ dilectionis commendauerat vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipſam poſtremò mortem, mortem autē crucis, ab infidelibus & inimicis Chriſti ipſe cum Chriſto coronandus pertuli. His beati Petri flagellis ſimul & exhortationib' animatus famulus Chriſti Laurentius, mox mane facto venit ad Regem, & retecto veſtimento quantis eſſet verberib⁹ laceratus ei oſtendit. Qui multum miratus & inquirens quis tanto viro tales auſus eſſet plagas infligere. Vt audiuit, quia cauſa ſuę ſalutis Epiſcopus ab Apoſtolo Chriſti tanta eſſet tormēta plagasq; perpeſſus, extimuit multum. Atq; anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, ſuſcepit fidem Chriſti, & baptizatus Eccleſiæ rebus quantum valuit in omnibus conſulere ac fauere curauit. Miſit etiam in

Galliam,

Digitized by Google

Galliam, & reuocauit Mellitum & Iuſtum, eosq; ad ſuas Eccleſias liberè inſtituendas redire pręcepit, qui poſt annum ex quo abierant, reuerſi ſunt. Et Iuſtus quidem ad ciuitatem Rhofi, cui præfuerat, redijt. Mellitum verò Londonienſes Epiſcopum recipere noluerunt, idololatris pontificibus magis ſeruire gaudentes. Non enim tanta erat ei quanta patri ipſius regni poteſtas, vt etiam nolentibus ac contradicentib⁹ paganis antiſtitem ſuæ poſſet Eccleſiæ reddere. Veruntamen ipſe cum ſua gente, ex quo ad Dominum conuerſus eſt, diuinis ſe ſtuduit mancipare præceptis. Denique & in monaſterio beatiſſimi Apoſtolorũ Principis Eccleſiam ſanctæ Dei genitricis fecit, quam conſecrauit Archiepiſcopus Mellitus.

VT MELLITVS EPISCOPVS flammas ardentes ſuæ ciuitatis orando reſtrinxerit.

CAPVT VII.

HOc enim regnante Rege beatus Archiepiſcopus Laurentius regnũ cœleſte conſcendit, atque in Eccleſia & monaſterio ſancti Apoſtoli Petri iuxta prædeceſſorem ſuum Auguſtinum ſepultus eſt, die quarto nonarum Februa-

Februarium. Poſt quam Mellitus, qui erat Londoniæ Epiſcopus, ſedem Dorouernenſis Eccleſiæ tertius ab Auguſtino ſuſcepit. Iuſtus autem adhuc ſuperſtes Rhoſenſem regebat Eccleſiam. Qui cum magna Eccleſiam Anglorum cura ac labore gubernarent, ſuſceperunt ſcripta exhortatoria à Pontifice Romanæ & Apoſtolicæ ſedis Bonifacio. Iuſtus pòſt Deuſdedit Eccleſiæ præfuit, anno incarnationis dominicæ ſexcenteſimo decimo octauo. Erat autẽ Mellitus quidem corporis infirmitate, id eſt, podagra grauatus, ſed mentis greſſibus ſanus alacriter terrena quæque tranſiliens, atque ad cœleſtia regna ſemper amanda, petenda & quærenda peruolans. Erat carnis origine nobilis, ſed culmine mentis nobilior. Denique vt vnum virtutis eius (vnde cætera intelligi poſſint) teſtimonium referam. Tempore quodam ciuitas Dorouernẽſis per culpam incuriæ igne correpta crebreſcentib⁹ cœpit flammis conſumi, quibus cum nullo aquarum iniectu poſſet aliquis obſiſtere, iamque ciuitatis eſſet pars vaſtata non minima, atq; ad Epiſcopum furens ſe flamma dilataret, confidens Epiſcopus in diuinum, vbi humanum deerat auxilium, iuſſit ſe obuiam ſæuientibus & huc illucque volantibus

lantibus ignium globis efferri. Erat autem eo loci, vbi flammarum impetus maximè incumbebat, martyrium beatorum quatuor coronatorum. Ibi ergo perlatus obſequentem manibus Epiſcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortiũ manus multum laborando nequiuerat. Nec mora ventus qui à meridie flans, vbi incendia ſparſerat, contra meridiem reflexus, primò vim furoris ſui à læſione locorum quæ contra erant abſtraxit, ac mox funditus quieſcendo flammis pariter ſopitis atque extinctis compeſcuit. Et quia vir Dei igñe diuinæ charitatis fortiter ardebat, qui tempeſtates poteſtatum aëriarum à ſua ſuorumq; læſione crebris orationibus vel exhortationibus repellere conſueuerat, meritò ventis flammiſque mundialibus præualere, & ne ſibi ſuiſq; nocerent obtinere poterat. Et hic ergo poſtquàm annis quinq; rexit Eccleſiam Eadbaldo regnante migrauit ad cœlos. Sepultusq; eſt cum patribus ſuis in ſæpè dicto monaſterio & Eccleſia beatiſſimi principis Apoſtolorum, anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo vigeſimo quarto, die octaua Kalendarum Maiarum.

VT

VT BONIFACIVS PAPA *Iuſto ſucceſſori eius pallium & epiſtolam miſerit.*

CAPVT VIII.

CVi ſtatim ſucceſſit in Pontificatū Iuſtus, qui erat Rhofenſis Eccleſiæ Epiſcopus. Illi autem Eccleſiæ Romanum pro ſe conſecrauit Epiſcopum, data ſibi ordinandi Epiſcopos auctoritate à Pontifice Bonifacio quem ſucceſſorem fuiſſe Deuſdedit, ſupra meminimus. Cuius auctoritatis iſta eſt forma.

Dilectiſſimo fratri Iuſto Bonifacius. Quàm deuotè, quamq; etiam vigilanter pro Chriſti Euangelio elaborauerit veſtra fraternitas, non ſolum epiſtolæ à vobis directæ tenor, imò indulta deſuper operi veſtro perfectio indicauit. Nec enim omnipotens Deus aut ſui nominis Sacramentum, aut fructum veſtri laboris deſeruit, dum ipſe prædicatoribus Euangelij fideliter repromiſit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationē ſeculi. Quod ſpecialiter, iniuncto vobis miniſterio, eius clementia demonſtrauit, aperiens corda gentiū ad ſuſcipiendū prædicationis veſtræ ſingulare myſterium. Magno enim præmio faſtigiorum veſtrorum delectabilem *Matth. 2.*

bilem curſum bonitatis ſuæ ſuffragijs illuſtrauit dum creditorum vobis talentorũ fideliſſimæ negociationis officijs, vberem fructum impendens ei, quod ſignare poſſitis multiplicatis generibus præparauit: Hocque etiam illa vobis repenſatione collatum eſt, qui iniuncto miniſterio iugiter perſiſtentes laudabili patientia redemptionem gentis illius expectatis, & veſtris vt proficerent meritis eorũ eſt ſaluatio propinata, dicente Domino: Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Saluati ergo eſtis ſpe patientiæ & tolerantiæ virtute, vt infidelium corda naturali ac ſuperſtitioſo morbo purgata, ſui conſequerentur miſericordiam ſaluatoris. Suſceptis nanq; apicibus filij noſtri Adeluualdi Regis, repperimus quanta ſacri eloquij eruditione eius animum ad veræ conuerſionis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas veſtra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cœleſtis certam aſſumentes fiduciam, non ſolum ſuppoſitarum ei gentium pleniſſimam, ſalutem imò quoque vicinarum, veſtræ quoque prædicationis miniſterio credimus ſubſequendum, quatenus ſicut ſcriptũ eſt: Conſummati operis vobis merces à retributore omnium bonorum Domino tribua-

Matth. 10. ℣ 24.

tribuatur. Et verè per omnē terrā exiſſe ſonū eorum,& in fines orbis terræ verba ipſorum vniuerſalis gentium confeſſio (ſuſcepto Chriſtianæ Sacramento fidei) præſtetur. Pallium præterea per latorem præſentium fraternitati tuæ benignitatis ſtudijs inuitati, direximus, quod videlicet tantum in ſacroſanctis myſterijs celebrandis licentiam vtendi imperauimus. Concedentes etiam tibi ordinationes Epiſcoporum, exigente opportunitate, Domini præueniente miſericordia celebrare,ita vt Chriſti Euangelium plurimorū annunciatione in omnibus gentibus quæ necdum conuerſæ ſunt dilatetur. Studeat ergo tua fraternitas hoc, quod ſedis Apoſtolicæ humanitate percepit, intemerata mentis ſynceritate ſeruare intendens, cuius rei ſimilitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis baiulandum ſuſceperis. Talemq́; te Domini implorata clementia exhibendum ſtude, vt indulti muneris præmia non cum reatitudine, ſed cum commodis animarum ante tribunal ſummi & venturi iudicis repræſentes. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime frater.

* * *

DE

DE IMPERIO REGIS EDVI-ni, & vt veniens ad euangelizandum Paulinus primò filiam eius cum alijs fidei Christianæ Sacramentis imbuerit.

CAPVT IX.

QVo tempore etiam gens Nordan Humbrorum, hoc eſt, ea natio Anglorum, quę ad Aquilonarem Humbri fluminis plagam habitat, cum Rege ſuo Eduino verbum fidei, prædicãte Paulino (cuius ſuprà meminimus) ſuſcepit. Cui videlicet Regi in auſpicium ſuſcipiendæ fidei, & regni cœleſtis poteſtas, & terreni creuerat imperij, ita vt (quod nemo Anglorũ ante eum fecit) omnes Britanniæ fines, qua vel ipſorum vel Britonum prouinciæ habitabantur, ſub ditionẽ acceperit. Quin & Meuanias inſulas, ſicut & ſupra docuimus, imperio ſubiugauit Anglorum. Quarũ prior, quę ad Auſtrum eſt, & ſitu amplior, & frugũ prouentu atque vbertate fœlicior, nongentarum ſexaginta familiarum menſuram, iuxta æſtimationem Anglorum, ſecunda trecentorum & vltra ſpatium tenet. Huic autem genti occaſio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus Rex eius cognatione iunctus eſt regibus Cantuariorum,

Digitized by Google

riorum. accepta in coniugem Edelburga filia Edelberthi Regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Huius conſortium cum primò ipſe, miſſis procis à fratre eius Eadbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret: Reſponſum eſt, non eſſe licitum, Chriſtianam virginem pagano in coniugium dari, ne fides & Sacramenta cœleſtis Regis conſortio profanarentur regis, qui veri Dei cultus eſſet prorſus ignarus. Quæ dum Eduino verba nuntij referrent, promiſit ſe nihil omnibus modis contrarium Chriſtianæ fidei quam virgo colebat eſſe facturum: quin potius permiſſurum, vt fidem cultumque ſuæ religionis cum omnibus qui ſecum veniſſent viris ſiue fœminis, ſacerdotibus ſeu miniſtris more Chriſtiano ſeruaret. Neque abnegauit ſe etiam eandem ſubiturum eſſe religionem, ſi tamen examinata à prudentibus ſanctior ac Deo dignior poſſet inueniri. Itaque promittitur virgo atque Eduino mittitur, & iuxta quod diſpoſitum fuerat ordinatur Epiſcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamq; & comites eius, ne paganorum poſſent ſocietate pollui, quotidiana exhortatione & Sacramentorum cœleſtium celebratione

con-

confirmauit. Ordinatus eſt autem Paulinus Epiſcopus à Iuſto Archiepiſcopo ſub die duodecima Kalendarum Auguſtarum, anno ab incarnatione Domini quingenteſimo viceſimo quinto. Et ſic cū præſata virgine ad Regem Eduinum quaſi comes copulæ carnalis aduenit. Sed ipſe potius toto animo intendens, vt gentem, quam adibat, ad agnitionem veritatis aduocans, iuxta vocem Apoſto-
.Cor. 11. li. Vni viro virginem caſtam exhiberet Chriſto. Cumq; in prouinciam veniſſet, laborauit multum, vt & eos qui ſecum venerant, ne à fide deficerent, Domino adiuuante contineret, & aliquos, ſi fortè poſſet, de paganis ad fidei gratiam prædicando conuerteret. Sed ſicut Apoſto-
.Cor. 4. lus ait. Quamuis multo tempore illo laborāte in verbo, Deus ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio Euāgelij gloriæ Chriſti. Anno autem ſequenti venit in prouinciam quidā Sicarius vocabulo Eumerus miſſus à Rege Occidentalium Saxonū nomine Guichelmo, ſperans ſe Regem Eduinū regno ſimul & vita priuaturum, qui habebat ſicam bicipitem toxicatam, vt ſi ferri vulnus minus ad mortem Regis ſufficeret, peſte iuuaretur veneni. Peruenit autē ad Regem primo die paſchæ,
iuxta
Digitized by Google

iuxta amnem Dorouentionem, vbi tunc erat villa Regalis. Intrauitq́; quaſi nuncium Domini ſui referens, & cum ſimulatam legationem ore aſtuto volueret, exurrexit repente, & euaginata ſub veſte ſica impetū fecit in Regem. Quod cum videret Lilla miniſter regis amiciſſimus, nō habens ſcutum ad manum, quo Regem à nece defenderet, mox interpoſuit corpus ſuum ante ictum pungentis. Sed tanta vi hoſtis ferrum infixit, vt per corpus militis occiſi etiam Regem vulneraret. Qui cum mox vndique gladijs impeteretur, in ipſo tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat Fordherio ſica nefanda peremit. Eadem autem nocte ſacroſancta dominicæ Paſchæ pepererat Regina filiam Regi, cui nomē Eanfled. Cumq́ue idem Rex præſente Paulino Epiſcopo gratias ageret dijs ſuis pro nata ſibi filia: contrà Epiſcopus gratias cœpit agere Domino Chriſto, Regiq́ue aſtruere, quòd ipſe precibus ſuis apud illum obtinuerit, vt Regina ſoſpes & abſque dolore graui ſobolem procrearet. Cuius verbis delectatus Rex promiſit ſe abrenunciatis idolis Chriſto ſeruiturū, ſi vitā ſibi & victoriam donaret pugnanti aduerſus Regem, à quo homicida ille, qui eum vulnerauerat, miſſus eſt, &

in pignus promiſſionis implendæ, eandem filiam ſuam Chriſto conſecrandam Paulino Epiſcopo adſignauit. Quæ baptizata eſt die ſancto Penthecoſtes prima de gente Nord Humbrorum cum duodecim alijs de familia eius. Quo tempore curatus à vulnere ſibi pridem inflicto, Rex collecto exercitu venit aduerſus gentem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, vniuerſos, quos in necem ſuam conſpiraſſe didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicq; victor patriam reuerſus, non ſtatim & inconſultè Sacramenta fidei Chriſtianæ percipere voluit, quamuis nec idolis vltra ſeruiuit, ex quo ſe Chriſto ſeruiturum eſſe promiſerat: verùm primò diligentius ex eo tempore & ab ipſo venerabili viro Paulino rationem fidei ediſcere, & cum ſuis primatibus, quos ſapientiores nouerat, curauit conferre, quid de ijs agendum arbitrarentur. Sed & ipſe, cum eſſet vir natura ſagaciſſimus, ſæpè diu ſolus reſidens, ore quidem tacito, ſed in intimis cordis multa ſecum colloquens, quid ſibi eſſet faciendum, quæ religio ſeruanda tractabat.

Digitized by Google

VT PAPA BONIFACIVS eundem Regem, miſſis literis, ſit hortatus ad fidem.

CAPVT X.

QVo tempore exhortatorias ad fidem literas à Pontifice ſedis Apoſtolicæ Bonifacio accepit, quarũ iſta eſt forma.

Viro glorioſo Eduino Regi Anglorum Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Licet ſummæ diuinitatis potentia humanæ locutionis officijs explanari non valeat, quippe quæ ſui magnitudine ita inuiſibili atque inueſtigabili æternitate conſiſtit, vt eam nulla ingenij ſagacitas quanta ſit comprehendere diſſerereque ſufficiat: quia tamen eius humanitas ad inſinuationem ſui reſeratis cordis ianuis, quæ de ſemetipſa proferentur, ſecreta humanis mentibus inſpiratione clementer infundit, ad annunciandam vobis plenitudinem fidei Chriſtianæ, ſacerdotalem curauimus ſolicitudinem prærogare, vt perinde Chriſti Euangelium quod ſaluator noſter omnibus præcepit gentibus prædicari, veſtris quoque ſenſibus inſerentes, ſalutis veſtræ remedia propinentur.

Supernæ igitur maieſtatis clemẽtia, quæ cuncta ſolo verbo præceptionis ſuæ condidit & creauit, cœlum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt (diſpoſitis ordinibus quibus ſubſiſterent) coæterni verbi ſui conſilio, & ſancti ſpiritus vnitate diſpenſans, hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ex limo terræ plaſmatum conſtituit, eique tantam præmij prærogatiuam indulſit, vt eum cunctis præponeret, atque ſeruato termino præceptionis æternitatis ſubſiſtentia præmuniret. Hunc ergo Deum patrem, filium & Spiritũ ſanctum, quod eſt indiuidua trinitas, ab ortu ſolis vſque ad occaſum humanũ genus, quippe vt creatorem omnium atq; factorem ſuum ſalutifera confeſſione fidei veneratur & colit. Cui etiam ſummitates imperij, rerumq́ue poteſtates ſubmiſſæ ſunt: quia eius diſpoſitione omnium prælatio regnorum conceditur. Eius ergo bonitatis miſericordia totius creaturæ ſuæ dilatandæ ſubſidijs etiam in extremitate terræ poſitarum gentium corda frigida ſancti ſpiritus feruore in ſui quoq; agnitione mirabiliter eſt dignata ſuccendere. Quæ enim in glorioſi filij noſtri Audubaldi Regis gentibusq́ue ei ſuppoſitis illuſtratione clementia redemptoris fuerit operata,

operata, plenius ex vicinitate locorum veſtram gloriam conijcimus cognouiſſe. Eius ergo mirabile donum & in vobis certa ſpei cœleſtis longanimitate cõferri confidimus. Cùm profectò glorioſam coniugem veſtram, quæ veſtri corporis pars eſſe dignoſcitur, æternitatis premio per ſacri baptiſmatis regenerationem illuminatam agnouimus. Vnde præſenti ſtylo glorioſius vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curauimus, quatenus abominatis idolis eorumque cultu, ſpretiſque fanorum fatuitatibus, & auguriorũ deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum patrem omnipotentem, eiuſque filium Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, vt credentes à diabolicæ captiuitatis nexibus, ſanctæ & indiuiduæ trinitatis cooperante potentia, abſoluti, æternæ vitæ poſſitis eſſe participes. Quanta autem reatitudinis culpa teneantur aſtricti hi, qui idololatriarum pernicioſiſſimam ſuperſtitionem colentes amplectuntur, eorũ quos colunt exempla perditionis inſinuant. Vnde de eis per Pſalmiſtam dicitur: Omnes dij gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Et iterum: Oculos habent & non vident, aures habent & nõ audiunt, nares habent & non odora-

Pſalm. 95.
Pſalm. 113.

valeatis. Præterea benedictionem protectoris veſtri beati Petri Apoſtolorū principis vobis direximus, id eſt, camiſiam cum ornatura in auro vna, & lena ancilriana vna, quod petimus vt eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat, quo à nobis noſcitur deſtinatum.

VT CONIVGEM IPSIVS PER epiſtolam ſalutis illius ſedulam agere curam monuerit.

CAPVT XI.

AD coniugem quoque eius Edelburgam huiuſmodi literas idem Pontifex miſit. Exemplar epiſtolæ beatiſſimi & Apoſtolici Bonifacij Papæ vrbis Romæ directæ Edelburgæ Reginæ Eduini Regis. Dominę glorioſæ filiæ Edelburgæ Reginæ Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Redemptoris noſtri benignitas humano generi, quod precioſi ſanguinis ſui effuſione à vinculis diabolicæ captiuitatis eripuit, multa prouidentia quib⁹ ſaluaretur propinauit remedia, quatenus ſui nominis agnitionem diuerſo modo gentibus innoteſcens, creatorē ſuum ſuſcepto Chriſtianæ fidei agnoſcerent Sacramento, quod quidem in veſtræ gloriæ ſenſibus cœleſti collatum munere myſtica regeneratio

neratio veſtræ purgationis, patenter innuit. Magno ergo largiatis dominicæ beneficio mens noſtra gaudio exultauit, quòd ſcintillam orthodoxæ religionis in veſtri dignatus eſt conuerſione ſuccendere. Ex qua re non ſolum glorioſi coniugis veſtri, imò totius gentis ſuppoſitæ vobis intelligentiam in amorem ſui facilius inflammaret. Didicimus namque referentibus his, qui ad nos glorioſi filij noſtri Audubaldi regis laudabilem conuerſionē nunciantes peruenerunt, quòd etiam veſtra gloria Chriſtianæ fidei ſuſcepto mirabili Sacramento pijs & Deo placitis iugiter operibus eniteſcat. Ab idolorum etiam cultu, ſeu fanorum auguriorumque illecebris ſe diligenter abſtineat, & ita in amore redemptoris ſui immutata deuotione perſiſtens inuigilet, vt ad dilatandam Chriſtianam fidem inceſſabiliter non deſiſtat operam commodare. Cumque de glorioſa coniuge veſtra paterna charitas ſollicitè perquiſiſſet, cognouimus, quòd eatenus abominandis idolis ſeruiens, ad ſuſcipiendam vocem prædicatorum ſuam diſtulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congeſta eſt, ab eo quòd pars corporis veſtri ab agnitione ſummæ & indiuiduæ Trinitatis re-

manſit extranea. Vnde paternis officijs veſtræ glorioſæ Chriſtianitati noſtram commonitionem non diſtulimus conferre, adhortantes quatenus diuinæ inſpirationis imbuta ſubſidijs importunè & oportunè agendum non differas, vt & ipſe ſaluatoris noſtri Domini Ieſu Chriſti cooperante potentia Chriſtianorum numero copuletur, vt perinde intemerato ſocietatis fœdere iura teneas maritalis conſortij. Scriptũ namq; eſt: Erunt duo in carne vna. Quomodo namque vnitas vobis coniunctionis ineſſe dici poterit, ſi à veſtræ fidei ſplendore interpoſitis deteſtabilis erroris tenebris remanſerit ille alienus? Vnde orationi continuò inſiſtens, à longanimitate cœleſtis clementiæ illuminationis illius beneficia impetrare non deſinas. Vt videlicet quos copulatio carnalis affectus vnum quodammodo corpus exhibuiſſe monſtratur, hos quoq; vnitas fidei etiam poſt huius vitæ tranſitum in perpetua ſocietate conſeruet. Inſiſte ergo glorioſa filia, & ſummis conatibus duriciam cordis ipſius religioſa diuinorũ præceptorum inſinuatione mollire ſummopere dematura, infundens ſenſibus eius, quantũ ſit præclarum, quod credendo ſuſcepiſti myſterium, quantumúe ſit admirabile

bile quod renata præmium cōſequi meruiſti. Frigiditatem cordis ipſius ſancti Spiritus annunciatione ſuccende, quatenus amoto corpore pernicioſiſſimi cultus, diuinæ fidei calor eius intelligentiam tuarum exhortationum frequentatione ſuccendat. Vt profectò ſacræ ſcripturæ teſtimonium per te expletum indubitanter præclareat. Saluabitur vir infidelis per mulierē fidelem. Ad hoc enim *1. Cor. 7.* miſericordiam dominicæ pietatis conſecuta es, vt fructum fidei creditorumq; tibi beneficiorum redemptori tuo multiplicem reſignares. Quod equidem ſuffragante præſidio benignitatis ipſius, vt explere valeas, aſſiduis non deſiſtimus precibus poſtulare. His ergo præmiſſis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, vt nos (reperta portitoris occaſione) de his quæ per vos ſuperna potentia mirabiliter in cōuerſatione coniugis veſtri ſubmiſſæq; vobis gentis dignatus fuerit operari, proſperis quantocyus nuntijs reueletis, quatenus ſollicitudo noſtra, quæ de veſtri veſtrorumque omnium animæ ſalute optabilia deſi-deranter expectat, vobis nuntiantibꝰ releuetur, illuſtrationemq; diuinæ propitiationis in vobis diffuſam opulentius agnoſcentes, hilari confeſſione largitori

omnium bonorum Deo, & beato Petro Apoſtolorũ principi vberes meritò gratias exoluamus. Præterea benedictionem protectoris veſtri beati Petri Apoſtolorum principis vobis direximus, id eſt, ſpeculum argenteum & pectinem eburneum inauratum, quod petimus vt eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat, quo à nobis noſcitur deſtinatum.

VT EDVINVS PER VISIOnem quandam ſibi exuli oſtenſam ſit ad credendum prouocatus.

CAPVT XII.

HÆc quidẽ memoratus Papa Bonifacius, de ſalute regis Eduini ac gentis ipſius literis agebat. Sed & oraculum cœleſte, quod illi quondam exulanti apud Redualdum Regem Anglorum pietas diuina reuelare dignata eſt, nõ minimum ad ſuſcipienda vel intelligẽda doctrinæ monita ſalutaris ſenſum illius iuuit. Cùm ergo videret Paulinus difficulter poſſe ſublimitatem animi Regalis ad humilitatem viæ ſalutaris, & ſuſcipiendum myſterium viuificæ crucis inclinari, ac pro ſalute illius ſimul & gentis cui præerat, & verbo exhortationis

tionis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret, tandem (vt veriſimile videtur) didicit in ſpiritu, quod vel quale eſſet oraculum Regi quondā cœlitus oſtenſum. Nec exinde diſtulit, quin continuò Regem admoneret explere votum, quod in oraculo ſibi exhibito ſe facturum promiſerat, ſi temporis illius ærumnis exemptus ad regni faſtigia perueniret. Erat autē oraculum huiuſmodi. Cùm perſequente illum Edelfrido, qui ante eum regnauit, per diuerſa occultus loca vel regna multo annorum tempore profugus vagaretur, tandem venit ad Regem Redualdum, obſecrans vt vitam ſuam à tanti perſecutoris inſidijs tutādo ſeruaret. Qui libenter eum excipiens, promiſit ſe quæ petebat eſſe facturum. At poſtquā Edelfridus in hac eum prouincia apparuiſſe, & apud Regem illius familiariter cum ſocijs habitare cognouit, miſit nuntios qui Redualdo pecuniam multā pro nece eius offerrent, neque aliquid profecit, miſit ſecundò, miſit tertiò, & copioſiora auri & argenti dona offerens, & bellum inſuper illi, ſi contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus ceſſit deprecanti, & ſiue occidere ſe Eduinum, ſeu legatarijs tradere pro-

 miſit.

miſit. Quod vbi fideliſſimus quidam amicus illius animaduertit, intrauit cubiculum quo dormire diſponebat. Erat enim prima hora noctis. Et euocatũ foras, quid erga eum agere Rex promiſiſſet, edocuit, & inſuper adiecit: Si ergo vis hac ipſa hora educam te de hac prouincia, & ea in loca te introducam, vbi nunquã te vel Redualdus vel Edelfridus inuenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago beneuolentiæ tuæ, nõ tamen hoc facere poſſum quod ſuggeris, vt pactum quod cũ tanto Rege inij, ipſe primus irritũ faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit, quin potius ſi moriturus ſum, ille me magis quàm ignobilior quiſquam morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ prouincias tot annorum temporumq; curriculis vagabundus hoſtium vitabã inſidias? Abeunte igitur amico remanſit Eduinus ſolus foris, reſidensq; mœſtus ante palatium multis cœpit cogitationũ æſtibus affici, quid ageret, quoúe pedem verteret neſcius. Cumq; diu tacitis mentis angoribus, & cæco carperetur igne, vidit ſubitò intempeſtæ noctis ſilentio appropinquantem ſibi hominem vultus habituſque incogniti, quem videns, vt ignotum & ino-

Digitized by Google

& inopinatum non parum expauit. At ille accedens ſalutauit eum, & interrogauit quare illa hora cæteris quieſcentibus & alto ſopore preſſis ſolus ipſe mœſtus in lapide peruigil ſederet? At ille viciſſim ſciſcitabatur, quid ad eum pertineret, vtrum ipſe intus an foris noctem tranſigeret? Qui reſpondens ait: Ne me æſtimes tuæ mœſtitiæ, & inſomniorum, & forinſecæ ac ſolitariæ ſeſſionis cauſam neſcire. Scio enim certiſſimè qui es, & quare mœres, & quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velis ei, ſi qui ſit, qui his te mœrorib' abſoluat, & Redualdo ſuadeat, vt nec ipſe tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hoſtibus perimendum tradat? Qui cum ſe omnia quæ poſſet huic tali pro mercede beneficij daturum eſſe reſponderet. Adiecit ille, quid ſi etiam te Regem futurum extinctis hoſtibus in veritate promittat, ita vt nō ſolum omnes progenitores tuos, ſed & omnes, qui ante te Reges in gente Anglorū poteſtate fuerant tranſcendas. At Eduinus conſtantior interrogando factus, non dubitauit promittere, quin etiam ei qui tanta ſibi beneficia donaret, dignis ipſe gratiarū actionibus reſponderet. Tum ille tertiò. Si autem, inquit, is
qui

Supernæ igitur maieſtatis clemētia, quæ cuncta ſolo verbo præceptionis ſuæ condidit & creauit, cœlum videlicet & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt (diſpoſitis ordinibus quibus ſubſiſterent) coæterni verbi ſui conſilio, & ſancti ſpiritus vnitate diſpenſans, hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ex limo terræ plaſmatum conſtituit, eique tantam præmij prærogatiuam indulſit, vt eum cunctis præponeret, atque ſeruato termino pręceptionis æternitatis ſubſiſtentia præmuniret. Hunc ergo Deum patrem, filium & Spiritū ſanctum, quod eſt indiuidua trinitas, ab ortu ſolis vſque ad occaſum humanū genus, quippe vt creatorem omnium atq; factorem ſuum ſalutifera confeſſione fidei veneratur & colit. Cui etiam ſummitates imperij, rerumque poteſtates ſubmiſſæ ſunt: quia eius diſpoſitione omnium prælatio regnorum conceditur. Eius ergo bonitatis miſericordia totius creaturæ ſuæ dilatandæ ſubſidijs etiam in extremitate terræ poſitarum gentium corda frigida ſancti ſpiritus feruore in ſui quoq; agnitione mirabiliter eſt dignata ſuccendere. Quæ enim in glorioſi filij noſtri Audubaldi Regis gentibuſque ei ſuppoſitis illuſtratione clementia redemptoris fuerit

operata,

operata, plenius ex vicinitate locorum veſtram gloriam conijcimus cognouiſſe. Eius ergo mirabile donum & in vobis certa ſpei cœleſtis longanimitate cõferri confidimus. Cùm profectò glorioſam coniugem veſtram, quæ veſtri corporis pars eſſe dignoſcitur, æternitatis pręmio per ſacri baptiſmatis regenerationem illuminatam agnouimus. Vnde præſenti ſtylo glorioſius vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curauimus, quatenus abominatis idolis eorumque cultu, ſpretisque fanorum fatuitatibus, & auguriorũ deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum patrem omnipotentem, eiusque filium Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, vt credentes à diabolicæ captiuitatis nexibus, ſanctæ & indiuiduæ trinitatis cooperante potentia, abſoluti, æternæ vitæ poſſitis eſſe participes. Quanta autem reatitudinis culpa teneantur aſtricti hi, qui idololatriarum pernicioſiſſimam ſuperſtitionem colentes amplectuntur, eorũ quos colunt exempla perditionis inſinuant. Vnde de eis per Pſalmiſtam dicitur: Omnes dij gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Et iterum: Oculos habent & non vident, aures habent & nõ audiunt, nares habent & non

Pſalm. 95.
Pſalm. 113.

odorabunt. Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Similes ergo efficiuntur his, qui ſpē ſuæ confidentiæ ponunt in eis. Quomodo enim iuuandi quemlibet poſſunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorū etiam ſuppoſitorumque tibi manibus conſtruuntur, quibus videlicet artificium humanum accommodans eis inanimatam membrorum ſimilitudinem contuliſti: qui niſi à te moti fuerint ambulare non poterunt, ſed tanquam lapis in vno loco poſitus, ita conſtructi, nihilque intelligentiæ habentes, ipſaq; inſenſibilitate obruti, nullam neque lædendi neque iuuandi facultatem adepti ſunt? Qua ergo mentis deceptione eos deos, quib' voſipſi imaginem corporis tradidiſtis, colentes ſequimini, iudicio diſcreto reperire nō poſſumus. Vnde oportet vos ſuſcepto ſigno ſanctæ crucis, per quod humanū genus redemptū eſt, execrando diabolicæ verſutiæ ſupplantationem, qui diuinæ bonitatis operibus inuidus æmulusq; conſiſtit, à cordibus veſtris abijcere. Iniectiſque manibus hos quos eatenus materiæ compage vobis deos fabricaſtis, confringendos diminuendosque ſummopere procurate: Ipſa enim eorum diſſolutio

corruptio-

corruptioque, quæ nunquam viuentem Spiritum habuit, nec ſenſibilitate à ſuis factoribus potuit quolibet modo ſuſcipere, vobis patenter inſinuet, quòd nihil erat quod eatenus colebatis, dum profectò meliores vos, qui ſpiritũ viuentem à Domino percepiſtis, eorum conſtructioni nihilominus exiſtatis: quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis quem plaſmauit cognatione deductos per ſecula innumerabilib' propaginibus pullulare conſtituit. Accedite ergo ad agnitionem eius qui vos creauit, qui in vobis vitæ inſufflauit ſpiritum, qui pro veſtra redemptione filium ſuum vnigenitum miſit, vt vos ab originali peccato eriperet, & ereptos de poteſtate diabolicæ nequitiæ cœleſtibus præmijs muneraret. Suſcipite verba prædicatorum & Euangelium Dei ꝙ vobis annunciant, quatenus credentes (ſicut ſæpius dictum eſt) in Deum patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum eius filium, & Spiritum ſanctum, & inſeparabilem Trinitatem, fugatis dæmoniorum ſenſibus, expulſaque à vobis ſolicitatione venenoſi & deceptibilis hoſtis per aquam, Spiritum ſanctum renati, ei cui credideritis in ſplendore gloriæ ſempiternæ cohabitare eius opitulatione & munificentia

valeatis. Præterea benedictionem protectoris veſtri beati Petri Apoſtolorū principis vobis direximus, id eſt, camiſiam cum ornatura in auro vna, & lena anciriana vna, quod petimus vt eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat, quo à nobis noſcitur deſtinatum.

VT CONIVGEM IPSIVS PER epiſtolam ſalutis illius ſedulam agere curam monuerit.

CAPVT XI.

AD coniugem quoque eius Edelburgam huiuſmodi literas idem Pontifex miſit. Exemplar epiſtolæ beatiſſimi & Apoſtolici Bonifacij Papæ vrbis Romæ directæ Edelburgæ Reginæ Eduini Regis. Dominę glorioſæ filiæ Edelburgæ Reginæ Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Redemptoris noſtri benignitas humano generi, quod precioſi ſanguinis ſui effuſione à vinculis diabolicæ captiuitatis eripuit, multa prouidentia quib⁹ ſaluaretur propinauit remedia, quatenus ſui nominis agnitionem diuerſo modo gentibus innoteſcens, creatorē ſuum ſuſcepto Chriſtianæ fidei agnoſcerent Sacramento, quod quidem in veſtræ gloriæ ſenſibus cœleſti collatum munere myſtica regeneratio-

neratio veſtræ purgationis, patenter innuit. Magno ergo largiatis dominicæ beneficio mens noſtra gaudio exultauit, quòd ſcintillam orthodoxæ religionis in veſtri dignatus eſt conuerſione ſuccendere. Ex qua re non ſolum glorioſi coniugis veſtri, imò totius gentis ſuppoſitæ vobis intelligentiam in amorem ſui facilius inflammaret. Didicimus namque referentibus his, qui ad nos glorioſi filij noſtri Audubaldi regis laudabilem conuerſionē nunciantes peruenerunt, quòd etiam veſtra gloria Chriſtianæ fidei ſuſcepto mirabili Sacramento pijs & Deo placitis iugiter operibus eniteſcat. Ab idolorum etiam cultu, ſeu fanorum auguriorumque illecebris ſe diligenter abſtineat, & ita in amore redemptoris ſui immutata deuotione perſiſtens inuigilet, vt ad dilatandam Chriſtianam fidem inceſſabiliter non deſiſtat operam commodare. Cumque de glorioſa coniuge veſtra paterna charitas ſollicitè perquiſiſſet, cognouimus, quòd eatenus abominandis idolis ſeruiens, ad ſuſcipiendam vocem prædicatorum ſuam diſtulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congeſta eſt, ab eo quòd pars corporis veſtri ab agnitione ſummæ & indiuiduæ Trinitatis re-

manſit extranea. Vnde paternis officijs veſtræ glorioſæ Chriſtianitati noſtram commonitionem non diſtulimus conferre, adhortantes quatenus diuinæ inſpirationis imbuta ſubſidijs importunè & oportunè agendum non differas, vt & ipſe ſaluatoris noſtri Domini Ieſu Chriſti cooperante potentia Chriſtianorum numero copuletur, vt perinde intemerato ſocietatis fœdere iura teneas maritalis conſortij. Scriptũ namq; eſt: Erunt duo in carne vna. Quomodo namque vnitas vobis coniunctionis ineſſe dici poterit, ſi à veſtræ fidei ſplendore interpoſitis deteſtabilis erroris tenebris remanſerit ille alienus? Vnde orationi continuò inſiſtens, à longanimitate cœleſtis clementiæ illuminationis illius beneficia impetrare non deſinas. Vt videlicet quos copulatio carnalis affectus vnum quodammodo corpus exhibuiſſe monſtratur, hos quoq; vnitas fidei etiam poſt huius vitæ tranſitum in perpetua ſocietate conſeruet. Inſiſte ergo glorioſa filia, & ſummis conatibus duriciam cordis ipſius religioſa diuinorũ præceptorum inſinuatione mollire ſummopere dematura, infundens ſenſibus eius, quantũ ſit præclarum, quod credendo ſuſcepiſti myſterium, quantumúe ſit admirabile

bile quod renata præmium cõſequi meruiſti. Frigiditatem cordis ipſius ſancti Spiritus annunciatione ſuccende, quatenus amoto corpore pernicioſiſſimi cultus, diuinæ fidei calor eius intelligentiam tuarum exhortationum frequentatione ſuccendat. Vt profectò ſacræ ſcripturæ teſtimonium per te expletum indubitanter præclareat. Saluabitur vir infidelis per mulierẽ fidelem. Ad hoc enim miſericordiam dominicæ pietatis conſecuta es, vt fructum fidei creditorumq; tibi beneficiorum redemptori tuo multiplicem reſignares. Quod equidem ſuffragante præſidio benignitatis ipſius, vt explere valeas, aſſiduis non deſiſtimus precibus poſtulare. His ergo præmiſſis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, vt nos (reperta portitoris occaſione) de his quæ per vos ſuperna potentia mirabiliter in cõuerſatione cõiugis veſtri ſubmiſſæq; vobis gentis dignatus fuerit operari, proſperis quantocyus nuntijs reueletis, quatenus ſollicitudo noſtra, quæ de veſtri veſtrorumque omnium animæ ſalute optabilia deſideranter expectat, vobis nuntiantibꝰ reueletur, illuſtrationemq; diuinæ propitiationis in vobis diffuſam opulentius agnoſcentes, hilari confeſſione largitori *1. Cor. 7.*

omnium bonorum Deo, & beato Petro Apoſtolorũ principi vberes meritò gratias exoluamus. Præterea benedictionem protectoris veſtri beati Petri Apoſtolorum principis vobis direximus, id eſt, ſpeculum argenteum & pectinem eburneum inauratum, quod petimus vt eo benignitatis animo gloria veſtra ſuſcipiat, quo à nobis noſcitur deſtinatum.

VT EDVINVS PER VISIOnem quandam ſibi exuli oſtenſam ſit ad credendum prouocatus.

CAPVT XII.

HÆc quidẽ memoratus Papa Bonifacius, de ſalute regis Eduini ac gentis ipſius literis agebat. Sed & oraculum cœleſte, quod illi quondam exulanti apud Redualdum Regem Anglorum pietas diuina reuelare dignata eſt, nõ minimum ad ſuſcipienda vel intelligẽda doctrinæ monita ſalutaris ſenſum illius iuuit. Cùm ergo videret Paulinus difficulter poſſe ſublimitatem animi Regalis ad humilitatem viæ ſalutaris, & ſuſcipiendum myſterium viuificæ crucis inclinari, ac pro ſalute illius ſimul & gentis cui præerat, & verbo exhortationis

tionis apud homines, & apud diuinam pietatem verbo deprecationis ageret, tandem (vt veriſimile videtur) didicit in ſpiritu, quod vel quale eſſet oraculum Regi quondã cœlitus oſtenſum. Nec exinde diſtulit, quin continuò Regem admoneret explere votum, quod in oraculo ſibi exhibito ſe facturum promiſerat, ſi temporis illius ærumnis exemptus ad regni faſtigia perueniret. Erat autẽ oraculum huiuſmodi. Cùm perſequente illum Edelfrido, qui ante eum regnauit, per diuerſa occultus loca vel regna multo annorum tempore profugus vagaretur, tandem venit ad Regem Redualdum, obſecrans vt vitam ſuam à tanti perſecutoris inſidijs tutãdo ſeruaret. Qui libenter eum excipiens, promiſit ſe quæ petebat eſſe facturum. At poſtquã Edelfridus in hac eum prouincia apparuiſſe, & apud Regem illius familiariter cum ſocijs habitare cognouit, miſit nuntios qui Redualdo pecuniam multã pro nece eius offerrent, neque aliquid profecit, miſit ſecundò, miſit tertiò, & copioſiora auri & argenti dona offerens, & bellum inſuper illi, ſi contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus ceſſit deprecanti, & ſiue occidere ſe Eduinum, ſeu legatarijs tradere pro-

miſit. Quod vbi fideliſſimus quidam amicus illius animaduertit, intrauit cubiculum quo dormire diſponebat. Erat enim prima hora noctis. Et euocatũ foras, quid erga eum agere Rex promiſiſſet, edocuit, & inſuper adiecit: Si ergo vis hac ipſa hora educam te de hac prouincia, & ea in loca te introducam, vbi nunquã te vel Redualdus vel Edelfridus inuenire valeant. Qui ait: Gratias quidem ago beneuolentiæ tuæ, nõ tamen hoc facere poſſum quod ſuggeris, vt pactum quod cũ tanto Rege inij, ipſe primus irritũ faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit, quin potius ſi moriturus ſum, ille me magis quàm ignobilior quiſquam morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ prouincias tot annorum temporumq; curriculis vagabundus hoſtium vitabã inſidias? Abeunte igitur amico remanſit Eduinus ſolus foris, reſidensq; mœſtus ante palatium multis cœpit cogitationũ æſtibus affici, quid ageret, quoúe pedem verteret neſcius. Cumq; diu tacitis mentis angoribus, & cæco carperetur igne, vidit ſubitò intempeſtæ noctis ſilentio appropinquantem ſibi hominem vultus habituſque incogniti, quem videns, vt ignotum

& ino-

& inopinatum non parum expauit. At ille accedens ſalutauit eum, & interrogauit quare illa hora cæteris quieſcentibus & alto ſopore preſſis ſolus ipſe mœſtus in lapide peruigil ſederet? At ille viciſſim ſciſcitabatur, quid ad eum pertineret, vtrum ipſe intus an foris noctem tranſigeret? Qui reſpondens ait: Ne me æſtimes tuæ mœſtitiæ, & inſomniorum, & forinſecæ ac ſolitariæ ſeſſionis cauſam neſcire. Scio enim certiſſimè qui es, & quare mœres, & quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velis ei, ſi qui ſit, qui his te mœrorib' abſoluat, & Redualdo ſuadeat, vt nec ipſe tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hoſtibus perimendum tradat? Qui cum ſe omnia quæ poſſet huic tali pro mercede beneficij daturum eſſe reſponderet. Adiecit ille, quid ſi etiam te Regem futurum extinctis hoſtibus in veritate promittat, ita vt nō ſolum omnes progenitores tuos, ſed & omnes, qui ante te Reges in gente Anglorū poteſtate fuerant tranſcendas. At Eduinus conſtantior interrogando factus, non dubitauit promittere, quin etiam ei qui tanta ſibi beneficia donaret, dignis ipſe gratiarū actionibus reſponderet. Tum ille tertiò. Si autem, inquit, is

qui

eſt cor Regis, nec tibi aliquid mali facere, ſed fidem potius pollicitam ſeruare diſponit. Poſtquam enim cogitationem ſuam, de qua tibi antè dixi, Reginæ in ſecreto reuelauit, reuocauit eum illa ab intentione, admonens quia nulla ratione conueniat tanto Regi amicū ſuum optimum in neceſſitate poſitum auro vendere, imò fidem ſuam, quæ omnibus ornamentis precioſior eſt, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fecit Rex vt dictum eſt, nec ſolum exulem nuncijs hoſtibus non tradidit, ſed etiam eum, vt in regnū perueniret, adiuuit. Nam mox redeuntibus domum nuntijs exercitum ad debellandum Edelfridum collegit copioſum, eumq; ſibi occurrentem cum exercitu multum impari (non enim dederat illi ſpatium, quo totum ſuum congregaret atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur Idle. In quo certamine & filius Redualdi vocabulo Regnheri occiſus eſt, ac ſic Eduinus iuxta oraculum quod acceperat, nō tantum Regis ſibi infeſti inſidias vitauit, verum etiam eidem perempto in regni gloriam ſucceſſit. Cùm ergo prædicante verbum Dei Paulino Rex credere differret, & per aliquod tempus, vt diximus,

horis competentibus ſolitarius ſederet, & quid agendum ſibi eſſet, quæ religio ſequenda, ſedulus ſecū ipſe ſcrutari conſueſſet, ingrediens ad eum quadam die vir Dei, impoſuit dexteram capiti eius, & an hoc ſignum agnoſceret requiſiuit. Qui cùm tremens ad pedes eius procidere vellet, leuauit eum, & quaſi familiari voce affatus: Ecce, inquit, hoſtium manus quos timuiſti Domino donante euaſiſti. Ecce regnum quod deſideraſti ipſo largiente percepiſti. Memento vt tertium quod promiſiſti facere non differas, ſuſcipiendo fidem eius, & præcepta ſeruando, qui te & à temporalibus aduerſis eripiens, temporalis regni honore ſublimauit, & ſi deinceps voluntati eius, quam per me tibi prædicat, obſecundare volueris, etiam à perpetuis malorū tormentis te liberabit, & æterni ſecū regni in cœlis faciet eſſe participem.

QVALE CONSILIVM IDEM cum primatibus ſuis de percipienda Chriſti fide habuerit, & vt Pontifex eius ſuas aras profanauerit.

CAPVT XIII.

QVibus auditis Rex ſuſcipere quidem ſe fidem, quam docebat, & velle & debere

debere reſpondebat. Verùm adhuc cum amicis, principatibus & conſiliarijs ſuis ſeſe de hoc collaturum eſſe dicebat, vt ſi & illi eadem cum eo ſentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Chriſto con ſecrarentur. Et annuente Paulino fecit, vt dixerat. Habito enim cum ſapientibus conſilio, ſciſcitabatur ſingillatim ab omnibus, qualis ſibi doctrina hæc eatetenus inaudita, & nouas diuinitatis qui prædicabatur, cultus videretur? Cui primus pontificum ipſius Coifi continuò reſpondit: Tu vide Rex quale ſit hoc, quod nobis modo prædicatur: ego tibi veriſſimè quod certum didici profiteor, quia nihil omninò virtutis habet religio illa, quam hucuſque tenuimus. Nullus enim tuorum ſtudioſius quàm ego culturæ Deorum noſtrorum ſe ſubdidit, & nihilominus multi ſunt, qui ampliora à te beneficia quàm ego & maiores accipiunt dignitates, magisq; proſperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda diſponunt. Si autem dij aliquid valerent, me potius iuuare vellent, qui illis impenſius ſeruire curaui. Vnde reſtat, vt ſi ea, quæ nunc nobis noua prædicantur, meliora eſſe & fortiora habita examinatione perſpexeris, abſq; vllo cunctamine ſuſcipere illa feſtinemus. Cuius ſuaſioni ver-

verbiſq; prudentibus alius optimatum Regis tribuens aſſenſum continuò ſubdidit: Talis, inquiens, mihi videtur Rex vita hominum pręſens in terris, ad comparationem eius quod nobis incertum eſt temporis, quale cum te reſidente ad cœnam cum ducibus ac miniſtris tuis tempore brumali, accenſo quidem foco in medio, & calido affecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluuiarum vel niuium: aduenienſque vnus paſſerum domum citiſſimè peruolarit, qui cum per vnum oſtium ingrediens, mox per aliud exierit, ipſo quidem tempore quo intus eſt hyemis tempeſtate non tangitur: ſed tamen minimo ſpatio ſerenitatis ad momentũ excurſo, mox de hyeme in hyemen regrediens tuis oculis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet, quid autem ſequatur quidúe præceſſerit prorſus ignoramus. Vnde ſi hæc noua doctrina certius aliquid attulerit, meritò ſequenda eſſe videtur. His ſimilia & cæteri maiores natu ac Regis conſiliarij diuinitus admoniti proſequebantur. Adiecit autẽ Coifi, quia vellet ipſum Paulinũ diligentius audire de Deo quem prædicabat verbum facientem. Quod cum iubente Rege faceret, exclamauit

auditis

auditis eius ſermonib' dicens: Iam olim intellexeram nihil eſſe quod colebamus, quia videlicet quanto ſtudioſius in eo cultu veritatem quærebam, tanto minus inueniebam. Nunc autem apertè profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ ſalutis & beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Vnde ſuggero Rex, vt templa & altaria quę ſine fructus vtilitate ſacrauimus, ocyus anathemati & igni tradamus. Quid plura? Præbuit palam aſſenſum euangelizando beato Paulino rex, & abrenunciata idololatria fidem ſe Chriſti ſuſcipere confeſſus eſt. Cumque à præfato Pontifice ſacrorum ſuorum quæreret, quis aras & fana idolorũ cum ſeptis quibus erant circundata primus profanare deberet? Ille reſpondit: Ego, quis enim ea quæ per ſtultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptius quàm ipſe per ſapientiam mihi à Deo vero donatam, deſtruam? Statimque abiecta ſuperſtitione vanitatis rogauit ſibi Regem arma dare, & æquum emiſſarium, quem aſcendens ad idola deſtruenda venit. Nõ enim licuerat Pontificem ſacrorum, vel arma ferre, vel prçterquam equitare. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, & aſcendens emiſſarium regis

pergebat

pergebat ad idola. Quod aſpiciens vulgus æſtimabat eum inſanire. Nec diſtulit ille, mox vt appropiabat ad fanum, profanare illud, iniecta in eo lancea quam tenebat, multumque gauiſus de agnitione veri Dei cultus, iuſſit socijs ſuis deſtruere ac ſuccendere fanum cum omnibus ſeptis ſuis. Oſtenditur, autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem amnem Doroventionem, & vocatur hodie Gotmundin Gaham, vbi Pontifex ille, inſpirante Deo vero, polluit ac deſtruxit eas, quas ipſe ſacrauerat, aras.

VT IDEM EDVINVS CVM ſua gente fidelis ſit factus, & vbi Paulinus illos baptizauerit.

CAPVT XIIII.

IGitur accepit rex Eduinus cum cunctis gentis ſuæ nobilibus ac plebe perplurima fidem & lauacrũ ſanctæ regenerationis, anno regni ſui vndecimo, qui eſt annus dominicæ incarnationis ſexcenteſimus viceſimus ſeptimus: ab aduentu verò Anglorum in Britanniam annus circiter centeſimus octogeſimus. Baptizatus eſt autem Eboraci die ſancto Paſchæ pridie Iduum Aprilium in Ecclesia

ecleſia Sancti Petri Apoſtoli, quam ibidem ipſe de ligno cum catechizaretur atque ad percipiendum baptiſma imbueretur citato opere conſtruxit. In qua etiam ciuitate ipſi doctori atque antiſtiti ſuo Paulino ſedem Epiſcopatus donauit. Mox autem vt baptiſma conſecutus eſt, curauit docente eodem Paulino maiorem ipſo in loco & auguſtiorem de lapide fabricare Baſilicam, in cuius medio ipſum quod prius fecerat oratorium includeretur. Præparatis ergo fundamentis in gyro prioris oratorij per quadrum cœpit ædificare Baſilicam. Sed priuſquam altitudo parietis eſſet conſummata, Rex ipſe impia nece occiſus, opus idem ſucceſſori ſuo Oſvvado perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore ſex annis continuis, id eſt, vſque ad finem imperij Regis illius, verbum Dei (annuente ac fauente ipſo) in ea prouincia prædicabat. Credebantque & baptizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternam, in quibus erant Offridus & Eadfridus filij Regis Eduini, qui ambo ei exuli nati ſunt de Quenburga filia Cearli Regis Merciorum. Baptizati ſunt tempore ſequenti & alij liberi eius de Edelburga regina progeniti Edilhimus & Ediltridis filia, &

alter

alter filius Buſcfrea, quorum primi albati adhuc, rapti ſunt de hac vita, & Eboraci in Eccleſia ſepulti. Baptizatus eſt & Iffi filius Osfridi, necnon & alij nobiles & egregij viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuiſſe feruor fidei ac deſiderium lauacri ſalutaris genti Nord Humbrorum, vt quodam tempore Paulinus veniens cum Rege & Regina in villam regiam, quæ vocatur Adregin, triginta ſex diebus ibidem cum eis catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur, quibus diebus cunctis à mane vſque ad veſperã nil aliud ageret, quàm confluentẽ eo de cunctis viculis ac locis plebem Chriſti verbo ſalutis inſtruere, atque inſtructam in fluuio Gleni, qui proximus erat lauacro remiſſionis, abluere. Hæc villa tempore ſequentium Regũ deſerta, & alia pro illa eſt facta in loco, qui vocatur Melmin.

Hæc quidem in prouincia Berniciorum, ſed & in prouincia Deirorum, vbi ſæpius manere cum rege ſolebat, baptizabat in fluuio Sualua, qui vicum iuxta Cataractam præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptiſteria in ipſo exordio naſcentis ibi Eccleſiæ poterant ædificari. Attamen in campo Dono (vbi tunc etiam vilia Regia erat) fecit Baſilicam, quã

poſt

poſtmodum pagani, à quibus Eduinus Rex occiſus eſt, cũ tota eadem villa ſuccenderunt. Pro qua reges poſteriores fecêre ſibi villam in regione quæ vocatur Loidis. Euaſit autem ignem altare, quia lapideum erat, & ſeruatur adhuc in monaſterio reuerendiſſimi Abbatis & presbyteri Trumvvulſi quod in ſylua Elmete eſt.

VT PROVINCIA ORIENTAlium Anglorum fidem Chriſti ſuſceperit.

CAPVT XV.

TAntam autem (vt fertur) deuotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, vt etiam regi Orientalium Anglorum, Carpualdo filio Redualdi perſuaderet, relictis idolorum ſuperſtitionibus, fidẽ & Sacramenta Chriſti cum ſua prouincia ſuſcipere. Et quidem pater eius Redualt, iamdudum in Cantio Sacramentis Chriſtianæ fidei imbutus eſt, ſed fruſtra: nam rediens domum ab vxore ſua, & à quibuſdam peruerſis doctoribus ſeductus eſt, atque à ſynceritate fidei deprauatus habuit poſteriora peiora prioribus, ita vt in morem antiquorũ Samaritanorũ & Chriſto ſeruire videretur, & dijs quibus antea

ſeruiebat. Atque in eodem fano & altare haberet ad ſacrificium Chriſti, & arulam ad victimas dæmoniorum, quod videlicet fanum Rex eiuſdem prouinciæ Alduulf (qui noſtra ætate fuit) vſque ad ſuum tempus perduraſſe & ſe in pueritia vidiſſe teſtabatur. Erat autem præfatus Rex Redualdus natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cuius pater fuit Vuffa, à quo Reges Anglorũ Orientalium Vuffingas appellantur. Verum Carpualdus nõ multo poſtquam fidem accepit tempore occiſus eſt, à viro gentili nomine Richberto, & exinde tribus annis prouincia in errore verſata eſt, donec accepit regnum eiuſdem frater Carpualdi Sibertus vir per omnia doctiſſimus atque Chriſtianiſſimus. Qui viuente adhuc fratre, cum exularet in Gallia, fidei Sacramentis imbutus eſt. Quorum participem, mox vbi regnare cœpit, totam ſuam prouinciam facere curauit. Cuius ſtudijs glorioſiſſimè fauit Felix Epiſcopus, qui de Burgundiorum partibus vbi ortus & ordinatus eſt cum veniſſet ad Honori...n Archiepiſcopum, eique indicaſſet deſiderium ſuum, miſit eum ad prædicandum verbum vitæ pręfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipſius incaſſum cecidêre, quin potius fructum in ea multi-

multiplicem credentium populorũ pius agri ſpiritalis cultor inuenit. Siquidem totam illam prouinciam iuxta ſui nominis Sacramentum à longa iniquitate atque infœlicitate liberatam, ad fidem & opera iuſtitiæ ac perpetuæ ſœlicitatis dona perduxit. Accepitq́ue ſedem Epiſcopatus in ciuitate Dummock, & cum ſeptemdecim annos eidem prouinciæ Pontificali regimine præfuiſſet, ibidem in pace vitam finiuit.

VT PAVLINVS IN PROVINcia Lindiſi prædicauerit, & de qualitate regni Eduini.

CAPVT XVI.

PRædicabat autem Paulinus verbũ etiam prouinciæ Lindiſi, quæ eſt prima ad meridianam Humbri fluminis ripam pertingens vſque ad mare. Præfectumq; Lindocolinæ ciuitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo ſua conuertit ad Dominum. In qua videlicet ciuitate, & Eccleſiam operis egregij de lapide fecit, cuius tecto vel longa incuria vel hoſtili manu deiecto, parietes hactenus ſtare videntur, & omnibus annis aliqua miracula ſanitatum in eodem loco ſolent ad vtilitatem eorum qui fideliter quærunt, oſtendi. In qua

Eccleſia Paulinus tranſeunte ad Chriſtū Iuſto, Honorium pro eo conſecrauit Epiſcopum, vt in ſequentibus ſuo loco dicemus. De huius fide prouinciæ narrauit mihi presbyter & abbas quidã vir veraciſſimus de monaſterio Peartan vocabulo Deda, retuliſſe ſibi quendam ſeniorum, baptizatum ſe fuiſſe die media à Paulino Epiſcopo pręſente Rege Eduino, & multam populi turbam in fluuio Trehenta iuxta ciuitatem quæ lingua Anglorum Tiouulfingaceſtir vocatur. Qui etiam effigiem eiuſdem Paulini referre eſſet ſolitus, quòd eſſet longæ ſtaturæ, paululum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naſo adunco, pertenui, venerabilis ſimul & terribilis aſpectu. Habuit autem ſecum in miniſterio & Iacobum Diaconum virum vtique induſtrium ac nobilem in Chriſto & in Eccleſia, qui ad noſtra vſque tempora permanſit. Tanta autem eo tempore pax in Britannia, quoquouerſum imperium Regis Eduini peruenerat, fuiſſe perhibetur, vt (ſicut vſque hodie in prouerbio dicitur) etiam ſi mulier vna cum recens nato paruulo vellet totam perambulare inſulam à mari ad mare, nullo ſe lædente, valeret. Tantum quoque rex idem vtilitati ſuæ gentis conſuluit, vt pleriſq; in lo-

in locis vbi fontes lucidos iuxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi ob refrigerium viantium erectis ſtipitibus & æreos caucos ſuſpendi iuberet, neq; hos quiſquā niſi ad vſum neceſſarium contingere præ magnitudine vel timoris eius auderet vel amoris vellet. Tantum verò excellentiæ in regno habuit, vt non ſolum in pugna ante illum vexilla geſtarentur, ſed tempore pacis equitantem inter ciuitates ſiue villas aut prouincias ſuas cum miniſtris ſemper antecedere ſignifer cōſueuiſſet. Necnon & incedente illo vbilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferri ſolebat.

VT EDVINVS AB HONORIO Papa exhortatorias literas accepit, qui etiam Paulino pallium miſerit.

CAPVT XVII.

QVo tempore præſulatum ſedis Apoſtolicæ Honorius Bonifacij ſucceſſor habebat, qui vbi gentem Nord Humbrorum cum ſuo rege ad fidem confeſſionemque Chriſti Paulino euangelizante cōuerſam eſſe didicit miſit eidem Paulino pallium, miſit & regi Eduino literas exhortatorias, paterna il-

lum charitate accendens, vt in fide veritatis, quam acceperant, perſiſtere ſemper ac proficere curarent. Quarum videlicet literarum iſte eſt ordo.

Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo filio Eduino Regi Anglorum Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorū Dei ſalutem. Ita Chriſtianitatis veſtræ integritas circa conditoris ſui cultum fidei eſt ardore ſuccenſa, vt longè lateq; reſplendeat, & in omni mundo annunciata, veſtri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges eſſe cognoſcitis, dū Regem & creatorem veſtrum orthodoxa prædicatione edocti Deum venerando creditis eiq; quod humana valet conditio mentis veſtræ ſynceram deuotionem exoluitis. Quid Deo noſtro aliud offerre valebimus, niſi vt in bonis actibus perſiſtentes ipſumque autorem humani generis confitentes eum colere, eiq; vota noſtra reddere feſtinemus? Ex ideò excellentiſſime fili paterna vos charitate qua conuenit exhortamur, vt hoc quod vos diuina miſericordia ad ſuam gratiam vocare dignata eſt, ſolicita intentione & aſſiduis orationibus ſeruare omnimodo feſtinetis, vt qui vos in præſenti ſeculo ex omni errore abſolutos ad agnitionē ſui nominis eſt dignatus perducere,

ducere, cœleſtis patriæ vobis præparet manſionem. Prædicatoris igitur veſtri Domini mei Apoſtolicæ memoriæ Gregorij lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipſius, quem pro veſtris animabus libenter exercuit, habeto te, quatenus eius oratio & regnum veſtrum populumque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehenſibiles repræſentet. Ea verò quæ à nobis pro veſtris ſacerdotibus ordinãda ſperaſtis, hæc pro fidei veſtræ ſynceritate, quæ nobis multimoda relatione per pręſentiũ portitores laudabiliter inſinuata eſt gratuito animo attribuere illis ſine vlla dilatione præuidemus. Et duo pallia vtrorumque Metropolitanorũ, id eſt, Honorio & Paulino direximus, vt dum quis eorũ de hoc ſeculo ad autorẽ ſuum fuerit accerſitus, in loco ipſius alterũ Epiſcopũ ex hac noſtra auctoritate debeat ſubrogare, quod quidem tam pro veſtræ charitatis affectu, quàm pro tantarum prouinciarum ſpatio, quæ inter nos & vos eſſe noſcuntur, ſumus inuitati concedere, vt in omnib' deuotioni veſtræ noſtrum concurſum & iuxta veſtra deſideria præberemus. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat.

VT HONORIVS, QVI IVSTO in Epiſcopatu Dorouernenſis Eccleſiæ ſucceſſit, ab Honorio Papa pallium & literas acceperit.

CAPVT XVIII.

INter hæc Iuſtus Archiepiſcopus ad cœleſtia regna ſublatus eſt quarto Iduum Nouembrium die, & Honorius pro illo eſt in præſulatum electus. Qui ordinandus venit ad Paulinum, & occurrente ſibi illo in Lindicolino, quintus ab Auguſtino Dorouernenſis Eccleſiæ conſecratus eſt antiſtes. Cui etiam præfatus Papa Honorius miſit pallium & literas, in quibus decreuit hoc ipſum, quod in epiſtola ad Eduinũ regem miſſa decreuerat, ſcilicet vt cùm Dorouernenſis vel Eboracenſis antiſtes de hac vita tranſierit, is qui ſupereſt conſors eiuſdem gradus habeat poteſtatem alterum ordinandi in loco eius qui tranſierat ſacerdotem, ne ſit neceſſe ad Romanam vſque ciuitatem per tam prolixa terrarum & maris ſpatia pro ordinando Archiepiſcopo ſemper fatigari. Quarum etiam textum literarum in noſtra hac hiſtoria ponere commodũ duximus. Dilectiſſimo fratri Honorio, Honorius.

Inter

Inter plurima quæ redemptoris noſtri miſericordia ſui famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata ſuæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos affatus vnanimē dilectionem quadam contemplatione alternis aſpectibus repræſentat; pro quibus maieſtati eius gratias indeſinenter exoluimus. Eumque votis ſupplicibus exoramus, vt veſtram dilectionem in prædicatione Euangelij elaborantem & fructificantem, ſectantemque magiſtri veſtri & capitis ſui ſancti Gregorij regulam perpeti ſtabilitate confirmet. Et ad augmentum Eccleſiæ ſuæ potiora per vos ſuſcitet incrementa, vt fide & opere in timore Dei & charitate veſtra acquiſitio deceſſorumque veſtrorum, quæ per Domini Gregorij exordium pullulat, conualeſcendo amplius extendatur, vt ipſa vos dominici eloquij promiſſa in futuro reſpiciant. Vosq; vox iſta ad æternam feſtiuitatem euocet: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et iterum: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cōſtituam, intra in gaudium Domini tui. Et nos equidē fratres chariſſimi, hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba

Matth. 11.
Matt. 24.

præmittentes, quæ ruſus pro Eccleſiarum veſtrarũ priuilegijs congruere poſſe conſpicimus non deſiſtimus impartire. Et iam iuxta veſtram petitionem, quam filiorum noſtrorum Regum vobis præſenti noſtra præceptione, vice beati Petri Apoſtolorum principis, auctoritatem tribuimus, vt quando vnũ ex vobis diuina ad ſe iuſſerit gratia vocari, is qui ſuperſtes fuerit alterum in loco defuncti debeat Epiſcopum ordinare. Pro qua etiam re ſingula veſtræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus, vt per noſtræ præceptionis auctoritatem poſſitis Deo placitam ordinationem efficere: quia vt hæc vobis concederemus, longa terrarum mariſq; interualla, quæ inter nos ac vos obſiſtunt, ad hæc nos condeſcendere coegerunt, vt nulla poſſit Eccleſiarum veſtrarum iactura per cuiuſlibet occaſionis obtentum quoquo modo peruenire, ſed potius commiſſi vobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime frater. Data die tertia Idus Iunias, imperantibus Dominis noſtris pijſſimis Auguſtis. Heraclio, anno viceſimo quarto, proconſulatus eiuſdem anno viceſimo tertio, & conſulatus eius anno tertio. Sed & Heraclio

io fœliciſſimo Cæſare, id eſt, filio
s anno tertio, indictione ſeptima, id
, anno dominicæ incarnationis ſex-
ntesimo triceſimo tertio.

T PRIMO IDEM HONO-rius & poſt Iohannes literas genti Scottorum pro Paſcha obſeruatione ſimul & pro Pelagiana hæreſi miſerit.

CAPVT XIX.

MIſit idem Papa Honorius literas etiam genti Scottorū, quos in obſeruatione Sancti Paſchæ errare compererat, iuxta quod ſuprà docuimus, ſolerter exhortans, ne paucitatem ſuam in extremis terræ finibus conſtituam, ſapientiorem antiquis ſiue modernis, quæ per orbem terræ erant, Chriſti Eccleſijs æſtimarent, neúe contra Paſchales computos & decreta ſynodalium totius orbis Pontificum aliud Paſcha celebrarent. Sed & Ioannes, qui & ſucceſſori eiuſdem Honorij Seuerino ſucceſſit, cum adhuc eſſet electus in Pontificatum, pro eodem errore corrigendo literas eis magna autoritate atq; eruditione plenas direxit, euidēter aſtruens, quia dominicū Paſchæ diem à quintadecima luna vſq; ad viceſimam primam lunam

(quod in Nicena ſynodo probatum eſt) oporteret inquiri. Nec non & pro Pelagiana hæreſi (quam apud eos reuiuiſcere didicerat) cauenda ac repellenda, in eadē illos epiſtola admonere curauit. Cuius epiſtolæ principium hoc eſt.

Dilectiſſimis & ſanctiſſimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dimano, & Bathano Epiſcopis, Chromano, Hermannoque, Lauſtrano, Stellano, & Segiano presbyteris, Sarano cæteriſq; doctoribus ſeu abbatibus Scotttis Hilarius archipresbyter & ſeruans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, Ioannes diaconus & in Dei nomine electus, Item Ioannes primicerius & ſeruans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, & Ioannes ſeruus Dei conſiliarius eiuſdem Apoſtolicæ ſedis. Scripta quæ per latores ad ſanctæ memoriæ Seuerinum Papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca reſponſa ad ea quæ poſtulata fuerant ſiluerunt. Quibus reſeratis, ne diu tantæ quæſtionis caligo indiſcuſſa remaneret, reperimus quoſdam prouinciæ veſtræ contra orthodoxam fidem nouam ex veteri hæreſim renouare conantes, Paſcha noſtrū in quo immolatus eſt Chriſtus nebuloſa caligine refutantes, & quarta decima luna cū Herbæis celebrare nitentes. Quo

epiſtolæ

epiſtolæ principio manifeſtè declaratur, & nuperrimè temporib⁹ illis hanc apud eos hæreſim exortam, & non totam eorũ gentem, ſed quoſdam ex eis hac fuiſſe implicitos. Expoſita autem ratione Paſchalis obſeruantiæ, ita de Pelagianis in eadem epiſtola ſubdunt: Et hoc quoque cognouimus, quod virus Pelagianæ hæreſeos apud vos denuò reuiuiſcit, quod omnino hortamur, vt à veſtris mentibus huiuſmodi venenatum ſuperſtitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipſa quoque execranda hæreſis damnata eſt, latere vos non debet: quia nõ ſolum per iſtos ducentos annos abolita eſt, ſed & quotidie à nobis perpetuo anathemate ſepulta damnatur: & hortamur, ne quorum arma combuſta ſunt, apud vos eorum cineres ſuſcitentur. Nam quis non execretur ſuperbum eorum conamen & impium, dicentium, poſſe ſine peccato hominem exiſtere ex propria voluntate & nõ ex gratia Dei? Et primum quidem blaſphemiæ & ſtultiloquium eſt dicere, eſſe hominem ſine peccato, quòd omnino non poteſt, niſi vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui ſine peccato eſt cõceptus & partus. Nam cæteri homines cum peccato originali naſcentes, teſtimonium præuaricationis

Adæ (etiam ſine peccato actuali exiſtentes) portare noſcuntur, ſecundum Prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatib' conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea.

VT OCCISO EDVINO PAVlinus Cantium rediens Roſenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſceperit.

CAPVT XX.

AT verò Eduinus cum decem & ſeptem annis genti Anglorum ſimul & Britonũ glorioſiſſimè præeſſet,è quib' etiam rex ipſe (vt diximus) Chriſti regno militauit,rebellauit aduerſus eum Carduella rex Britonum, auxilium præbente illi Penda viro ſtrenuiſſimo de Regio genere Merciorum, qui & ipſe ex eo tempore gentis eiuſdem regno annis viginti & duobus varia ſorte præfuit. Et conſerto graui prælio in campo qui vocatur Hethfelth, occiſus eſt Eduinus die quarta Iduum Octobris, anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo triceſimo tertio, cùm eſſet annorũ quadraginta & ſeptem, eiuſq; totus vel interemptus vel diſperſus eſt exercitus. In quo etiam bello ante illum vnus filius eius Osfrid iuuenis bellicoſus cecidit, alter

ter Edfrid neceſſitate cogente ad Pendam Regem transfugit, & ab eo poſtmodum regnante Oſvvaldo contra fidem iuriſiurandi peremptus eſt. Quo tempore maxima eſt facta ſtrages in Eccleſia vel gente Nord Humbrorum, maximè quòd vnus ex ducibus (à quibus acta eſt) paganus, alter quia barbarus erat, pagano ſæuior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, & Chriſtiani erat nominis ignarus. At verò Carduella quamuis nomen & profeſſionem haberet Chriſtiani, adeò tamen erat animo ac moribus barbarus, vt nec ſexui quidem muliebri vel innocuæ paruulorum parceret ætati, quin vniuerſos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum prouincias debacchando peruagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus eraſurum ſe eſſe deliberans. Sed nec religioni Chriſtianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris. Quippe cum vſque hodie moris ſit Britonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quàm paganis. Allatum eſt autem caput Eduini Regis Eboracum, & illatũ poſtea in Eccleſiam beati Petri Apoſtoli, quam ipſe

cœpit,

cœpit, ſed ſucceſſor eius Oſvvaldus perfecit, vt ſuprà docuimus. Poſitum eſt autem in porticu ſancti Papæ Gregorij, à cuius ipſe diſcipulis verbum vitæ ſuſceperat. Turbatis itaq; rebus Nord Humbrorum huius articulo cladis, cum nihil alicubi præſidij niſi in fuga eſſe videretur, Paulinus aſſumpta ſecum Edelburga regina, quam pridem adduxerat, rediјt Cantium nauigio, atque ab Honorio Archiepiſcopo & Rege Edulbaldo multum honorificè ſuſceptus eſt. Venit autē illuc duce Baſſo milite Regis Eduini fortiſſimo, habens ſecū Heanfredam filiam & Vulcfream filium Eduini, nec non & Iffi filium Osfridi filij eius, quos poſtea mater metu Edboldi & Oſvvaldi regum miſit in Galliam, nutriendos Regi Decberto, ibique ambo in infantia defuncti, & iuxta honorē vel regijs pueris vel innocentibus Chriſti congruum in Eccleſia ſepulti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa Eduini Regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum conſecratum ad miniſterium altaris, quæ hactenus in Eccleſia Cantij conſeruata monſtrantur.

Quo in tempore Rhofenſis Eccleſia paſtorem minimè habebat, eò quòd Romanus præſul illius ad Honorium Papam

pam à Iuſto Archiepiſcopo legatarius miſſus, abſorptus fuerat fluctibus Italici maris, ac per hoc curam illius præfatus Paulinus inuitatione Honorij antiſtitis & Eadbaldi Regis ſuſcepit, ac tenuit vſque dum & ipſæ ſuo tempore ad cœleſtia regna, cum glorioſi fructu laboris aſcendit, in qua Eccleſia moriens pallium quoque quod à Romano Papa acceperat reliquit. Reliquerat autem in Eccleſia ſua Eboraci Iacobum Diaconum virum vtique Eccleſiaſticum & ſanctum, qui multo exhinc tempore in Eccleſia manens, magnas antiquo hoſti prædas docendo & baptizando eripuit. Cuius nomine vicus in quo maximè ſolebat habitare iuxta Cataractam vſque hodie cognominatur. Qui quoniam cantandi in Eccleſia erat peritiſſimus, recuperata poſtmodum pace in prouincia creſcente numero fidelium etiam magiſter Eccleſiaſticæ cantionis iuxta morem Romanorum ſeu Cantuariorum multis cœpit exiſtere. Et ipſe ſenex & plenus dierum, iuxta ſcripturas, patrum viam ſecutus eſt.

ECCLE-

ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM,

LIBER III.

VT PRIMI SVCCESSORES Eduini Regis & fidem ſuæ gentis perdiderint & regnum. Porrò Oſvualdus Chriſtianiſſimus Rex vtrumq; reſtaurauerit.

CAPVT I.

AT interfecto in pugna Eduino, ſuſcepit pro illo regnum Deirorum (de qua prouincia illa generis proſapiam & primordia regni habuerat) filius patrui eius Elfrici, vocabulo Oſrichus, qui ad prædicationem Paulini fidei erat Sacramentis imbutus. Porrò regnum Bernicioru͂ (nam in has duas prouincias gens Nord Humbrorum antiquitus diuiſa erat) ſuſcepit filius Edelfridi, qui de illa prouincia generis & regni origine͂ duxerat, nomine Eanfridus. Siquidem tempore toto quo regnauit Eduinus, filij præfati Regis Edelfridi, qui ante eum regnauerat, cum magna nobilium iuuentute

tute apud Scottos ſiue Pictos exulabant. Ibiq; ad doctrinam Scottorum catechizati, & baptiſmatis gratia ſunt recreati. Qui vt mortuo Rege inimico patriam ſunt redire permiſſi, accipiens primus eorum, quem diximus, Oſrichus regnũ Deirorum, ſecundus verò Eanfridus regnum Berniciorum. Vterq; autẽ vt terreni regni inſulas ſortitus eſt, ita Sacramenta regni cœleſtis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit, ac ſe priſcis idololatriæ ſordibus polluendũ perdendumq́; reſtituit. Nec mora vtrumq; Rex Britonũ Ceduallа impia manu, ſed iuſta vltione peremit. Et primò quidem proxima æſtatę Oſrichum, dũ ſe in oppidi municipio temerariè obſediſſe, erumpens ſubitò cum ſuis omnibus imparatum cum toto exercitu deleuit. Deinde cum anno integro prouincias Nord Humbrorum non vt Rex victor poſſideret, ſed quaſi tyrannus ſæuiens diſperderet ac tragica cæde dilaceraret, Eanfridum inconſultè ad ſe cum duodecim electis militibus poſtulandæ pacis gratia venientem, ſimili ſorte damnauit. Infauſtus ille annus, & omnibus bonis exoſus vſque hodie permanet, tam propter apoſtaſiam Regum Anglorum, quam fidei Sacramentis ſe exuerant, quàm

quam propter veſanam Britonici Regis tyrannidem. Vnde cunctis placuit, Regum tempora computantibus, vt ablata de medio Regum perfidorum memoria, idem annus ſequentis Regis, id eſt, Oſvvaldi viri Deo dilecti regno aſſignaretur. Quo, poſt occiſionem fratis Eanfridi, ſuperueniente cum paruo exercitu, ſed fide Chriſti munito, infandus Britonum dux cum immenſis illis copijs, quibus nihil reſiſtere poſſe iactabat, interemptus eſt, in loco qui lingua Anglorum Deniſes burna, id eſt, riuus Deniſi vocatur.

VT DE LIGNO CRVCIS, quod idem Rex contra barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera ſanitatum miracula quidam adoleſcens ſit brachij languore curatus.

CAPVT II.

OStenditur autem vſque hodie, & in magna veneratione habetur locus ille, vbi venturus ad hanc pugnam Oſvvaldus ſignum ſanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus eſt, vt in tanta rerum neceſſitate ſuis cultoribus cœleſti ſuccurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere

opere cruce ac fouea, præparata in qua ſtatui deberet, ipſe fide feruens hanc arripuerit, ac foueæ impoſuerit, atque vtraque manu erectam tenuerit, donec adgeſto à militibus puluere terræ figeretur. Et hoc facto elata in altũ voce, cuncto exercitui proclamauerit: Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem viuum ac verum in communi deprecemur, vti nos ab hoſte ſuperbo ac feroce ſua miſeratione defendat, ſcit enim ipſe, quia iuſta pro ſalute gentis noſtræ bella ſuſcepimus. Fecerunt omnes vt iuſſerat. Et ſic incipiente diluculo in hoſtem progreſſi, iuxta meritum ſuæ fidei victoria potiti ſunt. In cuius loco orationis innumeræ virtutes ſanitatum noſcuntur eſſe patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis. Nam & vſque hodie multi de ipſo ligno ſacro ſanctæ crucis aſtulas excidere ſolent, quas cum in aquas miſerint, eiſq́; languentes homines ac pecudes potauerint ſiue aſperſerint, mox ſanitati reſtituuntur. Vocatur locus ille lingua Anglorũ Heofonfeld, quod dici poteſt Latinè, cœleſtis Campus, quod certo vtique præſagio futurorum antiquitus nomen accepit, ſignificans nimirum quòd cœleſte ibidem erigendum trophæum, cœleſtis inchoanda vi-

da victoria, cœleſtia vſque hodie forent miracula celebranda. Eſt autem locus ille iuxta murũ illum ad aquilonem, quo Romani quondam obarcendos barbarorum impetus totam à mari vſque ad mare præcinxêre Britanniam, vt ſuprà docuimus. In quo videlicet loco conſuetudinem multo iam tempore fecerant fratres Haguſtaldenſis Eccleſiæ (quæ nõ longè abeſt) aduenientes omni anno, pridie quàm poſtea idem Rex Oſvvaldus occiſus eſt, vigilias pro ſalute animæ eius facere, plurimaque pſalmorum laude celebrata, victimam pro eo manè ſacræ oblationis efferre. Qui etiã creſcente bona conſuetudine, nuper ibidem Eccleſia conſtructa atque dedicata, ſacratiorem & cunctis honorabiliorem omnibus locũ fecerunt. Nec immeritò, quia nullum, vt comperimus, fidei Chriſtianæ ſignum, nulla Eccleſia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum eſt, prius quàm hoc ſacræ crucis vexillum nouus militiæ eductor dictante fidei deuotione, contra hoſtem immaniſſimum pugnaturus ſtatueret. Nec ab re eſt, vnũ è pluribus, quæ ad hanc crucem patrata ſunt, virtutis miraculum narrare. Quidam è fratribus eiuſdem Haguſtaldenſis Eccleſiæ, nomine Bothelmus, qui nunc

vſque

vſque ſupereſt, ante paucos annos dum incautus fortè noctu in glacie incederet, repentè corruens brachium contriuit, ac grauiſſima fracturæ ipſius cœpit moleſtia fatigari, ita vt ne ad eos quidem adducere ipſum brachium nullatenus dolore arcente valeret. Qui cum die quadam manè audiret vnũ de fratribus ad locum eiuſdem ſanctæ crucis aſcendere diſpoſuiſſe, rogauit vt aliquam ſibi partem de illo ligno venerabili rediens afferret. Credere ſe dicens, quia per hoc donante Domino ſalutem poſſet conſequi. Fecit ille vt rogatus eſt, & reuerſus ad veſperam, ſedentibus iam ad menſam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri muſco, quo ſuperficies ligni erat obſita. Qui cum ſedens ad menſam non haberet ad manum vbi oblatum ſibi munus reponeret, miſit hoc in ſinum ſuum. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permiſit ſuo in ſinu permanere. At medio noctis tempore cum euigilaret, ſenſit (neſcio quid frigidi) ſuo lateri adiacere, admotaq; manu requirere quid eſſet, ita ſanum brachium manumq; repperit, ac ſi nil vnquam tanti languoris habuiſſet.

* * *

VT

VT IDEM REX POSTVLANS de gente Scottorum acceperit Aidanum, eidemq́ue in inſula Lindisfarnenſi ſedem Epiſcopatus donauerit.

CAPVT III.

IDem ergo Oſvvaldus mox, vbi regnum ſuſcepit, deſiderans, totam cui præeſſe cœpit gentem, fidei Chriſtianæ gratia imbui, cuius experimenta maxima in expugnandis Barbaris iam ceperat, miſit ad maiores natu Scottorum, inter quos exulans ipſe baptiſmatis Sacramenta cum his qui ſecum erant, militib⁹ conſecutus erat, petens vt ſibi mitteretur antiſtes, cuius doctrina ac miniſterio gens quam regebat Anglorum dominicæ fidei & dona diſceret, & ſuſciperet Sacramenta. Neque aliquanto tardius ꝙ petijt impetrauit: accepit namq; Pontificem Aidanum ſummæ manſuetudinis & pietatis ac moderaminis virum, habentemq́; zelum Dei, quamuis non plenè ſecundum ſcientiam. Namq; diem Paſchæ dominicū more ſuæ gentis, cuius ſæpius mentionem fecimus, à quartadecima luna vſque ad viceſimam obſeruare ſolebat. Hoc etenim ordine ſeptentrionalis Scottorum prouincia, &

omnis

omnis natio Pictorum illo adhuc tempore Paſchæ dominicū celebrabat, æſtimans ſe in hac obſeruantia ſancti ac laude digni patris Anatholij ſcripta ſecutum. Quod quidem an verum ſit, peritus quiſque facillimè cognoſcit. Porrò gentes Scottorum, quæ in Auſtralibus Hyberniæ inſulæ partibus morabantur, iam dudum ad admonitionem Apoſtolicæ ſedis antiſtitis Paſcha canonico ritu obſeruare didicerunt. Veniente igitur ad ſe Epiſcopo Rex locum ſedis Epiſcopalis in inſula Lindisfarnenſi, vbi ipſe petebat, tribuit. Qui videlicet locus accedente ac recedente reumate, bis quotidie inſtar inſulæ maris circunluitur vndis, bis renudato litore contiguus terræ redditur: atque eius admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auſcultans, Eccleſiam Chriſti in regno ſuo multum diligenter ædificare ac dilatare curauit. Vbi pulcherrimo ſæpè ſpectaculo contigit, vt euangelizante antiſtite, qui Anglorum linguam perfectè non nouerat, ipſe Rex ſuis ducibus ac miniſtris interpres verbi exiſteret cœleſtis: quia nimirum tam longo exilij ſui tempore linguam Scottorum iam plenè didicerat. Exinde cœpere plures per dies de Scottorum regione venire Britanniam, atque

Digitized by Google

illis Anglorū prouincijs quibus regnauit Rex Oſvvaldus magna deuotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam baptiſmi, quicunque ſacerdotali erant gradu præditi miniſtrare. Conſtruebantur ergo Eccleſiæ per loca, confluebant ad audiendū verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio poſſeſſiones & territoria ad inſtituenda monaſteria, imbuebantur præceptoribus Scottis paruuli Anglorū vnà cum maioribus, ſtudijs & obſeruatione diſciplinæ regularis. Nam monachi erant, maximè qui ad prædicandum venerant. Monachus ipſe Epiſcopus Aidanus, vtpote de inſula quæ vocatur Hydeſtinatus. Cuius monaſterium in cunctis penè Septentrionalium Scottorū & omnium Pictorum monaſterijs non paruo tempore arcem tenebat, regendiſque eorum populis præerat. Quæ videlicet inſula ad ius quidem Britanniæ pertinet, non magno ab ea freto diſcreta, ſed donatione Pictorum, qui illas Britanniæ plagas incolunt, iam dudum monachis Scottorum tradita, eo quòd illis prædicantibus fidem Chriſti perceperunt.

* * *

QV. CN-

QVANDO GENS PICTORUM FIDEM CHRISTI SUSCEPERIT.

QVANDO GENS PICTOrum fidem Chriſti ſuſceperit.

CAPVT IIII.

SIquidem anno incarnationis Dominicæ quingenteſimo ſexageſimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani imperij poſt Iuſtinianum Iuſtinus minor accepit) venit de Hybernia presbyter & Abbas habitu & vita monachi inſignis nominis nomine Columbanus Britãniam, prædicaturus verbũ Dei prouincijs Septentrionalium Pictorum, hoc eſt, eis qui arduis atq; horrentibus montium iugis ab auſtralibus eorũ ſunt regionibus ſequeſtrati. Namq; ipſi auſtrales Picti, qui intra eoſdẽ montes habent ſedes, multo ante tempore (vt perhibent) relicto errore idololatriæ fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Nynia Epiſcopo reuerendiſſimo & ſanctiſſimo viro de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter fidem & myſteria veritatis edoctus, cuius ſedem Epiſcopatus, ſancti Martini Epiſcopi nomine, & Eccleſia inſignem (vbi ipſe etiam corpore vna cũ pluribus ſanctis requieſcit) iam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad prouinciam Berniciorum pertinens, vulgò vocatur

Digitized by Google

Ad candidam caſam, eo quòd ibi Eccleſiam de lapide inſolito Britonibus more fecerit. Venit autem Britanniam Columbanus regnante Pictis Bridio filio Meilochon Rege potentiſſimo, nono anno regni eius, gentemque illam verbo & exemplo ad fidem Chriſti conuertit. Vnde & præfatam inſulam ab eis in poſſeſſionem monaſterij faciendi accepit. Neque enim magna eſt, ſed quaſi familiarum quinque iuxta æſtimationem Anglorum, quam ſucceſſores eius vſque hodie tenent, vbi & ipſe ſepultus eſt, cũ eſſet annorum ſeptuaginta ſeptem, poſt annos circiter triginta & duos ex quo ipſe Britanniam prædicaturus adijt. Fecerat autem prius quàm Britanniam veniret monaſterium nobile in Hybernia, quod à copia roborum Dearmach lingua Scottorum, hoc eſt, campus roborum cognominatur. Ex quo vtroq; monaſterio perplurima exinde monaſteria per diſcipulos eius & in Britannia & in Hybernia propagata ſunt. In quib⁹ omnibus idem monaſterium inſulanum, in quo ipſe requieſcit corpore, principatum tenet. Habere autem ſolet ipſa inſula rectorem ſemper Abbatem presbyterum, cuius iuri & omnis prouincia & ipſi etiã Epiſcopi ordine inuſitato debeant eſſe

ſub-

ſubiecti, iuxta exemplum primi doctoris illius, qui non Epiſcopus, ſed presbyter extitit & monachus. De cuius vita & verbis nonnulla à diſcipulis eius feruntur ſcripta haberi. Verùm qualiſcunque fuerit ipſe, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit ſucceſſores magna continentia ac diuino amore regularíq; inſtitutione inſignes. In tempore quidem ſummæ feſtiuitatis dubios circulos ſequentes, vtpote quibus longè vltra orbem poſitis, nemo ſynodalia Paſchalis obſeruantiæ decreta porrexerat, tantum ea quæ in Propheticis Euangelicis & Apoſtolicis literis diſcere poterant, pietatis & caſtitatis opera diligenter obſeruantes: permanſit autem huiuſmodi obſeruantia Paſchalis apud eos tempore non pauco, hoc eſt, vſque ad annum dominicæ incarnationis ſeptingenteſimũ decimum ſextum per annos centũ quinquaginta. At tunc veniente ad eos reuerendiſſimo & ſanctiſſimo patre & ſacerdote Egbertho, de natione Anglorum, qui in Hybernia diutius exulauerat pro Christo, eratq; doctiſſimus in ſcripturis, & longæua vitæ perfectione eximius, correcti ſunt per eum, & ad verum canonicumq; Paſchæ diem tranſlati. Quem tamen & antea nõ ſemper in luna quar-

tadecima cum Iudæis, vt quidam rebantur, ſed in die quidem dominica, alia tamen quàm decebat hebdomada, celebrabant. Sciebant enim (vt Chriſtiani) reſurrectionem dominicam, quæ prima Sabbati facta eſt, prima Sabbati ſemper eſſe celebrandam. Sed vt barbari & ruſtici, quando eadem prima Sabbati, quæ nunc dominica dies cognominatur, veniret, minimè didicerant. Verum quia gratia charitatis feruere non omiſerant, huius quoq; notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt, iuxta promiſſum
Philip. 3. Apoſtoli dicentis: Et ſi quid aliter ſapitis, & hoc quoque vobis Deus reuelauit, de quo plenius in ſequentibus ſuo loco dicendum.

DE VITA AIDANI Epiſcopi.

CAPVT V.

AB hac ergo inſula, ab horum collegio monachorum ad prouinciam Anglorũ inſtituendam in Chriſto miſſus eſt Aidanus accepto gradu Epiſcopatus, quo tempore eidem monaſterio Segenius Abbas & presbyter præfuit. Vnde inter alia viuendi documenta ſaluberrimum abſtinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit.

Digitized by Google

quit. Cuius doctrina id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter quàm viuebat cũ ſuis, ipſe docebat. Nihil enim huius mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ ſibi à regibus vel diuitibus ſeculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent erogare gaudebat. Diſcurrere per cuncta & vrbana & ruſtica loca non equorum dorſo, ſed pedum inceſſu vectus, niſi ſi maior fortè neceſſitas compuliſſet, ſolebat. Quatenus vbicunque aliquos vel diuites vel pauperes incedens aſpexiſſet, confeſtim ad hos diuertens, vel ad fidei ſuſcipiendæ Sacramentum, ſi infideles eſſent, inuitaret, vel ſi fideles, in ipſa eos fide confortaret, atque ad eleemoſynas bonorumque operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantum autem vita illius à noſtri temporis ſegnicia diſtabat, vt omnes qui cum eo incedebant, ſiue adtonſi ſiue laici meditari deberent, id eſt, aut legendis ſcripturis, aut pſalmis diſcendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium qui cum eo erant fratrum vbicunque locorum deueniſſent. Et ſi fortè eueniſſet (quod tamen raró euenit) vt ad Regis conuiuium vocaretur, intrabat cum vno clerico aut duobus, & vbi paululum

 reficie-

reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum ſuis ſiue ad orandum egredi-uit. Cuius exemplis informati, tempore illo, religioſi quiq; viri ac fœminæ, conſuetudinem fecerunt per totũ annum, excepta remiſſione quinquageſimæ Paſchalis, quarta & ſexta Sabbati ieiunium ad nonam vſque horam protelare. Nunquam diuitib⁹ honoris ſiue timoris gratia ſi qua deliquiſſent reticebat, ſed aſpera illos inuectione corrigebat. Nullam potentibus ſeculi pecuniam, excepta ſolummodo eſca, ſi quos hoſpitio ſuſcepiſſet, vnquam dare ſolebat. Sed ea potius quę ſibi à diuitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in vſus pauperum (vt diximus) diſpergebat, vel ad redemptionem eorum qui iniuſtè fuerunt venditi, diſpenſabat. Denique multos quos precio dato redemerat, redemptos poſtmodum ſuos diſcipulos fecit, atq; ad ſacerdotalem vſq; gradum erudiendo atque inſtituendo prouexit. Ferunt autē quia cum de prouincia Scottorum Rex Oſvvaldus poſtulaſſet antiſtitem, qui ſibi ſuæque genti verbum fidei miniſtraret, miſſus fuerit primo alius auſterioris animi vir. Qui cum aliquamdiu genti Anglorum prædicans nil proficeret, nec libenter à populo audiretur, redierit pa-

triam,

triam, atque in conuentu ſeniorum retulerit, quia nihil prodeſſe docendo genti ad quā miſſus erat potuiſſet, eò quòd eſſent homines indomabiles & duræ ac barbaræ mentis. At illi, vt perhibent, tractatum magnum in concilio quid eſſet agendum habere cœperunt, deſiderantes quidem genti quam petebant ſalutem eſſe, ſed non recepto quem miſerant prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipſe concilio intererat) ad eum de quo agebatur ſacerdotem: Videtur *1. Cor. 3.* mihi frater, quia durior iuſtò indoctis auditoribus fuiſti, & non eis iuxta Apoſtolicam diſciplinam primò lac doctrinæ mollioris porrexiſti, donec paulatim enutriti verbo Dei ad capienda perfectiora, & ad facienda ſublimiora Dei præcepta ſufficerent. Quo audito omnium qui conſedebant ad ipſum ora & oculi conuerſi diligenter quid diceret diſcutiebant, & ipſum eſſe dignum Epiſcopatu; ipſum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt. Qui gratia diſcretionis, quæ virtutum mater eſt, ante omnia probatur imbutus, ſicq; illū ordinantes ad prędicandū miſerunt. Qui vbi tempus accepit ſicut prius moderamine diſcretionis, ita poſtmodū & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

Digitized by Google

DE RELIGIONE AC PIETATE miranda Oſuualdi Regis.

CAPVT VI.

HVius igitur reuerendiſſimi antiſtitis doctrina Rex Oſvvaldus cũ eum ea cui præerat gente Anglorum inſtitutus, nõ ſolum incognita progenitoribus ſuis regna cœlorum ſperare didicit: ſed & regna terrarum pluſquam vlli maiorum ſuorũ ab eodem vno omnipotenti Deo qui fecit cœlum & terrã conſecutus eſt. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas (id eſt, Britonum, Pictorum, Scottorum, Anglorum) diuiſæ ſunt, in ditione accepit. Quo regni culmine ſublimatus, nihilominus, quod mirum dictu eſt, pauperibus & peregrinis ſemper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur quòd tempore quodam cùm die ſancto Paſchæ cum præfato Epiſcopo cõſediſſet ad prandium, poſitusq́ue eſſet in menſa coram eo diſcus argenteus regalibus epulis refertus, iamq́ue eſſent manus ad panem benedicendum miſſuri, intraſſe ſubitò miniſtrum ipſius, cui ſuſcipiendorum inopum erat cura delegata, & indicaſſe Regi quia multitudo pauperum vndecunq; aduenicns

maxi-

maxima per plateas ſederet, poſtulans aliquid eleemoſynæ à Rege. Qui mox dapes ſibimet appoſitas deferri pauperibus, & diſcum confringi, atque eiſdem minutatim diuidi præcepit. Quo viſo Pontifex qui aſſidebat delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexterã eius & ait: Nunquam inueteraſcat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna manus cum brachio à cætero eſſent corpore reſecatæ, contigit vt hactenus incorruptæ perdurent. Deniq; in vrbe regia, quæ à Regina quondam vocabulo Bebba cognominatur, loculo incluſæ argenteo in Eccleſia S. Petri ſeruantur, ac digno à cunctis honore venerantur. Huius induſtria Regis Deirorum & Berniciorum prouinciæ, quæ eatenus ab inuicem diſcordabant, in vnam ſunt pacem, & velut vnum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Eduini Regis ex ſorore Acha, dignumq; fuit, vt tantus præceſſor talem haberet de ſua conſanguinitate & religionis hæredem & regni.

VT PROVINCIA OCCIDENtalium Saxonum verbum Dei prædicante Byrino ſuſceperit, & de ſucceſſoribus eius Agilberchto, & Eleuterio.

CAPVT VII.

EO tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Geuiſſe vocabantur, regnante Cynigilſo fidem Chriſti ſuſcepit. Prædicante illis verbum Byrino Epiſcopo, qui cum conſilio Papæ Honorij venerat Britanniam, promittens quidem ſe illo præſente in intimis vltra Anglorum partibus, quo nullus doctor præceſſiſſet, ſanctæ fidei ſemina eſſe ſparſurum. Vnde & iuſſu eiuſdem Pontificis per Aſterium Genuenſem Epiſcopū in Epiſcopatus conſecratus eſt gradum. Sed Britanniam perueniens, ac primùm Geuiſſorū gentem ingrediens, cùm omnes ibidem paganiſſimos inueniret, vtilius eſſe ratus eſt, ibi potius verbum Dei prædicare, quàm vltra progrediens eos quibus prædicare deberet inquirere. Itaq; euangelizante illo in præfata prouincia, cùm Rex ipſe catechizatus fonte baptiſmi cum ſua gente ablueretur, contigit tunc temporis ſanctiſſimum ac victorioſiſſimum Regem Nord-

Hum-

Digitized by Google

Humbrorum Oſvvaldū affuiſſe, eumq; de lauacro exeuntem ſuſcepiſſe, ac pulcherrimo prorſus & Deo dignus conſortio, cuius erat filiam accepturus in coniugem ipſum prius ſecunda generatione Deo dedicatū ſibi accepit in filium. Donauerunt ergo ambo reges eidem Epiſcopo ciuitatem quæ vocatur Dorcinca, ad faciendam inibi ſedem Epiſcopalem, vbi factis dedicatisq; Eccleſijs, multisq; ad Dominum pro eius labore populis aduocatis, migrauit ad Dominum. Sepultusque in eadem ciuitate, & poſt annos multos Hedde Epiſcopatum agente, tranſlatus inde in Ventam ciuitatem atque in Eccleſia beatorū Apoſtolorum Petri & Pauli poſitus eſt.

Defuncto autem & Rege ſucceſſit in regnum filius eius Cenvvalch; qui & fidem & Sacramenta regni cœleſtis ſuſcipere renuit, & non multo poſt etiam regni terreſtris potentiam perdidit. Repudiata enim ſorore Pendam Regis Merciorum, quā duxerat, aliam accepit vxorem. Ideoque bello petitus, ac regno priuatus ab illo, ſeceſſit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna, apud quem triennio exulans fidem cognouit ac ſuſcepit veritatem. Nam & ipſe apud quē exulabat Rex erat vir bo-

nus, & bona ac ſancta ſobole fœlix, vt in ſequentib⁹ docebimus. Cum verò reſtitutus eſſet in regnũ Cenvvalch, venit in prouinciam de Hybernia Pontifex quidam nomine Agilbertus, natione quidem Gallus, ſed tamen legendarum gratia ſcripturarum in Hybernia non paruo tempore demoratus. Coniunxitq; ſe regi, ſpontè miniſterium prædicandi aſſumens, cuius eruditionẽ atq; induſtriam videns rex rogauit eum, accepta ibi ſede Epiſcopali, ſuæ gentis manere Pontificem. Qui precibus eius annuens multis annis eidem genti ſacerdotali iure præfuit. Tandem rex, qui Saxonũ linguam tantũ nouerat, pertęſus barbaræ loquelæ ſubintroduxit in prouinciam alium ſuæ linguæ Epiſcopum, vocabulo Wini, & ipſum in Gallia ordinatum. Diuidensq; in duas parrochias prouinciam, huic in ciuitate Venta, quæ à gente Saxonum Vintanceſtir appellatur, ſedem Epiſcopalem tribuit. Vnde offenſus grauiter Agilbertus, quod hoc ipſo inconſulto ageret Rex, redijt Galliam, & accepto Epiſcopatu Pariſiacæ ciuitatis, ibidem ſenex & plenus dierum obijt. Non multis autem annis poſt abſceſſum eius à Britannia tranſactis, pulſus eſt Wini ab eodem rege de Epiſcopatu, qui ſecedens ad

Digitized by Google

ad regem Merciorum, vocabulo Vulſheri, emit precio ab eodem ſedem Londoniæ ciuitatis, eiusq; Epiſcopus vſque ad vitæ ſuæ terminum manſit. Sicque prouincia Occidentalium Saxonū tempore non pauco abſq; præſule fuit. Quo etiam tempore rex præfatus ipſius gentis grauiſſimis regni ſui damnis ſæpiſſimè ab hoſtibus afflictus, tandem ad memoriam reduxit, quòd eum quem pridem perfidia regno depulerit, fide agnita Chriſti in regnum reuocauerit. Intellexitque quòd etiam tunc deſtituta Pontifice prouincia, rectè pariter diuino fuerit deſtituta præſidio. Miſit ergo legatarios in Galliam ad Agilbertum, ſubmiſſa illum ſatisfactione deprecans ad Epiſcopatum ſuæ gentis redire. At ille ſe excuſans, & eò venire non poſſe conteſtans, quia Epiſcopatu propriæ ciuitatis ac parrochiæ teneretur aſtrictus. Ne tamen obnixè petenti nil ferret auxilij, miſit pro ſe illò presbyterum Eleutherium nomine nepotem ſuum, qui ei ſi vellet ordinaretur Epiſcopus, dicens: quòd ipſe eum dignum eſſe Epiſcopatu iudicaret. Quo honorificè à populo & à rege ſuſcepto, rogauerunt Theodorum tunc Archiepiſcopum Dorouernenſis Eccleſiæ ipſum ſibi antiſtitem conſecrari.

Qui

Qui conſecratus in ipſa ciuitate, multis annis Epiſcopatum Geuiſſorum ex ſynodica ſanctione ſolus ſedulo moderamine geſſit.

VT REX CANTVARIORVM Earconbertus idola deſtrui pracepit, & de filia eius Eartongatha, & propinqua eius Edelburga ſacratis Deo virginibus.

CAPVT VIII.

ANNO dominicæ incarnationis ſexcẽteſimo quadrageſimo Eadbaldus rex Cantuariorum tranſiens ex hac vita Earconberto filio regni gubernacula reliquit. Quæ ille ſuſcepta viginti quatuor annis & aliquot menſibus nobiliſſimè tenuit. Hic primus Regum Anglorum in toto regno ſuo idola relinqui ac deſtrui, ſimul & ieiunuim quadraginta dierum obſeruari, principali auctoritate præcepit. Quæ ne facilè à quopiam poſſet cõtemni, in tranſgreſſores dignas & competentes punitiones propoſuit. Cuius filia Eartongatha, vt condigna parenti ſoboles, magnarum fuit virgo virtutum, indeſinenter ſemper ſeruiens Deo in monaſterio, quod in Regione Francorum conſtructum eſt ab Abbatiſſa nobiliſſima, vocabulo Fara, in

loco

loco qui dicitur Brige. Nam eo tempore necdum multis in Regione Anglorum monaſterijs conſtructis, multi de Britannia manaſticæ conuerſationis gratia Francorum vel Galliarũ monaſteria adire ſolebant, & filias ſuas eiſdem erudiendas, ac ſponſo cœleſti copulandas mittebant. Maximè in Brige & in Cale & in Andilegum monaſterio. Inter quas erat Sedrido filia vxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, cuius ſuprà meminimus, & filia naturalis eiuſdem Regis Edelburga, vtraq; cum eſſet peregrina, præ merito virtutum eiuſdem monaſterij Brigenſis eſt Abbatiſſa conſtituta. Cuius Regis filia maior Sexburg vxor Earconberti Regis Cantuariorum habuit filiam Eartongatham, de qua ſumus dicturi. Huius autem virginis Deo dedicatæ multa quidem ab incolis loci illius ſolent opera virtutum & ſigna miraculorum vſque hodie narrari. Verùm nos de tranſitu tantum illius, quo cœleſtia regna petijt, aliquid breuiter dicere ſufficiat. Imminente ergo die ſuæ vocationis, cœpit circumire in monaſterio caſulas infirmarum Chriſti famularum, earumq́ue maximè quæ vel ætate prouecta vel probitate erant morum inſigniores, quarum ſe omnium precibus humi-

humiliter commendans, obitum proximè ſuum, quem reuelatione didicerat, non celabat eſſe futurum. Quam videlicet reuelationem huiuſmodi eſſe perhibebat: Vidiſſe ſeſe albatorũ cateruam hominum idem monaſterium intrare, hosq; à ſe interrogatos quid quærerent, aut quid ibi vellent, reſpondiſſe, quòd ob hoc illò fuerint deſtinati, vt aureum illud numiſma, quod eò de Cantio venerat, ſecum aſſumerent. Ipſa autem nocte, in cuius vltima parte, id eſt, incipiente aurora, præſentis mundi tenebras tranſiens, ſupernam migrauit ad lucem. Multi de fratribus eiuſdem monaſterij, qui alijs erant in ædibus, iam manifeſtè ſe concentus Angelorum pſallentium audiſſe referebant, & ſonitum quaſi plurimæ multitudinis monaſterium ingredientis. Vnde mox egreſſi dignoſcere quid eſſet, viderunt lucem cœlitus emiſſam fuiſſe permaximam quæ ſanctam illam animam carnis vinculis abſolutam ad æterna patriæ cœleſtis gaudia deducebat. Addunt & alia, quæ in ipſa nocte in monaſterio eodem diuinitus fuerint oſtenſa miracula. Sed hæc nos ad alia tendentes ſuis narrare permittimus. Sepultum eſt autem corpus venerabile virginis & ſponſę Chriſti in Eccleſia beati pro-

Digitized by Google

ti protomartyris Stephani. Placuitque poſt diem tertium, vt lapis quo monumentum tegebatur amoueretur, & altius in ipſo loco reponeretur, quod dum fieret, tantæ flagrantiæ ſuauitas ab imis ebulliuit, vt cunctis qui aſtabant fratribus & ſororibus quaſi opobalſami cellaria eſſe viderentur aperta. Sed & matertera eius, de qua diximus Edelburga, & ipſa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam in magna corporis continentia ſeruauit, quæ cuius eſſet virtutis magis poſt mortem claruit. Cum enim eſſet Abbatiſſa, cœpit facere in monaſterio ſuo Eccleſiam in honorem omnium Apoſtolorum, in qua ſuum corpus ſepeliri cupiebat. Sed cū opus idem ad medium fermè eſſet perductum, illa ne hoc perficeret morte præerepta eſt, & in ipſo Eccleſiæ loco vbi deſiderabat condita. Poſt cuius mortem fratribus alia magis curantibus intermiſſum eſt hoc ædificium annis ſeptem, quibus completis ſtatuerunt ob nimietatem laboris huius ſtructuram funditus relinquere. Oſſa verò Abbatiſſæ illo de loco eleuata in Eccleſiam quæ eſſet perfecta ac dedicata transferre. Et aperientes ſepulchrum eius ita intemeratum corpus inuenêre, vt à corruptione

concu-

Digitized by Google

concupiſcentiæ carnalis erat immune, & ita denuò lotum, atque alijs veſtibus indutum, tranſtulerunt illud in Eccleſiam beati Stephani Martyris. Cuius videlicet natalis ibi in magna gloria ſolet celebrari, die Nonarum Iuliarum.

VT IN LOCO IN QVO OCciſus eſt rex Oſvvaldus crebra ſanitatum miracula facta, vtq; ibi primò iumentum cuiuſdam viantis, ac deinde puella paralitica ſit ſanata.

CAPVT IX.

Regnauit autem Oſvvaldus rex Chriſtianiſſimus Nord Humbrorum nouem annos, annumerato etiam illo anno, quem & feralis impietas Regis Britonũ & apoſtaſia demens Regum Anglorũ deteſtabilem fecerat. Siquidem (vt ſuprà docuimus) vno animo omnium conſenſu firmatum eſt, vt nomen & memoria apoſtatarum de catalogo Regum Chriſtianorum prorſus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo occiſus eſt, commiſſo graui prælio, ab eadem gente pagana, paganoque Rege Merciorum, à quo & prædeceſſor eius Eduinus peremptus fuerat,

fuerat, in loco qui lingua Anglorum nuncupatur Maſerfelth, anno ætatis ſuæ trigeſimo octauo, die quinto menſis Augusti, cuius quanta fides in Deum, quæ deuotio mentis fuerit, id poſt mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco vbi pro patria dimicans à paganis interfectus eſt, vſque hodie ſanitates infirmorum & hominum & pecorum celebrari non deſinunt. Vnde contigit vt puluerem ipſum, vbi corpus eius in terram corruit, multi auferentes, & in aquã mittentes, ſuis per hoc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeò increbuit, vt paulatim ablata exinde terra, foſſam ad menſuram ſtaturæ virilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos ſanari, qui ſemper dum viueret infirmis & pauperibus conſulere, & eleemoſynas dare, opem ferre, non ceſſabat. Et multa quidem in loco illo, vel de puluere loci illius facta virtutum miracula narrantur. Sed nos duo tantùm, quæ à maioribus audiuimus, referre ſatis duximus. Non multo poſt interfectionem eius exacto tempore contigit, vt quidam equo ſedens iter iuxta locũ ageret illum, cuius equus ſubito laſſeſcere conſiſtere, caput in terram declinare, ſpumas ex ore dimittere,

& au-

& augeſcente dolore nimio in terrã cœpit ruere, deſiliuit eques, & ſtramine ſubſtrato cœpit expectare horam, qua aut melioratũ reciperet iumentum, aut relinqueret mortuum. At ipſum diu graui dolore vexatum, cum diuerſas in partes ſe torqueret, repentè volutando deuenit in illud loci, vbi rex memorabilis occubuit. Nec mora quieſcente dolore ceſſabat ab inſanis membrorum motibus, & conſueto equorum more, quaſi poſt laſſitudinem in diuerſum latus viciſſim ſeſe voluere, ſtatimq́ue exurgens quaſi ſanus per omnia vireta herbarum auidius carpere, cœpit, quo ille viſo, vt vir ſagacis ingenij, intellexit aliquid miræ ſanctitatis huic loco, quo equus eſt curatus, ineſſe. Et poſito ibi ſigno, non multo poſt aſcendit equum, atq; hoſpitium quò propoſuerat acceſſit, quò dum adueniret, inuenit puellam ibi neptem patrisfamilias longo paralyſis morbo grauatam. Et cùm familiares domus illius, de acerba puellæ infirmitate ipſo præſente quærerentur, cœpit dicere ille de loco vbi caballus ſuus eſſet curatus. Quid multa imponentes carro duxerunt ad locum illum, ibidemq́ue depoſuerunt. At illa poſita in loco obdormiuit parumper, & vbi euigilauit, ſanatam

ſe ab

ſe ab illa corporis diſſolutione ſentiens, poſtulata aqua, ipſa lauit faciem, crines compoſuit, caput linteo cooperuit, & cum his, qui ſe adduxerant, ſana pedibus incedendo reuerſa eſt.

VT PVLVIS ILLIVS CONtra ignem valuerit.

CAPVT X.

EO tempore venit alius quidam de natione Britonum (vt ferunt) iter faciens juxta ipſum locum, in quo præfata erat pugna completa. Et vidit vnius loci ſpacium cætero campo viridius ac venuſtius, cœpitq; ſagaci animo conijcere, quòd nulla eſſet alia cauſa inſolitæ illo in loco viriditatis, niſi quòd ibidem ſanctior cætero exercitu vir aliquis fuiſſet interfectus. Tulit itaque de puluere terræ illius ſecum, illigans in linteo, cogitans quod futurũ erat, quia ad medelam infirmantium idem puluis proficeret: & pergens itinere ſuo peruenit ad vicum quendam veſpere, intrauitque in domum in qua vicini cœnantes epulabantur, & ſuſceptus à Dominis domus reſedit & ipſe cum eis ad conuiuium, appendens linteolum cum puluere quem attulerat in vno poſte parietis. Cumque diutius epulis atque ebrietati

ebrietati vacarent, accenſo grandi igne in medio, contigit volantibus in altum ſcintillis, culmen domus quod erat virgis contextum atq; fœno tectum, ſubitaneis flammis impleri. Quod cum repentè conuiuæ terrore confuſi conſpicerent, fugerunt foras nihil ardenti domui iamiamque perituræ prodeſſe valentes. Conſumpta ergo domo flammis, poſtis ſolummodo, in quo puluis ille incluſus pendebat, tutus ab ignibus & intactus remanſit. Qua viſa virtute mirati ſunt valdè, & perquirentes ſubtilius inuenerunt, quòd de illo loco adſumptus erat puluis, vbi Regis Oſvvaldi ſanguis erat effuſus. Quibus patefactis ac diffamatis longè lateque miraculis, multi locum frequentare illum, & ſanitatum ibi gratiam capere ſibi ſuisq; cœperunt.

VT SVPER RELIQVIAS eius lux cœleſtis tota nocte ſteterit, & vt per eas ſint dæmoniaci curati.

CAPVT XI.

INter quæ nequaquam ſilentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cœleſtis fuerit oſtenſum, cùm oſſa eius inuenta, atque ad Eccleſiam, in qua

qua nunc ſeruantur, tranſlata ſunt. Factum eſt autem hoc per induſtriam reginæ Merciorū Offridæ, quæ erat filia fratris eius Oſvvini, qui poſt illum regni apicem tenebat, vt in ſequentibus dicemus. Eſt monaſterium nobile in prouincia Lindiſſi, nomine Beardanam, ꝙ eadem Regina cum viro ſuo Adilredo multum diligebat, venerabatur, excolebat, in quo deſiderabat honoranda patrui ſui oſſa recondere. Cumque veniſſet carrum, in quo eadem oſſa ducebantur, incumbente veſpera, in monaſterium præfatū noluerunt ea, qui erant in monaſterio, libenter excipere: quia & ſi ſanctum eum nouerant, tamen quia de alia prouincia ortus fuerat, & ſuper eos regnum acceperat, veteranis eum odijs etiam mortuum inſequebantur. Vnde factum eſt, vt ipſa nocte reliquiæ allatæ foris permanerent, tentorio tamen maiore ſupra carrum in quo inerant extenſo: ſed miraculi cœleſtis oſtenſio, quam reuerenter ea ſuſcipienda à cunctis fidelibus eſſent, patefecit. Nam tota ea nocte columna lucis à carro illo ad cœlum vſque porrecta, omnibus penè eiuſdem Lindiſſæ prouinciæ locis conſpicua ſtabat. Vnde mane facto fratres monaſterij illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipſi

petere cœperunt, vt apud ſe eædem ſanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. Tota igitur oſſa intulerunt in thecam, quam in hoc præparauerant, atque in Eccleſia, iuxta honorem congruum, poſuerunt: & vt Regia viri ſancti perſona memoriam haberet æternam, vexillum eius ſuper tumbam ex auro & purpura compoſitum appoſuerunt, ipſamque aquam in qua lauerunt oſſa in angulum ſacrarij fuderunt. Ex quo tempore factum eſt, vt ipſa terra quæ lauacrum venerabile ſuſcepit, ad abigendos ex obſeſſis corporibus dæmones gratiæ ſalutaris haberet effectum. Deniq; tempore ſequente cùm præfata Regina in eodem monaſterio moraretur, venit ad ſalutandam eam Abbatiſſa quædam venerabilis, quæ vſque hodie ſupereſt, vocabulo Edilhilt, ſoror virorum ſanctorum Edelvvini & Aldevvini, quorum prior Epiſcopus in Lindiſſi prouincia, ſecundus erat Abbas in monaſterio, quod vocatur Peartaneu, à quo non longè & illa monaſterium habebat. Quum ergo veniens illuc loqueretur cum Regina, atq; inter alia ſermone de Oſvvaldo exorto diceret, quòd & ipſa lucem ipſa nocte illa ſupra reliquias eius ad cœlum vſque altam vidiſſet, adiecit Regina, quòd

de pul-

de puluere pauimenti in quo aqua lauacri illius effuſa eſt, multi iam ſanati eſſent infirmi. At illa petit ſibi portionem pulueris ſalutiferi dari, & accipiens illigatum panno condidit in capſella, & redijt. Tranſacto autẽ tempore aliquanto, cum eſſet in ſuo monaſterio, venit illuc quidam hoſpes, qui ſolebat nocturnis ſæpius horis repentè ab immundo ſpiritu grauiſſimè vexari. Qui quum benignè ſuſceptus poſt cœnam in lecto membra poſuiſſet, ſubitò à diabolo arreptus, inclamare, dentibus frendere, ſpumare, & diuerſis motib' cœpit membra torquere. Cumque à nullo vel teneri vel ligari potuiſſet, cucurrit miniſter, & pulſans ad oſtium nunciauit Abbatiſſæ. At illa aperiens ianuam monaſterij, exiuit ipſa cum vna ſanctimonialium fœminarum ad locum virorum, & euocans presbyterum rogauit ſecum venire ad patientem. Vbi cùm venientes viderent multos affuiſſe, qui vexatum tenere, & motus eius inſanos comprimere conati nequaquam valebant, dicebat presbyter exorciſmum, & quæcunque poterat, pro ſedando miſeri furore agebat: ſed nec ipſe quamuis multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumque nil ſalutis furenti ſupereſſe

videretur, repentè venit in mentem Abbatiſſæ puluis ille præfatus. Statimq́ue iuſſit ire miniſtram, & capſellam in qua erat adducere. Et cum illa afferens quæ iuſſa eſt, intraret atrium domus, in cuius interioribus dæmonioſus torquebatur, conticuit ille ſubitò, & quaſi in ſomnum laxatus depoſuit caput, membra in quietem omnia compoſuit, conticuêre omnes, intentiq́ue ora tenebant, quem res exitum haberet, ſoliciti expectantes. Et poſt aliquantum horæ ſpatium reſedit qui vexabatur, & grauiter ſuſpirans, modo, inquit, ſanum ſapio, recepi enim ſenſum animi mei. At illi ſedulò ſciſcitabantur, quomodo hoc contigiſſet. Qui ait: Mox vt virgo hæc cum capſella quam portabat appropinquauit atrio domus huius, diſceſſere omnes qui me premebant ſpiritus maligni, & me relicto nuſquā comparuerunt. Tunc dedit ei Abbatiſſa portiunculam de puluere illo, & ſic data oratione à presbytero noctem illam quietiſſimam duxit. Neque aliquid ex toto nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoſte pertulit.

VT AD TVMBAM EIVS SIT *puerulus à febre curatus.*

CAPVT XII.

SEquente de hinc tempore fuit in eodem monaſterio puerulus quidam longo febrium incommodo grauiter vexatus. Qui cùm die quadam ſolicitus horam acceſſionis expectaret, ingreſſus ad eum quidā de fratribus: Vis, inquit, mi nate doceam te quomodo cureris ab huius moleſtia languoris. Surge, inquit, ingredere Eccleſiam, & accedens ad ſepulchrū Oſvvaldi ibi reſide, & quietus manens adhære tumbæ, vide ne exeas inde, nec de loco mouearis, donec hora receſſionis febrium tranſierit, tunc ipſe intrabo & educam te inde. Fecit vt ille ſuaſerat. Sedentemque eum ad tumbam ſancti infirmitas tangere nequaquam præſumpſit, quoniam in tantum timens aufugit, vt nec ſecunda die, nec tertia, nec vnquam exinde eum auderet cōtingere. Quod ita eſſe geſtum, qui referebat mihi frater inde adueniens adiecit, quòd eo adhuc tempore quo mecum loquebatur ſupereſſet in eodē monaſterio iam iuuenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum ſanitatis. Nec mirandum preces Regis illius

K 3 iam

Digitized by Google

iam cum Domino regnantis multum valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno regno ſemper laborare ac deprecari ſolebat. Denique ferunt, quia à tēpore matutinæ laudis ſæpius ad diem vſque in orationibus perſtiterit, atque ob crebrum morem orandi, ſiue gratias agendi Domino, ſemper vbicunque ſedens ſupinas ſuper genua ſua manus habere ſolitus ſit. Vulgatum eſt autē & in conſuetudinem prouerbij verſum, quòd etiam inter verba orationis vitam finierit. Namque cum armis & hoſtibus circunſeptus, iamiamq; videret ſe eſſe perimendum, orauit ad Dominum pro animab⁹ exercitus ſui. Vnde dicunt in prouerbio: Deus miſerere animabus dixit Oſvvaldus cadens in terram. Oſſa illius tranſlata & condita ſunt in monaſterio quod diximus. Porrò caput & manus cū brachijs à corpore præſciſas iuſſit rex qui occiderat in ſtipitibus ſuſpendi. Quò poſt annū deueniens cum exercitu ſucceſſor regni eius Oſvvinus abſtulit ea, & caput quidem in cœmiterio Lindiſfarnenſis Eccleſiæ, in regia verò ciuitate manus cum brachijs condidit.

* * *

VT

VT IN HYBERNIA SIT quidam à mortis articulo per eius reliquias reuocatus.

CAPVT XIIII.

NEc ſolum inclyti fama viri Britanniæ fines luſtrauit vniuerſos, ſed etiam trans Oceanū longè radios ſalutiferæ lucis ſpargens Germaniæ ſimul & Hyberniæ partes attigit. Deniq; reuerendiſſimus antiſtes Acca ſolet referre, quia cum Romam vadens apud ſanctiſſimum Friſonum gentis Epiſcopum Willibrordum cum ſuo antiſtite Wilfrido moraretur, crebro eum audiret quæ de mirandis reliquijs eiuſdem reuerendiſſimi Regis in illa prouincia geſta fuerint narrare. Et in Hybernia cū presbyter adhuc peregrinam pro æterna patria duceret vitam, rumorem ſanctitatis eius in ea quoq; inſula longè lateque iam percrebuiſſe ferebat. E quib⁹ vnum quod inter alia retulit miraculum præſenti noſtræ hiſtoriæ inſerendum credidimus. Tempore, inquit, mortalitatis quæ Britanniam Hyberniamque lata ſtrage vaſtauit, percuſſus eſt eiuſdem clade peſtis inter alios ſcholaſticus quidam de genere Scottorum, doctus quidem vir ſtudio literarum, ſed erga curam

perpetuæ ſuæ ſaluationis nil omninò ſtudij & induſtriæ gerens. Qui cùm ſe morti proximum videret, timere cœpit & pauere, ne mox mortuus ob merita ſcelerum ad inferni clauſtra raperetur. Clamauitq; quum eſſem in vicino poſitus, & inter ægra tremens ſuſpiria, flebili voce talia mecum querebatur. Vides, inquit, quia iam creſcente corporis moleſtia ad articulū ſubeundæ mortis compellor. Nec dubito me poſt mortem corporis ſtatim ad perpetuam animæ mortem rapiendum, ac infernalibus ſubdendum eſſe tormentis, qui tempore non pauco inter ſtudia diuinæ lectionis vitiorum potius implicamentis quàm diuinis ſolebam ſeruire mandatis. Ineſt autem animo (ſi mihi pietas diuina aliqua viuendi ſpatia donauerit) vitioſos mores corrigere, & ad imperium diuinæ voluntatis totā ex integro mentem vitamq; transferre. Verùm noui, non hoc eſſe meriti mei, vt inducias viuendi vel accipiam, vel me accepturum eſſe confidam, niſi fortè miſero mihi & indigno veniam per auxilium eorū qui illi fideliter ſeruierunt propiciari dignatus fuerit. Audiuimus enim, & fama eſt celeberrima, quòd fuerit in gente veſtra rex mirandæ ſanctitatis vocabulo Oſvvaldus,

dus, cuius excellentia fidei & virtutis etiam poſt mortem virtutū frequentium operatione claruerit. Precorq; ſi aliquid reliquiarum illius penes te depoſitū habeas, afferas mihi, ſi fortè mihi Dominus per eius merita miſereri voluerit. At ego reſpondi: Habeo quidē de ligno in quo caput eius occiſi à paganis infixum eſt, & ſi firmo corde credideris, poteſt diuina pietas per tanti meritum viri & huius vitæ ſpatia longiora concedere, & ingreſſu te vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus, illi integram ſe in hoc habere fidem reſpondebat. Tunc benedixi aquam, & aſtulam roboris præfati immittens, obtuli ægro potandum. Nec mora, melius habere cœpit, & conualeſcens ab infirmitate multo deinceps tempore vixit, totoque ad Deum corde & opere conuerſus, omnib' vbicunq; perueniebat clementiam pij conditoris, & fidelib' eius famuli gloriam prædicabat.

VT DEFVNCTO PAVLINO Thamar pro eo Roſenſis Eccleſiæ præſulatum ſuſceperit, & de humilitate mirabili Oſuuini, qui ab Oſiuu crudeli cæde peremptus eſt.

CAPVT XIV.

TRanſlato ergo ad cœleſtia regna Oſ-

vvaldo ſuſcepit regni terreſtris ſedem pro eo frater eius Oſvvin iuuenis triginta circiter annorum, & per annos viginti octo laborioſiſſimè tenuit. Impugnatus videlicet à pagano Rege Penda, & ab ea quæ fratrem eius occiderat pagana gente Merciorum, & à filio quoque ſuo Alcfrido, necnon & à fratruo, id eſt, fratris ſui qui ante eum regnauit filio Adilualdo, cuius anno ſecundo, hoc eſt, ab incarnatione dominica anno ſexcenteſimo quadrageſimo quarto, reuerendiſſimus pater Paulinus quondam quidem Eboracenſis, ſed tunc Epiſcopus Rhofenſis ciuitatis, tranſijt ad Dominum ſexto Iduum Octobrium die. Qui decem & nouem annos & menſes duos & viginti vnum dies Epiſcopatum tenuit. Sepultusq́; eſt in ſecretario beati Apoſtoli Andreæ, quod rex Edilbertus à fundamentis in eadem Rhofi ciuitate conſtruxit. In cuius locum Honorius Archiepiſcopus ordinauit Ithamar, oriundum quidem de gente Cantuariorum, ſed vita & eruditione anteceſſoribus ſuis ęquandum. Habuit autem Oſvvin primus regni ſui temporibus conſortem Regi dignitatis, vocabulo Oſvvini, de ſtirpe Regis Eduini, hoc eſt, filium Oſrici de quo ſuprà retulimus, virum eximiæ

pietatis

pietatis & religionis, qui prouinciæ Deirorū ſeptem annis in maxima omnium rerum affluentia, & ipſe amabilis omnibus præfuit. Sed nec cum eo ille, qui cæteram transhumbianæ gentis partem ab Aquilone, id eſt, Berniciorum prouinciam regebat, habere pacem potuit, quin potius ingraueſcentibus cauſis diſſenſionum miſerrima hunc cæde peremit. Siquidem congregato contra inuicem exercitu, cùm videret ſe Oſvvinus cum illo qui plures habebat auxiliarios non poſſe bello confligere, ratus eſt vtilius tunc dimiſſa intentione bellandi ſeruari ſe ad tempora meliora: Remiſit ergo exercitum, quem congregauerat, ac ſingulos domum redire præcepit à loco, qui vocatur Wilfares Duun, id eſt, mons Wilfari, & eſt à vico Cataractone decem fermè milia paſſuum contra ſolſtitialem occaſum ſecretus. Diuertitque ipſe cum vno tantum milite ſuo fideliſſimo nomine Condheri celandus in domo comitis Hunualdi, quem etiam ipſum ſibi amiciſſimum autumabat. Sed heu proch dolor longè aliter erat. Nam ab eodem comite proditum eum Oſvvino cum præfato ipſius milite per præfectum ſuum Ediluinum deteſtanda omnibus morte interfecit.

Digitized by Google

Quod factum eſt die tertia decima Kalendarũ Septembrium, anno regni eius nono, in loco qui dicitur Ingethlingum, vbi poſtmodum caſtigandi huius facinoris gratia monaſterium conſtructum eſt, in quo pro vtriuſq; regis & occiſi videlicet, & eius qui occidere iuſſit, animæ redemptione quotidie Domino preces offerri deberent. Erat autem Rex Oſvvinus & aſpectu venuſtus, & ſtatura ſublimis, & affatu iucundus, & moribus ciuilis, & manu omnibus nobilibus ſimul atque ignobilibus largus. Vnde contigit vt ob regiam eius & animi & vultus & meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, & vndiq; ad eius miniſterium de cunctis propè prouincijs viri etiam nobiliſſimi concurrerent. Cuius inter cæteras virtutes & modeſtiam, & (vt ita dicam) ſpecialis benedictionis glorias etiam maxima fuiſſe fertur humilitas, vt vno probare ſat erit exemplo. Donauerat equum optimum antiſtiti Aidano, in quo ille quamuis ambulare ſolitus, vel amnium fluenta tranſire, vel ſi alia quælibet neceſſitas inſiſteret, viam peragere poſſet, cui cùm paruo interiecto tempore pauper quidã occurreret, eleemoſynam petens, deſiliens ille præcepit equum ita vt erat ſtratus regaliter pau-

peri

peri dari. Erat enim multum miſericors & cultor pauperum ac velut pater miſerorum. Hoc cùm Regi eſſet relatum, dicebat Epiſcopo, cùm fortè ingreſſuri eſſent ad prandium: Quid voluiſti Domine antiſtes equum regium quem te conueniebat proprium habere pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores plurimos, & alias ſpecies quæ ad pauperum dona ſufficerent, quamuis illum eis equum non dares, quem tibi ſpecialiter poſſidendum elegi? Cui ſtatim Epiſcopus: Quid loqueris, inquit, rex? Num tibi carior eſt ille filius æquè quàm ille filius Dei? Quibus dictis intrabant ad prandendum, & Epiſcopus quidem reſidebat in ſuo loco. Porrò rex venerat de venatu & cœpit conſiſtens ad focum calefieri cum miniſtris. Et repentè inter calefaciendũ recordans verbi, quod dixerat illi antiſtes, diſcinxit ſe gladio ſuo, & dedit illum miniſtro, feſtinusque accedens ante pedes Epiſcopi corruit, poſtulans vt ſibi placatus eſſet, quia nunquã, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid vel quantum de pecunia noſtra filijs Dei tribuas: quod videns Epiſcopus multum pertimuit, ac ſtatim exurgens lauauit eum, promittens ſe multum illi eſſe placatum, dum-

 modo

modo ille reſidens ad epulas triſtitiam deponeret. Dumq; rex iubente ac poſtulante Epiſcopo lætitiam reciperet, cœpit contra Epiſcopus triſtis vſque ad lachrymarum profuſionem effici. Quem dum presbyter ſuus lingua patria, quam rex & domeſtici eius non nouerant, quare lacrymaretur interrogaſſet. Scio, inquit, quòd non multo tempore victurus eſt rex. Nunquam enim vidi antehac humilem regem. Vnde animaduerto citius illum ex hac vita rapiendum. Non enim digna eſt hæc gens talem habere rectorem. Nec multo poſt dira antiſtitis præſagia triſti regis funere: de quo ſuprà diximus, impleta ſunt. Sed & ipſe antiſtes Aidan non plus quàm duodecimo poſt occiſionem regis quem amabat die, id eſt, pridie Kalēdarum Septembrium de ſeculo ſublatus, perpetua laborum ſuorum à Domino præmia recepit.

VT EPISCOPVS AIDAN nautis & tempeſtatem futuram prædixerit, & oleum ſanctum quo hanc ſedarent dederit.

CAPVT XV.

QVi cuius meriti fuerit etiam miraculorum ſignis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriæ cauſa ponere

ponere ſatis ſit. Presbiter quidam nomine Vtta multæ grauitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus etiam ipſis principibus ſeculi honorabilis cũ mitteret Cantiam ob adducendam cõiugem regi Oſvvini filiam videlicet Eduini regis Eanfledam, qui occiſo patre illuc fuerat adducta. Qui terreſtri quidem itinere illò veniret, ſed nauigio cum virgine redire diſponebat. Acceſſit ad Epiſcopum Aidanum, obſecrans eum pro ſe ſuiſque qui tunc iter erãt aggreſſuri domino ſupplicare. Qui benedicens illos ac Domino commendans, dedit etiam oleum ſanctificatum. Scio, inquiens, quia vbi nauem aſcenderitis, tempeſtas vobis & ventus contrarius ſuperueniet. Sed tu memento, vt hoc oleum quod tibi do mittas in mare, & ſtatim quieſcentibus ventis, ſerenitas maris vos læta proſequetur, & cupito itinere domum remittet, quæ cuncta, vt prædixerat antiſtes, ex ordine completa ſunt. Equidem inprimis furentibus vndis pelagi tentabant nautæ anchoris in mare miſſis nauem retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cumque mergentibus vndique & implere incipientibus nauem fluctibus, mortem ſibi omnes imminere, iam iamque adeſſe viderent, tandem presby-

preſbyter reminiſcens verba antiſtitis, aſſumpta ampulla miſit de oleo in pontum, & ſtatim vt prædictũ erat ſuo quieuit à feruore. Sicq; factum eſt vt vir Dei per Prophetiæ ſpiritũ tempeſtatem prædixerit futuram, & per virtutẽ eiuſdem ſpiritus hanc exortam, quamuis corporaliter abſens, ſopiuerit. Cuius ordinem miraculi non quilibet dubius relator, ſed fidiſſimus mihi noſtræ Eccleſiæ preſbyter Cynimund vocabulo narrauit, qui ſe hoc ab ipſo Vtta preſbytero in quo & per quem completum eſt, audiſſe perhibebat.

VT IDEM ADMOTVM AB hoſtibus vrbi regia ignem orando amouerit.

CAPVT XVI.

ALiud eiuſdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui noſſe potuerunt. Nam cùm tempore Epiſcopatus eius hoſtilis Merciorũ exercitus Penda duce Nord Humbrorũ regiones impia clade longè lateq; deuaſtans, peruenit ad vrbem vſque regiam, quæ ex Bebbæ quondam Reginæ vocabulo cognaminatur, eamq; cum neque armis, neque obſidione capere poterat, flammis abſumere conatus eſt, diſciſſiſque

que vinculis quæ in vicina vrbis inuenit, aduexit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum, virgeorum, aliarumque rerum. Et his vrbem in magna altitudine circundedit à parte quæ terræ eſt contigua. Et dum ventum opportunũ cerneret illato igne comburere vrbem niſus eſt. Quo tempore reuerendiſſimus antiſtes Aidanus in inſula Farne, quæ duobus fermè milibus paſſuum ab vrbe procul abeſt morabatur. Illò enim ſæpius ſecretè orationis & ſilentij cauſa ſecedere conſueuerat. Denique vſque hodie locum ſedis illius ſolitariè in eadem inſula ſolent oſtendere. Qui cùm ventis furentib' globos ignis ac fumum ſupra muros vrbis exalare conſpiceret, fertur eleuatis ad cœlum oculis manibúsque cum lachrymis dixiſſe: Vide Domine quanta mala facit Penda. Quo dicto ſtatim mutati ab vrbe venti, in eos qui accenderant flammarum incendia retorſerunt, ita vt aliqui læſi omnes territi impugnare vltra vrbem ceſſarent, quam diuinitus iuuari cognouerant.

VT

VT DESTINA ECCLESIÆ, cui idem accumbens obierat, ardentibus cæteris domus flammis abſumi nequiuerit, & de interna vita illius.

CAPVT XVII.

HVnc cùm dies mortis egredi è corpore cogeret, cōpletis annis Epiſcopatus ſui ſeptemdecim, erat in villa regia nō longè ab vrbe de qua præfati ſumus: in hac enim habens Eccleſiam & cubiculum ſæpius ibidem diuerti ac manere, atq; inde ad prædicandum circumquaque conſueuerat exire, quod ipſum & in alijs villis regijs facere ſolebat, vtpote nihil propriæ poſſeſſionis excepta Eccleſia ſua & adiacentibus agellis habens. Tetenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad Occidentalem Eccleſiæ partem, ita vt ipſum tentorium parieti hęreret Eccleſiæ. Vnde factum eſt vt adcliuis deſtinæ, quæ extrinſecus Eccleſiæ pro munimine erat appoſita, ſpiritum vitæ exalaret vltimum. Obijt autem decimoſeptimo Epiſcopatus ſui anno, pridie Kalendarum ſeptembrium. Cuius corpus mox inde tranſlatum ad inſulam Lindisfarnenſium atq; in cœmiterio

Digitized by Google

miterio fratrum ſepultum eſt. At interiecto tempore aliquanto, cum fabricata eſſet ibi Baſilica maior, atque in honorem beatiſſimi Apoſtolorum principis dedicata, illò oſſa eius tranſlata, atque ad dexteram eius altaris iuxta venerationem tanto Pontifice dignam condita ſunt Succeſſit verò ei in Epiſcopatum Sinan, & ipſe illò ab Hij Scottorum inſula ac monaſterio deſtinatus, ac tempore non pauco in Epiſcopatu permanſit. Contigit autem poſt aliquot annos vt Penda Merciorum rex cum hoſtili exercitu hæc in loca perueniens, cum cuncta quæ poterat ferro flammaque perderet, vicusque ille in quo antiſtes obijt vna cum Eccleſia memorata flammis abſumeretur. Sed mirum in modum ſola illa deſtina cui incumbens obijt, ab ignibus circumcincta vorantibus, abſumi non potuit. Quo clareſcente miraculo mox ibidem Eccleſia reſtaurata, & hæc eadem deſtina in munimentum eſt parietis, vt antè fuerat forinſecus appoſita. Rurſumque peracto tempore aliquanto euenit per culpam incuriæ vicum eundem & ipſam pariter Eccleſiam ignibus conſumi, ſed nec tunc quidem eandem tangere flamma deſtinam valebat. Et cum magno vtiq; miraculo ipſa eius

foramina

Digitized by Google

foramina ingrediens quibus ædificio erat affixa perderet, ipſam tamen lædere nullatenus ſinebatur. Vnde tertia ædificata ibi Eccleſia deſtinam illam non vt antea de foris in fulcimentum domus apposuerunt, ſed intro ipſam Eccleſiam in memoriam miraculi poſuerunt, vbi intrantes genu flectere ac miſericordiæ cœleſti ſupplicare deberent. Conſtatque multos ex eo tempore gratiam ſanitatis in eodem loco conſecutos, quinetiam aſtulis ex ipſa deſtina exciſis, & in aquã miſſis plures ſibi ſuisq; languorum remedia conquiſiêre. Scripſi hæc de perſona & operibus viri præfati, nequaquam in eo laudans, aut eligens hoc quod de obſeruatione Paſchæ minus perfectè ſapiebat, imò hoc multum deteſtans, ſicut in libro quem de temporibꝰ compoſui, manifeſtiſſimè probaui. Sed quaſi verax hiſtoricus ſimpliciter ea quæ de illo ſiue per illum ſunt geſta deſcribens, & quæ laude ſunt digna in eius actibꝰ laudans, atque ad vtilitatem legentium memoriæ commendans. Studium videlicet pacis & charitatis continentiæ & humilitatis, animum iræ & auaritiæ victorem, ſuperbiæ ſimul & vanæ gloriæ contemptorem. Induſtriam faciendi ſimul & docendi mandata cœleſtia, ſolertiam lectio-

lectionis & vigiliarum, auctoritátem ſacerdote dignam, redarguendi ſuperbos ac potentes, pariter & infirmos conſolandi, ac pauperes recreandi, vel defendendi clemētiam. Qui (vt breuiter multa comprehendam) quantum ab eis qui illum nouere didicimus, nil ex omnibus quæ in Euangelicis, ſiue Apoſtolicis, ſiue Propheticis literis facienda cognouerat prætermittere, ſed cuncta pro ſuis viribus operibus explere curabat. Hæc in præfato antiſtite multum complector & amo, quia nimirum hæc Deo placuiſſe non ambigo. Quòd autem Paſcha non ſuo tempore obſeruabat, vel canonicum eius tempus ignorans, vel ſuæ gentis autoritate, ne agnitum ſequeretur, deuictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione ſui Paſchæ non aliud corde tenebat, venerabatur, & prædicabat, quàm quod nos, id eſt, redemptionem generis humani per paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem in cœlos mediatoris Dei & hominum hominis Ieſu Chriſti. Vnde & hanc non, vt quidam falſo opinantur, quartadecima luna in qualibet feria cū Iudæis, ſed die dominica ſemper agebat à luna quartadecima vſq; ad viceſimam, propter fidem videlicet dominicæ reſur-

rectionis

Digitized by Google

rectionis quam vna ſabbati factam, propter ſpem noſtræ reſurrectionis quam eandem vnam ſabbati, quæ nunc dominica dies dicitur, veraciter futuram ſancta Eccleſia credebat.

DE VITA VEL MORTE religioſi Regis Sigberti.

CAPVT XVIII.

HIs temporibus regni Orientalium Anglorum poſt Eorpvvaldũ Redualdi ſucceſſorem Sigbertus frater eius præfuit homo bonus ac religioſus, qui dudum in Gallia dum inimicitias Redualdi fugiens exularet lauacrum baptiſmi percepit, & patriam reuerſus, vbi regno potitus eſt, mox ea quæ in Gallijs benè diſpoſita vidit, imitari cupiens, inſtituit ſcholam in qua pueri literis erudirentur, iuuante ſe Epiſcopo Felice, quem de Cantia acceperat, eiſque pædagogos ac magiſtros iuxta morem Cantuariorum præbente. Tantumque Rex ille cœleſtis regni amator factus eſt, vt ad vltimum relictis regni negocijs, & cognato ſuo Ecgrico commendatis, qui & antea partem eiuſdem regni tenebat, intraret monaſterium quod ſibi fecerat, atque accepta tonſura, pro æterno magis regno militare curaret. Quod dum multo

multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum duce rege Penda aduerſus Orientales Anglos in bellum procedere. Qui dum ſe inferiores in bello hoſtibus conſpicerent, rogauerunt Sigbertum ad confirmandum milites ſecum venire in prælium. Illo nolente ac contradicente, inuitum de monaſterio eruentes duxerunt in certamen ſperantes minus animos militum trepidare, minus præſente duce quondam ſtrenuiſſimo & eximio poſſe de fuga meditari. Sed ipſe profeſſionis ſuæ non immemor, dum opimo eſſet vallatus exercitu, non niſi virgam tamen habere in manu voluit. Occiſusq; eſt vna cum rege Ecgrico & cunctus eorum, inſiſtentibus paganis, cæſus ſiue diſperſus exercitus. Succeſſor autem regni illorum factus eſt Anna filius Eni de regio genere vir optimus atque optimæ genitor ſobolis. De quibus in ſequentibus ſuo tempore dicendum eſt. Qui & ipſe poſtea ab eodem pagano Merciorum duce, à quo & prædeceſſores eius, occiſus eſt.

VT

Digitized by Google

VT FVRSEVS APVD ORIENTALES Anglos monaſterium fecerit, & de viſionibus vel ſanctitate eius, cui etiam caro poſt mortem incorrupta teſtimonium perhibuerit.

CAPVT XIX.

VErùm dũ adhuc Sigbertus regni inſulas teneret, ſuperuenit de Hybernia vir ſanctus nomine Furſeus, verbo & actibus clarus, ſed egregijs inſignis virtutibus, cupiens pro Domino, vbicunque ſibi oportunum inueniret, peregrinam ducere vitam. Qui cùm ad prouinciam Orientalium perueniſſet Anglorum ſuſceptus eſt honorificè à rege præfato, & ſolitum ſibi opus euangelizandi exequens, multos & exemplo virtutis & incitamento ſermonis vel incredulos ad Chriſtum conuertit, vel etiam credentes amplius in fide atq; amore Chriſti confirmauit. Vbi quadam infirmitate corporis arreptus, angelica meruit viſione perfrui, in qua admonitus eſt, cœpto verbi miniſterio ſedulus inſiſtere, vigilijsque conſuetis & orationibus indefeſſus incumbere: eo quòd certus ſibi exitus eſſet, ſed incerta eiuſdem exitus hora futura, dicente Domino: Vigilate

gilate itaque, quia neſcitis diem neque horam. Qua viſione confirmatus, curauit locum monaſterij, quem à præfato rege Sigberto acceperat velociſſimè conſtruere ac regularibus inſtituere diſciplinis. Erat autem monaſterium ſyluarum & maris vicinitate amœnum, constructum in caſtro quodam, quod lingua Anglorum Cnobhersburg, id eſt, vrbs Cnobheri vocatur. Quod deinde rex prouinciæ illius Anna ac nobiles quique auguſtioribus ædificijs ac donarijs adornauerunt. Erat autem vir iſte de nobiliſſimo genere Scottorum: ſed longè animo nobilior, quàm carne. Ab ipſo tempore pueritiæ ſuæ curam non modicam lectionibus ſacris ſimul & monaſticis exhibebat diſciplinis, & quod maximè ſanctos decet, cuncta quæ agenda didicerat, ſolicitus agere curabat. Quid multa? procedente tempore & ipſe ſibi monaſterium, in quo liberius cœleſtibus ſtudijs vacaret, conſtruxit. Vbi correptus infirmitate (ſicut libellus de vita eius conſcriptus ſufficienter edocet) raptus eſt è corpore. Et à veſpera vſque ad Gallicantum corpore exutus, angelicorum agminum & aſpectus intueri & laudes beatas meruit audire. Referre autem erat ſolitus, quod apertè eos inter alia re-

ſonare audiret: ibunt ſancti de virtute in
Pſalm.83. virtutem. Et iterũ: Videbitur Deus Deo-
ibidem. rum in Syõ. Qui reductus in corpore, & die tertia rurſum eductus, vidit non ſolum maiora beatorum gaudia, ſed & maxima malignorum ſpirituum certamina, qui crebris accuſationibus improbi iter illi cœleſte intercludere contẽdebant: nec tamen protegentibus eum Angelis quicquam proficiebant. De quibus omnibus ſi quis plenius ſcire vult, id eſt, quanta fraudis ſolertia dæmones & actus eius, & verba ſuperflua, & ipſas etiam cogitationes, quaſi in libro deſcriptas replicauerint, quæ ab Angelis ſanctiſque ac viris iuſtis ſibi inter Angelos apparentibus læta vel triſtia cognouerit, legat ipſum de quo dixi libellum vitæ eius, & multũ ex illo (vt reor) profectus ſpiritalis accipiet. In quibus tamen vnum eſt, quod & nos in hac hiſtoria ponere multis cõmodum duximus. Cùm ergo in altum eſſet elatus, iuſſus eſt ab Angelis qui eum ducebãt reſpicere in mundum. At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quaſi vallem tenebroſam ſubtus ſe in imo poſitam. Vidit & quatuor ignes in aëre non multo ab inuicem ſpatio diſtantes. Et interrogans Angelos qui eſſent hi ignes, audiuit

hos

hos eſſe ignes qui mundum ſuccendentes eſſent conſumpturi. Primum mendacij, cùm hoc quod in baptiſmo abrenunciare nos ſathanæ & omnibus operibus eius promiſimus, minimè implemus. Secundum cupiditatis, cum mundi diuitias amori cæleſtiū proponimus. Tertium diſſenſionis, cum animas proximorum etiam in ſuperuacuis reb. offendere nō formidamus. Quartum impietatis, cum infirmiores ſpoliare & eis fraudē facere pro nihilo ducimus. Creſcentes verò paulatim ignes vſque ad inuicem ſeſe extenderunt atq; in immenſam adunatæ ſunt flammam. Cumq́ue appropinquaſſent pertimeſcens ille dicit Angelo. Domine ecce ignis mihi appropinquat. At ille. Quod non incendiſti inquit, non ardebit te. Nam & ſi terribilis iſte & grandis eſſe rogus videtur, tamen iuxta merita operū ſingulos examinat, quia vnuiſcuiuſq; cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam voluptatem, ita ſolutus corpore ardebit per debitam pœnam. Tunc vidit vnum de tribus Angelis, qui ſibi in tota vtraque viſione ductores affuerunt, præcedentem ignis flammas diuidere, & duos ab vtroque latere circumuolantes, ab ignium ſe periculo

defendere. Vidit autem & dæmones per ignem volantes, incendia bellorum contra iuſtos ſtruere, ſequuntur aduerſus ipſum accuſationes malignorum, defenſiones ſpirituum: bonorum copioſior cœleſtium agminum viſio. Sed & virorum de ſua natione Scottorũ, quos olim ſacerdotali gradu non ignobiliter potitos fama iam vulgãte compererat, à quibus non pauca quæ vel ipſi vel omnibus qui audire vellẽt multum ſalubria eſſent audiuit. Qui cum verba finiſſent, & cum angelicis ſpiritibus ipſi quoque ad cœlos redirent, remanſerunt cum beato Furſeo tres Angeli de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cumque præfato igni maximo appropiaret, diuiſit quidem Angelus ſicut prius ignem flammæ, ſed vir Dei vbi ad patefactam vſque inter flammas ianuam peruenit, arripientes immundi ſpiritus vnum de eis quos in ignibus torrebant, iactauerunt in eum, & contingentes humerum, maxillamque eius incenderunt. Cognouitque hominem, & quod veſtimentum eius morientis acceperit, ad memoriam reduxit, quem Angelus ſanctus ſtatim apprehendens in ignem reiecit. Dicebatque hoſtis malignus: Nolite repellere quem ante ſuſcepiſtis. Nam ſicut bona

eius peccatoris ſuſcepiſtis, ita & de pœnis eius participes eſſe deberes. Contradicens angelus. Non inquit hoc propter auaritiam, ſed propter ſaluandam eius animam ſuſcepit. Ceſſauitque ignis. Et conuerſus ad eum Angelus. Quod incendiſti, inquit, hoc arſit in te. Si enim huius viri, in peccatis ſuis mortui pecuniam non accepiſſes, nec pœna eius in te arderet. Et plura locutus, quid erga ſalutem eorum qui pœniterent eſſet agendum, ſalubri ſermone edocuit. Qui poſtmodum in corpore reſtitutus, omni vitæ ſuæ tempore ſignum incendij quod in anima pertulit, viſibile cunctis in humero maxillaque portauit. Mirumque in modum quod anima in occulto paſſa ſit, caro palam præmonſtrabat. Curabat autem ſemper, ſicut & antea conſueuerat, omnibus opus virtutum & exemplis oſtendere, & prædicare ſermonibus. Ordinem autem viſionum ſuarum illis ſolummodo, qui propter deſiderium compunctionis interrogabant exponere volebat. Supereſt adhuc quidam frater ſenior monaſterij noſtri, qui narrare ſolet, dixiſſe ſibi quendam multum veracem ac religioſum hominem, quòd ipſum Furſeum viderit in prouincia Orientalium Anglorum, illaſque viſiones ex

ipſius ore audierit. Adijciensque, quòd tempus hyemis fuerit acerrimum & glacie conſtrictum, cùm ſedens in tenui veſte vir iſte inter dicendū propter magnitudinem memorati timoris vel ſuauitatis quaſi in mediæ æſtatis caumate ſudauerit. Cùm ergo, vt ad ſuperiora redeamus, multis annis in Scottia verbū Dei omnibus annuncians, tumultus irruentium turbarum non facilè ferret, relictis omnibus quæ habere videbatur, ab ipſa quoq; inſula patria diſceſſit Et paucis cū fratribus per Britones in prouinciam Anglorū deuenit, ibique prędicans verbum Dei, vt diximus, monaſterium nobile conſtruxit. Quibus ritè geſtis, cupiens ſe ab omnibus ſeculi huius & ipſius quoq; monaſterij negotijs alienare, reliquit monaſterium, & animarum curam fratri ſuo Fullano & presbyteris Gobbano & Dicullo, & ipſe ab omnibus mundi rebus liber in anachoretica conuerſatione vitā finire diſpoſuit Habuit alterum fratrem vocabulo Vltanum, qui de monaſterij probatione diuturna ad eremiticam vitam peruenerat. Hunc ergo ſolus petens, annum totum cum eo in continentia & orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus. Dein turbatam incurſione gentilium prouinciam

videns,

videns, & monaſterijs quoque periculum imminere præuidens, dimiſſis ordinatè omnibus nauigauit Galliam, ibique à Rege Francorum Lothovvio vel patricio Helconualdo honorificè ſuſceptus, monaſterium conſtituxit in loco Latiniaco nominato. Ac nō multò pòſt infirmitate correptus diem clauſit vltimum. Cuius corpus idem Herconualdus patricius accipiens, ſeruauit in porticu quodā Eccleſiæ, quā in villa ſua cui nomē erat Perroma faciebat, donec ipſa Eccleſia dedicaretur. Quod cùm poſt dies viginti ſex eſſet factum, & corpus ipſum de porticu ablatum, prope altare eſſet recondendum, inuentum eſt ita illæſum, ac ſi eadem hora de hac luce fuiſſet egreſſus. Sed & poſt annos quatuor conſtructa domuncula cultiore receptui corporis eiuſdem, ad Orientem altaris adhuc ſine macula corruptionis inuentum ibidem digno cum honore tranſlatū eſt. Vbi merita illius multis ſæpe conſtat Deo operante claruiſſe virtutibus. Hæc & de corporis eius incorruptione breuiter attigimus, vt quanta eſſet viri ſublimitas legentibus notius exiſteret. Quæ cuncta in libello eius ſufficientius, & de alijs commilitonibus ipſius quiſquis legerit inueniet.

VT DEFVNCTO HONORIO Pontificatu ſit functus Deuſdedit, & qui in tempore illo Orientalium Anglorum, qui Rhoſenſis Eccleſiæ fuerint antiſtites.

CAPVT XX.

INterea defuncto Felice Orientalium Anglorum Epiſcopo, poſt decem & ſeptẽ annos accepti epiſcopatus Honorius loco eius ordinauit Thomã diaconum eius de prouincia Griuiorum, & poſt annos ſui Epiſcopatus quinque de hac vita ſubtracto Beretgilſum cognomine Bonifacium de prouincia Catuariorum loco eius ſubſtituit. Et ipſe quoque Honorius poſtquam metas ſui curſus impleuit, migrauit ex hac luce anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo quinquageſimo tertio, pridie Kalẽdarum Octobrium, & ceſſante Epiſcopatu per annum & ſex menſes electus eſt archiepiſcopus cathedræ Dorouernenſis ſextus Deuſdedit de gente Occidentalium Saxonum. Quem ordinaturus venit illuc Ithamar antiſtes Eccleſiæ Rhoſenſis. Ordinatus eſt autem die ſeptimo Kalendarum Aprilium, & rexit Eccleſiam annos nouem, menſes quatuor, duos dies, & ipſo defuncto Ithamar

con-

conſecrauit pro eo Damianum, qui de genere Auſtralium Saxonum erat oriundus.

VT PROVINCIA MEDITERraneorum Anglorum ſub rege Penda Chriſtiana ſit facta.

CAPVT XXI.

HIs temporibus Middelengli, id eſt, mediterranei Angli ſub principe Penda filio Pendam regis fidem & ſacramenta veritatis perceperunt. Qui cùm eſſet iuuenis optimus ac regis nomine ac perſona digniſſimus, prælatus eſt à patre regno gentis illius. Venitque ad regem Nord Humbrorum Oſvvi, poſtulans filiam eius Alchfledan ſibi coniugem dari, neque aliter quod petebat impetrare potuit, niſi fidem Chriſti ac baptiſma cum gente cui præerat acciperet. At ille audita prædicatione veritatis, & promiſſione regni cœleſtis, ſpeque reſurrectionis ac futuræ immortalitatis, libenter ſe Chriſtianum fieri velle confeſſus eſt, etiam ſi virginem non acciperet, perſuaſus maximè ad percipiendam fidem à filio Regis Oſvvi nomine Alchfrido, qui erat cognatus & amicus eius, habens ſororem ipſius coniugem vocabulo Cymburgam filiam Pendan regis.

Baptizatus eſt ergo à Finano Epiſcopo cum omnibus qui ſecum venerant comitibus ac militibus eorumq́ue famulis vniuerſis, in vico regis illuſtri qui vocatur Ad murũ. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandamq́ue gentem illius & eruditione & vita videbantur idonei, multo cum gaudio reuerſus eſt. Erãt autem presbyteri Cedda & Adda & Betti & Diuma, quorum vltimus natione Scotus, cęteri fuere Angli. Adda autẽ erat frater Vttan presbyteri illuſtris, & Abbatis monaſterij quod vocatur ad Capreæ caput, cuius ſuprà meminimus. Veniẽtes igitur in prouinciam memorati ſacerdotes cum principe prædicabant verbum, & libenter auditi ſunt. Multiq; quotidie & nobilium & infimorum abrenunciata ſorde idololatriæ, fidei ſunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex quinetiam in ſua, hoc eſt, Merciorum natione verbum (ſi qui vellẽt audire) prædicaretur. Quin potius odio habebat & deſpiciebat eos, quos fide Chriſti imbutos opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos & miſeros eſſe eos, qui Deo ſuo in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta ſunt hæc biennio ante mortem Penda Regis. Ipſo autem occiſo, cum Oſvvi Rex

Rex Chriſtianiſſimus regnum eius acciperet (vt in ſequentibus dicemus) factus eſt Diuma vnus ex præfatis quatuor ſacerdotibus Epiſcopus mediterraneorum Anglorũ ſimul & Merciorum ordinatus à Finano Epiſcopo. Paucitas enim ſacerdotum cogebat vnum antiſtitẽ duobus populis pręfici. Qui cum pauco ſub tempore non paucam Domino plebem acquiſiſſet, defunctus eſt apud mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur in Feppingum. Suſcepitque pro illo Epiſcopatum Ceollach & ipſe de natione Scottorum, Qui non multo poſt Epiſcopatu relicto reuerſus eſt ad inſulam Hij, vbi plurimorum caput, & arcem Scotti habuere cœnobiorum. Succedente illo in Epiſcopatum Trumhere viro religioſo & monachica vita inſtituto, natione quidem Anglo, ſed à Scottis ordinato Epiſcopo, quod temporib, Vulfheri regis (de quo in ſequentibus dicemus) factum eſt.

VT ORIENTALES SAXONES, fidem quam dudũm abiecerant ſub rege Sigberechto prædicante Cedda receperint.

CAPVT XXII.

EO tempore etiam Orientales Saxones fidem quam olim expulſo Mellito

lito antiſtite abiecerant, inſtantia regis Oſvvi receperunt. Erat enim rex eiuſdem gentis Sigbert, qui poſt Sigbertum cognomento paruum regnauit amicus eiuſdem Oſvvi regis qui cum frequenter ad eum in prouinciam Nord Humbrorum veniret, ſolebat eum hortari, ad intelligendum deos eſſe non poſſe, qui hominum manibus facti eſſent, Dei creandi materiam viuam lignum vel lapidem eſſe non poſſe, quorum reciſuræ vel igni abſumerentur, vel in vaſa quælibet humani vſus formarentur, vel certè deſpectui habita, foras proijcerentur & pedibus conculcata in terram verterentur. Deum potius intelligendum maieſtate incomprehenſibilem, humanis oculis inuiſibilem, omnipotētem & æternum, qui cœlum, & terram, & humanum genus creaſſet, regeret & iudicaturus eſſet orbem in æquitate, cuius ſedes æterna meritoque intelligendum, quia omnes qui voluntatem eius à quo creati ſunt diſcerent & facerent, æterna ab illa præmia eſſent percepturi. Hæc & huiuſmodi multa cum rex Oſvvi regi Sigberto amicabili & quaſi fraterno conſilio, ſæpè inculcaret, tandem iuuante amicorum conſenſu credidit, & facto cum ſuis conſilio, cū exhortatione fauentibus cunctis & an-

Digitized by Google

& annuentibus fidei, baptizatus eſt cum eis à Finano Epiſcopo in villa regia cuius ſuprà meminimus, quæ cognominatur Ad murum: eſt enim iuxta murum quo olim Romani Britanniam inſulam præcinxère duodecim milibus paſſuum à mari Orientali ſecreta. Igitur rex Sigbert æterni regni iam ciuis affectus, temporalis ſui regni ſedem repetijt, poſtulans ab Oſvvi rege vt aliquos ſibi doctóres daret qui gentem ſuam ad fidem Chriſti conuerterent, ac fonte ſalutari abluerent. At ille mittens ad prouinciam mediterraneorum Anglorum clamauit ad ſe virum Dei Cedd, & dato illi ſocio altero quodam presbytero, miſit prędicare verbum genti Orientalium Saxonum. Vbi cùm omnia perambulantes multam domino Eccleſiam congregaſſent, contigit quodam tempore eundem Cedd redire domum, ac peruenire ad Eccleſiam Lindisfarnenſem propter colloquium Finani Epiſcopi, qui vbi proſperatum ei opus Euāgelij comperit, fecit eum Epiſcopum in gente Orientalium Saxonum vocatis ad ſe in miniſterium ordinationis alijs duobus Epiſcopis. Qui accepto gradu Epiſcopatus redijt ad prouinciam, & maiore auctoritate cęptum opus explens, fecit per loca Eccleſias, presbyteros & dia-

conos ordinauit, qui ſe in verbo fidei & miniſterio baptizandi adiuuarent, maximè in ciuitate quæ lingua Saxonum Ithanceſtir appellatur. Sed & in illa quæ Tilaburg cognominatur, quorum prior locus eſt in ripa Pente amnis, ſecundus in ripa Tamenſis in quibus collecto examine famulorũ Chriſti diſciplinam vitæ regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant erudiri docuit. Cumque tempore non pauco in præfata prouincia gaudente rege, congaudente vniuerſo populo, vitæ cœleſtis inſtitutio quotidianum ſumeret augmentum, contigit ipſum regem inſtigante omnium bonorum inimico propinquorum ſuorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres qui hoc facinus patrarunt. Qui cùm interrogarentur cur hoc facerent, nihil aliud reſpondere potuerunt niſi ob hoc ſe iratos fuiſſe & inimicos regi quod ille nimium ſuis parcere ſoleret inimicis, & factas ab eis iniurias mox obſecrantibus placida mente dimitteret. Talis erat culpa Regis pro qua occideretur, quòd Euangelica præcepta deuoto corde ſeruaret, in qua tamen morte eius innoxia, iuxta prædictum viri Dei, vera eſt eius culpa punita. Habuerat enim vnus ex his qui eum occiderant

comitibus

Digitized by Google

comitibus illicitum coniugium, quòd cùm Epiſcopus prohibere & corrigere non poſſet, excommunicauit eum, atque omnibus qui ſe audire vellent, præcepit ne domum eius intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempſit hoc Rex præceptum, & rogatus à comite intrauit epulaturus domum eius, qui cum abiſſet obuiauit ei antiſtes. At Rex intuens eum, mox tremefactus deſiliuit de equo, ceciditque ante pedes eius veniam reatus ſui poſtulans. Nam & Epiſcopus pariter deſiliuit, ſederat enim & ipſe in equo. Iratus autem tetigit regem iacentem virga quam tenebat manu, & Pontificali auctoritate proteſtans: Dico tibi, inquit, quia noluiſti te continere à domo perditi & damnati illius, tu in ipſa domo mori habes. Sed credendum eſt, quia talis mors viri religioſi non ſolum talem culpam diluerit, ſed etiam meritum eius auxerit. Quia nimirum ob cauſam pietatis, quæ propter obſeruantiam mandatorū Chriſti contigit. Succeſſit autem Sigberto in regnum Suidhelmus filius Sexbaldi, qui baptizatus eſt ab ipſo Cedda in prouincia Orientalium Anglorum, in vico Regio qui dicitur Rendleſham, id eſt, manſio Rendili. Suſcepitque eum aſcen-

dentem

dentem de fonte ſancto Edeluualdus rex ipſius gentis Orientalium Anglorum, frater Annæ regis eorundem.

VT IDEM EPISCOPVS CEDD locum monaſterij conſtruendi ab Oſvvaldo rege accipiens, orationibus & ieiunijs Domino conſecrauerit, & de obitu ipſius.

CAPVT XXIII.

SOlebat autem idem vir Domini, cum apud Orientales Saxones Epiſcopatus officio fungeretur, ſæpius etiam ſuam, id eſt, Nord Humbrorum prouinciam exhortandi gratia reuiſere. Quem cum Edilvvaldus filius Oſvvaldi regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum ſanctum & ſapientem probumq́ue moribus videret, poſtulauit eum poſſeſſionem terræ aliquam à ſe, ad conſtruendum monaſterium, in quo ipſe rex & frequentius ad deprecandum Dominum, verbumq́ue audiendum aduenire, & defunctos ſepelire deberet. Nam & ipſum fideliter credidit, multum iuuari eorum orationibus quotidianis, qui illo in loco Domino ſeruirent. Habuerat autem idem rex ſecum fratrem germanum eiuſdem Epiſcopi vocabulo Celin, virum æquè Deo deuotum,

uotum, qui & ipſi ac familiæ ipſius verbum & ſacramenta fidei (erat enim presbyter) miniſtrare ſolebat, per cuius notitiam maximè ad diligendum noſcendumque Epiſcopum peruenit. Fauens ergo votis regis antiſtes, elegit ſibi locum monaſterij conſtruendi in montibus arduis ac remotis. In quibus latronum magis latibula ac luſtra ferarum quàm habitacula fuiſſe videbantur hominum, vt iuxta prophetiam Eſaiæ in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orirentur viro, calami & iunci, id eſt, quod fructus bonorum operum ibi naſcerentur, vbi prius vel beſtię commorari, vel homines beſtialiter viuere conſueuerant. Studēs autem vir Domini acceptum monaſterij locum primo precibus ac ieiunijs à priſtina flagitiorū ſorde purgare, & ſic in eo monaſterij fundamenta iacere, poſtulauit à rege, vt ſibi per totum quadrageſimæ tempus quod inſtabat facultatem ac licentiam ibidem orationis cauſa demorandi concederet. Quibus diebus cunctis, excepta dominica, ieiunium ad veſperam iuxta morem protelans, nec tunc niſi panis permodicum & vnum ouum gallinaceum cum paruo lacte aqua mixto percipiebat. Dicebat enim hanc eſſe conſuetudinem eorum

Eſaia 35.

eorum à quibus normam diſciplinæ regularis didicerat, vt accepta nuper loca ad faciendum monaſterium vel Eccleſiam, prius orationibus ac ieiunijs Domino conſecrent. Cumque decem dies quadrageſimæ reſtarent, venit qui clamaret eum ad Regem. At ille ne opus religioſum negotiorum regalium cauſa intermitteretur, petijt presbyterũ ſuum Cymbellum, qui etiam frater germanus erat ipſius pia cœpta complere. Cui cùm ille libenter acquieſceret, expleto ſtudio ieiuniorum & orationis fecit ibi monaſterium, quod nunc Leſtinghen vocatur, & religioſis moribus iuxta ritum Lindisfarnenſium, vbi educatus erat, inſtituit. Qui cùm annis multis & in præfata prouincia Epiſcopatum adminiſtraret, & huius quoque monaſterij ſtatutis præpoſitis curam gereret, caſu contigit vt ad ipſum monaſterium tempore mortalitatis adueniens tactus ibidem infirmitate, corporis obiret. Qui primo quidem foris ſepultus eſt, tempore autem præcedente in monaſterio Eccleſia eſt in honorem beatæ Dei genetricis, de lapide facta, & in illa corpus ipſius ad dexteram altaris reconditum. Dedit autem Epiſcopus regendum poſt ſe monaſterium fratri ſuo Ceadda, qui poſtea

Digitized by Google

poſtea Epiſcopus factus eſt, vt in ſequentibus dicemus. Quatuor ſiquidem quos diximus germani fratres Cedd & Cymbil & Ceulin & Ceadda (quod rarò inuenitur) omnes ſacerdotes Domini fuêre præclari, & duo ex eis etiam ſummi ſacerdotij gradu functi ſunt. Cum ergo Epiſcopum defunctum ac ſepultum in prouincia Nord Humbrorum audirent fratres qui in monaſterio eius erant in prouincia Orientalium Saxonum, venerunt illo de ſuo monaſterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus ſui patris aut viuere (ſi ſic Deo placeret) aut morientes ibi ſepeliri. Qui libenter à ſuis fratribus & commilitonibus ſuſcepti, omnes ibidem ſuperueniente præfatæ peſtilentiæ clade defuncti ſunt, excepto vno puerulo quem orationibus patris ſui à morte conſtat eſſe ſeruatum. Nam cum multo poſt hæc tempore viueret, & ſcripturis legendis operam daret, tandem didicit ſe aqua baptiſmatis non eſſe regeneratum, & mox fonte lauacri ſalutaris ablutus, etiam poſtmodum ad ordinem presbyterij promotus eſt, multiſq; in Eccleſia vtilis fuit. De quo dubitandum non crediderint, quin interceſſionibus (vt dixi) ſui patris, ad cuius corpus dilectionis ipſius gratia venerat,

ſit ab

ſit ab articulo mortis retentus, vt & ipſe ſic mortem euaderet æternã & alijs quoque fratribus miniſterium vitæ ac ſalutis docendo exhiberet.

VT PROVINCIA MERCIORVM occiſo rege Penda fidem Chriſti ſuſceperit, & Oſvvi pro adepta victoria Deo ad conſtruenda monaſteria dederit.

CAPVT XXIIII.

His temporibus rex Oſvvi cum acerbas & intolerabiles pateretur irruptiones ſæpè dicti regis Merciorum, qui fratrem eius occiderat, ac vltimum neceſſitate cogente, promiſit ſe ei innumera & maiora quàm credi poteſt, ornamenta regia, vel donaria in pretium pacis largiturum, dummodo ille domum rediret, & prouincias regni eius vſque ad internetionem vaſtare deſineret. Cumq; rex perfidus, nullatenus precibus illius aſſenſum præberet, qui totam eius gentem à paruo vſque ad magnum delere, atque exterminare decreuerat, reſpexit ille ad diuinæ auxilium pietatis, quo ab impietate barbarica poſſet eripi. Votoque ſe obligans, ſi paganus inquit neſcit accipere noſtra donaria, offeramus ei, qui nouit, Domino

Deo

Digitized by Google

Deo noſtro. Vouit ergo quod ſi victor exiſteret, filiam ſuam Domino ſacra virginitate dicandam offerret, ſimulq́; duodecim poſſeſſiones prædiorum ad conſtruenda monaſteria donaret & ſic cum pauciſſimo exercitu ſe certamini dedit. Denique fertur, quod tricies maiorem pagani habuerint exercitum, ſiquidem ipſi triginta legiones ducibus nobiliſſimis inſtructas in bello habuere. Quibus Oſvvi rex cum Alchfrido filio perparuum (vt dixi) habēs exercitum, ſed Chriſto duce confiſus accurrit. Nam alius filius eius Ecfrid eo tempore in prouincia Merciorum apud reginam Cinuiſe obſes tenebatur. Filius autem Oſvvaldi regis Edelvvald qui eis auxilio eſſe debuerat, in parte erat aduerſariorum, eiſdemq́ue contra patriam & patruum ſuum pugnaturis ductor extiterat, quāuis ipſo tempore pugnandi ſeſe pugna ſubtraxerat, euentumq́ue diſcriminis tuto in loco expectabat. Inito ergo certamine fugati ſunt & cæſi pagani duces regis triginta, & qui ad auxilium venerant penè omnes interfecti, in quibus Edilhere, frater Annæ regis Orientalium Anglorum, qui poſt eum regnauit auctor ipſe belli perditis militibus ſine auxilijs interemptus eſt. Et à prope fluuium Iuvvet

vvet pugnatum eſt. qui tunc præ inundantia pluuiarū latè alueum ſuum, imò omnes ripas ſuas tranſierat, contigit vt multo plures aqua fugientes quam bellantes perderet enſis. Tunc Rex Oſvvi iuxta quod Domino vouerat pro collata ſibi victoria gratias Deo referens dedit filiam ſuam Elfledam quæ vix dū vnius anni ætatem impleuerat, perpetua ei virginitate conſecrandam, donatis inſuper duodecim poſſeſſiunculis terrarum, in quibus ablato ſtudio militiæ terreſtris, ad exercendam militiam cœleſtem ſupplicandumq; pro pace gentis eius æterna deuotioni ſedulæ monachorum locus facultasque ſuppeteret. E quibus videlicet poſſeſſiunculis ſex in prouincia Deirorum, ſex in Berniciorū dedit. Singulæ verò poſſeſſiones decem erant familiarum, id eſt, ſimul omnes centum viginti. Intrauit autē præfata Regis Oſvvi filia Deo dicāda monaſterium quod nuncupatur Herutheu, id eſt, inſula cerui, cui tunc Hilea Abbatiſſa pręfuit. Quę poſt biennium comparata poſſeſſione decem familarum in loco qui dicitur Streaneshalch ibi monaſterium conſtruxit. In quo memorata Regis filia primò diſcipula vitæ regularis, deinde etiam magiſtra extitit, donec completo ſexaginta

ginta annorum numero ad complexum & nuptias ſponſi cœleſtis virgo beata intraret. In quo monaſterio & ipſa & pater eius Oſvvi, & mater eius Eanfled, & pater matris eius Eduinus, & multi alij nobiles in Eccleſia S. Petri Apoſtoli ſepulti ſunt. Hoc autem bellum Rex Oſvvi in Regione Loidis tertiodecimo regni ſui anno decimoſeptimo die Kalendarum Decembrium, cum magna vtriuſq; populi vtilitate confecit. Nam & ſuam gentem ab hoſtili paganorũ depopulatione liberauit, & ipſam gentem Merciorũ finitimarumq́; prouinciarum deſecto capite perfido, ad fidei Chriſtianæ gratiam conuertit. Primus autem in prouincia Merciorum ſimul & Lindisfarorum ac mediterraneorum Anglorum factus eſt Epiſcopus Diuma (vt ſuprà diximus) qui apud mediterraneos Anglos defunctus eſt. Secundus Cellach, qui relicto Epiſcopatus officio viuens ad Scottiam redijt, vterq; de genere Scottorũ. Tertius Trumhere de natione quidem Anglorum, ſed doctus & ordinatus à Scottis, qui erat Abbas in monaſterio quod dicitur Ingethlingum, ipſe eſt locus in quo occiſus eſt Rex Oſvvi, vt ſuprà meminimus. Nam Regina Eanfled propinqua illius, ob caſtigationem necis eius iniuſtæ, poſtulauit à Rege Oſvvi, vt donaret ibi

locum monaſterio conſtruendo præfato Dei famulo Tumhere: quia propinquus & ipſe erat regis occiſi. In quo videlicet monaſterio orationes aſſiduę pro vtriuſque regis, id eſt, & occiſi, & eius qui occidere iuſſit, ęterna ſalute fierent. Idem autem rex Oſvvin tribus annis poſt occiſionem Pendam Regis Merciorum gentis, necnon & cęteris auſtralium prouinciarum populis præfuit, qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regnô Anglorum ſubiecit. Quo tempore donauit præfato Penda filio regis Pendam, eò quòd eſſet cognatus ſuus, regnum auſtralium Merciorum, qui ſunt (vt dicunt) familiarum quinque milium diſcreti fluuio Treanta ab aquilonaribus Mercis, quorum terra eſt familiarum ſeptem milium: ſed idem Pendan proximo verè multum nefariè peremptus eſt, proditione (vt dicunt) couiugis ſuæ, in ipſo tempore feſti Paſchalis. Completis autem tribus annis poſt interfectionem Penda regis, rebellauerunt aduerſus regem Oſvvi duces gentis Merciorum Immin & Eaba & Eadbert, leuato in regem Vulfhere filio eiuſdem Pendan adoleſcente, quem occultum ſeruauerant. Et eiectis principibus regis, non proprij fines ſuo fortiter ſimul & libertatem receperunt.

Digitized by Google

cœperunt. Sicque cum ſuo rege liberi, Chriſto vero regi pro ſempiterno in cœlis regno ſeruire gaudebant. Præfuit autem rex idem genti Merciorum annis decem & ſeptem. Habuitque primum Epiſcopum Trumhere, de quo ſuprà diximus, ſecundum Iaromam, tertium Ceaddan, quartum Winfridum. Omnes hi per ordinem ſibimet ſuccedentes ſub rege Vulfhere gentis Merciorum Epiſcopatu ſunt functi.

VT QVÆSTIO SIT MOTA de tempore Paſchæ aduerſus eos qui de Scottia venerant.

CAPVT XXV.

INterea Aidano Epiſcopo de hac vita ſublato Finan pro illo gradum Epiſcopatus à Scottis ordinatus ac miſſus acceperat, qui in inſula Lindisfarnenſi fecit Eccleſiā Epiſcopali ſede congruam. Quam tamen more Scottorum non de lapide, ſed de robore ſecto totam compoſuit atque arundine texit. Quam tempore ſequente reuerendiſſimus Archiepiſcopus Theodorus in honorem beati Petri Apoſtoli dedicauit. Sed Epiſcopus loci illius Eadbert ablata arūdine plumbi laminis eam totam, hoc eſt, & tectum & ipſos quoque parietes eius cooperire

curauit. His temporibus quęſtio facta eſt frequens & magna, de obſeruatione Paſchæ confirmantibus eis, qui de Cantia vel de Gallijs aduenerãt, quòd Scotti dominicum Paſchæ diem contra vniuerſalis Eccleſiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus veri Paſchæ defenſor nomine Roman, natione quidem Scottus, ſed in Galliæ vel Italiæ partibus regula Eccleſiaſticæ veritatis edoctus, qui cum Finano confligens multos quidem correxit vel ad ſolertiorem veritatis inquiſitionem accendit, nequaquam tamen Finanum emendare potuit, quin potius quod eſſet homo ferocis animi, acerbiorem caſtigando, & apertũ veritatis aduerſarium reddidit. Obſeruabat autem Iacob diaconus quondam (vt ſuprà docuimus) venerabilis Archiepiſcopi Paulini, verum & Catholicum Paſcha cum omnibus quos ad correctionis viam erudire poterat. Obſeruabat & regina Eanfeld cum ſuis, iuxta quod in Cantia fieri viderat, habens ſecum de Cantia presbyterũ Catholicę obſeruationis nomine Romanum. Vnde nonnunquam contigiſſe fertur illis temporibus, vt bis in anno vno Paſcha celebraretur. Et cum Rex Paſcha Dominicum ſolutis ieiunijs faceret, tunc regina cum ſuis perſiſtens

adhu

adhuc in ieiunio diem palmarum celebraret. Hęc autē diſſonātia Paſchalis obſeruantiæ viuente Aidano patienter ab omnibus tolerabatur qui patenter intellexerant, quia & ſi paſcha contra morem eorum qui ipſum miſerant facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis & dilectionis, iuxta morem omnibus ſanctis conſuetum diligenter exequi curauit. Vnde ab omnibus, etiam his qui de paſcha aliter ſentiebant, meritò diligebatur, nec ſolum à mediocribus, verum ab ipſis quoq; Epiſcopis Honorio Cantuariorum, & Felice Oriētalium Anglorum venerationi habitus eſt. Defuncto autem Finano, qui poſt illum fuit, cum Colmanus in Epiſcopatu ſuccederet, & ipſe miſſus à Scottia grauior de obſeruatione Paſchæ, necnon & de alijs Eccleſiaſticæ vitæ diſciplinis controuerſia nata eſt. Vnde meritò mouit hæc quæſtio ſenſus & corda multorum timentium, ne fortè accepto Chriſtianitatis vocabulo, in vacuum currerent aut cucurriſſent. Peruenit & ad ipſas principū aures Oſvvi videlicet regis & filij eius Alchfridi, quia nimirum Oſvvi à Scottis edoctus ac baptizatus, illorum etiam lingua optimè imbutus, nil melius quàm quod illi docuiſſent autumabat. Porrò

Alchfrid magiſtrum habuit eruditionis Chriſtianæ Wilfridum virum doctiſſimum. Nam & Romam prius propter doctrinam Eccleſiaſticam adierat, & apud Dalphinum Archiepiſcopum Galliarum Lugduni multum temporis egerat, à quo etiam tonſuræ Eccleſiaſticæ coronam ſuſceperat. Huius doctrinam omnibus Scottorum traditionibus iure præferendam ſciebat. Vnde ei etiam donauerat monaſterium quadraginta familiarū, in loco qui dicitur Humpum. Quem videlicet locum paulò antè eis qui Scottos ſequebātur in poſſeſſionem monaſterij dederat. Sed quia illi poſtmodum, data ſibi optione, magis loco cedere, quàm ſuam mutare conſuetudinem volebāt, dedit eum illi qui dignam loco & doctrinam haberet & vitam. Venerat eo tempore Agilbertus Occidentalium Saxonum Epiſcopus, cuius ſuprà meminimus, amicus Alchfridi Regis & Wilfridi Abbatis ad prouinciam Nordan Humbrorum, & apud eos aliquandiu demorabatur, qui etiā Wilfridum rogatu Alchfridi in præfato ſuo monaſterio presbyterum fecit: habebat autem ſecum ipſe presbyterum nomine Agathonem. Mota ergo ibi quæſtiōe de paſcha, vel tónſura, vel alijs rebus Eccleſiaſticis,

ſticis, diſpoſitum eſt, vt in monaſterio, quod dicitur Streanaeshalch, quod interpretatur ſinus fari, cui tunc Hilda abbatiſſa Deo deuota fœmina præfuit, ſynodus fieret & hæc quæſtio terminari deberet. Veneruntque illò reges ambo pater ſcilicet, & filius, Epiſcopi Colmã cum clericis ſuis de Scotio. Agilbertus cum Agathone & Vuilfrido presbyteris iacobus & Romanus in horum parte erant. Hilda abbatiſſa cum ſuis in parte Scottorum, in qua erat etiam venerabilis Epiſcopus Cedda iam dudum ordinatus à Scottis, vt ſupra docuimus, qui & interpres in eo concilio vigilantiſſimus vtriuſque partis extitit. Primusq; rex Oſvvi, præmiſſa præfatione, quod oporteret eos qui vni Deo ſeruirent vnam viuendi regulam tenere, nec diſcrepare in celebratione ſacramẽtorum cœleſtium, qui vnum omnes in cœlis regnum expectarent, inquirendum potius, quæ eſſet verior traditio, & hanc ab omnibus communiter eſſe ſequendam. Iuſſit primò dicere Epiſcopum ſuum Colmanum qui eſſet ritus, & vnde originem ducens ille quem ipſe ſequeretur. Tunc Colmanus, Paſcha, inquit, hoc quod agere ſoleo à maioribus meis accepi, qui me huc Epiſcopum miſerunt, quod omnes

Digitized by Google

omnes patres noſtri viri Deo dilecti eodem modo celebraſſe noſcuntur. Quod ne cui contemnendnm & reprobandum eſſe videatur, ipſum eſt quod beatus Euangeliſta Ioannes, diſcipulus ſpecialiter Domino dilectus, cum omnib. quibus præerat Eccleſijs celebraſſe legitur. Quo hæc & his ſimilia dicente, iuſſit Rex & Agilbertũ proferre in medium, morem ſuæ obſeruationis vnde initium haberet, vel qua hunc auctoritate ſequeretur. Reſpondit Agilbertus. Loquatur obſecro vice mea diſcipulus meus Wilfrid presbyter, quia vnum ambo ſapimus cum cæteris qui hic aſſidẽt Eccleſiaſticę traditionis cultorib. & ille melius ac manifeſtius ipſa lingua Anglorũ, quã ego per interpretem, poteſt explanare quæ ſentimus. Tunc Wilfrid iubẽte rege, vt diceret ita exorſus eſt, Paſcha quod facimus inquit, vidimus Romę vbi beati Apoſtoli Petrus & Paulus vixere, docuere, paſſi ſunt, & ſepulti ab omnib. celebrari, hoc in Italia, hoc in Gallia quas diſcẽdi vel orandi ſtudio pertrãſiuimus, ab omnibus agi cõſpeximus. Hoc Africam, Aſiam, & Aegyptum, Græciam, & omnem orbem quacumque Chriſti Eccleſia diffuſa eſt, per diuerſas nationes ac linguas. Vno ac non diuerſo temporis ordine

ordine geri comperimus, præter hos tantum & obſtinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones, cum quibus de duabus vltimis Oceani inſulis, his non totis, contra totum orbem ſtulto labore pugnant. Cui hæc dicenti reſpondit Colmanus. Mirum quare ſtultum appellare velitis laborem noſtrum, in quo tanti Apoſtoli qui ſuper pectus Domini recumbere dignus fuit exempla ſectamur, cum ipſum ſapientiſſimè vixiſſe omnis mundus nouerit. At Wilfridus. Abſit inquit, vt Iohannem ſtultitiæ reprehendamus, cũ ſcita legis Moyſaicæ iuxta literã ſeruaret, Iudaizante adhuc in multis Eccleſia, nec ſubitò valẽtibus Apoſtolis, omnẽ legis obſeruantiã, quę à Deo inſtituta eſt abdicare. Quomodo ſimulachra, quæ à dæmonibus inuenta ſunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt neceſſe eſt, videlicet ne ſcandalum facerent eis qui inter gentes erant Iudæis. Hinc eſt enim quod Paulus Timotheum circumcidit, quod hoſtias in templo immolauit, quod cum Aquila & Priſcilla caput Chorinti totondit, ad nihil videlicet vtile niſi ad ſcandalum vitandum Iudæorum. Hinc quod eidem Paulo Iacobus ait. *Actor. 21.* Vides frater, quot milia ſunt in Iudæis,

 qui

qui crediderunt, & omnes ij æmulatores ſunt legis: nec tamen hodie clareſcente per mundum Euangelio neceſſe eſt, imò nec licitum fidelibus vel circuncidi, vel hoſtias Deo victimarum offerre carnalium. Itaque Iohannes ſecundum legis conſuetudinem decimaquarta die menſis primi, ad veſperam incipiebat celebrationem feſti paſchalis, nil curans vtrum hæc ſabbato, an alia qualibet feria proueniret. At verò cùm Romæ prædicaret, memor quia Dominus prima ſabbati reſurrexit à mortuis, ac mundo ſpem reſurrectionis contulit, ita paſcha faciendum intellexit, vt ſecundum conſuetudinem ac præcepta legis, decimam quartam lunam primi menſis, æquè ſicut Iohannes Orientem ad veſperam ſemper expectaret. Et hac exorta, ſi dominica dies (quæ tunc prima ſabbati vocabatur) erat mane ventura, in ipſa veſpera Paſcha dominicum celebrare incipiebat, quomodo & nos omnes hodie facere ſolemus. Sin autem dominica non proximo mane poſt lunam decimam quartam, ſed ſexta decima, aut ſeptima decima, aut alia qualibet luna, vſque ad viceſimam primam eſſet ventura, expectabat eam, & præcedente ſabbato veſpere, ſacroſancta paſ-

chæ

chæ ſolennia inchoabat. Sicque fiebat vt dominica paſchæ dies, non niſi à quinta decima luna vſq; ad viceſimam primam ſeruaretur. Neque hæc Euangelica & Apoſtolica traditio legem ſoluit ſed potius adimplet, in qua obſeruandum paſcha à quarta decima luna primi menſis ad veſperam, vſque ad viceſimam primam lunam eiuſdem mẽſis ad veſperam præceptum eſt, in quam obſeruant iam imitandam, omnes ſancti Iohannis ſucceſſores in Aſia poſt obitum eius, & omnis per orbem Eccleſia conuerſa eſt, & hoc eſſe verum paſcha hoc ſolum fidelibus celebrandum Niceno conſilio, non ſtatutum nouiter ſed confirmatum eſt, vt Eccleſiaſtica docet hiſtoria. Vnde conſtat vos Colmane neque Iohannis (vt antumatis) exempla ſectari, neque Petri cuius traditioni ſcientes contradicitis, neque legi, neque Euangelio, in obſeruatione veſtri paſchæ congruere. Ioannes enim ad legis Moyſaicæ decreta tempus paſchale cuſtodiens, nil de prima ſabbati curabat, quod vos non facitis, qui non niſi prima ſabbati paſcha celebratis. Petrus à decima quinta luna vſq; ad viceſimam primam diem paſchæ dominicum celebrabat, quod vos non facitis, qui à decima quarta vſque ad

Lib. 5. cap. 24 & 25.

viceſimam lunam diem dominicū Paſchæ obſeruatis, ita vt tertia decima luna ad veſperam ſępius Paſcha incipiatis, cuius neq; lex vllam fecit mētionem, neq; auctor ac dator Euāgelij Dominus in ea, ſed in quartadecima luna vel vetus Paſcha māducauit ad veſperā, vel noui Teſtamenti ſacramenta in cōmemorationē ſuæ paſſionis Eccleſiæ celebranda tradidit. Itemq́; lunam vigeſimam primam, quā lex maximè celebrādam commendauit, à celebratione veſtri Paſchę funditus eliminatis. Sicq́; vt dixi in celebratione ſummæ feſtiuitatis, neque Iohanni, neque Petro, neque legi, neq; Euangelio concordatis. His cōtra Colmanus: Nunquid, ait, Anatholius vir ſanctus, & in præfata hiſtoria Eccleſiaſtica multum laudatus, legi vel Euangelio contraria ſapuit qui à quartadecima vſque ad viceſimam Paſcha celebrādum ſcripſit? Nunquid reuerendiſſimum patrem noſtrum Columbā & ſucceſſores eius viros Deo dilectos qui eodē modo Paſcha fecerūt, diuinis paginis cōtraria ſapuiſſe vel egiſſe credendum eſt? Cùm plurimi fuerint in eis quorum ſanctitati cœleſti ſigna, & virtutū quæ fecerunt miracula teſtimonium præbuerunt, quos vt ipſe ſanctos eſſe non dubitans, ſemper eorum vitam, mores,

Lib. 7. cap. 28. & 29.

mores, & diſciplinam ſequi non deſiſto. At Wilfridus: Conſtat, inquit, Anatholium virum ſanctiſſimum, doctiſſimum ac laude eſſe digniſſimum, ſed quid vobis cum illo, cum nec eius decreta ſeruetis? Ille enim in Paſcha ſua regulã vtique veritatis ſequẽs, circulum nouemdecim annorum poſuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum à tota Chriſti Eccleſia cuſtoditum, pro nihilo contemnitis. Ille ſic in Paſchæ dominicam decimã quartam lunam computauit, vt hanc eadem ipſa die, more Aegyptiorum decimam quintam lunam ad veſperam eſſe fateretur. Sic idem viceſimam diem dominico Paſchæ annotauit, vt hanc declinata eadem die eſſe viceſimam primã crederet. Cuius regulam diſtinctionis vos ignoraſſe probat, quod aliquotiens Paſcha manifeſtiſſimè ante plenilunium, id eſt, in tertia decima luna facitis. De parte autem veſtro Columba & ſequacibus eius, quorum ſanctitatem vos imitari, & regulam ac pręcepta cœleſtibus ſignis confirmata ſequi perhibetis, poſſum reſpondere, quia multis in iudicio dicentibus Domino, quod in nomine eius prophetauerint, & dæmonia eiecerint & virtutes multas fecerint, reſponſurus ſit Dominus, quia nunquam eos nouerit.

Sed abſit vt de patrib. veſtris hoc dicam, quia iuſtius multo eſt de incognitis bonum credere quàm malum. Vnde & illos Dei famulos ac Deo dilectos eſſe non nego, qui ſimplicitate ruſtica ſed intentione pia, Deum dilexerunt. Neque illis multum obeſſe paſchæ talem reor obſeruantiā, quandiu nullus aduenerat qui eis inſtituti perfectioris decreta, quæ ſequerentur oſtenderet. Quos vtique credo, ſi qui tunc ad eos Catholicus calculator adueniret, ſic eius monita fuiſſe ſecuturos, quomodò ea quæ nouerant ac didicerant Dei mandata probantur fuiſſe ſecuti. Tu autē & ſocij tui ſi audita decreta ſedis Apoſtolicæ, imò vniuerſalis Eccleſiæ, & hæc literis ſacris confirmata ſequi contēnitis, abſq; vlla dubietate peccatis. Et ſi enim patres tui ſancti fuerunt, nūquid vniuerſali quę per orbē eſt Chriſti Eccleſiæ, horum eſt paucitas vna de angulo extremæ inſulæ præferenda? Et ſi ſanctus erat ac potens, virtutib. ille Columba veſter, imò & noſter ſi Chriſti erat, num præferri potuit beatiſſimo Apoſtolorum principi? Cui Dominus ait; Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum.

Hæc

Hæc perorante Wilfrido dixit rex. Vere ne Colmane hæc illi Petro dicta ſunt à Domino quia ait. Verè rex. At ille habetis inquit vos proferre aliquid tantæ poteſtatis veſtro Columbæ datum. At ille ait. Nihil. Rurſum autem rex: Si vtrique veſtrum inquit in hoc ſine vlla controuerſia conſentiunt, quod hæc principaliter Petro dicta, & ei claues regni cœlorum ſint datæ à Domino. Reſponderunt etiam vtrique. At ille ita concluſit. Et ego vobis dico, quia hic eſt oſtiarius ille, cui ego cõtradicere nolo, ſed in quantum noui vel valeo, huius cupio in omnibus obedire ſtatutis, ne fortè me aduenıente ad fores regni cœlorum, non ſit qui reſerat, auerſo illo qui claues tenere probatur. Hæc dicente rege fauerunt aſſidentes quiq; ſiue aſtantes maiores vna cũ mediocribus, & abdicata minus perfecta inſtitutione, ad ea quæ meliora cognouerant ſeſe transferre feſtinabant.

VT COLMAN VICTVS DOmum redierit, & Tuda pro illo Epiſcopatu ſit functus, qualisq; illis doctoribus Eccleſiæ fuerit habitus.

CAPVT XXVI.

FInitoque conflictu ac ſoluta concione

 Agil-

Digitized by Google

Agilbertus domum redijt. Colman videns ſpretã ſuam doctrinam, ſectamque eſſe deſpectam, aſſumptis his qui ſe ſequi voluerunt, id eſt, qui Paſcha Catholicum & tonſuram coronæ (nam & de hoc quæſtio non minima erat) recipere nolebant, Scottiam regreſſus eſt, tractaturus cum ſuis quid de his facere deberet. Cedd relictis Scottorum veſtigijs ad ſuam ſedem redijt, vtpote agnita obſeruatione Catholici Paſchæ. Facta eſt autẽ hæc quęſtio anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo quarto, qui fuit annus Oſvvini Regis viceſimus ſecundus. Epiſcopatus autem Scottorum, quẽ geſſerunt in prouincia Anglorum, annus triceſimus. Siquidem Aidan decem & ſeptem annis, Finan decem, Colman tribus Epiſcopatus tenuere. Reuerſo autẽ patriam Colmano, ſuſcepit pro illo Epiſcopatum Nord Humbrorũ famulus Chriſti Tuda, qui erat apud Scottos auſtrinos eruditus atque ordinatus Epiſcopus, habens iuxta morem prouinciæ illius coronam tonſuræ Eccleſiaſticæ, & Catholicam temporis Paſchalis regulam obſeruans. Vir quidem bonus ac religioſus, ſed permodico tempore Eccleſiam regens. Venerat enim de Scottia tenente adhuc Pontificatum Colmano, & dili-

& diligenter ea quæ ad fidem ac veritatem pertinent, & verbo cunctos docebat & opere. Porrò fratribus qui in Lindiſfarnenſi Eccleſia Scottis abeuntibus remanere maluerunt, præpoſitus eſt Abbatis iure vir reuerendiſſimus ac manſuetiſſimus Eata, qui erat Abbas in monaſterio quod vocatur Mailros ꝙ aiunt Colmanū abeuntem petiſſe & impetraſſe à Rege Oſvvin, eò quòd eſſet idē Eata vnus de duodecim pueris Aidani, quos primo Epiſcopatus ſui tēpore de natione Anglorum erudiendos in Chriſto accepit. Multū namq; eundem Epiſcopum Colmanum Rex pro inſita illi prudentia diligebat. Ipſe eſt Eata, qui nō multo poſt eiuſdē Eccleſiæ Lindisfarnenſis Epiſcopus factus eſt. Abiens autem domū Colman aſſumpſit ſecū partem oſſium reuerendiſſimi patris Aidani. Partem verò in Eccleſia cui præerat reliquit, & in ſecretario eius condi pręcepit. Quantæ autem parcimoniæ, cuiusque continentiæ fuerit, ipſe cū prædeceſſoribus ſuis teſtabatur, etiam locus ille quem regebat, vbi abeuntibus eis excepta Eccleſia pauciſſimæ domus repertæ ſunt. Hoc eſt illæ ſolummodo ſine quibus conuerſatio ciuilis eſſe nullatenus poterat, nil pecuniarum abſque pecoribus habebant.

Si quid

Si quid enim pecuniæ à diuitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad ſuſceptionem potentium ſeculi, vel pecunias colligi, vel domos præuidere neceſſe fuit. Qui nunquam ad Eccleſiam, niſi orationis tantum & audiendi verbũ Dei cauſa veniebant. Rex ipſe cũ opportunitas exegiſſet, cũ quinque tantum aut ſex veniebat, & expleta in Eccleſia oratione diſcedebat. Quod ſi fortè eos ibi refici contingeret, ſimplici tantũ & quotidiano fratrum cibo contenti, nil vltra quærebant. Tota enim tunc fuit ſollicitudo, doctorib⁹ illis Deo ſeruiendi non ſeculo, tota cura cordis excolendi, non ventris. Vnde & in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, ita vt vbicunq; clericus aliquis, aut monachus adueniret gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur. Et iam ſi in itinere pergens inueniretur, accurrebant, & flexa ceruice vel manu ſignari, vel ore illius ſe benedici gaudebant. Verbis quoq; horum exhortatorijs diligenter auditum præbebant. Sed & diebus dominicis ad Eccleſiam ſiue ad monaſteria certatim, non reficiendi corporis, ſed erudiendi ſermonis Dei gratia confluebant, & ſi quis ſacerdotum in vicũ fortè deueniret, mox congregati

in vnum

in vnum vicani verbum vitæ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipſis ſacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quàm prædicandi, baptizandi, infirmos viſitandi, & vt breuiter dicam, animas curandi cauſa fuit, qui in tantum erant ab omni auaritiæ peſte caſtigati vt ne territoria ac poſſeſſiones ad conſtruenda monaſteria, niſi à poteſtatibus ſeculi coacti acciperent. Quæ conſuetudo per omnia aliquanto poſt hæc tempore in Eccleſijs Nord Humbrorū ſeruata eſt. Sed de his ſatis dictum.

VT EGBERECHT VIR SANctus de natione Anglorum monaſticam in Hybernia vitam duxerit.

CAPVT XXVII.

EOdem anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo quarto facta eſt eclipſis Solis die tertio menſis Maij hora circiter decima diei. Quo etiam anno ſubita peſtilentiæ lues, depopulatis prius auſtralibus Britanniæ plagis, Nord Humbrorum quoq; prouinciam corripiens, atque acerba clade diutius longè lateque deſæuiens, magnam hominum multitudinem ſtrauit. Qua plaga præfatus Domini ſacerdos Tuda raptus

raptus eſt de mundo, & in monaſterio, quod vocatur Pegnalech, honorificè ſepultus. Hæc autem plaga Hyberniam quoque inſulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium ſimul & mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Epiſcoporum, relicta inſula patria, vel diuinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratia illò ſeceſſerant. Et quidam quidem mox ſe monaſticæ conuerſationi fideliter mancipauerunt, alij magis circumeundo per cellas magiſtrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scotti libentiſſimè ſuſcipientes, victum eis quotidianum ſine precio, libros quoque ad legendum, & magiſterium gratuitū præbere curabant. Erant inter hos duo iuuenes magnæ indolis de nobilibus Anglorū Edelhun & Ecgbert, quorum prior frater fuit Edilhun viri æquè Deo dilecti, qui & ipſe æuo ſequente Hyberniam gratia legendi adijt, & benè inſtructus patriam redijt, atque Epiſcopus in prouincia Lindiſſe factus, multo Eccleſiam tempore nobiliſſimè rexit. Hi ergo quum eſſent in monaſterio, quod lingua Scottorum Rathmelſigi appellatur, & omnes ſocij ipſorum vel mortalitate de ſeculo rapti, vel per

alia

alia eſſent loca diſperſi, correpti ſunt ambo morbo eiuſdem mortalitatis, & grauiſſimè afflicti. E quibus Ecgbert (ſicut mihi referebat quidā veraciſſimus & venerandæ canitiei presbyter, qui ſe hæc ab ipſo audiſſe perhibebat) cùm ſe æſtimaret eſſe moriturum, egreſſus eſt tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quieſcebant, & recidens ſolus in loco oportuno, cœpit ſedulus cogitare de actibus ſuis, & compunctus memoria peccatorum ſuorum faciem lachrymis abluebat, atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priuſquam vel præteritas negligentias, quas in pueritia ſiue infantia commiſerat, perfectius ex tempore caſtigaret, vel in bonis ſe operib⁹ abundantius exerceret. Vouit etiam votum, quia adeò peregrinus viuere vellet, vt nunquam in inſulam, in qua natus eſt, id eſt, Britanniam rediret, quòd præter ſolennē canonici temporis pſalmodiam (ſi nō valetudo corporis obſiſteret, quotidie pſalterium totū in memoriam diuinæ laudis decantaret, quòd in omni ſeptimana diem cū nocte ieiunus tranſiret. Cumq; finitis lachrymis precibus & votis domū rediret, inuenit ſodalem dormientem, & ipſe quoque lectulum conſcendens,

cœpit

cœpit in quietē membra laxare, & quum paululum quieſceret, expergefactus ſodalis reſpexit eum, & ait: O frater Ecgberte, ô quid feciſti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus. Verumtamen ſcito, quia quæ poſtulaſti accipies. Didicerat enim per viſionem & quid ille petiſſet, & quia petita impetraſſet. Quid multa? Ipſe Edilhun proxima nocte defunctus eſt. At verò Ecgbert decuſſa moleſtia ægritudinis conualuit, ac multo pòſt tempore viuens, acceptumque ſacerdotij gradū condignis ornans actibus, poſt multa virtutū bona vt ipſe deſiderabat nuper, id eſt, anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono, cum eſſet ipſe annorū nonaginta migrauit ad regna cœleſtia. Duxit autē vitam in magna humilitatis, manſuetudinis, continentiæ, ſimplicitatis, & iuſtitiæ perfectione. Vnde & genti ſuæ, & illis in quibus exulabat nationibus Scottorum ſiue Pictorum, & exemplo viuendi, & inſtantia docendi, & auctoritate corripiendi, & pietate largiendi de his quæ à diuitibus acceperat multum profuit. Addidit autem votis quæ diximus, vt in quadrageſima ſemper nō plus quàm ſemel in die reficeretur, non aliud quàm panem ac lac tenuiſſimum & hoc cum

Digitized by Google

cum menſura guſtaret. Quod videlicet lac pridie nouum in fiala ponere ſolebat, & poſt noctem ablata ſuperficie craſſiore ipſe reſiduum cum modico (vt diximus) pane bibebat. Cuius modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante natiuitatem Domini, totidem quoque poſt peracta ſolennia pentecoſtes, hoc eſt, quinquageſimæ ſemper obſeruare curabat.

VT DEFVNCTO TVDA Vilfrid in Gallia Leadda, apud Occidentales Saxones in prouincia Nord Humbrorum ſint ordinati Epiſcopi.

CAPVT XXVIII.

INterea Rex Alchfrid miſit Wilfridum presbyterum ad regem Galliarum, qui cum ſibi ſuiſque conſecrari faceret Epiſcopum. At ille miſit illum ordinandum ad Agilbertum, de quo ſupra diximus, qui relicta Britannia Pariſiacæ ciuitatis factus erat Epiſcopus, & conſecratus eſt magno cum honore ab ipſo, conuenientibus plurimis Epiſcopis in vico regio qui vocatur in compendio. Quo adhuc in tranſmarinis partib' poſt ordinationem demorante, imitatus induſtriam filij Regis Oſvvi, miſit Can-

Digitized by Google

tiam virum ſanctum, modeſtum moribus, ſcripturarum lectione ſufficienter inſtructum & ea quæ agenda in ſcripturis didicerat operibus ſolerter exequentem, qui Eboracenſis Eccleſiæ ordinaretur Epiſcopus. Erat autem presbyter vocabulo Cedda, frater reuerendiſſimi antiſtitis Ceaddi cuius ſępius meminimus, & Abbas monaſterij illius, quod vocatur Leſtingaheu. Miſitque Rex cum eo presbyterũ ſuum vocabulo Eadhedum, qui poſtea regnante Ecgfrido Rhypenſis Eccleſiæ præſul factus eſt. Verùm illi Cantiam peruenientes inuenerunt Archiepiſcopum Deuſdedit iam migraſſe de ſeculo, & necdum alium pro eo conſtitutum fuiſſe Pontificem. Vnde diuerterunt ad prouinciam Occidentalium Saxonum, vbi erat Wini Epiſcopus, & ab illo eſt vir præfatus conſecratus antiſtes, aſſumptis in ſocietatem ordinationis duobus de Britonum gente Epiſcopis, qui dominicum Paſchæ diem, vt ſæpius dictum eſt, ſecus morem canonicum à quarta decima vſq; ad viceſimam primam lunam celebrant Non enim erat tunc vllus, excepto illo Wini, in tota Britannia canonicè ordinatus Epiſcopus. Conſecratus ergo in Epiſcopatum Ceadda, maximã mox cœpit Eccleſiaſticæ veritati

cæ veritati

Digitized by Google

tæ veritati & caſtitati curam impendere, humilitati, continentiæ, lectioni operam dare, oppida, rura, caſas, vicos, caſtella propter euangelizandum non equitando, ſed Apoſtolorum more pedibus incedendo peragrare. Erat enim diſcipulus Aidani, eiſdemque actibus ac moribus iuxta exemplum eius ac fratris ſui Ceddi ſuos inſtituere curauit auditores. Veniens quoq; Britanniam Wilfridus iam Epiſcopus factus, & ipſe perplura Catholicæ obſeruationis moderamina Eccleſijs Anglorū ſua doctrina contulit. Vnde factum eſt, vt creſcente per dies inſtitutione Catholica, Scotti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent aut ſuam redirent ad patriam.

VT VVIGHARDVS PRESBYter ordinandus in Archiepiſcopum de Britannia ſit miſſus Romam, quem remiſſa mox ſcripta Papa ibidem obiſſe narrauerunt.

CAPVT XXIX.

HIs temporibus Reges Anglorum nobiliſſimi, Oſvvi prouincię Nordan Humbrorū, & Egbert Cantuariorum, habito inter ſe conſilio, quid de ſtatu Eccleſiæ Anglorū eſſet agendū:

intel-

intellexerat enim veraciter Oſvvi, quamuis educatus à Scottis, qui Romana eſſet Catholica & Apoſtolica Eccleſia. Aſſumpſerunt cum electione & conſenſu Sanctæ Eccleſiæ gentis Anglorum virũ bonum & aptũ Epiſcopatu presbyterum, nomine Wighardum, de clero Deuſdedit Archiepiſcopi & hunc antiſtitem ordinandum Romam miſerunt, quatenus accepto ipſe gradu Archiepiſcopatus, Catholicis per omnem Britanniam Eccleſijs Anglorum ordinare poſſet antiſtite. Verum Wighardus Romam perueniens, priuſquam cõſecrari in Epiſcopum poſſet, morte præreptus eſt, & huiuſmodi literæ Regi Oſvvi Britanniam remiſſæ ſunt.

Domino excellentiſſimo filio Oſvvio Regi Saxonũ Vitalianus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Deſiderabiles literas excellentiæ veſtræ ſuſcepimus, quas relegentes, cognouimus eius pijſſimã deuotionem, feruentiſſimumq; amorem, quem habet propter beatam vitam. Et quia dextera Domini protegente, ad veram & Apoſtolicam fidem ſit conuerſus, ſperans, vt ſicut in ſua gente regnat, ita & cum Chriſto in futuro conregnare. Benedicta igitur gens quæ talem ſapientiſſimũ & Dei cultorem promeruit

habere

habere regem: Quia non ſolum ipſe Dei cultor exiſtit, ſed etiam omnes ſubiectos ſuos meditatur die ac nocte ad fidē Catholicam atq; Apoſtolicam pro ſuæ animæ redemptione conuerti. Quis enim audiens hæc ſuauia non lætetur? Quis non exultet & gaudeat in his pijs operibus? Quia & gens veſtra Chriſto omnipotenti Deo credidit, ſecundum diuinorum Prophetarum voces, ſicut ſcriptū eſt in Eſaia; In die illa radix Ieſſe qui ſtat in ſignū populorum, ipſum gentes deprecabuntur. Et iterum: Audite inſulæ, attēdite populi de longè. Et poſt paululum: Parū inquit, eſt vt mihi ſis ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael cōuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Et rurſum: Reges videbunt, & conſurgent principes, & adorabunt. Et poſt pusillum: Dedi te in fœdus populi vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſſipatas, & diceres his qui vincti ſunt, exite. Et his qui in tenebris, reuelamini. Et rurſum: Ego Dominus vocaui te in iuſtitia, & apprehendi manum tuam, & ſeruaui, & dedi te in lucem gentium, & in fœdus populi, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum de domo carceris ſeden-

Eſa. 11. *Eſa. 49.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Eſa. 42.*

tem in tenebris. Eccè excellentiſſime fili, quàm luce clarius eſt, non ſolum de vobis, ſed etiam de omnibus Prophetarum gentibus, quod ſint credituræ in Chriſto omnium conditore. Quamobrē oportet veſtram celſitudinem, vtpote membrum exiſtens Chriſti, in omnibus piam regulam ſequi perenniter principis Apoſtolorum, ſiue in Paſcha celebrando, ſiue in omnibus quæ tradiderunt ſancti Apoſtoli Petrus & Paulus, qui vt duo luminaria cœli illuminant mundum, ſic doctrina eorum corda hominum quotidie illuſtrat credentium. Et poſt nonnulla quibus de celebrando per orbem totum vno vero Paſcha loquitur. Hominem denique, inquit, docibilem, & in omnibus ornatū antiſtitem ſecundū veſtrorum ſcriptorū tenorem minimè valuimus nunc reperire, pro longinquitate itineris. Profectò enim dum huiuſmodi apta repertaque perſona fuerit, eum inſtructum ad veſtram dirigemus patriam, vt ipſe & viua voce & per diuina oracula omnē inimici zizaniam ex omni veſtra inſula cū diuino nutu eradicet. Munuſcula à veſtra celſitudine beato principi A[illegible]ſtolorū directa, pro æterna eius memoria ſuſcepimus, gratiasq́ue ei agimus, ac pro eius inc[illegible]ter

Deum deprecamur cū Chriſti clero. Itaque qui hæc obtulit munera de hac ſubtractus eſt luce ſitusq́ue ad limina Apoſtolorum, pro quo valde ſumus contriſtati, cum hic eſſet defunctus. Veruntamen gerulis harū noſtrarum literarum veſtris miſſis & beneficia ſanctorū martyrum, hoc eſt, reliquias beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli & ſanctorū martyrum Laurentij, Iohannis, & Pauli, & Gregorij, atque Panchratij eis fecimus dari, veſtræ excellentiæ profectò omnes contradendas. Nam & coniugi veſtræ, noſtræ ſpirituali filiæ, direximus per prefatos gerulos crucē clauem auream habentem, de ſacratiſſimis vinculis beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli. De cuius pio ſtudio cognoſcentes tantū cuncta ſedes Apoſtolica vna nobiſcum lætatur, quantum eius pia opera coram Deo flagrant & vernant. Feſtinet igitur quæſumus veſtra celſitudo (vt optamus) totam inſulam ſuam Deo Chriſto dicare. Habet enim profectò protectorem humani generis redemptorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ei cuncta proſpera impartiet, vti nouum Chriſti populum coace[illegible], Catholicam ibi & Apoſtolicam conſtituens fidem. [illegible] enim: Quærite primùm regnum *Matth. 6.*

regnum Dei ac iuſtitiam eius,& hæc omnia adijcientur vobis. Nimirum enim quærit & impetrabit,& ei omnes ſuæ inſulæ (vt optamus) ſubdentur. Paterno itaq; affectu ſalutantes veſtram excellentiam,diuinam iugiter precamur clementiam, quæ vos veſtrosq; omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, vt cũ Chriſto in futuro regnetis ſeculo. Incolumem excellentiam veſtrã gratia ſuperna cuſtodiat. Quis ſane pro Wighardo repertus ac dedicatus ſit antiſtes, libro ſequente oportunius dicetur.

VT ORIENTALES SAXONES tempore mortalitatis ad idololatriam reuerſi, ſed per inſtantiam Iarumanni Epiſcopi mox ſint ab errore correcti.

CAPVT XXX.

EOdem tempore prouinciæ Orientalium Saxonum poſt Gvvidhelmum (de quo ſuprà diximus) præfuere Reges Sighere & Sebbi, quamuis ipſi Regi Merciorum Vulfhere ſubiecti. Quæ videlicet prouincia cum præfatæ mortalitatis clade premeretur. Sighere cum ſua parte populi relictis Chriſtianæ fidei Sacramentis ad apoſtaſiam conuerſus eſt. Nam & ipſe Rex & plurimi de plebe

plebe, ſiue optimatibus diligentes hanc vitam & futuram non quærentes, ſiue etiam non eſſe credentes, cœperunt fana quæ derelicta erant reſtaurare, & adorare ſimulachra, quaſi per hæc poſſent à mortalitate defendi. Porrò ſocius eius & cohæres regni eiuſdem Sebbi magna fidem perceptam cum ſuis omnibus deuotione ſeruauit, & magna (vt in ſequentibus dicemus) vitam fidelem fœlicitate compleuit. Quod vbi Rex Vulfhere comperit, fidem videlicet prouinciæ ex parte profanatam, miſit ad corrigendum errorem reuocandamq; ad fidem veritatis prouinciam Iarumannum Epiſcopum, qui ſucceſſor erat Trumhere, qui multa agens ſolertia iuxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi & cooperator verbi extiterat, referebat. Erat enim religioſus & bonus vir longè lateque omnia peruagatus, & populum & Regem præfatum ad viam iuſtitiæ reduxit, adeò vt relictis ſiue deſtructis fanis ariſq; quas fecerant, aperirent Eccleſias, ac nomẽ Chriſti cui contradixerant, confiteri gauderent, magis cũ fide reſurrectionis in illo mori, quàm in perfidiæ ſordibus inter idola viuere cupientes. Quibus ita geſtis, & ipſi ſacerdotes, doctoresq; eorum domũ rediere lætantes.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM,

LIBER IIII.

VT DEFVNCTO DEVSDEDEDIT VVighart ad ſuſcipiendum Epiſcopatum Romam ſit miſſus: ſed illo ibidem defuncto Theodorus Archiepiſcopus ordinatus, & cum Adriano Abbate ſit Britanniam miſſus.

CAPVT I.

ANno memorato præfatæ eclipſis, & mox ſequentis peſtilentiæ, quo & Colman Epiſcopus vnanimi Catholicorum intentione ſuperatus, ad ſuos reuerſus eſt, Deuſdedit ſextus Eccleſiæ Dorouernenſis Epiſcopus obijt, pridie iduum Iuliarum. Sed & Erconbert Rex Cantuariorū eodem mēſe ac die defunctus Ecgberto filio ſedem regni reliquit, quam ille ſuſceptam per nouem annos tenuit. Tunc ceſſante non pauco tempore Epiſcopatu, miſſus eſt Romam ab ipſo ſimul & à Rege Nordan Humbrorum Oſvvi (vt in præcedenti libro diximus)

Digitized by Google

mus) Wighart presbyter, vir in Eccleſiaſticis diſciplinis doctiſſimus de genere Anglorū in petentibus, Eccleſia Anglorum Epiſcopum ordinari: miſſis pariter Apoſtolico Papæ donarijs & aureis atque argenteis vaſis non paucis. Qui vbi Romam peruenit, cui ſedi Apoſtolicæ tempore illo Vitalianus præerat, poſtquam itineris ſui cauſam præfato Papæ Apoſtolico pateſecit, non multo poſt & ipſe & omnes penè qui cum eo aduenetant ſocij, peſtilentia ſuperueniente, deleti ſunt. At Apoſtolicus Papa habito de his conſilio quæſiuit ſedulus quem Eccleſijs Anglorum Archiepiſcopum mitteret. Erat autem in monaſterio Niridano, quod eſt non longè à Neapoli Campaniæ Abbas Adrianus vir natione Afer, ſacris literis diligenter imbutus, monaſterialibus ſimul & Eccleſiaſticis diſciplinis inſtitutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritiſſimus. Hunc ad ſe accitum Papa iuſſit, Epiſcopatu accepto, Britanniam venire. Qui indignum ſe tanto gradui reſpondens, oſtendere poſſe ſe dixit alium, cuius magis ad ſuſcipiendum Epiſcopatum & eruditio conueniret & ætas. Cumq́ue monachum quendam de vicino virginū monaſterio nomine Andream Pontifici offerret, hic ab

omnibus, qui eum nouere, dignus Epiſcopatu iudicatus eſt: verum pondus corporeæ infirmitatis, ne Epiſcopus fieri poſſet, obſtitit. Et rurſum Adrianus ad ſuſcipiendũ Epiſcopatum actus eſt. Qui petijt inducias, ſi fortè alium, qui Epiſcopus ordinaretur, ex tempore poſſet inuenire. Erat ipſo tempore Romæ monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus ex Tharſo Ciliciæ, vir & ſæculari & diuina literatura, Græcè & Latinè inſtructus, probus moribus, & ætate venerandus, id eſt, annos habens ætatis 66. Hunc offerens Adrianus Pontifici, vt Epiſcopus ordinaretur, obtinuit, his tamen conditionibus interpoſitis, vt ipſe eũ perduceret Britanniam, eo quod iam bis partes Galliarum diuerſis ex cauſis adijſſet, & ob id maiorem huius itineris peragendi notitiam haberet, ſufficiensque eſſet in poſſeſſione hominum propriorum. Et vt ei doctrinæ cooperator exiſtens diligẽter attenderet, ne quid ille contrarium veritati fidei Græcorum more in Eccleſiam cui præeſſet introduceret. Qui ſubdiaconus ordinatus, quatuor expectauit menſes, donec illi coma creſceret, quo in coronam tonderi poſſet. Habuerat enim tonſuram more Orientalium Sancti Pauli Apoſtoli. Qui
ordinatus

ordinatus eſt à Vitaliano Papa, anno dominicæ incarnationis 668. ſub die 7. Kalendarum Aprilium dominica, & ita vt cum Adriano 6. Kalendas Iunias Britanniam miſſus eſt. Qui cum pariter per mare ad Maſſiliam, & deinde per terram Arelatem perueniſſent, & tradidiſſent Ioanni Archiepiſcopo ciuitatis illius ſcripta commendatitia Vitaliani Pontificis, retenti ſunt ab eo, quouſque Ebroinus maior domus Regiæ copiam pergendi quoquo vellent tribuit eis. Qua accepta Theodorus profectus eſt ad Agilbertum Pariſiorum Epiſcopum, de quo ſuperius diximus, & ab eo benignè ſuſceptus, & multo tempore habitus eſt. Adrianus verò perrexit primum ad Emmeſenonum, & poſtea ad Faronem Meldorum Epiſcopos & benè cum eis diutius fuit. Coëgerat enim eos imminens hyems, vt vbicunque potuiſſent quieti manerent. Quod cùm nuntij certi narraſſent Regi Ecgberto adeſſe ſcilicet Epiſcopum, quem petierant à Romano antiſtite, in regno Francorum, miſit illò continuò Redfridum præfectum ſuum ad adducendum eum. Quo cum perueniſſet aſſumpſit Theodorum cum Ebroini licentia, & perduxit eum ad portum, cui nomen eſt Quentavvic, vbi fatiga-

tus infirmitate aliquantiſper moratus eſt, & cū conualeſcere cœpiſſet, nauigauit Britanniam. Adrianū autem Ebroinus retinuit, quoniam ſuſpicabatur eum habere aliquam legationem imperatoris ad Britanniæ Reges aduerſus regnum, cuius tunc ipſe maximam curam gerebat. Sed cum tale nihil illum habere vel habuiſſe veraciter comperiſſet, abſoluit eum, & poſt Theodorum ire permiſit. Qui ſtatim vt ad illum peruenit, dedit ei monaſterium beati Petri Apoſtoli, vbi Archiepiſcopi Cantiæ ſepeliri, vt præfatus ſum, ſolent. Præceperat enim Theodoro abeunti Dominus Papa Apoſtolicus, vt in diœceſi ſua prouideret & daret ei locum, in quo cum ſuis aptè degere potuiſſet.

VT THEODORO CVNCTA peragrante, Anglorum Eccleſia cum Catholica veritate literarum quoq; ſanctarum cœperint ſtudijs imbui, & vt Putta pro Damiano Roſenſis Eccleſiæ ſit factus Epiſcopus.

CAPVT II.

PEruenit autem Theodorus ad Eccleſiam ſuam ſecundo poſtquam conſecratus

cratus eſt anno, ſub die ſexto Kalendarum Iuniarum dominica, & fecit in ea annos viginti & vnum, menſes tres, dies viginti ſex. Moxq́ue peragrata inſula tota quaquauerſum Anglorū gentes morabantur (nam & libentiſſimè ab omnibus ſuſcipiebatur atque audiebatur) rectum viuendi ordinem, ritum celebrandi Paſchæ canonicum, per omnia comitante & cooperante Adriano diſſeminabat. Iſq́ue erat primus Archiepiſcopus, cui omnis Anglorum Eccleſia manus dare conſentiret. Et quia literis ſacris ſimul & ſecularibus, vt diximus, abundanter ambo erant inſtructi, congregata diſcipulorum caterua, ſcientiæ ſalutaris quotidie flumina in rigandis eorū cordibus emanabant. Ita vt etiam metricæ artis, aſtronomicæ, & arithmeticæ, Eccleſiaſticæ diſciplinam inter ſacrorum apicum volumina ſuis auditoribus contraderent. Indicio eſt, quod vſque hodie ſuperſunt de eorū diſcipulis, qui Latinam, Grȩcamq; linguam ȩquè vt propriam in qua nati ſunt norunt. Neq; vnquā prorſus ex quo Britanniam petierunt Anglis fœliciora fuere tempora, dum & fortiſſimos Chriſtianosq; habentes Reges cunctis barbaris nationibus eſſent terrori, & omnium vota ad nuper audita cœleſtis

regni gaudia penderent. Et quicunque lectionibus ſacris cuperent erudiri, haberent in promptu magiſtros qui docerent. Et ſonos cantandi in Eccleſia, quos eatenus in Cantia tantum nouerant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Eccleſias diſcere cœperunt. Primuſque excepto Iacobo (de quo ſuprà diximus) cantandi magiſter Nordan Humbrorum Eccleſijs Eddi cognomento Stephanus fuit inuitatus de Cantia à reuerendiſſimo viro Wilfrido, qui primus inter Epiſcopos, qui de Anglorũ gente eſſent, Catholicum viuendi morem Eccleſijs Anglorũ tradere didicit. Itaq; Theodorus perluſtrans vniuerſa, ordinabat locis oportunis Epiſcopos, & ea quæ minus perfecta repperit, his quoq; iuuantibus corrigebat. In quibus & Ceadda Epiſcopum cum argueret, non fuiſſe ritè conſecratum, reſpondens ipſe voce humillima dixit: Si me, inquit, noſti Epiſcopatum non ritè ſuſcepiſſe, libenter ab officio diſcedo. Quippe qui neque me vnquam hoc eſſe dignum arbitrabar, ſed obedientiæ cauſa iuſſus ſubire hoc quãuis indignus conſenſi. At ille audiens humilitatem reſponſionis eius dixit: Non eum Epiſcopatum dimittere debere, ſed ipſe ordinationem eius denuò

Catho,

Digitized by Google

Catholica ratione conſummauit. Eo autem tempore quo defuncto Deuſdedit, Dorouernenſis Eccleſiæ Epiſcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur. Wilfridus quoque de Britannia Galliam ordinandus eſt miſſus. Et quoniam ante Theodorum redijt ipſe etiam in Cantia, presbyteros & diaconos vſque dum Archiepiſcopus ad ſedem ſuam perueniret, ordinabat. At ipſe veniens mox in ciuitate Rhofi, vbi defuncto Damiano, Epiſcopatus iam diu ceſſabat, ordinauit virum magis Eccleſiaſticis diſciplinis inſtitutum, & vitæ ſimplicitate contẽtum quàm in ſęculi rebus ſtrenuum, cui nomen erat Putta, maximè autem modulandi in Eccleſia more Romanorum, quem à diſcipulis Papæ Gregorij didicerat, peritum.

VT CEADDA, DE QVO SVprà dictum eſt, prouinciæ Merciorum ſit Epiſcopus datus, & de vita, & obitu, & ſepultura eius.

CAPVT III.

EO tempore prouinciæ Merciorum Rex Vulfhere præfuit, qui cum mortuo Iarumanno ſibi quiq; ſuiſque à Theodoro Epiſcopũ dari peteret,

non eis nouum voluit ordinare Epiſcopum, ſed poſtulauit à Rege Oſvvio vt illis Epiſcopus Ceadda daretur. Qui tunc in monaſterio ſuo, quod eſt in Leſtingahe, quietam vitam agebat, Wilfrido administrante Epiſcopatū Eboracenſis Eccleſiæ, nec non & omniū Nordan Humbrorum, ſed & Pictorum, quouſque Rex Oſvvi imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidem reuerendiſſimo antiſtiti opus Euāgelij magis ambulando per loca quàm equitādo perficere, iuſſit eum Theodorus, vbicunque longius iter inſtaret equitare, multumq́; renitentem ſtudio & amore pij laboris, ipſe eum manu ſua leuauit in equum, quia nimirum ſanctū eſſe virum comperit, atque equo vehi quo eſſet neceſſe cōpulit. Suſceptum itaque Epiſcopatum gētis Merciorum ſimul & Lindjsfarorum Ceadda iuxta exempla patrū antiquorum in magna vitæ perfectione adminiſtrare curauit. Cui etiam rex Vulfhere donauit terram quinquaginta familiarum ad conſtruendum monaſterium in loco qui dicitur Etbearue, id eſt, ad nemus in prouincia Lindiſſi, in quo vſque hodie inſtituta ab ipſo regularis vitæ veſtigia permanent. Habuit autem ſedem Epiſcopalem, in loco qui vocatur Liccidfeld

cidfeld in quo & defunctus ac ſepultus eſt, vbi vſque hodie ſequentium quoque prouinciæ illius Epiſcoporum ſedes eſt. Fecerat verò ſibi manſionem non longè ab Eccleſia remotiorem, in qua ſecretius cum paucis, id eſt, ſeptem ſiue octo fratribus quoties à labore & miniſterio verbi vacabat, orare ac legere ſolebat. Qui cum in illa prouincia duobus annis ac dimidio Eccleſiam glorioſiſſimè rexiſſet, adfuit ſuperno diſpenſante iudicio, tempus de quo loquitur Eccleſiaſtes. Quia tempus mittendi lapides & tēpus colligendi. Superuenit namque clades diuinitus miſſa, quæ per mortem carnis viuos Eccleſiæ lapides, de terrenis ſedibus ad ædificium cœleſte transferret. Cumq; plurimis de Eccleſia eiuſdem reuerendiſſimi antiſtitis de carne ſubtractis veniret hora ipſius, vt tranſiret ex hoc mundo ad Dominum, contigit die quadam, vt in præfata manſione fortè ipſe cum vno tātum fratre, cui vocabulum erat Ovvinus commoraretur, cæteris eius ſocijs pro cauſa opportuna ad Eccleſiam reuerſis. Erat autem idē Ovvinus monachus magni meriti & pura intentione ſupernę retributionis mundum derelinquens, dignuſ-

dignuſq; per omnia, cui Dominus ſpecialiter ſuæ reuelaret arcana, dignus cui fidem narranti audientes accommodarent. Venerat enim cum Regina Edildride de prouincia Orientalium Anglorũ, eratque primus miniſtrorum, & princeps domus eius. Qui cùm creſcente fidei feruore ſeculo abrenunciare diſponeret, non hoc ſegniter fecit, ſed adeò ſe mundi rebus exuit, vt relictis omnibus quæ habebat, ſimplici tantum habitu indutus, & ſecurim, atque aſciam in manu ferens, veniret ad monaſterium eiuſdem reuerendiſsimi patris, quod vocatur Leſtinghen. Non enim ad otium, vt quidam, ſed ad laborem ſe monaſterium intrare ſignabat, quod ipſum etiam facto monſtrauit: nam quo minus ſufficiebat meditationi ſcripturarum, eo amplius operi manuum ſtudium impẽdebat. Denique cum Epiſcopo in præfata manſione pro ſuæ reuerentia deuotionis inter fratres habitus, cùm illi intus vacabant, ipſe foris, quæ opus eſſe videbantur, operabatur. Qui cùm die quadam tale aliquid foris ageret, digreſſis ad Eccleſiam ſocijs, vt dicere cœperam, & Epiſcopus ſolus in oratorio loci lectioni vel orationi operam daret, audiuit repente, vt poſtea referebat, vocem ſuauiſſimam

ſimam cantantium atque lætantium de cœlo ad terras vſque deſcendere: quam videlicet vocem ab Euroauſtro, id eſt, ab alto brumalis exortam, primò ſe audiſſe dicebat, ac deinde paulatim eam ſibi appropinquare, donec ad tectum vſq; oratorij in quo erat Epiſcopus perueniret, quod ingreſſa totum impleuit, atque in gyro circundedit. At ille dum ſolicitus in ea quæ audiebat animum intenderet, audiuit denuò tranſacto quaſi horæ ſpatio aſcendere de tecto eiuſdem oratorij idem lætitiæ canticum, & ipſa qua venerat via ad cœlos vſq; cum ineffabili dulcedine reuerti. Qui cùm aliquantulum horæ quaſi attonitus maneret, & quid hoc eſſet ſolerti animo ſcrutaretur, aperuit Epiſcopus feneſtram oratorij, & ſonitum manu faciens, vt ſæpius conſueuit, ſi quis foris eſſet ad ſe intrare præcepit. Introiuit ille concitus. Cui dixit antiſtes: Vade citò ad Eccleſiã, & hos ſeptem fratres huc venire facito, tu quoque ſimul adeſto. Qui cùm veniſſent, primò admonuit eos, vt virtutem dilectionis & pacis ad inuicẽ & ad omnes fideles ſeruarent. Inſtituta quoq; diſciplinæ regularis, quæ vel ab ipſo didiciſſent, & in ipſo vidiſſent, vel in patrũ pręcedentium factis ſiue dictis inueniſſent, indefeſſa

inſtantia

inſtantia ſequerentur. Deinde ſubiunxit, diem ſui obitus iam proximè inſtare. Namque hoſpes, inquit, ille amabilis, qui fratres noſtros viſitate ſolebat, ad me quoque hodie venire, meq; de ſeculo euocare dignatus eſt. Propter quod reuertentes ad Eccleſiam, dicite fratribus vt & meum exitum Domino precibus commendent, & ſuum quoque exitum (cuius hora incerta eſt) vigilijs, orationibus, bonis operibus præuenire meminerint. Cumque hæc & huiuſmodi plura loqueretur, atque illi percepta eius benedictione iam multum triſtes exiſſent, rediijt ipſe ſolus qui carmen cœleſte audierat, & proſternens ſe in terram, Obſecro, inquit, pater licetne aliquid interrogare? Interroga, inquit, quod vis. At ille: Obſecro, inquit, vt dicas quod erat canticum illud lætantium, quod audiui venientium de cœlis ſuper oratorium hoc, & poſt tempus redeuntium ad cœlos. Reſpondit ille, ſi vocem carminis audiuiſti, & cœleſtes ſuperuenire cœtus cognouiſti, præcipio tibi in nomine Domine ne hoc cuiquam ante meum obitum dicas. Reuera autem Angelorum fuere ſpiritus, qui me ad cœleſtia, quæ ſemper amabam ac deſiderabã, præmia vocare venerunt, & poſt dies ſeptem ſe

redi-

redituros, ac me ſecum adducturos eſſe promiſerũt. Quod quidem, ita vt ei prædictum erat, opere completum eſt. Nam confeſtim languore corporis tactus eſt, & hoc per dies ingraueſcente, ſeptimo (vt promiſſum ei fuerat) die poſtquam obitum ſuum dominici corporis, & ſanguinis perceptione muniuit, ſoluta ab ergaſtulo corporis anima ſancta ducentibus, vt credi fas eſt, angelis comitibus æterna gaudia petiuit. Non autem mirum, ſi diem mortis vel potius diem Domini lætus aſpexit, quem ſemper vſque dum veniret ſolicitus expectare curauit. Namq; inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, orationis, voluntariæ paupertatis, & cæterarum virtutum merita, in tantum erat timori Domini ſubditus, in tãtum nouiſſimorum ſuorum in omnibus operibus ſuis memor, vt ſicut mihi quidam frater, de ijs qui me in ſcripturis diuinis erudiebãt, & erat in monaſterio ac magiſterio illius educatus vocabulo Trumbert, referre ſolebat, ſi fortè legente eo vel aliud quid agente, repentè flatus venti maior aſſurgeret, continuò miſericordiam Domini inuocaret, & eam generi humano propiciari rogaret. Si autem violentior aura inſiſteret, iam clauſo codice

proci-

prociderct in faciem, atq; obnixius orationi incumberet. At ſi procella fortior aut nimbus perurgeret, vel etiam coruſci ac tonitrua terras & aëra terrerent, tunc veniens ad Eccleſiam ſolicitus orationibus ac pſalmis, donec ſerenitas aëris rediret, fixa mente vacaret. Cumque interrogaretur à ſuis, quare hoc faceret: reſpõdebat, non legiſtis: Quia intonuit de cœlo Dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam. Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos: Mouet enim aëra Dominus, ventos excitat, iaculatur fulgura, de cœlo intonat, vt terrigenas ad timendum ſe ſuſcitet, vt corda eorum in memoriam futuri iudicij reuocet, vt ſuperbiam eorum diſſipet, & conturbet audaciam, reducto ad mentẽ tremendo illo tempore quando ipſe cœlis ac terris ardentibus venturus eſt in nubibus cum poteſtate magna ac maieſtate, ad iudicãdos viuos ac mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni eius cœleſti debito cum timore & amore reſpondere, vt quotiens aëre commoto, manum quaſi ad feriendum minitans erexerit, nec adhuc tamen percutit, mox imploremus eius miſericordiam, & diſcuſis penetralibus cordis noſtri, atque expurgatis vitiorum rude-

Pſalm.17.

luderibus, ſolliciti ne vnquam percuti mereamur, agamus. Conuenit autem reuelationi & relationi præfati fratris de obitu huius antiſtitis etiam ſermo reuerendiſſimi patris Ecgberti, de quo ſuprà diximus, qui dudum cum eodem Ceadda adoleſcente & ipſe adoleſcens in Hybernia monachicam in orationibus & continentia & meditatione diuinarum ſcripturarum vitam ſedulus agebat. Sed illo poſtmodum patriam reuerſo, ipſe peregrinus pro Domino vſque ad finem vitæ permanſit. Cùm ergo veniret ad eum longo poſt tempore gratia viſitationis de Britannia vir ſanctiſſimus & cõtinentiſſimus vocabulo Higbald, qui erat Abbas in prouincia Lindiſſi, & vt ſanctos decebat, de vita patrum priorum ſermonem facerent, atque hanc ęmulari gauderent, interuenit mentio reuerendiſſimi antiſtitis Ceadda. Dixitque Ecgbert. Scio hominem in hac inſula adhuc in carne manentem, qui quum vir ille de mundo tranſiret, vidit animam Ceddi fratris ipſius cũ agmine Angelorum deſcendentium de cœlo, & aſſumpta ſecum anima eius ad cœleſtia regna redire. Quod vtrum de ſe, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum: dum tamen hoc tantus vir dixit, quia verum ſit,

eſſe

eſſe non poſſit incertum. Obijt autem Ceadda ſexto die nonarum Martiarum, & ſepultus eſt quidem primo iuxta Eccleſiam ſanctæ Mariæ, ſed poſtmodum ibidem conſtructa Eccleſia beatiſſimi principis Apoſtolorum Petri, in eandem ſunt eius oſſa tranſlata. in quo vtroque loco ad indicium virtutis illius ſolent crebra ſanitatum miracula operari. Denique nuper phreneticus quidam dum per cuncta errando diſcurreret, deuenit ibi veſpere, neſcientibus ſiue non curantibus loci cuſtodibus, & ibi tota nocte requieſcens, mane ſanato ſenſu egreſſus, mirantibus & gaudētibus cunctis, quòd idem ibi ſanitatē domino largiente conſequeretur, oſtendit. Eſt autem locus ſepulchri tūba lignea in modum domunculi facta coopertus, habens foramen in pariete, per quod ſolent hi, qui cauſa deuotionis illò adueniunt, manum ſuam immittere, ac partem pulueris inde aſſumere. Quam cùm in aquas miſerint, atq; has infirmantibus iumentis ſiue hominibus guſtandas dederint, mox infirmitatis ablata moleſtia ad cupitæ ſoſpitatis gaudia redeunt. In cuius locum ordinauit Theodorus Winfridum virum bonum & modeſtum, qui ſicut prædeceſſores eius prouincijs Merciorum & Medi-

Digitized by Google

Mediterraneorum Anglorum & Lindiſfarorum Epiſcopatus officio præeſſet. In quibus cunctis Vulfhere (qui adhuc ſupererat) ſceptrum regni tenebat. Erat autem Winfridus de clero eius cui ipſe ſucceſſerat antiſtitis, & diaconatus officio ſub eo non pauco tempore fungebatur.

VT COLMANVS EPISCOPVS relicta Britannia duo monaſteria in Scottia, vnum Scottis, alterum Anglis quos ſecum adduxerat, fecerit.

CAPVT IIII.

INterea Colmanus qui de Scottia erat Epiſcopus, relinquens Britanniam tulit ſecum omnes quos in Lindisfarorum inſula congregauerat Scottos: ſed & de gente Anglorum viros circiter triginta qui vtriq; monachicę conuerſationis erant ſtudijs imbuti. Et relictis in Eccleſia ſua aliquot fratribus, primò venit ad inſulã Hu, vnde erat ad prędicandum verbum Dei Anglorũ genti deſtinatus. Deinde ſeceſſit ad inſulam quandam paruam, quæ ad Occidentalem plagam ab Hybernia procul ſecreta ſermone Scottico In his bouinde, id eſt, inſula vitulæ albæ nuncupatur. In hanc ergo per-

perueniens, conſtruxit monaſterium, & monachos inibi, quos de vtraque natione collectos adduxerat, collocauit. Qui cum inuicem concordare nō poſſent, eo quòd Scotti tempore æſtatis quo fruges erant colligendæ, relicto monaſterio per nota ſibi loca diſperſi vagarentur: at verò hyeme ſuccedente redirent, & his quę Angli præparauerant, communiter vti deſiderabant, quęſiuit Colmannus huic diſſenſioni remedium, & circumiēs omnia propè vel longè, inuenit locum in Hybernia inſula aptum monaſterio conſtruendo, qui lingua Scottorum Magio nominatur. Emitque partem eius non grandem ad conſtruendum ibi monaſterium à comite ad cuius poſſeſſionem pertinebat, ea conditione addita, vt pro ipſo etiam, qui eis locum commodaret conſiſtentes ibi monachi, Domino preces offerrent. Et conſtructo ſtatim monaſterio, iuuante etiam comite & vicinis omnibus, Anglos ibidem collocauit, relictis in præfata inſula Scottis. Quod videlicet monaſterium vſq; hodie ab Anglis tenetur incolis: ipſum namque eſt quod nunc grande de modico effectum Iniugeo conſuetè vocatur. Et conuerſis iamdudum ad meliora inſtituta omnibus, egregium examen continet monachorum,

Digitized by Google

nachorum, qui de prouincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium patrum ſub regula & Abbate canonico in magna continentia & ſynceritate proprio labore manuum viuunt.

DE MORTE OSVVI ET ECGberti regum, & de ſynodo facta ad locum Herudford, cui præſidebat Archiepiſcopus Theodorus.

CAPVT V.

ANno dominicę incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo, qui eſt annus ſecundus ex quo Britanniam venit Theodorus, Oſvvi Rex Nordan Humbrorũ preſſus eſt infirmitate, qua & mortuus eſt, anno ætatis ſuæ 58. Qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanę & Apoſtolicę inſtitutionis, vt ſi ab infirmitate ſaluaretur, etiam Romã venire, ibiq; ad loca ſancta vitam finire diſponeret, Wilfridũque Epiſcopũ ducẽ ſibi itineris fieri, promiſſa non parua pecuniarum donatione rogaret. Qui defunctus die decima quinta Kalendarũ Martiarum Ecgfridum filium regni hæredem reliquit. Cuius anno regni tertio Theodorus cogit concilium Epiſcoporum,

rũ, vnà cũ eis, qui canonica patrũ ſtatuta diligerent & noſſent, magiſtris Eccleſiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, deligẽter ea quæ vnitati pacis Eccleſiaſticę congruerẽt, eo quo pontificẽ decebat aĩo, cœpit obſeruanda docere. Cuius ſynodicæ actionis huiuſmodi textus eſt.

In nomine Domini Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti regnante in perpetuum ac gubernante Eccleſiam ſuam eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, placuit conuenire nos iuxta morem canonum venerabilium tractaturos de neceſſarijs Eccleſiæ negotijs. Conuenimus autem die 24. menſis Septembris, indictione prima, in loco qui dicitur Herudford. Ego quidem Theodorus quamuis indignus ab Apoſtolica ſede deſtinatus Doroueruẽſis Eccleſiæ Epiſcopus, & cõſacerdos ac frater noſter reuerendiſſimus Biſi Orientalium Anglorum Epiſcopus quibus etiam frater & cõſacerdos noſter Wilfridus Nordã Humbrorum gentis Epiſcopus per proprios legatarios affuit. Affuerũt & fratres ac conſacerdotes noſtri Putta Epiſcopus Caſtelli Cantuariorum, quod dicitur Rothſcheſter, Lutherius Epiſcopus Occidẽtalium Saxonum, Vinfridus Epiſcopus prouinciæ Merciorum. Cumque in vnum conuenientes

iuxta

Digitized by Google

iuxta ordinem quique ſuum reſediſſemus: Rogo, inquam, dilectiſſimi fratres propter timorem & amorem redemptoris noſtri, vt in commune omnes pro noſtra fide tractemus, vt quæque decreta ac diffinita ſunt à ſanctis ac probabilibus patribus incorruptè ab omnibus nobis ſeruentur. Hæc & alia quàm plura, quæ ad charitatem pertinebant vnitatemq́ue Eccleſię conſeruandam, proſecutus ſum. Cumq́ue expleſſem prolocutionem, interrogaui vnumquemq; eorum per ordinem, ſi conſentirent, ea quæ à patribus canonicè ſunt antiquitus decreta, cuſtodire. Ad quod omnes conſacerdotes noſtri reſpondentes dixerunt: Optimè omnibus placet, quæq; definierunt ſanctorum canones patrum, nos quoq; omnes alacri animo libentiſſimè ſeruare. Quibus ſtatim protuli eundem librum canonum, & ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaueram: quia maximè nobis neceſſaria ſciebā, illis coram oſtendi, & vt hæc diligentius ab omnibus ſuſciperentur, rogaui.

Primum capitulum, vt ſanctum diem Paſchæ in commune omnes ſeruemus dominica poſt decimāquartam lunam primi menſis. Secundum, vt nullus Epiſcoporum parrochiam alterius inuadat,

ſed contentus ſic gubernatione creditæ ſibi plebis. Tertium, vt quæque monaſteria Deo conſecrata nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abſtrahere. Quartum, vt Epiſcopi monachi non migrent de loco ad locum, hoc eſt, de monaſterio ad monaſterium, niſi per dimiſſionem proprij Abbatis, ſed in ea permaneant obedientia, quam tempore ſuę conuerſionis promiſerũt. Quintum, vt nullus clericorũ relinquens proprium Epiſcopum paſſim quolibet diſcurrat, neque alicubi veniens abſque commendatitijs literis ſui præſulis ſuſcipiatur. Quòd ſi ſemel ſuſceptus eſt, & noluit inuitatus redire, & ſuſceptor & is qui ſuſceptus eſt excommunicationi ſubiacebit. Sextum, vt Epiſcopi atque clerici peregrini cõtenti ſint hoſpitalitatis munere oblato, nulliq́ue eorum liceat vllum officium ſacerdotale abſque permiſſu Epiſcopi, in cuius parrochia] eſſe cognoſcitur, agere. Septimum, vt bis in anno ſynodus congregetur: ſed quia diuerſæ cauſæ impediunt, placuit omnibus in commune, vt Kalendis Auguſti in loco qui appellatur Cloſeshooh ſemel in anno congregetur. Octauum, vt nullus Epiſcoporum ſe præferat alteri

teri per ambitionem, ſed omnes agnoſcant tempus & ordinem conſecrationis ſuæ. Nonum capitulum in commune tractatum eſt, vt plures Epiſcopi creſcente numero fidelium augerentur, ſed de hac re ad præſens ſilemus. Decimum pro coniugijs, vt nulli liceat niſi legitimum habere connubium. Nullus inceſtum faciat, nullus coniugem propriam, niſi vt ſanctum Euangelium docet, fornicationis cauſa relinquat. Quòd ſi quiſquã propriã expulerit coniugem legitimo ſibi matrimonio cõiunctã, ſi Chriſtianus eſſe rectè voluerit, nulli alteri copuletur: ſed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi. His itaq; capitulis in commune tractatis ac diffinitis, vt nullum deinceps ab aliquo noſtrum oriatur contentionis ſcandalũ, aut alia præ alijs diuulgarentur, placuit vt quæque diffinita ſunt, vnuſquiſque noſtrum manus proprię ſubſcriptione confirmaret. Quam ſententiam diffinitionis noſtræ Titillo notario ſcribendã dictaui, actum in menſe & indictione ſupra ſcriptis. Quiſquis igitur contra hanc ſententiam iuxta decreta canonum, noſtra etiam conſenſione ac ſubſcriptione manus noſtræ confirmatam, quoquo modo venire, eamque infringere tenta-

uerit, nouerit ſe ab omni officio ſacerdotali & noſtra ſocietate ſeparatum. Diuina nos gratia in vnitate ſanctæ Eccleſiæ ſuæ viuentes cuſtodiat incolumes. Facta autem eſt hæc ſynodus anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio, quo anno rex Cantuariorum Ecgbert menſe Iulio obierat, ſuccedente in regnum fratre Lothere, quod ipſe annos vndecim & menſes ſeptem tenuit. Biſi autem Epiſcopus Orientalium Anglorum, qui in præfata ſynodo fuiſſe perhibetur, ipſe erat ſucceſſor Bonifacij, cuius ſuprà meminimus, vir multæ ſanctitatis & religionis. Nam Bonifacio poſt decem & ſeptem annos Epiſcopatus ſui defuncto, Epiſcopus pro eo Theodoro ordinante factus eſt. Quo adhuc ſuperſtite, ſed grauiſſima infirmitate ab adminiſtrādo Epiſcopatu prohibito, duo ſunt pro illo Aecci & Badvvine electi & conſecrati Epiſcopi: ex quo vſque hodie prouincia illa duos habere ſolet Epiſcopos.

***

Digitized by Google

VT DEPOSITO VINFRIDO Sexvvlfus Epiſcopatum eius acceperit, & Earconvvaldus Orientalibus Saxonibus ſit Epiſcopus datus.

CAPVT VI.

NOn multo poſt hæc elapſo tēpore offenſus à Vinfrido Merciorū Epiſcopo per meritum cuiuſdā inobedientiæ Theodorus Archiepiſcopus depoſuit eum de Epiſcopatu, poſt annos accepti Epiſcopatus non multos, & in loco eius ordinauit Epiſcopum Sexvvlſum, qui erat conſtructor & Abbas monaſterij, quod dicitur Medeshanſtedi in regione Giruiorū. Depoſitus verò Vinfridus redijt ad monaſterium ſuū, quod dicitur Aetbearne, ibiq; in optima conuerſatione vitam finiuit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbe & Sighere, quorum ſuprà meminimus, Earconvvaldum conſtituit Epiſcopum in ciuitate Londonia. Cuius videlicet viri in Epiſcopatu & ante Epiſcopatum vita & cōuerſatio fertur fuiſſe ſanctiſſima, ſicut etiam nunc cœleſtium ſigna virtutum indicio ſunt. Etenim vſque hodie feretrum eius caballarium, quo infirmus

vehi ſolebat, ſeruatum à diſcipulis eius, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo feſſos ſanare non deſiſtit. Non ſolum autem ſuppoſiti eidem feretro vel appoſiti curantur ægroti, ſed & aſtulæ de illo abſciſcæ atque ad infirmos allatæ, citam illis ſolent afferre medelã. Hic ſanè priuſquam Epiſcopus factus eſſet, duo præclara monaſteria vnum ſibi, alterum ſorori ſuæ Edilburgæ conſtruxerat, quod vtrumque regularibus diſciplinis optimè inſtituerat. Sibi quidem in regione Suthriona iuxta fluuium Tamyſam, in loco qui vocatur Ceorotesci, id eſt, Ceoroti inſula. Sorori autem in Orientalium Saxonum prouincia; in loco qui nũcupantur in Berezingum, in quo ipſa Deo deuotarũ mater ac nutrix poſſet exiſtere fœminarum. Quæ ſuſcepto regimine monaſterij condignã ſe in omnibus Epiſcopo fratre & ipſa rectè viuendo & ſubiectis regulariter ac piè conſulendo præbuit, vt etiam cœleſtia indicio fuere miracula.

VT IN MONASTERIO BERECINGẼSI ubi corpora ſanctimonialium fœminarum poni deberent, cœleſti ſit luce monſtratum.

CAPVT VII.

IN hoc etenim monaſterio plura virtutum

tum ſunt ſigna patrata, quæ & ad memoriam ædificationemque ſequentium ab his qui nouere deſcripta habentur à multis. E quibus & nos aliqua hiſtoriæ noſtræ Eccleſiaſticæ inſerere curauimus. Cum tempeſtas ſæpe dictæ cladis latè cuncta depopulans, etiam partem monaſterij huius illã, qua viri tenebantur, inuaſiſſet, & paſſim quotidie raperentur ad Dominum, ſolicita mater congregationis, qua hora etiam monaſterij partem, qua ancillarũ Dei caterua à virorum erat ſecreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conuentu ſororum perquirere cœpit, quo loco in monaſterio corpora ſua poni, & cœmiterium fieri vellent, cùm eas eodem quo cæteros exterminio raptari è mundo contingeret. Cumque nil certi reſponſi, tametſi ſæpius inquirens à ſororibus accepiſſet, accepit ipſa cum omnibus certiſſimum ſupernæ prouiſionis reſponſum. Cùm enim nocte quadam, expletis matutinæ laudis pſalmodijs, egreſſæ de oratorio famulæ Chriſti ad ſepulchra fratrum, qui eas ex hac luce præceſſerant, ſolitas Domino laudes decantarent, ecce ſubitò lux emiſſa cælitus veluti linteum magnum venit ſuper omnes, tantoque eas ſtupore perculit, vt etiam canticum

Digitized by Google

quod canebant tremefactæ intermitterent. Ipſe autem ſplendor emiſſæ lucis, in cuius comparatiore ſol meridianus videri poſſet obſcurus, non multo poſt illo eleuatus de loco in meridianam monaſterij partem, hoc eſt, ad Occidentem oratorij ſeceſſit, ibique aliquandiu remoratus, & ea loca operiens, ſic videntibus cunctis ad cœli ſe alta ſubduxit, vt nulli eſſet dubium, quin ipſa lux quæ animas famularum Chriſti eſſet ductura vel ſuſceptura in cœlis, etiã corporibus earum locum, in quo requietura, & diem reſurrectionis eſſent expectatura, monſtraret. Cuius radius lucis tantus extitit, vt quidam de fratribus ſenior, qui in ipſa hora in oratorio eorum cum alio iuniore poſitus fuerat, referret, quod mane ingreſſi per rimas oſtiorum vel feneſtrarum radij lucis, omnem diurni luminis viderentur ſuperare fulgorem.

VT IN EODEM MONASTErio puerulus moriens virginem quæ ſe erat ſecutura vocauerit, vtque alia de corpore egreſſura iam particulam futuræ lucis aſpexerit.

CAPVT VIII.

ERat in eodẽ monaſterio puer trium circiter non amplius annorum Eſica no-

ca nomine, qui propter infantilem adhuc ætatem in virginum Deo dedicatarum ſolebat cella nutriri, ibiq; meditari. Hic præfata peſtilentia tactus, vbi ad extrema peruenit, clamauit ter, vnam de conſecratis Chriſti virginibus proprio eã nomine quaſi præſentem alloquẽs, Eadgit Eadgit Eadgit, & ſic terminans temporalem vitam intrauit æternã. At virgo illa quam moriens vocabat, mox in loco quo erat eadem attacta infirmitate, ipſo quo vocata eſt die de hac luce ſubtracta, & illum qui ſe vocauit ad regnum cœleſte ſecuta eſt.

Item quædã ex eiſdẽ ancillis Dei cum præfato tacta morbo atq; ad extrema eſſet perducta, cœpit ſubitò circa mediam noctem clamare his qui ſibi miniſtrabant, petens vt lucernam, quæ inibi accenſa erat extinguerent. Quod cum frequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremnm intulit: Scio quòd me hæc inſana mente loqui arbitramini, ſed iam nunc non ita eſſe cognoſcite. Nã verè dico vobis, quòd domum hanc tanta luce impletam eſſe perſpicio, vt veſtra illa lucerna mihi omnibus modis eſſe videatur obſcura. Et quum ne adhuc quidem illa talia loquenti quiſquam reſponderet, vel aſſen-

ſum præberet, iterum dixit, accendite ergo lucernam illam quamdiu vultis. Attamē ſcitote, quia non eſt mea lux, nam mea lux, incipiente aurora mihi aduentura eſt. Cœpitq́; narrare quia apparuerit ſibi vir Dei quidam, qui eodem anno fuerat defunctus, dicēs, quod adueniente diluculo perennem eſſet exitura ad lucem. Cuius veritas viſionis ita circa exortum diei puellæ morte probata eſt.

QVÆ SINT OSTENSA COELITUS ſigna cùm & ipſa mater congregationis filius è mundo tranſiret.

CAPVT IX.

CVm autem & ipſa mater pia Deo deuotæ congregationis Edilburga eſſet rapienda de mundo, apparuit viſio miranda cuidam de ſororibus, cui nomen erat Thorithgid, quæ multis iam annis in eodem monaſterio commorata, & ipſa ſemper in omni humilitate ac ſynceritate Deo ſeruire ſatagebat, & adiutrix diſciplinæ regularis eidem matri exiſtere, minores docendo vel caſtigando curabat. Cuius vt virtus iuxta Apoſtolū, in infirmitate perficeretur, tacta eſt repentè grauiſſimo corporis morbo, & per annos nouem pia rede-

Digitized by Google

demptoris noſtri prouiſione multũ fatigata, videlicet vt quicquid in ea vitij ſordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam diutinè receſſiſſet, totũ hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quadam nocte, incipiente crepuſculo, egreſſa de cubiculo quo manebat, vidit manifeſtè quaſi corpus hominis, quod eſſet ſole clarius, ſindone inuolutum in ſublime ferri, elatum videlicet de domo in qua ſorores pauſare ſolebant. Cumque diligentius intueretur quo trahente leuaretur ſurſum, hæc quam contemplabatur ſpecies corporis glorioſi, vidit quod quaſi funibus auro clarioribus in ſuperna tolleretur, donec cœlis patentibus introducta amplius ab illa videri non potuit. Nec dubium remanſit cogitanti de viſione, quin aliquis de illa congregatione citius eſſet moriturus, cuius anima per bona quæ feciſſet opera quaſi per fines aureos leuanda eſſet ad cœlos. Quod reuera ita contigit. Nam non multis interpoſitis dieb⁹ Deo dilecta mater congregationis ipſius ergaſtulo carnis educta eſt, cuius talem fuiſſe conſtat vitam, vt nemo qui eam nouerit dubitare debeat, quin ei exeunti de hac vita cœleſtis patriæ patuerit ingreſſus.

In eodem quoque monaſterio quædam erat fœmina ſanctimonialis, & ad ſeculi huius dignitatē nobilis, & in amore futuri ſeculi nobilior, quæ ita multis iam annis omni corporis fuerat officio deſtituta, vt ne vnum quidem mouere ipſa membrum valeret. Hæc vbi corpus Abbatiſſæ venerabilis in Eccleſiam delatum, donec ſepulturæ daretur, cognouit, poſtulauit ſe afferri illò, & in modum orantium ad illud adinclinari. Quod dū fieret, quaſi viuentem allocuta rogauit, vt apud miſericordiam pij cōditoris impetraret ſe, à tantis tamq́ue diurnis cruciatibus abſolui, nec multo tardius exaudita eſt: nam poſt dies duodecim & ipſa educta ex carne temporales afflictiones æterna mercede mutauit. Cum verò præfata Chriſti famula Thorithgid tres adhuc annos poſt obitū Domini in hac vita teneretur in tantum ea, quam prædiximus, infirmitate decocta eſt, vt vix oſſibus hæreret, & ad vltimum cū tempus iam reſolutionis eius inſtaret, non ſolum membrorum cæterorum, ſed & linguæ motu caruit. Quod dum tribus diebus ac totidem noctibus ageretur, ſubitò viſione ſpiritali recreata os & oculos aperuit, aſpiciensq́ue in cœlum ſic ad eam quam intuebatur viſionem cœpit

Digitized by Google

pit loqui: Gratus eſt mihi multum aduentus tuus,& benè veniſti. Et hoc dicto parumper reticuit, quaſi reſponſum eius quem videbat, & cui loquebatur, expectans. Ruſumque quaſi leuiter indignata ſubiunxit: Nequaquam hoc læta ferre queo. Ruſumque modicum ſilens tertiò dixit: Si nullatenus hodie fieri poteſt, obſecro ne ſit longum ſpatium in medio. Et ſicut antea parum ſilens, ita ſermonem concluſit: Si omnimodis ita definitum eſt, neque hanc ſententiam licet immutari, obſecro ne amplius quã hæc ſolummodo proxima nox interſit. Quibus dictis interrogata à circumſedentibus, cũ quo loqueretur: Cum chariſſima, inquit, mea matre Edilburga. Ex quo intellexere, quod ipſa ei tempus tranſmigrationis ſuæ proximum nuntiare veniſſet. Nã & ita vt rogabat tranſacta vna die ac nocte ſoluta carnis ſimul & infirmitatis vinculis ad æterna gaudia ſalutis intrauit.

VT AD COEMITERIVM eiuſdem monaſterij orans cœca lumen receperit.

CAPVT X.

SVcceſſit autem Edelburgæ in officio Abbatiſſæ deuota Deo famula nomine Hil-

ne Hildilhid, multisq́; annis, id eſt, vſq; ad vltimam ſenectutem, eidem monaſterio ſtrenuiſſimè, & in obſeruantia diſciplinæ regularis, & in earum quæ ad communes vſus pertinent rerum prouidentia, præfuit. Cui quum propter anguſtiam loci, in quo monaſterium conſtructum eſt, placuiſſet vt oſſa famulorum famularumq́; Chriſti, quæ ibidem fuerant tumulata, tollerentur & transferrentur omnia in Eccleſiam beatæ Dei genetricis, vnoq́ue conderentur in loco. Quotiens ibi claritas luminis cœleſtis, quanta ſæpè flagrantia mirandi apparuerint odoris, quæ alia ſint ſigna oſtenſa, in ipſo libro de quo excerpſimus hæc quiſquis legerit, inueniet. Sanè nullatenus prætereundum arbitror miraculum ſanitatis; quod ad ipſum cœmiterium Deo dicatæ congregationis factũ idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cuius vxor ingruente oculis caligine ſubitò tantũ per dies eadem moleſtia crebreſcente grauata eſt, vt ne minimam quidem lucis alicuius poſſet particulam videre. Cui dum aliquandiu cæcitatis huius nocte clauſa maneret, repentè venit in mentem, quia ſi ad monaſterium delata virginũ ſanctimonialium ad reliquias ſanctorum peteret,

perditam

perditam poſſet recipere lucem. Nec diſtulit quin continuò quod mente conceperat expleret. Perducta namq; à puellis ſuis in monaſterium (quia in proximo erat) vbi fidem ſuæ ſanationis integram ſe habere profeſſa eſt, introducta eſt in cœmiterium. Et cùm ibidem diutius flexis genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nam exurgens ab oratione priuſquam exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit, & quæ famularum manibus adducta fuerat, ipſa libero pedum inceſſu domū læta reuerſa eſt: quaſi ad hoc ſolummodo lucem amitteret temporalem, vt quanta ſanctos Christi lux in cœlis, quæ gratia virtutis poſſideret, ſua ſanatione demonſtraret.

VT REX EIVSDEM PROVINcia Sebbi in monachica conuerſatione vitam finierit.

CAPVT XI.

EO tempore præerat regno Orientalium Saxonum, vt idem etiam libellus docet, vir multum Deo deuotus nomine Sebbi, cuius ſuprà meminimus. Erat enim religioſis actibus, crebris precibus pijs eleemoſynarum fructibus plurimum intentus, vitam priuatam & monachicam cunctis regni diui-

tijs

tijs & honoribus præferens, quam & olim iam, ſi nõ obſtinatus coniugis animus diuortium negaret, relicto regno ſubijſſet. Vnde & multis viſum (vt ſæpè dictum eſt) quia talis animi virum Epiſcopum magis quàm regem ordinari deceret. Cumq́ue annos triginta in regno, miles regni cœleſtis exegiſſet, correptus eſt corporis infirmitate permaxima, qua & mortuus eſt. Admonuitque coniugem, vt vel tunc diuino ſe ſeruitio pariter manciparent: cùm amplius pariter mundũ amplecti, vel potius mundo ſeruire non poſſent. Quod dum ægrè impetraret ab ea, venit ad antiſtitem Londoniæ ciuitatis vocabulo Valdhere, qui Erconualdo ſucceſſerat, & per eius benedictionem habitũ religionis, quem diu deſiderarat, accepit. Attulit autem eidem & ſummam pecuniæ non paruam pauperibus erogandam, nil omnimodis ſibi reſeruans, ſed pauper ſpiritu magis propter regnum cœlorum manere deſiderans. Qui cum ingraueſcente præfata ægritudine diem ſibi mortis imminere ſenſiſſet, timere cœpit homo animi regalis ne ad mortem veniens tanto affectus dolore aliquid indignum ſuæ perſonæ vel ore proferret vel aliorum motu gereret membrorum. Vnde accito ad ſe

præfatæ

præfatæ vrbis Londoniæ in qua tunc ipſe manebat Epiſcopo, rogauit ne plures eo moriente quam ipſo Epiſcopus & duo ſui miniſtri adeſſent. Quod dum Epiſcopus libentiſſimè ſe facturum promitteret, nō multo poſt idē vir Dei, cùm membra ſopori dediſſet, vidit viſionem conſolatoriam, quæ omnem ei anxietatē memoratæ ſolicitudinis auferret. Inſuper & quã die eſſet hanc vitam terminaturus oſtenderet. Vidit enim (vt pòſt ipſe referebat) tres ad ſe veniſſe viros claro indutos habitu, quorũ vnus reſidens ante lectulum eius, ſtantibus his qui ſecum aduenerunt comitibus, & interrogantib⁹ de ſtatu eius quem languentem viſitare venerunt, dixit, quòd anima eius & ſine vllo dolore, & cum magno lucis ſplendore eſſet egreſſura de corpore. Sed & tertium exinde diem quo eſſe moriturus inſinuauit. Quod ita vtrunque (vt ex viſione didicit) completum eſt. Nam die dehinc tertio completa hora nona ſubitò quaſi leuiter obdormiens ſine vllo ſenſu doloris emiſit ſpiritum. Cuius corpori tumulando præparauerant ſarcophagum lapideum, ſed cùm huic corpus imponere cœpiſſent, inuenerunt hoc mēſura palmi longius eſſe ſarcophago. Dolantes ergo lapidem inquantum

valebant,

Digitized by Google

valebant, addiderunt longitudini ſarcophagi quaſi duorum menſuram digitorum, ſed nec ſic quidem corpus capiebat. Vnde facta difficultate tumulandi cogitabant, aut alium quærere loculum, aut ipſum corpus ſi poſſent in genibus inflectendo breuiare, donec ipſo loculo caperetur. Sed mira res, & non niſi cœlitus facta, ne aliquid horũ fieri deberet, prohibuit. Nam ſubitò aſtante Epiſcopo & filio Regis eiuſdem ac monacho Sighardo, qui poſt illum cum fratre ſuo Fredo regnauit, & turba hominum non modica, inuentum eſt ſarcophagum illud congruæ longitudinis ad menſuram corporis, adeò vt à parte capitis etiam ceruical poſſet interponi: à parte verò pedum menſura quatuor digitorũ in ſarcophago corpus excederet. Conditus eſt autem in Eccleſia beati doctoris gentium, cuius edoctus monitis cœleſtia ſpirare didicerat.

* * *

VT

VT EPISCOPATVM OCCIdentalium Saxonum pro Eleutherio Headdi, Epiſcopatum Roſenſis Eccleſiæ pro Putta Quichelmus & pro ipſo Gibmundus acceperit, & qui tunc Nordan Humbrorum fuerint Epiſcopi.

CAPVT XII.

QVartus Occidentalium Saxonum antiſtes Eleutherius fuit, ſiquidem primus Birinus, ſecundus Agilbertus, tertius extitit Wini. Cumq; mortuus eſſet Convvalch, quo regnante idẽ Eleutherius Epiſcopus factus eſt, acceperunt ſubreguli regnum gentis, & diuiſum inter ſe tenuerunt annis circiter decem. Ipſiſque regnantibus defunctus eſt ille, & Epiſcopatu functus Headdi pro eo conſecratus eſt à Theodoro in ciuitate Londonia. Cuius Epiſcopatus tempore deuictis atque amotis ſubregulis Ceadualla ſuſcepit imperium. Et cùm duobus annis hoc tenuiſſet, tandem ſuperni regni amore compunctus reliquit, eodem adhuc præſule Eccleſiam gubernante, ac Romam abiens ibi vitam finiuit, vt in ſequentibus latius dicendũ eſt.

Anno autem dominicæ incarnationis ſexcenteſimoſeptuageſimo ſeptimo, cùm

cùm Edilred Rex Merciorum adducto maligno exercitu Cantiam vaſtaret, & Eccleſias ac monaſteria ſine reſpectu pietatis vel diuini timoris fœdaret, ciuitatem quoq; Rhofi, in qua erat Putta Epiſcopus, quamuis eo tempore abſens, communi clade abſumpſit. Quod ille vbi comperit, Eccleſiam videlicet ſuam rebus ablatis omnibus depopulatam, diuertit ad Sexvvlfum Merciorum antiſtitem, & accepta ab eo poſſeſſione Eccleſiæ cuiuſdam, & agelli non grandis, ibidem in pace vitam finiuit. Nil omninò de reſtaurando Epiſcopatu ſuo agens, quia (ſicut & ſuprà diximus) magis in Eccleſiaſticis quàm in mundanis rebus erat induſtrius. Sed in illa ſolum Eccleſia Deo ſeruiens, & vbicumq; rogabatur ad docēda Eccleſiaſtica carmina diuertens. Pro quo Theodorus in ciuitate Rhofi Quichelmum conſecrauit Epiſcopum, ſed illo poſt non multum temporis præ inopia rerū ab Epiſcopatu decedente, atque ad alia loca ſecedente, Gebmundum pro eo ſubſtituit antiſtitem. Anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſeptuageſimo octauo, qui eſt annus imperij Regis Ecgfridi octauus, apparuit menſe Auguſto ſtella quæ dicitur Cometa, & tribus menſibus permanens, matuti-

nis

nis horis oriebatur, excelſam radiantis flammæ quaſi columnã præferens. Quo etiam anno orta inter ipſum Regẽ Ecgfridum & reuerendiſſimum antiſtitem Wilfridum diſſenſione, pulſus eſt idem antiſtes à ſede ſui Epiſcopatus, & duo in locum eius ſubſtituti Epiſcopi, qui Nordan Humbrorum genti præeſſent, Boſa videlicet qui Deirorum, & Eata qui Berniciorum prouinciam gubernaret. Hic in ciuitate Eboraci, ille in Haguſtaldenſi ſiue Lindisfarnenſi Eccleſia cathedram habens Epiſcopalem: ambo de monachorũ collegio in Epiſcopatus gradum adſciti. Cum quib' & Eadhedus in prouincia Lindisfarorum, quam nuperrimè Rex Ecgfridus ſuperato in bello & fugato Vulfhere obtinuerat, ordinatur Epiſcopus: & hunc primum eadem prouincia accepit proprium præſulem, ſecundũ Ediluinum, tertium Eadgarum, quartũ Cimberthum quem in præſenti habet. Habebat enim ante Eadhedum antiſtitem Sexvvlfum, qui etiam Merciorum & Mediterraneorum Anglorum ſimul Epiſcopus fuit. Vnde & expulſus de Lindiſſi, in illarum prouinciarum regimine permanſit. Ordinati ſunt autem Eadhedus, Boſa, & Eata Eboraci ab Archiepiſcopo Theodoro, qui

etiam

etiam poſt tres abceſſionis Wilfridi annos, horum numero duos addidit antiſtites, Tumbertum ad Eccleſiam Haguſtaldenſem, remanente Eata ad Lindiſfarnenſem, & Trumuini ad prouinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio ſubiecta. Eadheldum de Lindiſſi reuerſum, eo quòd Edilredus prouinciam recepiſſet, Rhipenſi Eccleſiæ præfecit.

VT VVILFRIDVS EPISCOpus prouinciam Auſtralium Saxonum ad Chriſtum conuerterit.

CAPVT XIII.

PVlſus eſt autem ab Epiſcopatu ſuo Wilfridus & multa diu loca peruagatus Romam adijt, Britanniam redijt. Et ſi propter inimicitias memorati Regis in patriam ſiue parochiam ſuam recipi non potuit, non tamen ab euangelizandi potuit miniſterio cohiberi. Siquidẽ diuertens ad prouinciam Auſtralium Saxonum, quæ poſt Cantuarios ad Auſtrum & ad Occidentem vſq; ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarũ ſeptem milium, & eo adhuc tempore paganis cultibus ſeruiebat, huic verbum fidei & lauacrum ſalutis mini-

miniſtrabat. Erat autem Rex gentis illius Edilvvalch nō multo antè baptizatus in prouincia Merciorum, præſente ac ſuggerente Rege Vulfhere. A quo etiam egreſſus de fonte loco filij ſuſceptus eſt, in cuius ſignū adoptionis duas illi prouincias donauit, Vectam videlicet inſulam, & Meanuarorū prouinciam in gente Occidentalium Saxonum. Itaq. Epiſcopus, concedente imò multum gaudente Rege, primos prouinciæ duces ac milites ſacroſancto fonte abluebat. Verum presbyteri Eappa & Padda & Bruchelin & Oidda cæterā plebem vel tunc vel tempore ſequente baptizabant. Porrò Regina nomine Ebba in ſua inſula, id eſt, Vicciorum prouincia fuerat baptizata. Erat autē filia Eanfridi fratris Eanheri, qui ambo cum ſuo populo Chriſtiani fuere. Cæterū tota prouincia Auſtralium Saxonum diuini nominis & fidei erat ignara. Erat autē ibi monachus quidam de natione Scottorum vocabulo Dicul, habens monaſteriolum permodicū in loco qui vocatur Boſanham ſyluis & mari circumdatum, & in eo fratres quinque ſiue ſex in humili & paupere vita Domino famulantes. Sed prouincialium nullus eorū vel vitam æmulari vel prædicationem curabat audire.

Digitized by Google

Euangelizans autem genti Epiſcopus Wilfridus, non ſolum eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verùm & à clade infanda temporalis interitus eripuit. Siquidem tribus annis ante aduentũ eius in prouinciam nulla illis in locis pluuia ceciderat. Vnde & fames acerbiſſima plebẽ inuadens impia nece proſtrauit. Denique fertur, quia ſæpè quadraginta ſimul aut quinquaginta homines inedia macerati procederent ad præcipitium aliquod ſiue ripam maris, & iunctis miſerè manibus pariter omnes aut ruina perituri, aut fluctibus abſorbendi deciderent. Verùm ipſa die quo baptiſma fidei gens ſuſcepit illa deſcendit pluuia ſerena & copioſa, refloruit terra, redijtque viridantibus aruis annus lætus & frugifer. Sicque abiecta priſca ſuperſtitione, exſufflata idololatria, cor omnium & caro omnium exultauerunt in Deum viuum, intelligentes eum, qui verus eſt Deus, & interioribus ſe bonis & exterioribꝰ cœleſti gratia ditaſſe. Nam & antiſtes cum veniſſet in prouinciam, tantamque ibi famis pœnam videret, docuit eos piſcando victũ quærere. Namq; mare & flumina eorum piſcibus abundabant. Sed piſcandi peritia genti nulla niſi ad anguillas tantum inerat. Collectis

lectis ergo vndecunque retibus anguillaribus homines antiſtites miſerunt in mare, & diuina ſe iuuante gratia mox cepere piſces diuerſi generis trecētos. Quibus triſariam diuiſis, centum pauperibus dederunt, centum his à quibus retia acceperunt, centum in ſuos vſus habebant. Quo beneficio multum antiſtes cor omnium in ſuum diuertit amorem, & libentius eo prædicante cœleſtia ſperare cœperunt, cuius miniſterio temporalia bona ſumpſerunt. Quo tempore Rex Edilvvalch donauit reuerendiſſimo antiſtiti Wilfrido terram octoginta ſeptem familiarum, vbi ſuos homines qui exules vagabantur recipere poſſet, vocabulo Scoleſeu, quod dicitur Latinè Inſula vituli marini. Eſt autem locus ille vndique mari circundatus præter ab Occidente, vnde habet ingreſſum amplitudinis quaſi iactus fundæ; qualis locus à Latinis peninſula, à Græcis ſolet Cherroneſus vocari. Hunc ergo locum cum accepiſſet Epiſcopus Wilfridus, fundauit ſibi monaſterium, ac regulari vita inſtituit, maximè ex his quos ſecum adduxerat fratribus, quod vſque hodie ſucceſſores eius tenere noſcuntur. Nam ipſe illis in partibus annos quinque, id eſt, vſque ad mortem Ecgfridi

Regis meritò omnibus honorabilis, officium Epiſcopatus & verbo exercebat & opere. Et quoniam illi Rex cum præfata loci poſſeſſione omnes quæ ibidem erant facultates cum agris & hominibus donauit, omnes fide Chriſti inſtitutos vnda baptiſmatis abluit. Inter quos ſeruos & ancillas ducentos quinquaginta, quos omnes non ſolum baptizando à ſeruitute dæmonica ſaluauit, ſed etiam libertatem donando humanæ iugo ſeruitutis abſoluit.

VT INTERCESSIONE OSvvaldi Regis peſtifera mortalitas ſit ſublata.

CAPVT XIIII.

IN quo tunc monaſterio nõnulla cœleſtis gratiæ dona ſpiritualiter oſtenſa fuiſſe perhibent, vtpote vbi nuper expulſa diaboli tyrannide Chriſtus iam regnare cœperat. E quibus vnum quod mihi reuerendiſſimus antiſtes Acca ſæpius referre, & à fideliſſimis eiuſdẽ monaſterij fratribus ſibi reuelatum aſſerere ſolebat, memoriæ mandare commodum duximus. Eodem fermè tempore quo ipſa prouincia nomen Chriſti ſuſceperat, multas Britanniæ prouincias mortalitas ſæua corripiebat. Quæ cum præfa-

præfatum quoq; monaſterium, cui tunc regendo reuerendiſſimus ac religioſiſſimus Chriſti ſacerdos vocabulo Eappa præfuit, nutu diuinæ diſpenſationis attingeret. Multique ſiue de his qui cum antiſtite illò venerant, ſiue de illis qui de eadem prouincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, paſſim de hac vita raperentur, viſum eſt fratribus triduanum ieiunium agere, & diuinam ſuppliciter obſecrare clementiam, vt miſericordiam ſibi dignaretur impendere, ſiue periclitantes hoc morbo à præſenti morte liberaret, ſeu raptos è mundo à perpetua animæ damnatione ſeruaret. Erat tunc temporis in eodem monaſterio puerulus quidam de natione Saxonum nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate non pauco tempore recubans in lectulo iacebat. Cùm ergo ſecunda memorati ieiunij ac ſupplicationum dies ageretur, contigit fortè ipſum puerum hora fermè ſecunda diei in loco in quo æger iacebat ſolum inueniri, cui diuina diſpenſatione ſubitò beatiſſimi Apoſtolorum principes dignati ſunt apparere. Erat enim puer multum ſimplicis ac manſueti animi, ſynceraq; deuotione Sacramenta fidei quæ ſuſceperat ſeruans. Salutantes ergo illum

verbis piiſſimis Apoſtoli dicebant: Noli timere fili mortem pro qua ſollicitus es: nos enim te hodierna die ad cœleſtia regna ſumus perducturi. Sed primum expectare habes donec miſſæ celebrentur, ac viatico dominici corporis ac ſanguinis accepto, ſic infirmitate ſimul & morte abſolutus ad æterna in cœlis gaudia ſubleueris. Clama ergo ad te presbyterum Eappan, & dicito illi, quia Dominus exaudiuit preces veſtras & deuotionem, ac ieiunia propitius aſpexit, neque aliquis de hoc monaſterio ſiue de adiacentibus ei poſſeſſiunculis hac clade vltra moriturus eſt. Sed omnes qui alicubi de veſtris hac ægritudine laborant, reſurrecturi à languore ad priſtinam ſunt ſoſpitatem recuperandi, prẹter te ſolum, qui hodierna es die liberandus à morte, & ad viſionem Domini Chriſti, cui fideliter ſeruiſti, perducendus in cœlū. Quod diuina vobis miſericordia, per interceſſionem religioſi ac Deo dilecti Regis Oſvvaldi, qui quondā genti Nordan Humbrorum, & regni temporalis auctoritate, & Chriſtianæ pietatis quẹ ad regnum perenne ducit deuotione ſublimiter prẹfuit, conferre dignata eſt. Hac etenim die idem Rex ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad ſempiterna animarum

Digitized by Google

maiorum gaudia aſſumptus in cœlum, & electorum eſt ſociatus agminibus. Quærant in ſuis codicibus in quibus defunctorum eſt adnotata depoſitio, & inuenient illum hac (vt diximus) die raptum eſſe de ſeculo. Celebrent ergo miſſas per cuncta monaſterij oratoria huius, ſiue pro gratiarum actione exauditæ ſuæ deprecationis, ſiue etiã in memoriam præfati Regis Oſvvaldi, qui quondam ipſorum genti præerat. Ideoq; ipſo eis quaſi pro ſuæ gentis aduenis ſupplex orabat ad Dominum, & cunctis conuenientib⁹ ad Eccleſiam fratribus communicent omnes ſacrificijs cœleſtibus, & ita ſoluto ieiunio corpus quoque ſuis reficiant alimẽtis. Quæ verba cùm omnia vocato ad ſe presbytero puer narraſſet, interrogauit eũ ſolicitus, quales eſſent habitu vel ſpecie viri, qui ſibi apparuiſſent. Reſpondit, præclari omnino habitu & vultu erant, lætiſſimi ac pulcherrimi quales nunquàm antè videram, neq; aliquos hominum tanti decoris ac venuſtatis eſſe poſſe credebam. Vnus quidam attonſus erat vt clericus, alius barbã habebat prolixam. Dicebantque quòd vnus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus, & ipſi eſſent miniſtri Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ad tuitionem noſtri

monaſterij miſſi ab ipſo de cœlis. Credidit ergo verbis pueri presbyter, ac ſtatim egreſſus requiſiuit in annali ſuo, & inuenit eadem ipſa die Oſvvaldum Regem fuiſſe peremptum. Vocatiſque fratribus parare prandium, miſſas fieri, atque omnes communicare more ſolito præcepit, ſimul & infirmanti puero de eodem ſacrificio dominicæ oblationis particulam deferri mandauit. Quibus ita geſtis, non multo pòſt eadem ipſa die puer defunctus eſt, ſuaque morte probauit vera fuiſſe verba quæ ab Apoſtolis Chriſti audierat. Sed & hoc verbis eius teſtimonium perhibuit, quòd nemo præter ipſum tempore illo ex eodem eſt monaſterio raptus de mundo. Ex qua nimirum viſione multi, qui hæc audire potuerunt, & ad exorandam in aduerſis diuinam clementiam, & ad ſalutaria ieiuniorum remedia ſubeunda, ſunt mirabiliter accenſi. Et ex eo tempore nõ ſolum in eodem monaſterio, ſed & in pleriſq; locis alijs cœpit annuatim eiuſdem Regis ac militis Chriſti natalitius dies miſſarum celebratione venerari.

* * *

VT

VT CEADVALLA REX INterfecto Rege Geuiſſorum Edilvvalch prouinciam illam ſæua cæde ac depopulatione attriuerit.

CAPVT XV.

INtereà ſuperueniens cum exercitu Ceadualla iuuenis ſtrenuiſſimus de Regio genere Geuiſſorum, cùm exularet à patria ſua, interfecit Regem Edilvvalch, ac prouinciam illam ſæua cæde ac depopulatione attriuit. Sed mox expulſus eſt à ducibus Regis Berthuno & Anthuno, qui deinceps regnũ prouinciæ tenuerunt. Quorum prior poſtea ab eodem Ceadualla, cùm eſſet Rex Geuiſſorum, occiſus eſt, & prouincia grauiore eſt ſeruitio ſubacta. Sed is qui poſt Ceaduallã regnauit ſimili prouinciam illam afflictione plurimo annorum tempore mancipauit. Quare factum eſt, vt toto illo tempore Epiſcopum proprium habere nequiuerit: ſed reuocato domũ Wilfrido primo ſuo antiſtite, ipſi Epiſcopo Geuiſſorum, id eſt, Occidentalium Saxonum, qui eſſent inuenti in ciuitate, ſubiacerent.

VT VECTA INSVLA CHRIſtianos incolas ſuſceperit, cuius regij duo pueri ſtatim poſt acceptum baptiſma ſint interempti.

CAPVT XVI.

POſtquã ergo Ceadualla regno potitus eſt Geuiſſorum, cœpit & inſulam Vectam, quæ eatenus erat tota idololatriæ dedita, ac tragica cæde omnes indigenas exterminare, ac ſuæ prouinciæ homines pro his ſubſtituere contendit. Voto ſe obligans, quamuis nondum regeneratus (vt fertur) in Chriſto, quia ſi cœpiſſet inſulam, quartam partem eius ſimul & prędæ Domino daret. Quod ita ſoluit, vt hanc Wilfrido Epiſcopo, qui tunc fortè de gente ſua superueniens aderat, vtendam pro Domino offerret. Eſt autem menſura eiuſdem inſulæ iuxta æſtimationem Anglorũ mille ducentarum familiarum. Vnde data eſt Epiſcopo poſſeſſio terræ trecentarum familiarum. At ipſe partem quam accepit commendauit cuidã de clericis ſuis, cui nomen Bernvvini, & erat filius ſororis eius, dans illi presbyterum nomine Hildila, qui omnibus qui ſaluari vellent verbum ac lauacrum vitæ miniſtraret.

Vbi

Vbi ſilentio prætereundum nō eſſe reor, quòd in primitias eorum qui de eadem inſula credendo ſaluati ſunt, duo Regij pueri fratres videlicet Arualdi Regis inſulæ ſpeciali ſunt Dei gratia coronati. Siquidem imminentibus inſulæ hoſtibus fuga lapſi ſunt de inſula, & in proximam Vitorum prouinciam tranſlati. Vbi cùm delati in locum qui vocatur Adlapidem occultandos ſe à facie Regis victoris crediediſſent, proditi ſunt, atque occidi iuſſi. Quod cùm audiſſet Abbas quidam & presbyter vocabulo Cinberth habens non longè abinde monaſterium in loco qui vocatur Reodford, id eſt, vadum arundinis, venit ad Regem qui tunc eiſdem in partibus occultus curabatur à vulneribus, quæ ei inflicta fuerant præliantí in inſula Vecta, poſtulauitque ab eo vt ſi neceſſe eſſet pueros interfici, prius eos liceret fidei Chriſtianæ Sacramentis imbui. Conceſſit Rex, & ipſe inſtructos eos verbo veritatis, ac fonte ſalutaris ablutos, de ingreſſu regni æterni certos reddidit. Moxque illi inſtante carnifice mortem læti ſubiere temporalem, per quam ſe ad vitam animæ perpetuam non dubitabant eſſe tranſituros. Hoc ergo ordine poſtquam omnes Britanniarum prouinciæ

Digitized by Google

fidem Chriſti ſuſceperant, ſuſcepit & inſula Vecta: in qua tamen ob ærumnam externæ ſubiectionis, nemo gradũ miniſterij ac ſedis Epiſcopalis ante Danielem, qui nunc Occidentalium Saxonum & Geuiſſorum eſt Epiſcopus, accepit. Sita eſt autem hæc inſula contra medium Auſtralium Saxonum & Geuiſſorum, interpoſito pelago latitudinis trium milium, quod vocatur Solente: in quo videlicet pelago bini æſtus Oceani, qui circum Britanniam ex infinito Oceano Septentrionali erumpunt, ſibimet inuicem quotidie compugnãtes occurrunt, vltra oſtium fluminis Homelea, quod per terras vitarum, quæ ad regionẽ Geuiſſorum pertinent, præfatum pelagus intrat. Finitoque conflictu in Oceanum refuſi vnde venerant redeunt.

DE SYNODO FACTA IN campo Hedifelt præſidente Archiepiſcopo Theodoro.

CAPVT XVII.

HIs temporibus audiens Theodorus fidem Eccleſiæ Conſtantinopoli per hęreſim Euthycetis multũ eſſe turbatam, & Eccleſias Anglorum quibus præerat ab huiuſmodi labe immunes perdurare deſiderans, collecto venera-

venerabilium ſacerdotum doctorumq; plurimorum cœtu, cuius eſſent fidei ſinguli ſedulus inquirebat, omniumque vnanimē in fide Catholica repperit conſenſum. Et hunc ſynodalibus litteris ad inſtructionem memoriamque ſequentium commendare curauit, quarum videlicet litterarum iſtud exordium eſt.

In nomine Domini Ieſu Chriſti ſaluatoris, imperantibus Dominis pijſſimis noſtris Ecgfrido rege Humbronenſium, anno decimo regni eius, ſub die quinta decima Kalend. Octobris indict. octaua, & Edilredo rege Mercinenſium, anno ſexto regni eius, & Alduulfo rege Eſtranglorum, anno decimo ſeptimo regni eius, & Lodthario rege Cantuariorum, regni eius anno ſeptimo, præſidente ipſo Theodoro gratia Dei Archiepiſcopo Britanniæ inſulæ, & ciuitatis Dorouernis, vnà cum eo ſedentibus cæteris Epiſcopis Britanniæ inſulæ, viris venerabilibus, præpoſitis ſacroſanctis Euangelijs in loco qui Saxonico vocabulo Hedtfeld nominatur, pariter tractantes fidem rectam & orthodoxam expoſuimus, ſicut Dominus noſter Ieſus incarnatus tradidit diſcipulis ſuis, qui præſentialiter viderunt & audierunt ſermones eius, atque ſanctorum patrum tradidit ſymbolum,

Digitized by Google

bolum, & generaliter omnes ſancti & vniuerſales ſynodi, & omnis probabilium Catholicæ Eccleſiæ doctorum chorus: Hos itaque ſequentes nos piè atque orthodoxè, iuxta diuinitus inſpiratam doctrinam eorum, profeſſi credimus, conſtanter & confitemur ſecundum ſanctos patres, propriè & veraciter patrem & filium & ſpiritum ſanctum, trinitatem in vnitate conſubſtantialem, & vnitatem in trinitate, hoc eſt, vnum Deum in tribus ſubſiſtentijs vel perſonis cõſubſtantialib. æqualis gloriæ & honoris. Et poſt multa huiuſmodi quæ ad rectæ fidei confeſſionem pertinebant, hæc quoque ſancta ſynodus ſuis litteris addidit. Suſcepimus ſanctas & vniuerſales quinque ſynodos beatorũ & Deo acceptabilium patrum, id eſt, qui in Nicena congregati fuerũt trecentorum decem & octo. contra Arrium impijſſimũ & eiuſdem dogmata. Et in Conſtantinopoli centũ quinquaginta cõtra veſaniã Macedonij & Eudoxij, & eorum dogmata. Et in Epheſo primo ducentorum cõtra nequiſſimum Neſtorium & eiuſdem dogmata. Et in Calcedone ducentorum & triginta contra Euthycem & Neſtorium & eorum dogmata. Et iterum in Conſtantinopoli quinto congregati ſunt concilio, in

tempo-

tēpore Iuſtiniani minoris contra Theodorum & Theodoretum & Ibe epiſtolas & eorum dogmata. Contra Cirillum paulò poſt. Et ſynodum quæ facta eſt in vrbe Roma tempore Martini Papæ beatiſſimi, indict. octaua, imperante Conſtantino piiſſimo anno nono. Suſcipimus & glorificamus Dominū noſtrum Ieſum Chriſtū, ſicut iſti glorificauerunt, nihil addentes vel ſubtrahentes, & anathematizamus corde & ore quos anathematizauerunt, & quos ſuſceperunt ſuſcipimus, glorificantes Deum patrem ſine initio, & filium eius vnigenitum ex patre generatum ante ſecula, & ſpiritum ſanctum procedentem ex parte & filio inenarrabiliter, ſicut prædicauerunt hi, quos memorauimus ſuprà, ſancti Apoſtoli, & Prophetæ, & Doctores. Et nos omnes ſubſcribimus, qui cum Theodoro Archiepiſcopo fidem Catholicam expoſuimus.

DE IOANNE CANTORE SEdis Apoſtolicæ, qui propter docendum venerat Britanniam.

CAPVT XVIII.

INtererat huic ſynodo, pariterque Catholicæ fidei decreta firmabat vir venera-

venerabilis Ioannes archicantor Eccleſię ſancti Petri, & Abbas monaſterij beati Martini qui nuper venerat Roma per iuſſionē Papæ Agathonis, duce reuerendiſſimo Abbate Biſcopo cognomine Benedicto, cuius ſuprà meminimus. Cùm autē idem Benedictus conſtruxiſſet monaſterium Britanniæ, in honorem beatiſſimi Apoſtolorū principis iuxta oſtiū fluminis Wiri, venit Romam cum cooperatore ac ſocio eiuſdem operis Ceolfrido, qui poſt ipſum eiuſdem monaſterij Abbas fuit (quod & ante ſæpius facere conſueuerat) atque honorificè à beatæ memoriæ Papa Agathone ſuſceptus eſt: petijtque & accepit ab eo in munimentum libertatis monaſterij quod fecerat, epiſtolam priuilegij ex auctoritate Apoſtolica formatā, iuxta quod Ecgfridum regem voluiſſe ac licentiam dediſſe nouerat, quo concedente & poſſeſſionem terræ largiente ipſum monaſterium fecerat, accepit & præfatum Ioannem Abbatem Britanniam perducendum, quatenus in monaſterio ſuo curſum canendi annuum, ſicut ad ſanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egitque Abbas Ioannes vt iuſſionem acceperat pontificis, & ordinem videlicet ritumque canendi ac legēdi viua voce præfati monaſterij

naſterij cantores edocendo, & ea quæ totius anni circulus in celebratiõe dierum feſtorum poſcebat etiam litteris mãdando, quæ hactenus in eodem monaſterio ſeruata, & à multis iam ſunt circumquaque tranſcripta. Non ſolum autem idem Ioannes ipſius monaſterij fratres docebat, verùm de omnibus penè eiuſdem prouinciæ monaſterijs ad audiendum eum, qui cantandi erant periti confluebant. Sed & ipſum, per loca in quibus doceret, multi inuitare curabant. Ipſe autem, excepto cantandi vel legendi munere, & aliud in mandatis ab Apoſtolico Papa acceperat, vt cuius eſſet fidei Anglorum Eccleſia diligenter ediſceret, Romamque rediens referret. Nam & ſynodum beati Papæ Martini centum quinque Epiſcoporum conſenſum, non multo antè Romæ celebratam, contra eos maximè, qui vnam in Chriſto operationem & voluntatem prædicabant, ſecum veniens attulit, atque in præfato religioſiſſimi Abbatis Benedicti monaſterio tranſcribẽdam cõmodauit. Tales namque eo tempore Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ fidem multum turbauerãt, ſed Domino donante proditi iam tunc & victi ſunt. Vnde volens Agatho Papa, ſicut in alijs prouincijs, ita etiam in Britãnia,

nia, qualis eſſet ſtatus Eccleſiæ, quomodo ab Hæreticorum contagijs caſtus, ediſcere, hoc negotiū reuerendiſſimo Abbati Ioanni Britanniam deſtinato iniunxit Quamobrem collecta pro hoc in Britannia ſynodo, quam diximus, inuenta eſt in omnibus fides Catholica inuiolata. Datumq; illi exemplar eius Romam perferendum, verùm ille patriam reuertens, non multo poſtquam Oceanū tranſijt, arreptus infirmitate, ac defunctus eſt. Corpusque eius ab amicis propter amorem ſancti Martini, cuius monaſterio præerat, Turonis delatum atque honorificè ſepultum eſt. Nam & benigno Eccleſiæ illius hoſpicio cùm Britanniam iret, exceptus eſt, rogatusque multum à fratribus vt Romam reuertens illo itinere reuerteretur, atque in eam diuerteret Eccleſiam. Denique ibidem adiutores itineris & iniuncti operis accepit. Qui & ſi in itinere defunctus eſt, nihilominus exemplum Catholicæ fidei Anglorum Romam perlatum eſt, atque ab Apoſtolico Papa omnibusque qui audiere vel legere gratantiſſimè ſuſceptum.

VT

VT EDILDRIDA REGINA VIRgo perpetua permanſerit, cuius nec corpus in monumento corrumpi potuerit.

CAPVT XIX.

ACcepit autem rex Ecgfridus coniugem nomine Edildridā, filiam Annæ regis Orietaliū Anglorū, cuius ſæpius mentionē, fecimus, viri bene religioſi ac per omnia mente & opere egregij. Quam & alter ante illum vir habuerat vxorē, princeps videlicet Auſtralium Giruiorum vocabulo Tōbert. Sed illo poſt modicum temporis ex quo eam accepit defuncto, data eſt regi præfato. Cuius cōſortio cùm vteretur duodecim annis, perpetua tamen manſit virginitatis integritate glorioſa, ſicut mihimet ſciſcitanti (cū hoc an ita eſſet quibuſdā veniſſet in dubiū) beatę memoriæ Wilfridus Epiſcopus referebat dicēs, ſe teſtē virginitatis eius eſſe certiſſimū, adeò vt Ecgfridus promiſerit ſe ei terras ac pecunias multas eſſe donaturum, ſi reginæ poſſet perſuadere eius vti connubio, quia ſciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Nec diffidendum eſt, noſtra etiam ætate fieri potuiſſe, quod æuo præcedente aliquotiens factum fideles hiſto-

riæ

riæ narrant, donante vno eodemq; Domino, qui ſe nobiſcum vſque in finem ſæculi manere pollicetur. Nam etiam ſignum diuini miraculi, quo eiuſdem fœminę ſepulta caro corrumpi non potuit, indicio eſt, quòd à virili contactu incorrupta perdurauerit. Quæ multum diu regem poſtulans, vt ſæculi curas relinquere, atque in monaſterio tantum vero regi Chriſto ſeruire permitteretur, quod vbi vix aliquando impetrauit, intrauit monaſterium Ebbę Abbatiſſæ, quæ erat amica Ecgfridi regis, poſitum in loco quem Coludi vrbem nominant, accepto velamine ſanctimonialis habitus à præfato antiſtite Willfrido. Poſt annum verò ipſa facta eſt Abbatiſſa in regione quę vocatur Elge, vbi conſtructo monaſterio virginũ Deo deuotarum perplurimum mater virgo & exemplis vitę cœleſtis eſſe cœpit & monitis. De qua ferunt, quia ex quo monaſterium petijt; nunquam lineis, ſed ſolum laneis veſtimentis vti voluerit, raroq́ue in calidis balneis præter imminentibus ſolennijs maioribus, verbi gratia, Paſchæ, Penthecoſtes, Epiphaniæ, lauari voluerit, & tunc nouiſſima omnium lotis prius ſuo ſuarumq́ue miniſtrarum obſequio cæteris quæ ibi eſſent famulabus Chriſti. Raro etiam

præter

Digitized by Google

pręter maiora ſolennia vel arctiorem neceſſitatem, pluſquam ſemel per diem manducauerit ſemper, ſi non infirmitas grauior prohibuiſſet. Ex tempore matutinę ſynaxeos vſque ad ortum diei in Eccleſia precibus intēta perſtiterit. Sunt etiam qui dicunt, quòd per prophetiæ ſpiritum, & peſtilentiam qua ipſa eſſet moritura, prædixerit, & numerū quoq; eorum qui de ſuo monaſterio hoc eſſent de mundo rapiendi, palam cunctis præſentibus intimauerit. Rapta eſt autem ad Dominum in medio ſuorum poſt annos ſeptem, ex quo Abbatiſſæ gradum ſuſceperat. Et æquè vt ipſa iuſſerat, non alibi quàm in medio eorum iuxta ordinem quo tranſierat ligneo in locello ſepulta. Cui ſucceſſit in miniſterium Abbatiſſæ ſoror eius Sexburga, quam habuerat in coniugem Earcombertus Rex Cantuariorum. Et cum ſedecim annos eſſet ſepulta, placuit eidem ſorori Abbatiſſæ leuari oſſa eius, & in locello nouo poſita in Eccleſiam transferri. Iuſſitque quoſdam è fratribus quærere lapidem, de quo locellum in hoc facere poſſent. Qui aſcenſa naui (ipſa enim regio Elge vndique eſt aquis & paludibus circundata, neque lapides maiores habet) venerunt ad ciuitatulam quādam deſolatam

non

non procul inde ſitam, quæ lingua Anglorū Grandaceſtir vocatur, & mox inuenerūt iuxta muros ciuitatis locellum de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque ſimilis lapidis aptiſſimè tectum. Vnde intelligentes à Domino ſuū iter eſſe proſperatū, gratias agẽtes retulerunt ad monaſterium. Cumq; corpus ſacrę virginis ac ſponſę Chriſti aperto ſepulchro eſſet prolatum in lucē, ita incorruptum inuentum eſt, ac ſi eodem die fuiſſet defuncta, ſiue humo condita, ſicut & præfatus antiſtes Wilfridus, & multi alij, qui nouere, teſtantur. Sed certiori notitia medicus Cinfridus, qui & morienti illi & eleuatę de tumulo affuit, referre erat ſolitus, quòd illa infirmata habuerat tumorem maximū ſub axilla; & iuſſerūt me, inquit, incidere tumorem illū, vt efflueret noxius humor qui inerat. Quod dum facerem, videbatur illa per biduum aliquanto leuius habere, ita vt multi putarent, quòd ſanari poſſet à languore. Tertia autem die prioribus aggrauata doloribus, & rapta confeſtim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetua ſalute ac vita mutauit. Cumque poſt tam multos annos eleuanda eſſent oſſa de ſepulchro, & extento deſuper papilione omnis congre-
gatio

gatio hinc fratrum, inde ſororũ pſallens circunſtaret, ipſa autem Abbatiſſa intus cum paucis oſſa eleuatura & delatura intraſſet, repentè audiuimus Abbatiſſam intus clara voce proclamare: Sit gloria nomini Domini. Nec multo poſt clamauerũt me intro, reſerato oſtio papilonis, vndique eleuatũ de tumulo & poſitum in lectulo corpus ſacrę Deo virginis quaſi dormientis ſimile. Sed & diſcooperto vultus indumento monſtrauerunt mihi etiam vultus inciſuræ, quod feceram curatum, ita vt mirum in modum pro aperto & hiante vulnere cum quo ſepulta erat, tenuiſſima tunc cicatricis veſtigia apparerent. Sed & linteamina omnia, quibus inuolutum erat corpus, integra apparuerunt & ita noua, vt ipſo die viderentur caſtis eius membris eſſe circundata. Ferunt autem quia cum præfato tumore ac dolore maxillæ ſiue colli præmeretur, multum delectata ſit hoc genere infirmitatis, ac ſolita dicere: Scio certiſſimè, quia meritò in collo pondus languoris porto, in quo iuuenculam memini me ſuperuacua monilium pondera portare, & credo quod ideo me ſuperna pietas dolore colli voluit grauari, vt ſic abſoluat à reatu ſuperuacuæ leuitatis, dum mihi

nunc

nunc pro auro & margaritis de collo rubor tumoris ardorque prominеat. Contigit autem tactu indumētorum eorundem & dæmonia ab obſeſſis fugata corporibus, & infirmitates alias aliquotiens eſſe curatas. Et loculum in quo primo ſepulta eſt nonnullis oculos dolentibus ſaluti fuiſſe perhibēt. Qui cùm ſuum caput eidem loculo apponentes oraſſent, mox doloris ſiue caliginis incōmodum ab oculis amouerent. Lauerunt igitur virginis corpus, & nouis indutum veſtibus intulerunt in Eccleſiam, atque in eo quod allatum erat ſarcophago poſuerūt, vbi vſque hodie in magna veneratione habetur mirum verò in modum ita aptum corpori virginis ſarcophagum inuentū eſt, ac ſi ei ſpecialiter præparatum fuiſſet, & locus quoque capitis ſeorſum fabrefactus, ad menſuram capitis illius aptiſſimè figuratus apparuit. Eſt autem Elge in prouincia Orientalium Anglorum regio familiarum circiter ſexcentarum, in ſimilitudinem inſulæ vel paludibus (vt diximus circumdata vel aquis, vnde & à copia anguillarum, quæ in eiſdem paludibus capiūtur, nomē accepit. Vbi monaſterium habere deſiderauit memorata Chriſti famula, quoniam de prouincia eorundem Orientalium

Digitized by Google

lium Anglorum ipſa, vt præfati ſumus, carnis originem duxerat.

HYMNVS DE ILLA.
CAPVT XX.

Videtur oportunum huic hiſtoriæ etiam Hymnum virginitatis inſerere, quē ante annos plurimos in laudem ac præconium eiuſdem reginæ ac ſponſæ Chriſti (& ideò veraciter reginę quia ſponſa Chriſti) Elegiaco metro conſuimus: & imitari morem ſacræ ſcripturæ, cuius hiſtoriæ carmina plurima indita, & hæc metro ac verſibus conſtat eſſe compoſita.

Alma Deus trinitas, qui ſecula cuncta gubernas,
Annue iam cœptis alma Deus trinitas.
Bella Maro reſonet, nos paucis dona canamus,
Munera nos Chriſti, bella Maro reſonet.
Carmina caſta mihi fœda non raptus Helenæ,
Luxus erit lubricis, carmina caſta mihi.
Dona ſuperna loquar, miſera non prælia Troiæ,
Terra quibus gaudet, dona ſuperna loquar.
En Deus altus adit veneranda virginis aluum,
Liberet vt homines en Deus altus adit.

Q Fœmina

Fœmina virgo parit mũdi deuota parentem,
Porta Maria Dei fœmina virgo parit.
Gaudet amica cohors de virgine matre tonantis,
Virginitate micans gaudet amica cohors.
Huius honor genuit caſto de germine plures,
Virgineos flores huius honor genuit.
Ignibus vſta feris virgo nõ ceſſat Agathe,
Eulalia perfert ignibus vſta feris.
Caſta feras ſuperat mentis pro culmine Tecla,
Eufemia ſacra caſta feras ſuperat.
Læta ridet gladios ferro robuſtior Agnes,
Cecilia infeſtos læta ridet gladios.
Multus in orbe viget per ſobria corda triumphus,
Sobrietatis amor multus in orbe viget.
Noſtra quoq; egregia iam tempora virgo beauit,
Edildrida nitet noſtra quoque egregia.
Orta patre eximio regali et ſtẽmate clara,
Nobilior Domino eſt, orta patre eximio.
Percipit inde decus regina & ſceptra ſub aſtris.
Plus ſupra aſtra manens percipit inde decus.

Quid

Digitized by Google

Quid petis alma virum ſpōſo iam dedita ſummo?
Sponſus adeſt Chriſtus, quid petis alma virum?
Regis ut ætherei matrē iā credo ſequaris,
Tu quoq; ſis mater regis ut ætherei.
Spōſa dicata deo bis ſex regnauerat annis,
Inq́; monaſterio eſt ſponſa dicata Deo.
Tota ſacrata polo celſis ubi floruit actis,
Reddidit atq; animā tota ſacrata polo.
Virginis alma caro eſt tumulata bis octo Nouembres,
Nec putet in tumulo virginis alma caro.
Chriſte tui eſt operis, quia veſtis in ipſa ſepulchro
Inuiolata nitet, Chriſte tui eſt operis.
Hydros & ater abit ſacra pro veſtis honore,
Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
Zelus in hoſte furit quondam qui vicerat Euam,
Virgo triumphat ouans zelus in hoſte furit.
Aſpice nupta Deo, quæ ſit tibi gloria terris,
Quæ maneat cœlis. aſpice nupta Deo.
Munera læta capis feſtiuis fulgida tedis,
Ecce venit ſponſus munera læta capis.
Et noua dulciſono modularis carmina plectro,
Sponſa hymno exultas et noua dulciſono.

Nullus ab altithroni comitatu ſegregat agni,
Quam affectu tulerat, nullus ab altithroni.

VT THEODORVS EPISCOpus inter Ecgfridum & Edilredum reges pacem fecerit.

CAPVT XXI.

ANNO regni Ecgfridi nono cõſerto graui prælio inter ipſum & Edilredum Regem Merciorum iuxta fluuium Tereanta, occiſus eſt Elbuini frater regis Ecgfridi iuuenis circiter decem & octo annorum, vtrique prouinciæ multum amabilis. Nam ſororẽ eius, quę dicebatur Oſtridi, rex Edilred habebat vxorem. Cumq́; materies belli acrioris & inimicitię longioris inter reges populosq́; feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus antiſtes diuino fretus auxilio ſalutifera exhortatione cœptum tanti periculi funditus extinguit incendium, adeò vt pacatis alterutrum regibus ac populis nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, ſed debita ſolummodo mulcta pecuniæ regi vltori daretur. Cuius fœdera pacis multo exinde tempore inter eoſdem reges eorumq́; regna durarunt.

VT

VT VINCVLA CVIVSDAM captiui cum pro eo miſſæ cantarentur ſoluta ſint.

CAPVT XXII.

IN præfato autem prælio quo occiſus eſt rex Elbuini memorabile quoddam factum eſſe cõſtat, quod nequaquam ſilentio prætereundem arbitror, ſed multorũ ſaluti ſi referatur fore proficuum. Occiſus eſt ibi inter alios de militia eius iuuenis vocabulo Imma, qui cum die illo & nocte ſequente inter cadauera occiſorum ſimilis mortuo iaceret, tandem recepto ſpiritu reuixit, ac reſidens ſua vulnera prout potuit ipſe alligauit. Deinde modicũ requietus leuauit ſe, & cœpit abire ſic, vbi amicos qui ſui curam agerent poſſet inuenire. Quod dum faceret, inuentus eſt & captus à viris hoſtilis exercitus, & ad Dominum ipſorum comitem videlicet Edilredi regis adductus. A quo interrogatus quis eſſet, innuit ſe militem fuiſſe confiteri, ruſticum ſe potius & pauperem, atq; vxoreo vinculo colligatum fuiſſe reſpondit, & propter victum militib. adferendum in expeditionem ſe cum ſui ſimilibus veniſſe teſtatus eſt. At ille ſuſcipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi ſanari

nari cœpit, noctu eum ne aufugeret vinciri præcepit, nec tamē vinciri potuit. Nā mox, vt abiere qui vincierāt, eadem ſunt eius vincula ſoluta. Habebāt enim germanum fratrem, cui nomē erat Tunna, presbyterum & Abbatē monaſterij in ciuitate quæ hacten⁹ ab eius nomine Tūnaceſtir cognominatur. Qui cum eum in pugna peremptū audiret, venit quærere, ſi fortè corpus eius inuenire poſſet, inuentumq́, alium illi per oīa ſimilimum putauit ipſum eſſe, quem ad monaſteriū ſuum deferēs honorificè ſepeliuit, & pro abſolutione animæ eius ſæpius miſſas facere curauit. Quarū celebratiōe factum eſt quod dixi, vt nullus eum poſſet vincire quin continuò ſolueretur. Interea comes qui eū tenebat mirari & interrogare cœpit, quare ligari nō poſſet: an fortè litteras ſolutorias, de quibus fabulę ferunt, apud ſe haberet, propter quas ligari non poſſet. At ille reſpondit nihil ſe talium artium noſſe: ſed habeo fratrem, inquit, presbyterū in mea prouincia: & ſcio quia ille me interfectum putans pro me miſſas crebras facit, & ſi nunc in alia vita eſſem, ibi anima mea per interceſſiones eius ſolueretur à pœnis. Dumq́ue aliquanto tempore apud comitem teneretur, animaduerterunt qui eum diligen-

ligen ius conſiderabant ex vultu & habitu & ſermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo (vt dixerat) ſed de nobilibus. Tum ſecretè aduocans eum comes interrogauit intentius vnde eſſet, promittens ſe nihil ei male futurum pro eo, ſi ſimpliciter ſibi quis eſſet proderet. Quod dum ille faceret, miniſtrum ſe regis fuiſſe manifeſtans, reſpondit: & ego per ſingula tua reſponſa cognoueram, quod ruſticus non eras. Et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa ſunt pugna interempti, nec te tamen occidam, ne fidem mei promiſſi præuaricem. Vt ergo conualuit, vendidit eum Lundoniam Freſoni cuidam, ſed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur vllatenus potuit alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera ei hoſtes imponerent, diſſoluta ſunt. Cumque videret qui emerat, eum vinculis non poſſe cohiberi, donauit ei facultatem ſeſe redimendi, ſi poſſet. A tertia enim hora quando miſſæ fieri ſolebant ſæpiſſimè vincula ſoluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret vel pecuniam illi pro ſe mitteret, venit Cantiam ad regem Lodhere, qui erat filius ſororis Edildridæ reginæ, de qua ſuprà

 dictum

dictum eſt, qui & ipſe quōdam eiuſdem reginæ miniſter fuerat, petijtque & accepit ab eo pretium ſuæ redemptionis, ac ſuo Domino pro ſe (vt promiſerat) miſit. Qui poſt hæc in patriam reuerſus, atque ad ſuum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quæ ſibi aduerſa quæúe in aduerſis ſolatia proueniſſent. Cognouitque referente eo illis maximè temporib. ſua fuiſſe vincula ſoluta, quibus pro ſe miſſarum fuerant celebrata ſolennia. Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigiſſent & proſpera, per interceſſionē fraternam & oblationem hoſtiæ ſalutaris cœlitus ſibi fuiſſe donata, intellexit. Multiq; hæc à præfato viro audientes, accenſi ſunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, vel ad eleemoſynas faciendas, vel ad offerēdas Domino victimas ſacræ oblationis, pro ereptione ſuorum, qui de ſeculo migrauerunt. Intellexerunt enim, quòd ſacrificium ſalutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis ſempiternam. Hanc mihi hiſtoriam etiam quidam eorum, qui ab ipſo viro in quo facta eſt audire, narrarunt, vnde eam quam liquidò, comperi indubitanter hiſtoriæ noſtræ Eccleſiaſticæ inſerendam credidi.

Digitized by Google

DE VITA ET OBITV HILdæ Abbatiſſæ.

CAPVT XXIII.

ANno poſt hunc ſequente, hoc eſt, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo octogeſimo religioſima Chriſti famula Hilda abbatiſſa monaſterij, quod dicitur Streaneshalh (vt ſuprà retulimus) poſt multa quæ fecit in terris opera cœleſtia ad percipienda præmia vitæ cœleſtis de terris ablata tranſiuit, die quintadecima Kalend. Decembriũ, cùm eſſet annorum ſexaginta ſex, quibus ęqua portiõe diuiſis, triginta tres primos in ſeculari habitu nobiliſſimè cõuerſata compleuit, & tot idem ſequentes nobilius in monachica vita Domino cõſecrauit. Nã & nobilis natu erat, hoc eſt, filia nepotis Eduini regis vocabulo Herici, cũ quo etiã rege ad prędicationem beatæ memoriæ Paulini primi Nordan Humbrorum Epiſcopi fidẽ & ſacramẽta Chriſti ſuſcepit, atque hæc, vſque dum ad eius viſionem peruenire meruit, intemerata ſeruauit. Quæ cum relicto habitu ſeculari illi ſoli ſeruire decreuiſſet, ſeceſſit ad prouinciam Orientalium Anglorum. Erat namque propinqua regis illius, deſiderans exinde, ſi quo modo

Digitized by Google

poſſet, derelicta patria, & omnibus quæcunque habuerat, Galliam peruenire, atque in monaſterio Cale peregrinam pro Domino vitam ducere, quo facilius perpetuam in cœlis patriam poſſet mereri. Nam & in eodem monaſterio ſoror ipſius Hæreſuid mater Aldulfi regis Orientalium Anglorum regularibus ſubdita diſciplinis ipſo tempore coronam expectabat æternam. Cuius æmulata exemplum & ipſa propoſito peregrinandi annum totum in præfata prouincia retenta eſt. Deinde ab Aidano Epiſcopo in patriam reuocata, accepit locum vnius familiæ ad Septentrionalem plagam Wiri fluminis, vbi æquè anno vno monachicam cum perpaucis ſocijs vitã agebat. Poſt hæc facta eſt Abbatiſſa in monaſterio quod vocatur Heortheu, quod videlicet monaſterium factum erat non multo ante, à religioſa Chriſti famula Heiu: quæ prima fœminarum fertur in prouincia Nordã Humbrorum propoſitum, veſtemque ſanctimonialis habitus conſecrante Aidano Epiſcopo ſuſcepiſſe. Sed illa poſt non multum tempus facti monaſterij receſſit ad ciuitatem Calcariam, quæ à gente Anglorum Kalcaceſtir appellatur, ibique manſionem ſibi inſtituit. Prælata

autem

autem regimini monaſterij illius famula Chriſti Hilda mox hoc regulari vita per omnia, prout à doctis viris diſcere poterat, ordinare curabat. Nam & Epiſcopus Aidanus, & quique nouerant eam religioſi, pro incita ei ſapientia & amore diuini famulatus, ſedulò eam viſitare, obnixè amare, diligẽtes erudire ſolebant. Cùm ergo aliquot annos huic monaſterio regularis vitę inſtitutioni multum intenta præeſſet, contigit eam ſuſcipere etiam conſtruendum ſiue ordinandum monaſterium in loco qui vocatur Streaneshalc, quod opus ſibi iniunctum non ſegniter impleuit. Nam eiſdem quibus prius monaſterium etiam hoc diſciplinis vitæ regularis inſtituit. Et quidem multam inibi quoque iuſtitiæ, pietatis, & caſtimoniæ, cæterarumq; virtutum, ſed maximè pacis & caritatis cuſtodiam docuit, ita vt in exemplum primitiuæ Eccleſiæ nullus ibi diues, nullus eſſet egens, omnibus eſſent omnia communia, cùm nihil cuiuſquam eſſe videretur proprium. Tantę enim erat ipſa prudentiæ, vt non ſolum mediocres quique in neceſſitatibus ſuis, ſed etiam reges ac principes nonnunquam ab ea conſilium quærerent & inuenirẽt. Tantum lectioni diuinarum ſcripturarum

Digitized by Google

ſuos vacare ſubditos, tantum operibus iuſtitiæ ſe exercere faciebat, vt facillimè viderentur ibidem, qui Eccleſiaſticum gradum, hoc eſt, altaris officium aptè ſubirent, plurimi poſſe reperiri. Denique quinque ex eodem monaſterio poſtea Epiſcopos vidimus, & hos omnes ſingularis meriti ac ſanctitatis viros, quorum hæc ſunt nomina Boſa, Aeda, Oſtſor, Iohannes & Wilfridus. De primo ſuprà diximus, quòd Eboraci fuerit conſecratus antiſtes. De ſecundo breuiter intimandum, quòd in Epiſcopatum Dorciſceſtre fuerit ordinatus. De vltimis infrà dicendum eſt, quòd eorum primus Haguſtaldenſis, ſecūdus Eboracenſis Eccleſiæ ordinatus ſit Epiſcop᷒. De medio nunc dicamus, quia cū in vtroque Hildę Abbatiſſæ monaſterio lectioni & obſeruationi ſcripturarum operā dediſſet, tandem perfectiora deſiderās, venit Cātiam ad Archiepiſcopū beatæ recordationis Theodorū, vbi poſteaquā aliquandiu lectionib. ſacris vacauit, etiā Romam adire curauit, quod eo tēporis magnæ virtutis æſtimabatur. Et inde cum rediēs Britāniā adijſſet, diuertit ad prouinciam Victiorum, cui tunc rex Ofric præfuit, ibíque verbum fidei prędicans, ſimul & exemplum viuendi ſeſe videntibus atque audien-

Digitized by Google

audientibus exhibens, multo tempore manſit. Quo tempore antiſtes prouinciæ illius vocabulo Boſelus tanta erat corporis infirmitate depreſſus, vt officium Epiſcopatus per ſe implere nō poſſet. Propter quod omnium iudicio præfatus vir in Epiſcopatum pro eo electus, ac iubente Edilredo Rege Wilfridū beatæ memoriæ antiſtitem, qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorū Epiſcopatum gerebat, ordinatus eſt, pro eo quòd Archiepiſcopus Theodorus iam defunctus erat, & nondum alius pro eo ordinatus Epiſcopus. In qua videlicet prouincia paulò antè, hoc eſt, ante præfatum virum Dei Boſelum vir ſtrenuiſſimus & doctiſſimus atque excellentis ingenij vocabulo Tatfrid de eiuſdē Abbatiſſæ monaſterio electus eſt antiſtes: ſed priuſquā ordinari poſſet morte immatura præreptus eſt. Non ſolum autem præfata Chriſti ancilla & Abbatiſſa Hilda, quam omnes qui nouerant ob inſigne pietatis & gratiæ matrē vocare conſueuerant, in ſuo monaſterio vitæ exemplo præſentibus extitit, ſed etiam in plurimis longius manentibus, ad quos fœlix induſtriæ ac virtutis eius rumor peruenit, occaſionem ſalutis & correctionis miniſtrauit. Oportebat namque cor-

Digitized by Google

rectionis miniſtrauit. Oportebat namque impleri ſomnium, quod mater eius Bregoſuid in infantia eius vidit. Quæ, cùm vir eius Heriric exularet ſub Rege Britonum Cerdice, vbi & veneno perijt, vidit per ſomnium, quaſi ſubitò ſublatum eum quæſierit cum omni diligentia, nullumque eius vſpiam veſtigium apparuerit. Verùm cùm ſolertiſſimè illum quæſiſſet, extemplò ſe reperire ſub veſte ſua monile preciociſſimum, quod dum attentius conſideraret, tanti fulgore luminis refulgere videbatur, vt omnes Britanniæ fines illius gratia ſplendoris impleret. Quod nimirum ſomnium veraciter in filia eius, de qua loquimur, impletum eſt. Cuius vita nō ſibi ſolummodo, ſed multis benè viuere volentibus, exempla operum lucis præbuit. Verùm illa cùm multis annis huic monaſterio præeſſet, placuit pio prouiſori ſalutis noſtræ ſanctam eius animam longa etiam infirmitate carnis examinari, vt iuxta exemplum Apoſtoli virtus eius in infirmitate perficeretur. Percuſſa etenim febribus acri cœpit ardore fatigari, & per ſex continuos annos eadem moleſtia laborare non ceſſabat, in quo toto tempore nunquam ipſa vel cōditori ſuo gratias agere, vel cōmiſſum ſibi gregem

& publicè

& publicè & priuatim docere prętermittebat. Nam ſuo prædocta exemplo monebat omnes, & in ſalute accepta corporis Domino obtemperanter ſeruiendũ, & in aduerſis rerũ ſiue in infirmitatibus membrorum fideliter Domino eſſe gratias ſemper agendas. Septimo ergo ſuæ infirmitatis anno, conuerſo ad intranea dolore, ad diem peruenit vltimum, & circa gallicantũ percepto viatico ſacroſanctæ cõmunionis, cùm accerſitis ancillis Chriſti quæ erant in eodẽ monaſterio, deſeruanda eas inuicem, imò cum omni pace Euangelica admoneret, inter verba exhortationis lęta mortem vidit, imò (& verbis Domini loquar) de morte tranſiuit ad vitam. Qua videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipſius in alio longius poſito monaſterio (quod ipſa eodem anno conſtruxerat, & appellatur Hacanes) manifeſta viſione reuelare dignatus eſt. Erat in eodem monaſterio quędam ſanctimonialis fœmina nomine Begu, quæ triginta & amplius annos dedicata Domino virginitate in monachica conuerſatione ſeruiebat. Hæc tunc in dormitorio ſororum pauſans, audiuit ſubitò in aëre notum campanæ ſonum, quo ad orationes excitari vel conuocari ſolebant, cùm quis eorum

de ſeculo

de ſeculo fuiſſet euocatus, apertisque (vt ſibi videbatur) oculis aſpexit detecto domus culmine fuſam deſuper lucem omnia repleuiſſe. Cui videlicet luci cùm ſolicita intenderet, vidit animam præfatæ Dei famulæ in ipſa luce comitantibus ac ducentibus eam angelis ad cœlum ferri. Cumque ſomno excuſſa videret cæteras pauſantes circa ſe ſorores, intellexit vel in ſomnio vel in viſione mentis oſtenſum ſibi eſſe quod viderat. Statimque exurgens nimio timore perterrita cucurrit ad virginem, quæ tunc monaſterio Abbatiſſæ vice præfuit, cui nomen erat Frigit, fletuq; ac lachrymis multum perfuſa, ac ſuſpiria longa trahens, nunciauit matrem illarum omnium Hildam Abbatiſſam iã migraſſe de ſeculo, & ſe aſpectante cum luce immenſa ducibus Angelis ad æternæ limina lucis & ſupernorum conſortia ciuium aſcendiſſe. Quod cùm illa audiſſet, ſuſcitauit cunctas ſorores, & in Eccleſiam conuocatas, orationibus ac pſalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cùm reſiduo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo diluculo fratres qui eius obitum nunciarent à loco vbi defuncta eſt. At illi reſpondentes dixerunt ſe prius eadem cognouiſſe, & cùm exponerent per ordinem

ordinem quomodo hæc vel quando didiciſſent, inuentũ eſt eadem hora tranſitũ eius illis oſtenſum eſſe per viſionem, qua illam referebant exiſſe de mundo. Pulchraq́; rerum concordia procuratum eſt diuinitus, vt cùm illi exitum eius de hac vita viderent, tunc iſti introitũ eius in perpetuam animarũ vitam cognoſcerent. Diſtant autem inter ſe monaſteria hæc tredecim fermè milibus paſſuum. Ferunt autem quòd eadem nocte in ipſo quoque monaſterio vbi præfata Dei famula obijt, cuidam virginum Deo deuotarum quæ illam immenſo amore diligebat obitus illius in viſione apparuerit, quæ animam eius cum Angelis ad cœlum ire conſpexerit, atque hoc ipſa qua factum eſt hora his quę ſecum erant famulabus Chriſti manifeſtè narrauerit, easq́; ad orandum pro anima eius, etiam priuſquam cætera congregatio eius obitum cognouiſſet, excitauerit. Quod ita fuiſſe factum mox congregationi mane facto innotuit. Erat enim hæc ipſa hora cum alijs nonnullis Chriſti ancillis in extremis monaſterij locis ſeorſum poſita, vbi nuper venientes ad conuerſionem fœminæ ſolebant probari, donec regulariter inſtitutæ in ſocietatem congregationis ſuſciperentur.

QVOD

QVOD IN MONASTERIO *eius fratri cuidam canendi donum diuinitus ſit conceſſum.*

LIBER XXIIII.

IN huius monaſterio Abbatiſſæ fuit frater quidam diuina gratia ſpecialiter inſignis, qui carmina religioni & pietati apta facere ſolebat, ita vt quicquid ex diuinis literis per interpretres diſceret, hoc ipſe poſt puſillum verbis poëticis maxima ſuauitate & cõpunctione compoſitis in ſua, id eſt, Anglorum lingua proferret. Cuius carminibus multorum ſæpè animi ad contemptum ſeculi, & ad appetitum ſunt vitæ cœleſtis accenſi. Et quidem & alij poſt illũ in gente Anglorum religioſa poëmata facere tentabant, ſed nullus ei æquiparari potuit. Namq; ipſe non ab hominibus, neque per hominem inſtitutus canendi artem didicit, ſed diuinitus adiutus, gratis canendi donum accepit. Vnde nihil vnquam friuoli & ſuperuacui poëmatis facere potuit, ſed ea tantummodo quę ad religionem pertinent, religioſam eius linguam decebant. Siquidem in habitu ſeculari vſque ad tempora prouectioris ætatis conſtitutus, nil carminum aliquando didicerat. Vnde nonnunquam in conuiuio

uiuio cùm eſſet lætitiæ cauſa decretum, vt omnes per ordinem cantare deberent, ille vbi appropinquare ſibi citharam cernebat, ſurgebat à media cœna, & egreſſus ad ſuam domum repedabat. Quod dum tempore quodam faceret, & relicta domo conuiuij egreſſus eſſet ad ſtabula iumentorum, quorum ei cuſtodia nocte illa erat delegata, ibiq́; hora iam competenti membra dediſſet ſopori, aſtitit ei quidam per ſomnium, eumq́ue ſalutans ac ſuo appellans nomine Cedmon, inquit, canta mihi aliquid. At ille reſpondit, neſcio, inquit, cantare. Nam & ideò de conuiuio egreſſus, huc ſeceſſi, quia cantare non poteram. Rurſum ille qui cum eo loquebatur. Attamen, ait, cantare mihi habes Quid, inquit, debeo cantare? At ille: Canta, inquit, principium creaturarum. Quo accepto reſponſo, ſtatim ipſe cœpit cantare in laudē Dei conditoris, verſus quos nunquam audierat, quorum iſte eſt ſenſus. Nunc laudare debemus auctorem regni cœleſtis, potentiam creatoris, & conſilium illius, facta patris gloriæ. Quomodo ille cum ſit æternus Deus omnium miraculorū auctor extitit, qui primo filijs hominū cœlum pro culmine tecti, de hinc terram cuſtos humani generis omnipotens creauit:

creauit: hic eſt ſenſus, non autem ordo ipſe verborum quæ dormiens ille canebat. Neq; enim poſſunt carmina quamuis optimè compoſita ex alia in aliam linguam ad verbum ſine detrimento ſui decoris ac dignitatis transferri. Exurgens autem à ſomno cuncta quæ dormiens cantauerat memoriter retinuit, & his mox plura in eundem modũ verba Deo digni carminis adiunxit. Veniensq; mane ad villicum qui ſibi præerat quid doni percepiſſet indicauit, atque ad Abbatiſſam perductus, iuſſus eſt multis doctioribus viris preſentibus indicare ſomnium, & dicere carmen, vt vniuerſorum iudicio quid vel vnde eſſet quod referebat, probaretur. Viſumque eſt omnibus cœleſtem ei à Domino conceſſam eſſe gratiam. Exponebantq; illi quendam ſacræ hiſtoriæ ſiue doctrinæ ſermonem, præcipientes ei ſi poſſet hunc in modulationem carminis transferre. At ille ſuſcepto negotio abijt, & mane rediens optimo carmine quod iubebatur compoſitum reddidit, vnde mox Abbatiſſa amplexata gratiam Dei in viro ſecularem, illum habitum relinquere & monachicum ſuſcipere propoſitum docuit. Suſceptumque in monaſterium cũ omnibus ſuis fratrũ cohorti aſſociauit, iuſſitque

ſitq́ue illum ſeriem ſacræ hiſtoriæ doceri. At ipſe cuncta quæ audiendo diſcere poterat, rememorando ſecum & quaſi mundũ animal ruminando in carmen dulciſſimum conuertebat, ſuauiusq́ue reſonando doctores ſuos viciſſim auditores faciebat ſuos. Canebat autem de creatione mundi, & origine humani generis, & tota Geneſis hiſtoria, de egreſſu Iſraël ex Ægypto, & ingreſſu in terram repromiſſionis. De alijs plurimis ſacræ ſcripturæ hiſtorijs, de incarnatione Domini, ac paſſione, & reſurrectione, & aſcenſione in cœlum, de aduentu Spiritus ſancti, & Apoſtolorum doctrina. Item de terrore futuri iudicij, & horrore pœnæ gehennalis, ac dulcedine regni cœleſtis multa carmina faciebat. Sed & alia perplura, de beneficijs & iudicijs diuinis, in quib' cunctos homines ab amore ſcelerum abſtrahere, ad dilectionem verò & ſolertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim vir multum religioſus, & regularibus diſciplinis humiliter ſubditus. Aduerſum verò illos, qui aliter facere volebant, zelo magni feruoris accenſus. Vnde & pulchro vitam ſuam fine concluſit. Nam propinquante hora ſui diſceſſus, quatuordecim diebus præueniente corporea infirmitate depreſſus

eſt, adeò

Digitized by Google

eſt, adeò tamen moderatè, vt & loqui toto eo tempore poſſet & ingredi. Erat autem in proxima caſa, in qua infirmiores & qui prope morituri eſſe videbantur induci ſolebant. Rogauit ergo miniſtrũ ſuum veſpere incumbente nocte qua de ſeculo erat exiturus, vt in ea ſibi locum quieſcendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus eſſe videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cumque ibidem poſiti viciſſim aliqua gaudente animo vnà cum eis qui ibidem antea inerant loquerentur ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus eſſet tranſcenſum, interrogauit omnes ſi Euchariſtiam intus haberent. Reſpondebant quid opus eſt Euchariſtia, neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiſcum velut ſoſpes loqueris. Rurſus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Euchariſtiam. Qua accepta in manu interrogauit, ſi omnes placidum erga ſe animũ & ſine querela controuerſiæ ac rancoris haberent. Reſpondebant omnes, placidiſſimam ſe mentem ad illum & ab omni ira remotam habere. Eumque viciſſim rogabant, an placidam erga ipſos mentem haberet. Qui cõfeſtim reſpondit: Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sicque ſe cœleſti

leſti muniens viatico vitæ alterius ingreſſui parauit. Et interrogauit: Quam prope eſſet hora qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Reſpondebant: Non longè eſt. At ille: Benè ergo, expectemus horam illam. Et ſignans ſe ſigno ſanctæ crucis reclinauit caput ad ceruical, modicumq; obdormiens ita cum ſilentio vitam finiuit. Sicque factum eſt, vt quomodo ſimplici ac pura mente tranquillaq; deuotione Domino ſeruierat, ita & iam tranquilla morte mundum relinquens ad eius viſionem veniret. Illaque lingua quæ tot ſalutaria verba in laudem conditoris compoſuerat, vltima quæq; verba in laudem ipſius ſignando ſeſe, & ſpiritum ſuum in manus eius commendando clauderet: qui etiam præſcius ſui obitus extitiſſe ex his quæ narrauimus videtur.

QVALIS VISIO CVIDAM viro Dei apparuit priuſquam monaſterium Colodanæ vrbis eſſet incendio conſumptum.

CAPVT XXV.

HIs temporib' monaſterium virginum, quod Coludi vrbem cognominant, cuius & ſuprà meminimus, per

per culpā incuriæ flammis abſumptum eſt. Quod tamen à malitia inhabitantium in eo, & præcipuè illorum, qui maiores eſſe videbantur, contigiſſe omnes qui nouere facilimè potuerunt aduertere. Sed non defuit puniendis admonitio diuinæ pietatis, qua correcti per ieiunia, fletus & preces iram à ſe inſtar Niniuitarum iuſti iudices auerterent. Erat nanq; in eodem monaſterio vir de genere Scottorū Adamanus vocabulo, ducens vitā in continentia & orationibus multum Deo deuotam, ita vt nil vnquam cibi vel potus, excepta die dominica & quinta Sabbati, perciperet: ſæpè autem noctes integras peruigil in oratione tranſigeret. Quæ quidem illi diſtrictio vitæ arctioris primò ex neceſſitate emendandæ ſuæ prauitatis obuenerat: ſed procedente tempore neceſſitatem in cōſuetudinem verterat. Siquidem in adoleſcentia ſua ſceleris aliquid commiſerat, quod commiſſum vbi ad cor ſuum rediјt, grauiſſimè exhorruit, & ſe pro illo puniendum à diſtricto iudice timebat. Accedens ergo ad ſacerdotem à quo ſibi ſperabat iter ſalutis poſſe demonſtrari, confeſſus eſt reatum ſuum, petiјtque vt conſilium ſibi daret quo poſſet fugere à ventura Dei ira. Qui audito eius commiſſo, dixit:

Grande

Grande vulnus grandioris curam medelæ deſiderat, & ideò ieiunijs, pſalmis, & orationib⁹ quantum vales inſiſte, quo præoccupando faciem Domini in confeſſione propitium eum inuenire merearis. At ille quē nimius reæ conſcientiæ tenebat dolor, & internis peccatorum vinculis quibus grauabatur ocyus deſiderabat abſolui: Adoleſcentior ſum (inquit) ætate & vegetus corpore, quicquid mihi impoſueris agendum, dummodo ſaluus fiam in die Domini, totum facilè feram, etiam ſi totam noctem ſtando in precibus peragere, & integram ſeptimanam iubeas abſtinendo tranſigere. Qui dixit: Multum eſt vt tota ſeptimana abſque alimento corporis perdures, ſed biduanum vel triduanū ſatis eſt obſeruare ieiunium. Hoc facito donec poſt modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, & quamdiu pœnitentiæ inſiſtere tibi plenius oſtendam. Quibus dictis & deſcripta illi menſura pœnitendi abijt ſacerdos. Et ingruente cauſa ſubita ſeceſſit Hyberniam, vnde originem duxerat, neque vltra ad eum iuxta ſuum condictum redijt. At ipſe memor pręcepti eius ſimul & promiſſi ſui, totum ſe lachrymis, pœnitentiæ, vigilijs ſanctis, & continentiæ mancipauit, ita vt quinta ſolū

Sabbati & Dominica (ſicut prędixi) reficeretur, cætoris ſeptimanæ diebus ieiunus permaneret. Cumque ſacerdotem ſuum Hyberniam ſeceſſiſſe, ibiq; defunctum eſſe audiſſet, ſemper ex eo tempore, iuxta condictum eius memoratum, continentiæ modū obſeruabat. Et quod cauſa diuini timoris ſemel ob reatum compunctus cœperat, iam cauſa diuini amoris delectatus præmijs indefeſſus agebat. Quod dū multo tempore ſedulus exequeretur, contigit eum die quadā de monaſterio illo longius egreſſum comitante ſecū vno de fratribus peracto itinere redire. Qui cùm monaſterio propinquarent, & ædificia illius ſublimiter erecta aſpicerent, ſolutus eſt in lachrymas viri Dei, & triſtitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes quare faceret inquiſiuit. At ille: Cuncta, inquit, hæc quæ cernis ædificia publica vel priuata in proximo eſt vt ignis abſumens in cinerem conuertat. Quod ille audiens, mox vt intrauerunt monaſterium matri cōgregationis vocabulo Ebbæ curauit indicare. At illa meritò turbata de tali præſagio, vocauit ad ſe virū, & diligētius ab eo rem vel vnde hoc ipſe noſſet inquirebat. Qui ait: Nuper præoccupatus noctu vigilijs & pſalmis, vidi aſtantem

aſtantem mihi ſubitò quendam incogniti vultus, cuius præſentia cum eſſem exterritus: dixit mihi, ne timerem, & quaſi familiari me voce alloquens: Benefacis, inquit, quĩ tempore iſto nocturno quietis, non ſomno indulgere, ſed vigilijs & orationibus inſiſtere valuiſti. At ego: Noui, inquit, multum mihi eſſe neceſſe vigilijs ſalutaribus inſiſtere, & pro meis erratibus ſedulò Dominũ deprecari. Qui adijciens: Verum, inquit, dicis, quia tibi & multis opus eſt peccata ſua bonis operibus redimere, & cùm ceſſant à laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberius laborare: ſed hoc tamen pauciſſimi faciunt. Siquidem modo totum hoc monaſterium ex ordine perluſtrans ſingulorum caſas ac lectos inſpexi, & neminem ex omnibus præter te erga ſanitatem animæ ſuæ occupatum reppéri: ſed omnes prorſus & viri & fœminæ aut ſomno torpent inerti, aut ad peccata vigilant. Nam & domunculæ quæ ad orandum vel legendum factæ erant, nunc in commeſſationum, potationum, fabulationum, & cæterarum ſunt illecebrarum cubilia conuerſæ. Virgines quoque Deo dicatæ, contempta reuerentia ſuæ profeſſionis, quotieſcunque

vacant, texendis ſubtilioribus indumentis operam dant, quibus aut ſe ipſas ad vicem ſponſarũ in periculum ſui ſtatus adornent, aut externorum ſibi virorum amicitiam comparent. Vnde meritò loco huic & habitatoribus eius grauis de cœlo vindicta flammis ſæuientibus prę parata eſt. Dixit autẽ Abbatiſſa. Et quare nõ citius hoc compertum mihi reuelare voluiſti? Qui reſpondit: Timui propter reuerẽtiam tuam ne fortè nimium conturbareris: Et tamen hanc conſolationem habeas, quod in diebus tuis hæc plaga non ſuperueniet. Qua diuulgata viſione aliquantulum loci accolæ paucis diebus timere, & ſe ipſos intermiſſis facinoribus caſtigare cœperunt. Verùm poſt obitum ipſius Abbatiſſæ redierunt ad priſtinas ſordes, imò ſceleratiora fecerunt. Et cùm dicerent pax & ſecuritas, ex templo pręfatæ vltionis ſunt pœna multati. Quæ mihi cuncta ſic eſſe facta reuerendiſſimus meus compresbyter Edgils referebat, qui tunc in illo monaſterio degebat. Poſtea autem diſcedentibus inde ob deſolationem plurimis incolarum, in noſtro monaſterio plurimo tẽpore conuerſatus, ibidemque defunctus eſt. Hæc ideò noſtræ hiſtoriæ inſerenda credidimus, vt admoneremus lectorem operum

rum Domini, quàm terribilis ſit in conſilijs ſuper filios hominum, ne fortè nos tempore aliquo carnis illecebris ſeruientes, minuſque Dei iudicium formidantes, repentina ira eius corripiat, & vel temporalibus damnis iuſtè ſæuiens affligat, vel ad perpetuam perditionem diſtrictius exanimans tollat.

DE MORTE ECGFRIDI ET Lotheri Regum.

CAPVT XXVI.

ANNO Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo octogeſimo quarto Ecgfridus Rex Nordan Humbrorum miſſo Hyberniam cum exercitu duce Berto vaſtauit miserè gentem innoxiam, & nationi Anglorum ſemper amiciſſimam, ita vt nec Eccleſijs quidem aut monaſterijs manus parceret hoſtilis. At inſulani & quantum valuere armis arma repellebant, & inuocantes diuinæ auxiliū pietatis cælitus ſe vindicari continuis diu imprecationibus poſtulabant. Et quamuis maledici regnum Dei poſſidere nō poſſint, creditū tamen eſt quod hi qui merito impietatis ſuæ maledicebantur, ocyus Domino vindice pœnas ſui reatus luerent. Siquidem anno poſt hunc proximo idem Rex cū temerè exer-

citum ad vaſtandam Pictorum prouinciam duxiſſet, multum prohibentibus amicis,& maximè beatę memorię Cudberto, qui nuper fuerat ordinatus Epiſcopus, introductus eſt (ſimulantibus fugam hoſtibus) in anguſtias inacceſſorũ montium & cum maxima parte copiarum quas ſecum adduxerat extinctus, anno ætatis ſuæ quadrageſimo, regni autem quinto decimo, die tertio decimo Kalendarum Iuniarum. Et quidem (vt dixi) prohibuerunt amici ne hoc bellum iniret, ſed quomodo anno præcedente noluerat audire reuerendiſſimũ patrem Egbertum, ne Scottiam nil ſe lædentẽ impugnaret, datum eſt illi ex pœna peccati illius, ne nunc eos qui ipſum ab interitu reuocare cupiebant, audiret. Ex quo tempore ſpes cœpit & virtus regni Anglorum fluere, ac retro ſublapſa referri. Nam & Picti terram poſſeſſionis ſuæ quã tenuerunt Angli & Scotti, qui erant in Britannia, & Britonũ quoq; pars nonnulla, libertatem receperunt, quã & hactenus habent per annos circiter quadraginta ſex. Vbi inter plurimas gentes Anglorum vel interemptos gladio, vel ſeruitio addictos, vel de terra Pictorũ fuga lapſos, etiam reuerẽdiſſimus vir Domini Trumvvini, qui in eos Epiſcopatum acceperat,

ceperat, receſſit cũ ſuis qui erant in monaſterio Ebbercurni, poſito quidẽ in regione Anglorum, ſed in vicinia freti, ꝙ Anglorum terras Pictorumq́; diſterminant. Eosq́; vbicumque poterat amicis per monaſteria commendans, ipſe in ſæpè dicto famulorum famularumq́; Dei monaſterio, ꝙ vocatur Streaneshalch, locum manſionis elegit: ibiq́; cum paucis ſuorum in monachica diſtrictione vitam non ſibi ſolummodo, ſed & multis vtilem plurimo annorũ tempore duxit. Vbi etiam defunctus in Eccleſia beati Petri Apoſtoli iuxta honorem & vita & gradu eius condignũ conditus eſt. Præerat quidem tunc eidem monaſterio Regia virgo Elflet, vna cum matre Eanflede, quarum ſuprà fecimus mentionem. Sed adueniente illuc Epiſcopo, maximũ regendi auxilium ſimul & ſuæ vitæ ſolat ũ deuota Deo doctrix inuenit. Succeſſit autem Ecgfrido in regnum Altfrit vir in ſcripturis doctiſſimus, qui frater eius & filius Oſvvini Regis eſſe dicebatur. Deſtructumq́; regni ſtatũ, quamuis intra fines anguſtiores, nobiliter recuperauit. Quo videlicet anno, qui eſt ab incarnatione dominica ſexcẽteſimus octogeſimus quintus, Lothere Cantuariorũ Rex cùm poſt Ecgbertũ fratrem ſuum,

qui nouē annis regnauerat, ipſe duodecim annis regnaſſet mortuus erat octauo Idus Februarij. Vulneratus namque eſt in pugna Auſtralium Saxonū, quam contra eum Edric filius Ecgberti aggregarat, & inter medendum defunctus eſt. Ac poſt eum idem Edric anno vno ac dimidio regnauit. Quo defuncto regnum illud per aliquod temporis ſpatium Reges dubij vel externi diſperdiderunt, donec legitimus Rex Victred, id eſt, filius Ecgberti confortatus in regno, religione ſimul & induſtria gentem ſuam ab extranea inuaſione liberaret.

VT VIR DOMINI CVDBERtus ſit Epiſcopus factus, vtq; in monachica adhuc vita poſitus vixerit & docuerit.

CAPVT XXVII.

IPſo etiam anno quo finem vitæ accepit Rex Ecgfridus Epiſcopū (vt diximus) fecit ordinari Lindisfarnēſium Eccleſiæ virum ſanctum & venerabilem Cudbertum, qui in inſula permodica quæ appellatur Farne, & ab eadem Eccleſia nouem fermè milibus paſſuum in Oceano procul abeſt, vitā ſolitariam per annos plures in magna corporis & mentis continentia duxerat. Qui quidem à

prima

prima ætate pueritiæ ſtudio religioſæ vitæ ſemper ardebat: ſed ab ineunte adoleſcentia monachicū & nomen aſſumpſit & habitum. Intrauit enim primo monaſterium Mailros, quod in ripa Tindi fluminis poſitum, tunc Abbas Eata vir omnium manſuetiſſimus regebat. Qui poſtea Epiſcopus Haguſtaldenſis ſiue Lindisfarnenſis Eccleſiæ factus eſt, vt ſuprà memorauimus. Cui tempore illo præpoſitus Boiſil, magnarum virtutum & Prophetici ſpiritus ſacerdos fuit. Huius diſcipulatui Cudbertus humiliter ſubditus, & ſcientiam ab eo ſanctarum ſcripturarum, & bonorum operū ſumpſit exempla. Qui poſtquam migrauit ad Dominum, Cudbertus eidem monaſterio factus præpoſitus, plures & auctoritate magiſtri & exemplo ſuæ actionis regularem inſtituebat ad vitam. Nec ſolum ipſi monaſterio regularis vitæ monita ſimul & exempla præbebat, ſed & vulgus circumpoſitum longè lateque à vita ſtultæ conſuetudinis ad cœleſtium gaudiorū conuertere curabat amorem. Nam & multi fidem quā habebant iniquis profanabant operibus, & aliqui etiam tempore mortalitatis neglectis fidei Sacramentis (quibus erant imbuti) ad erratica idololatriæ medicamina cōcur-

rebant, quaſi miſſam à Deo conditore plagam per incarnationes vel filacteria, vel alia quælibet dæmoniacæ artis arcana cohibere valerent. Ad vtrorumque ergo corrigendũ errorem crebro ipſe de monaſterio egreſſus, aliquotiens equo ſedens, ſed ſæpius pedibus incedens, circumpoſitas veniebat ad villas, & viam veritatis prædicabat errantibus, quod ipſum etiam Boiſil ſuo tempore facere conſueuerat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, vt veniente in villam clerico vel presbytero cuncti ad eius imperium verbum audituri confluerent, libenter ea quæ dicerentur audirent, libentius ea quæ audire & intelligere poterant operando ſequerentur. Porrò Cudberto tanta erat dicendi peritia, tantus amor perſuadendi quæ docuerat, tale vultus Angelici lumen, vt nullus præſentium latebras ei ſui cordis celare præſumeret, quin omnes palam quæ geſſerant confitendo proferrent: quia nimirum hæc eadem illum latere nullo modo putarent, & confeſſa dignis (vt imperabat) pœnitentiæ fructib⁹ abſtergerent. Solebat autem ea maximè loca peragrare, & illis prædicare in viculis, qui in arduis aſperisq; montibus procul poſiti alijs horrori erant ad viſendum, & pauper-

paupertate pariter ac ruſticitate ſua doctorum arcebant acceſſum. Quos tamen ille libenter pio mancipatus labori tanta doctrinæ ſolertis excolebat induſtria, vt de monaſterio egreſſus ſæpè hebdomada integra, aliquando duabus vel tribus, nonnunquam etiam menſe pleno domũ non rediret. Sed demoratus in montanis plebem ruſticam verbo prædicationis ſimul & opere virtutis ad cœleſtia vocaret. Cùm ergo venerabilis Domini famulus multos in Mailroſenſi monaſterio degens annos, magnis virtutũ ſignis effulgeret, tranſtulit eum reuerendiſſimus Abbas ipſius Eata ad inſulam Lindisfarnenſium, vt ibi quoque fratribus cuſtodiam diſciplinæ regularis & auctoritate præpoſiti intimaret, & propria actione præmonſtraret. Nã & ipſum locum tunc idem reuerendiſſimus pater Abbatis iure regebat. Siquidem à temporibus antiquis ibidem & Epiſcopus cum clero, & Abbas ſolebat manere cum monachis, qui tamen & ipſi ad curam Epiſcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus eius loci Epiſcopus fuit, cum monachis illuc & ipſe monachus adueniens, monachicam in eo cõuerſationem inſtituit. Quomodo & prius beatus pater Auguſtinus

Digitized by Google

in Cantia feciſſe noſcitur, ſcribente ei reuerendiſſimo Papa Gregorio, quod & ſuprà poſuimus. Sed quia tua fraternitas, inquit, monaſterij regulis erudita ſeorſum fieri non debet à clericis ſuis in Eccleſia Anglorum, quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta eſt, hanc debet conuerſationem inſtituere, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ fuit patribus noſtris, in quibus nullus eorum ex his qui poſſidebant aliquod ſuum eſſe dicebat: ſed erant eis omnia communia.

VT IDEM IN VITA ANAchoretica & ita fontem de ſaxoſa terra orando produxerit, & ſegetem de labore manuum vltra tempus ſerendi acceperit.

CAPVT XXVIII.

EXin Cudbertus creſcentibus meritis religioſæ intentionis ad anachoreticæ quoq; contemplationis (quę diximus) ſilentia ſecreta peruenit. Verũ quia de vita illius & virtutibus ante annos plures ſufficienter & verſib⁹ heroicis & ſimplici oratione conſcripſimus, hoc tantũ in præſenti commemorare ſatis ſit, quòd aditurus inſulam proteſtatus eſt fratribus dicens. Si mihi diuina gratia in

tia in loco illo donauerit, vt de opere manuum mearum viuere queam, libens ibi morabor, ſin aliàs ad vos citiſſimè Deo volente reuertar. Erat autem locus & aquæ prorſus & frugis & arboris inops, ſed & ſpirituum malignorum frequentia humanæ habitationi minus accommodus: ſed ad votum viri Dei habitabilis per omnia factus eſt. Siquidem ad aduentum eius ſpiritus receſſerunt maligni. Cum autem ipſe ſibi ibidem expulſis hoſtibus manſionem anguſtam circumuallante aggere & domos in ea neceſſarias iuuante fratrum manu, id eſt, oratorium & habitaculum commune conſtruxiſſet, iuſſit fratres in eiuſdem habitaculi pauimento foueam facere, erat autē tellus duriſſima & ſaxoſa, cui nulla omninò ſpecies venę fontanæ videretur ineſſe. Quod dum facerent ad fidem & preces famuli Dei, alio die aqua plena inuenta eſt, quæ vſque ad hanc diem ſufficientem cunctis illò aduenientibus gratiæ ſuæ cœleſtis copiam miniſtrat. Sed & ferramenta ſibi ruralia cum frumēto afferri rogauit, quod dum præparata terra tempore congruo ſeminaret, nil omninò non dico ſpicarum, ſed ne herbæ quidem ex eo germinari vſq; ad ęſtatis tempora contigit. Vnde viſitantibus ſe ex

more fratribus hordeum iuſſit afferri, ſi fortè vel natura ſoli illius, vel voluntas eſſet superni largitoris, vt illius frugis ibi potius ſeges oriretur. Quod dum ſibi allatum vltra omne tempus ſerendi, vltra omnem ſpem fructificandi eodē in agro ſereret, mox copioſa ſeges exorta deſideratam proprij laboris viro Dei refectionem præbebat. Cū ergo ibidem multis annis Deo ſolitarius ſeruiret (tāta autem erat altitudo aggeris quo manſio eius erat vallata, vt cœlum tantum ex ea, cuius introitum ſitiebat, aſpicere poſſet) contigit vt congregata ſynodo non parua ſub præſentia regis Ecgfridi iuxta fluuiū Alnæ, in loco qui dicitur Adtvviforda, quod ſignificat ad duplex vadū, cui beatæ memoriæ Theodorus Archiepiſcop⁹ præſidebat, vno animo omniumq; conſenſu ad Epiſcopatū, Eccleſiæ Lindisfarnenſis eligeretur. Qui cùm multis legatarijs ac litteris ad ſe præmiſſis nequaquā ſuo monaſterio poſſet erui, tādē rex ipſe præfatus vnà cum ſanctiſſimo antiſtite Trūvvini necnon & alijs religioſis ac potentibus viris in inſulam nauigauit. Conueniunt & de ipſa inſula Lindisfarnenſi in hoc ipſum multi de fratribus, genu flectunt, omnes adiurant per Dominum, lachrymas fundunt, obſe-

obſecrant, donec ipſum quoque lachrymis dulcibus plenum extrahũt latebris, atque in ſynodum pertrahũt. Quo dum perueniret, quamuis multum renitens, vnanimi cunctorum voluntate ſuperatur, atque ad ſuſcipiendum Epiſcopatus officium collum ſubmittere compellitur. Eo maximè victus ſermone, quod famulus Dei Boiſil (cùm mente prophetica cuncta quæ ei eſſent superuentura patefaceret) antiſtitem quoque eum futurũ eſſe prædixerat. Non tamen ſtatim ordinatio decreta, ſed peracta hyeme quæ imminebat in ipſa ſolennitate Paſchali completa eſt Eboraci, ſub præſentia præfati regis Ecgfridi, conueniẽtibus ad conſecrationem eius ſeptem Epiſcopis, in quibus beatæ memoriæ Theodorus primatũ tenebat. Electus eſt autem primo in Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ pro Trũberto, qui ab Epiſcopatu fuerat depoſitus. Sed quoniã ipſe plus Lindisfarnenſi Eccleſiæ in qua conuerſatus fuerat, dilexit præfici, placuit vt Eata reuerſo ad ſedem Eccleſiæ Haguſtaldenſis, cui regendæ primo fuerat ordinatus, Cudbertus Eccleſiæ Lindiſfarnenſis gubernacula ſuſciperet. Qui ſuſceptum Epiſcopatus gradum, ad imitationem beatorum Apoſtolorum, virtutum

tutum

tutum ornabat operibus. Commiſſam namque ſibi plebem & orationibus protegebat aſſiduis, & admonitionibus ſaluberrimis ad cœleſtia vocabat. Et (quod maximè doctores iuuare ſolet) ea quæ agenda docebat, ipſe prius agendo præmonſtrabat. Erat quippe ante omnia diuinæ charitatis igne feruidus, patientiæ virtute modeſtus, orationum deuotioni ſolertiſſimè intentus, affabilis omnibus, qui ad ſe conſolationis gratia veniebant. Hoc ipſum quoque orationis loco ducens, ſi infirmis fratribus opem ſuæ exhortationis tribuerit, ſciens quia qui dixit: Diliges Dominum Deus tuum: dixit: & Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Erat & abſtinentiæ caſtigatione inſignis, erat gratia compunctionis ſemper ad cœleſtia ſuſpenſus. Denique cum ſacrificium Deo victimæ ſalutaris offerret, non eleuata in altum voce, ſed profuſis ex imo pectore lachrymis, Domino ſua vota commendabat. Duobus autem annis in Epiſcopatu peractis, repetijt inſulam ac monaſterium ſuum diuino admonitus oraculo, quia dies ſibi, mortis vel vitæ magis illius, quæ ſola vita dicenda eſt, iam appropiaret introitus. Sicut ipſe quoque tempore eodem nonnullis, ſed verbis obſcurioribus, quæ tamen.

men poſtmodum manifeſtè intelligerentur, ſolita ſibi ſimplicitate pandebat: quibuſdam autem hoc idem etiam manifeſtè reuelabat.

VT IDEM IAM EPISCOPVS obitum ſuum proximè futurum Hereberto prædixerit.

CAPVT XXIX.

ERat enim quidam presbyter vitę & morum probitate venerabilis nomine Herebertus iam dudum viro Dei ſpiritalis amicitię fœdere copulatus. Qui in inſula ſtagni illius pergrandis, de quo Dervventionis fluuij primordia erumpunt, vitam ducens ſolitariam, annis ſingulis eum vſitare, & monita perpetuæ ab eo ſalutis audire ſolebat. Hic cum audiret eum ad ciuitatem Lugubaliam deueniſſe, venit ex more cupiens ſalutaribus eius exhortationibus ad ſuperna deſideria magis magiſque accendi. Qui dum ſeſe alterutrum cœleſtis vitæ poculis debriarent, dixit inter alia antiſtes: Memento, frater Herberte, vt modo quicquid opus habes me interroges, mecumque loquaris: poſtquam enim ab inuicem digreſſi fuerimus, non vltra nos in hoc ſeculo carnis obtutibus inuicem aſpiciemus. Certus ſum namque, quia

quia tempus meæ reſolutionis inſtat, & velox eſt depoſitio tabernaculi mei. Qui hæc audiēs prouolutus eſt eius veſtigijs, & fuſis cum gemitu lachrymis: Obſecro (inquit) per Dominū ne me deſeras: ſed tui memor ſis fideliſſimi ſodalis, rogeſque ſupernam pietatem, vt cui ſimul in terris ſeruiuimus ad eius videndam gratiam ſimul tranſeamus ad cœlos. Noſti enim quia ad tui oris imperium ſemper viuere ſtudui, & quicquid ignorantia vel fragilitate deliqui, æquè ad tuæ voluntatis examen mox emendare curaui. Incubuit precibus Antiſtes, ſtatimque edoctus in ſpiritu impetraſſe ſe quod petebat à Domino: Surge (inquit) frater mi, & noli plorare, ſed gaudio gaude, quia quod rogauimus ſuperna nobis clementia donauit. Cuius promiſſi & prophetiæ veritatem ſequens rerum aſtruxit euentus, quia & digredientes ab inuicem non ſe vltra corporaliter viderūt, ſed vno eodemque die hoc eſt, Kalendarum Aprilium tertia decima egredientes è corpore ſpiritus eorum, mox beata inuicem viſione coniuncti ſunt, atque angelico miniſterio pariter ad regnum cœleſte tranſlati. Sed Herebertus diutina prius infirmitate decoquitur, illa vt credibile eſt diſpenſatione dominicæ pietatis, vt ſi quid

quid minus haberet meriti à beato Cudberto, ſuppleret hoc caſtigans longæ ægritudinis dolor, quatenus æquatus gratia ſuo intercesſori, ſicut vno eodemque tempore cum eo de corpore egredi, ita etiam vna atque indisſimili ſede perpetuæ beatitudinis meruiſſet recipi. Obijt autem pater reuerendisſimus in inſula Farne, multum deprecatus fratres, vt ibi quoque ſepeliretur, vbi non paruo tempore pro Domino militarat. At tamen tãdem eorum precibus victus, aſſenſum dedit vt ad inſulam Lindisfarnenſium relatus, in Eccleſia deponeretur. Quod dum factum eſſet, Epiſcopatum Eccleſię illius anno vno ſeruabat venerabilis antiſtes Wilfridus, donec eligeretur qui pro Cudberto antiſtes ordinari deberet. Ordinatus eſt autem poſt hæc Eadbertus vir ſcientia ſcripturarum diuinarum, ſimul & præceptorum cœleſtium obſeruantia, ac maximè eleemoſynarum operatione inſignis, ita vt iuxta legem omnibus annis decimam non ſolum quadrupedum, verumetiam frugum omnium atque pomorum, nec non & veſtimentorum partem pauperibus daret.

***

Digitized by Google

veſtimenta omnia quibus indutum erat non ſolum intemerata, verumetiā priſca nouitate & claritudine miranda apparebāt. Quod vbi videre fratres nimio mox timore perculſi feſtinauerunt referre antiſtiti quæ inuenerant, qui tum fortè in remotiori ab Eccleſia loco refluis vndiq; pelagi fluctibus cincto, ſolitarius manebat. In hoc etenim ſemper Quadrageſimæ tempus agere, in hoc quadraginta ante dominicum natale dies in magna continentiæ, orationis, & lachrymarum deuotione tranſigere ſolebat. In quo etiam venerabilis prædeceſſor eius Cudbertus priuſquam inſulam Farne peteret, aliquamdiu ſecretius Domino militabat. Attulerunt autem ei & partem indumentorum, quæ corpus ſanctum ambierant, quæ cum ille & munera gratanter acciperet, & miracula libenter audiret: nam & ipſa indumenta quaſi patris adhuc corpori circundata miro deoſculabatur affectu. Noua, inquit, indumenta corpori pro his quæ tuliſtis circundate, & ſic reponite in arcam quam paraſtis. Scio autem certiſſimè, quod non diu vacuus remanebit locus ille, qui tanta miraculi cœleſtis gratia ſacratus eſt. Et quàm beatus eſt, cui in eo facultatem quieſcēdi Dominus totius beatitudinis

auctor

auctor atque largitor præſtare dignabitur. Hæc & huiuſmodi plura vbi multis cum lachrymis & magna compunctione antiſtes lingua etiam tremente compleuit, fecerunt fratres vt iuſſerat, & inuolutum nouo amictu corpus, nouaque in theca recõditum ſupra pauimentum ſanctuarij poſuerunt. Nec mora Deo dilectus antiſtes Eadbertus morbo correptus eſt acerbo, ac per dies creſcente multumq; ingraueſcente ardore languoris, nõ multo poſt, id eſt, pridie nonas Maias etiam ipſe migrauit ad Dominum. Cuius etiam corpus in ſepulchro benedicti patris Cudberti ponentes, poſuerunt deſuper arcam in qua incorrupta eiuſdem patris membra locauerant. In quo etiam loco ſigna ſanitatum aliquoties facta meritis amborum teſtimonium ferunt. E quibus aliqua in libro vitæ illius olim memoriæ mandauimus. Sed & in hac hiſtoria quædam quæ nos nuper audiſſe contigit ſuperadijcere commodum duximus.

VT QVIDAM AD TVMBAM eius ſit à paralyſi curatus.

CAPVT XXXI.

ERat in eodem monaſterio frater quidam nomine Beadvvegen tempore

pore nō pauco hoſpitum miniſterio deſeruiens, qui nunc vſq; ſupereſt, teſtimoniū habēs ab vniuerſis fratribus cunctiſque ſuperuenientibus hoſpitibus, quòd vir eſſet multæ pietatis ac religionis. Iniunctoq́; ſibi officio supernæ tantū mercedis gratia ſubditus. Hic cùm quadam die lænas ſiue ſaga quib. in hoſpitali vtebatur in mari lauiſſet, rediēs domum repentina medio itinere moleſtia corporali tactus eſt, ita vt corruens in terram, & aliquandiu pronus iacens, vix tandem reſurgeret. Reſurgēs autē ſenſit dimidiā corporis ſui partē à capite vſq; ad pedes paralyſis lāguore depreſſam & maximo cum labore baculo innitens, domū peruenit. Creſcebat morbus paulatim, & nocte ſuperueniente grauior effectus eſt, ita vt die redeūte vix ipſe per ſe exurgere aut incedere valeret. Quo affectus incommodo concepit vtile mente conſilium, vt ad Eccleſiam quoquo modo poſſet perueniens, intraret ad tumbam reuerendiſſimi patris Cudberti, ibique genibus flexis ſupplex supernā pietatem rogaret, vt vel ab huiuſcemodi languore, ſi hoc ſibi vtile eſſet, liberaretur, vel ſi ſe tali moleſtia diutius caſtigari diuina prouidente gratia oporteret, patiēter dolorē ac placida mente ſuſtineret illatum.

Fecit

Fecit igitur vt animo diſpoſuerat, & imbecilles artus baculo ſuſtentans intrauit Eccleſiam, ac proſternens ſe ad corpus viri Dei, pia intẽtione per eius auxilium Dominum ſibi fieri propitium precabatur. Atque inter preces velut in ſoporem ſolutus, ſenſit (vt ipſe poſtea referre erat ſolitus) quaſi magnam latamque manum caput ſibi in parte qua dolebat tetigiſſe, eodemque tactu totam illam, quæ languore preſſa fuerat, corporis ſui partem paulatim fugiente dolore ac ſanitate ſubſequente ad pedes vſque pertranſiſſe. Quo facto mox euigilans ſaniſſimus ſurrexit, ac pro ſua ſanitate Domino gratias denuò referens, quid erga ſe actum eſſet fratribus indicauit. Cunctiſque congaudentibus, ad miniſterium quod ſolicitus exhibere ſolebat, quaſi flagello probante caſtigatior rediit. Sed & indumenta quibus Deo dicatum corpus Cudberti vel viuum antea vel poſtea defunctum veſtierant, etiam ipſa à gratia curandi non vacarunt: ſicut in volumine vitæ & virtutum eius, quiſque legerit, inueniet.

VT QVIDAM AD RELIquias eius nuper fuerit ab oculi languore curatus.

CAPVT XXXII.

NEc ſilentio prætereundum, quod ante triennium per reliquias eius factum, nuper mihi per ipſum in quo factum eſt fratrem innotuit. Eſt autem factum in monaſterio, quod iuxta amnem Dacore conſtructum ab eo cognomen accepit, cui tunc vir religioſus Suidbertus Abbatis iure præfuit. Erat namque in eo quidam adoleſcens, cui tumor deformis palpebram oculi fœdauerat, qui cum per dies creſcens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc appoſitis pigmentorum fomentis emollire, nec valebant: quidam abſcindendum eſſe dicebant, alij hoc fieri metu maioris periculi vetabant. Cumque tempore non pauco frater præfatus tali incommodo laboraret, neq; imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin potius per dies augeſceret, contigit eum ſubitò diuinæ pietatis gratia per ſanctiſſimi patris Cudberti reliquias ſanari. Nã quando fratres ſui corpus ipſius poſt multos ſepulturæ annos incorruptum repererant, tulerunt partem de capillis, quam more reliquiarum

ECCLESIASTICAE HISTORIAE GENTIS ANGLORVM,

LIBER V.

VT ÆDILVVALDVS SVCceſſor Gudberti in anotheorica vita laborans, in mari fratribus tempeſtatem orando ſedauerit.

CAPVT I.

SVcceſſit autem viro Domini Cudberto in exercẽda vita ſolitaria, quã in inſula Farne ante Epiſcopatus ſui tẽpora gerebat, vir venerabilis Aedilvvaldus, qui multis annis in monaſterio, quod dicitur Inripũ acceptum presbyteratus officiũ condignis gradu ipſo conſecrabat actibus. Cuius vt meritũ vel vita qualis fuerit clareſcat certius, vnum eius narro miraculũ, quod mihi vnus è fratribus, propter quos & in quibus patratum eſt, ipſe narrauit. Videlicet Gudfridus venerabilis Chriſti famulus & presbyter, qui etiam poſtea fratribus eiuſdem Eccleſiæ Lindisfarnenſis, in qua educatus eſt, Abbatis iure præfuit. Veni, inquit, cum duobus fratribus alijs ad inſulam

Digitized by Google

Farne loqui deſiderans cum reuerendiſſimo patre Aedilvvaldo. Cumque allocutione eius refecti & benedictione petita domum rediremus, ecce ſubitò poſitis nobis in medio mari interrupta eſt ſerenitas qua vehebamur, & tāta ingruit tamque fera tempeſtas hyemis, vt neque velo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quàm mortem ſperare valeremus. Cumq; diu multum cum vento pelagoque fruſtra certantes, tandem poſt terga reſpiceremus, ſi fortè vel ipſam de qua egreſſi eramus inſulam aliquo conamine repetere poſſemus, inuenimus nos vndique verſum pari tempeſtate præcluſos, nullamque ſpem nobis in nobis reſtare ſalutis. Vbi autem longius viſum leuauimus, vidimus in ipſa inſula Farne egreſſum de latibulis ſuis amantiſſimum Deo patrem Aedilvvaldum iter noſtrum inſpicere. Audito etenim fragore procellarum ac feruentis Oceani, exierat videre quid nobis accideret. Cumque nos in labore ac deſperatione poſitos cerneret, flectebat genua ſua ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti pro noſtra vita & ſalute deprecaturus. Et cum orationem compleret, ſimul tumida æquora placauit, adeò vt ceſſante per omnia ſæuitia tēpeſtatis, ſecundi nos

venti

venti ad terram vſque per plana maris terga comitarentur. Cumque euadentes ad terram, nauiculam quoque noſtram ab vndis exportaremus, mox eadem quę noſtri gratia modicum ſiluerat, tempeſtas redijt, & toto illo die multum furere non ceſſauit, vt palam daretur intelligi, quòd modica illa quæ prouenerat intercapedo quietis, ad viri Dei preces noſtræ euaſionis gratia cœlitus donata eſſet. Mēſit itaque idem vir Dei in inſula Farne duodecim annis, ibidemque defunctus eſt: ſed in inſula Lindisfarnēſi iuxta prę fatorum corpora Epiſcoporum in Eccleſia ſancti Petri Apoſtoli ſepultus eſt. Geſta verò ſunt hæc temporibus Alfridi regis, qui poſt fratrem ſuum Egfridum genti Nordan Humbrorum decem & octo annis præfuit.

VT EPISCOPVS IOHANNES mutum benedicendo curauerit.

CAPVT II.

HVius regni principio, defuncto Eata Epiſcopo, Ioānes vir ſanctus Haguſtaldenſis Eccleſiæ præſulatū ſuſcepit, de quo plura virtutū miracula, qui eum familiariter nouerunt dicere ſolent, & maximè vir reuerendiſſimus ac veraciſſimus Berethū diaconus quondam

dam eius, nunc autem Abbas monaſterij quod vocatur Inderauuda, id eſt, in ſylua Deirorum. E quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus. Eſt autem manſio quędam ſecretior nemore raro & vallo circundata, non longè ab Haguſtaldenſi Eccleſia, id eſt, vnius fermè miliarij & dimidij ſpatio interfluente Thino amne ſeparata, habens cœmiterium ſancti Michaelis archangeli, in qua vir Dei ſæpius, vbi oportunitas arridebat temporis, & maximè in Quadrageſima manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietus operam dare conſueuerat. Cumque tempore quodam incipiente Quadrageſima, ibidem manſurus adueniret, iuſſit ſuis quærere pauperem aliquē maiore infirmitate vel inopia grauatum, quē ſecum habere illis diebus ad faciendam eleemoſynam poſſet. Sic enim ſemper facere ſolebat. Erat autem in villa non longè poſita quidam adoleſcens mutus Epiſcopo notus (nam ſæpius ante illum percipiendæ eleemoſynæ gratia venire cōſueuerat) qui ne vnū quidē ſermonem vnquā profari poterat. Sed & ſcabiē tantam & furfures habebat in capite, vt nil vnquam capillorum ei in ſuperiori parte capitis naſci valeret, tantum in circuitu horridi crines

nes ſtare videbantur. Hunc ergo adduci præcipit Epiſcopus, & ei in cōceptis eiuſdem manſionis paruum tugurium fieri, in quo manens quotidianam ab eo ſtipem acciperet. Cumque vna Quadrageſimæ eſſet impleta ſeptimana, ſequēti dominica iuſſit ad ſe intrare pauperem. Ingreſſo linguam proferre ex ore, ac ſibi oſtendere iuſſit, & apprehendens eum de mento, ſignum ſanctæ crucis linguæ eius impreſſit, quam ſignatā reuocare in os, & loqui illum pręcepit: Dicito (inquiens) aliquod verbū, dicito gea gea, quod eſt, lingua Anglorum verbū affirmandi & cōſentiendi, id eſt, etiam. Dixit ille ſtatim ſoluto vinculo linguæ quod iuſſus erat. Addidit Epiſcopus nomina litterarū. Dicito à: dixit ille à: Dicito b: dixit ille b. Cumque ſingula litterarum nomina dicente Epiſcopo reſponderet, addidit & ſyllabas ac verba illi dicenda proponere. Et cū in omnibus cōſequenter reſponderet, præcepit eum ſentētias lōgiores dicere, & fecit. Neq; vltra ceſſauit tota die illa & nocte ſequente, quantum vigilare potuit (vt ferunt qui præſentes fuere) loqui aliquid, & arcanæ ſuæ cogitationis ac voluntatis quod nunquam antea potuit alijs oſtendere. In ſimilitudinem illius diu claudi, qui curatus ab Apoſtolis

Petro & Iohanne exiliens ſtetit & ambulabat, & intrauit cum illis in templum, ambulans & exiliens & laudans Dominum: gaudens nimirum vti officio pedum quo tanto tempore erat deſtitutus. Cuius ſanitati congaudens Epiſcopus, præcepit medico etiam ſanandæ ſcabredini capitis eius curam adhibere. Fecit vt iuſſerat, & iuuante benedictione ac precibus antiſtitis, nata eſt cum ſanitate cutis venuſta ſpecies capillorum. Factuſque eſt iuuenis limpidus vultu, & loquela prõptus, capillis pulcherrimè criſpis, qui ante fuerat deformis, pauper & mutus. Sicque de percepta lætatus ſoſpitate, offerente ei etiam Epiſcopo, vt in ſua familia manendi locum acciperet, magis domum reuerſus eſt.

VT IDEM PVELLAM LANguentem orando ſanauerit.

CAPVT III.

NArrauit idem Berechtus & aliud de præfato antiſtite miraculum. Quia cũ reuerẽdiſſimus vir Wilfridus poſt longũ exiliũ in Epiſcopatum eſſet Haguſtaldenſis Eccleſiæ receptus, & idem Ioãnes defuncto Boſa viro multæ ſanctitatis & humilitatis Epiſcopus pro eo Eboraci ſubſtitutus, venerit ipſe tempo-

tempore quodam ad monaſterium virginum, in loco qui vocatur Vetadũ, cui tunc Hereburg Abbatiſſa præfuit. Vbi cùm veniſſemus, inquit, & magno vniuerſorum gaudio ſuſcepti eſſemus, indicauit nobis Abbatiſſa, quòd quædam de numero virginũ, quæ erat filia ipſius carnalis, grauiſſimo languore teneretur, quia phlebotomata eſt nuper in brachio, & cum adhuc eſſet in ſtudio tacta eſt infirmitate repentini doloris. Quo mox increſcente magis grauatum eſt brachium illud vulneratum, ac verſum in tumorem, adeò vt vix duabus manib. circumplecti poſſet, ipſaque iacens in lecto præ nimietate doloris iam moritura videretur. Rogauit ergo Epiſcopũ Abbatiſſa, vt intrare ad eam ac benedicere illã dignaretur, quia crederet eam ad benedictionem vel tactũ illius mox melius habiturã. Interrogãs autẽ ille quando phlebotomata eſſet puella, & vt cognouit quia in luna quarta, Dixit: Multum inſipiẽter & indoctè feciſtis, in luna quarta phlebotomando. Memini enim beatæ memoriæ Theodorũ Archiepiſcopum dicere, quia periculoſa ſit ſatis illius temporis phlebotomia, quando & lumen lunæ & reuma Oceani incremento eſt. Et quid ego poſſum puellæ ſi moritura

eſt facere? At illa inſtantius obſecrãs pro filia, quam oppido diligebat (nam & Abbatiſſam eam pro ſe facere diſpoſuerat) tandem obtinuit, vt ad languentem intraret. Intrauit ergo me ſecum aſſumpto ad virginē quæ iacebat multo, vt dixi, dolore conſtricta, & brachio intãtum groſſeſcente, vt nihil prorſus in cubitu flexionis haberet. Et aſtans dixit orationem ſuper illam, ac benedicens egreſſus eſt. Cumque poſt hæc hora competente conſideremus ad menſam, adueniens quidam clamauit me, ducēs foras & ait: Poſtulat Coenburg (hoc enim erat nomen virginis) vt ocyus regrediaris ad eã. Quod dum facerem repperi illam ingrediens vultu hilariorem, & velut ſoſpiti ſimilem Et dum aſſiderem illi dixit: Vis petamus bibere? Et ego: Volo, inquam, & multum delector ſi potes. Cumq; oblato poculo biberemus ambo, cœpit mihi dicere, quòd ex quo Epiſcopus orationem pro me (benedictione completa) fecit & egreſſus eſt, ſtatim melius habere incipio. Et ſi necdum vires priſtinas recepi, dolor tamen omnis, & de brachio vbi ardentior inerat, & de toto meo corpore, velut ipſo Epiſcopo foras eum exportante funditus ablatus eſt, tametſi tumor adhuc in brachio manere videatur.

tur. Abeuntibus autem nobis inde, continuò fugatum dolorem membrorum, fuga quoque tumoris horrendi ſecuta eſt, & erepta morti ac doloribus virgo laudes Domino ſaluatori vna cùm cæteris qui ibi erant ſeruis illius referebat.

VT CONIVGEM COMITIS infirmam aqua benedicta curauerit.

CAPVT IIII.

ALiud quoq; non multū huic diſſimile miraculū de præfato antiſtite narrauit idē Abbas dicens: Villa erat comitis cuiuſdam, qui vocabatur Puch, nō longè à monaſterio noſtro, id eſt, duorum fermè milium ſpatio ſeparata, cuius cōiunx quadraginta fermè diebus erat acerbiſſimo languore detenta, ita vt tribus ſeptimanis non poſſet de cubiculo in quo iacebat foras efferri. Cōtigit autem eo tempore virum Dei illò ad dedicandam Eccleſiam ab eodem comite vocari. Cumque dedicata eſſet Eccleſia, rogauit comes eum ad prandendum domum ſuā ingredi, renuit Epiſcopus dicēs: ſe ad monaſterium ad quod proximè erat reuerti debere. At ille obnixius precibus inſtans, vouit etiam ſe eleemoſynas pauperibus daturum,

dũmodo ille dignaretur ea die domum ſuam ingrediens, ieiunium ſoluere. Rogaui & ego vna cùm illo, promittens etiam me eleemoſynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum comitis pranſurus ac benedictionem daturus intraret. Cumque hoc tardè ac difficulter impetraremus, intrauimus ad reficiendum. Miſerat autem Epiſcopus mulieri, quæ infirma iacebat, de aqua benedicta quam in dedicationem Eccleſiæ conſecrauerat, per vnum de his qui mecum venerant fratribus, præcipiens vt guſtandam illi daret, & vbicunque maximum ei dolorem ineſſe didiciſſet, de ipſa eam aqua lauaret. Quod vt factum eſt, ſurrexit ſtatim mulier ſana, & non ſolum ſe infirmitate longa carere, ſed & perditas dudum vires recepiſſe ſentiens, obtulit poculum Epiſcopo, ac nobis: Cœptumque miniſterium nobis omnibus propinandi vſque ad prandium completum non omiſit. Imitata ſocrum beati Petri, quæ cùm febrium fuiſſet ardoribus fatigata, ad tactum manus dominicæ ſurrexit, & ſanitate ſimul ac virtute recepta miniſtrabat eis.

VI.

VT PVERVM COMITIS orando à morte reuocauerit.

CAPVT V.

ALio item tempore vocatus ad dedicandam Eccleſiam comitis vocabulo Addi, cùm poſtulatum compleſſet miniſterium, rogatus eſt ab eodem comite, intrare ad vnum de pueris eius qui acerrima ægritudine premebatur, ita vt deficiente penitus omnium membrorum officio iam iamque moriturus eſſe videretur. Cui etiam loculus iam tunc erat præparatus in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lachrymas precibus, diligenter obſecrans vt intraret oraturus pro illo, quia multum neceſſaria ſibi eſſet vita ipſius. Crederet verò quia ſi ille ei manum imponeret, atque eum benediceret voluiſſet, ſtatim melius haberet. Intrauit ergo illò Epiſcopus, & vidit eum mœſtis omnibus iam morti proximum, poſitumq; loculum iuxta eum in quo ſepeliendus poni deberet. Dixitq; orationem, ac benedixit eum, & egrediens dixit ſolito conſolantium ſermone: Benè conualeſcas, & cito. Cumque poſt hæc ſederent ad menſam, miſit puer ad Dominum ſuum, rogans ſibi poculum vini mittere

quia ſitiret. Gauiſus ille multum quòd bibere poſſet, miſit ei calicem vini benedictum ab Epiſcopo. Quem vt bibit, ſurrexit continuò, & veterno infirmitatis diſcuſſo, induit ſe ipſe veſtimentis ſuis, & egreſſus inde intrauit & ſalutauit Epiſcopum & conuiuas, dicens quòd ipſe quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Iuſſerunt eum ſedere ſecum ad epulas, multum gaudentes de ſoſpitate illius. Reſidebat, veſcebatur, bibebat, lætabatur, quaſi vnus è conuiuis agebat. Et multis poſt hæc annis viuens, in eadē quam acceperat ſalute permanſit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non ſe præſente factum, ſed ab his qui præſentes fuerunt ſibi perhibet eſſe relatum.

VT CLERICVM SVVM CAdendo contritum orando ac benedicendo à morte reuocauerit.

CAPVT VI.

NEque hoc ſilentio prætereundum arbitror, quod famulus Chriſti Herebaldus in ſe ipſo ab eo factū ſolet narrare miraculum. Qui tunc quidem in clero illius conuerſatus, nunc in monaſterio ꝙ eſt iuxta hoſtium Winti fluminis

fluminis Abbatis iure præeſt. Vitam, inquit, illius (quantũ hominibus æſtimare fas eſt) quam præſens optimè cognoui, per omnia Epiſcopo dignam eſſe comperi. Sed & cuius meriti apud internum iudicem habitus ſit, & in multis alijs & in meipſo maximè expertus ſum. Quippe quem ab ipſo (vt ita dicam) mortis limite reuocans, ad viam vitæ ſua oratione ac benedictione reduxit. Nam cum primæuo adoleſcentiæ meæ tempore in clero illius degerem, legendi quidem canendíque ſtudijs traditus, ſed non adhuc animum perfectè à iuuenilib9 cohibens illecebris, contigit die quadam nos iter agentes cum illo deueniſſe in viam planam & amplam atque curſui equorum aptam. Cœperuntque iuuenes qui cum ipſo erant maximè laici poſtulare Epiſcopum, vt curſu maiore equos ſuos inuicem probare liceret. At ille primo negauit, ociosum dicens eſſe quod deſiderabant. Sed ad vltimum multorum vnanimi intentione deuictus, facite, inquit, ſi vultis, ita tamen vt Herebaldus ab illo ſe certamine abſtineat. Porrò ipſe diligentius obſecrans, vt & mihi certandi cũ illis copia daretur (fidebam namque equo, quem mihi ipſe optimum donauerat) nequaquam impetrare potui.

At cùm

At cùm ſæpius huc atque illuc, ſpectante me & Epiſcopo, concitatis in curſum equis reuerterentur, & ipſe laſciuo ſuperatus animo, non me potui cohibere, ſed (prohibente licet illo) ludentibus me miſcui, & ſimul curſu equi contendere cœpi. Quod dum agerem audiui illum poſt tergum mihi cum gemitu dicentem: O quàm magnum væ facis mihi ſic equitando. Et ego audiens nihilominus cœptis inſtiti vetitis. Nec mora, dum feruens equus quoddam itineris concauum valẽtiore impetu tranſiliret, lapſus decidi. Et mox velut emoriens ſenſum penitus motumq́; omnem perdidi. Erat namque in loco illo lapis terræ æqualis obtectus ceſpite tenui, neque vllus alter in tota illa campi planitie lapis inueniri poterat. Caſuque euenit vel potius diuina prouiſione ad puniendã inobedientiæ meæ culpam, vt hunc capite ac manu quam capiti ruens ſuppoſueram tangerem, atq; infracto pollice, capitis quoque iunctura ſolueretur, & ego, vt dixi, ſimillimus mortuo fierem. Et quia moueri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem in quo iacerem. Erat autem circiter horam diei ſeptimam, à qua ad veſperam vſque quietus & quaſi mortuus permanens, tunc paulułum reuiuiſco,

uiſco, feror que domum à ſocijs, ac tacitus tota nocte perduio. Vomebam autem ſanguinem, eo quòd & interanea eſſent ruendo conuulſa. At Epiſcopus grauiſſimè de caſu & interitu meo dolebat, eo quòd me ſpeciali diligeret affectu. Nec voluit nocte illa iuxta morē cū clericis ſuis manere, verùm ſolus in oratione perſiſtens noctem ducebat peruigilem, pro mea (vt reor) ſoſpitate ſupernæ pietati ſupplicans. Et mane primo ingreſſus ad me, & dicta ſuper me oratione, vocauit me nomine meo, & quaſi de graui ſomno excitatum interrogauit, ſi noſſem quis eſſet qui loqueretur ad me. At ergo aperiens oculos aio, Etiam: Tu es antiſtes meus amatus. Potes, inquit, viuere? Et ego: Poſſum (inquam) per orationes veſtras, ſi voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo manū cum verbis benedictionis rediit ad orādum. Et poſt puſillum me reuiſens inuenit ſedentem & iam loqui valentem, cœpitque me interrogare (diuino vt mox patuit admonitus inſtinctu) an me eſſe baptizatum abſq; ſcrupulo noſſem. Cui ego abſq; vllà me hoc dubietate ſcire reſpondi, quòd ſalutari fonte in remiſſionē peccatorum eſſem ablutus, & nomen presbyteri à quo me baptizatum noueram, dixi. At ille:

ille: Si ab hoc, inquit, ſacerdote baptizatus es, non es rectè baptizatus. Noui namque eum, & quia cum eſſet presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenij tarditatem potuit catechizandi vel baptizandi miniſterium diſcere. Propter quod & ipſe illũ ab huius præſumptione miniſterij, quod regulariter implere nequibat, omnino ceſſare præcepi. Quibus dictis eadẽ hora me catechizare ipſe curauit. Factumq; eſt, vt exufflante illo in faciem meam confeſtim me melius habere ſentirem. Vocauit autem medicum, & diſſolutam mei cranij iuncturam componere atque alligare iuſſit. Tantumque mox accepta eius benedictione conualui, vt in craſtinum aſcendens equum cũ ipſo iter in alium locum facerem. Nec multo poſt plenè curatus, vitali etiam vnda perfuſus ſum. Manſit autem in Epiſcopatu annis triginta tribus, & ſic cœleſtia regna conſcendens, ſepultus eſt in porticu S. Petri, in monaſterio ſuo quod dicitur In ſylua Deirorum, anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo viceſimo primo. Nam cùm præ maiore ſenectute minus Epiſcopatui adminiſtrando ſufficeret, ordinato in Epiſcopum Eboracenſis Eccleſiæ Wilfrido presbytero ſuo, ſeceſſit ad monaſterium

Digitized by Google

naſterium præfatum, ibiq; vitam Deo, digna conuerſatione compleuit.

VT CEADVALLA REX OCcidentalium Saxonum baptizandus Romam venerit, & vt ſucceſſor eius ad eadem beatorum Apoſtolorum limina deuotus adijt.

CAPVT VII.

ANno autem regni Aldfridi tertio Ceadualla Rex Occidentalium Saxonũ cùm genti ſuæ duobus annis ſtrenuiſſimè præeſſet, relicto imperio propter Dominum regnumq; perpetuum venit Romam. Hoc ſibi gloriæ ſingularis deſiderans adipiſci, vt ad limina beatorum Apoſtolorũ fonte baptiſmatis ablueretur, in quo ſolo didicerat generi humano patere vitæ cœleſtis introitum. Simul etiam ſperans, quia mox baptizatus carne ſolutus ad æterna gaudia iam mundus tranſiret. Quod vtrumque vt mente diſpoſuerat Domino adiuuante completum eſt. Etenim illò perueniens Pontificatum agente Sergio, baptizatus eſt die ſancto Sabbati Paſchalis, anno ab incarnatione Domini ſexcen-

Digitized by Google

ſexcenteſimo octuageſimonono, & in albis adhuc poſitus, languore correptus duodecimo Kalendarum Maiarum die ſolutus eſt à carne, & beatorum eſt conſortio ſociatus in cœlis. Cui etiam tempore baptiſmatis Papa memoratus Petri nomen impoſuerat, vt beatiſſimi Apoſtolorum principis (ad cuius ſacratiſſimum corpus per longa locorũ interualla pio ductus amore venerat) etiam ſanctiſſimũ nomen referret. Qui in eius quoque Eccleſia ſepultus eſt. Et iubente Pontifice Epitaphium in eius monumento ſcriptum eſt, vt & memoria deuotionis ipſius fixa per ſecula maneret, & legentes quoque vel audientes exemplum facti ad ſtudium religionis accenderet.

Scriptum eſt ergo hoc modo:

Culmen opus ſobolem pollentia regna triumphos,
Exuuias proceres mœnia caſtra lares.
Quæq; patrũ virtus & quæ cõgeſſerat ipſe,
Ceadual armipotens liquit amore Dei.
Vt Petrum ſedemque Petri Rex cerneret hoſpes,
Cui⁹ fonte meras ſumeret almus aquas.
Splẽdificumq; iubar radianti caperet hauſtu,
Ex quo viuificus fulgor vbiq; fluit.

Perci-

Percipiensq́ alacer rediuiua præmia vitæ,
Barbaricam rabiem nomen & inde ſuum.
Conuerſus conuertit ouans Petrumq́ vocari,
Sergius antiſtes iuſſit vt ipſe pater.
Fonte renaſcentis, quem Chriſti gratia purgans,
Protinus ablatum vexit in arce poli.
Mira fides Regis, clemẽtia maxima Chriſti,
Cuius conſilium nullus adire poteſt.
Soſpes enim veniens ſupremo ex orbe Britanni,
Per varias gentes, per freta, perq́ vias.
Vrbem Romuleam vidit templumq́ verendum,
Aſpexit Petri myſtica dona gerens.
Candidus inter oues Chriſti ſociabilis ibit,
Corpore nam tumulum mente ſuperna tenet.
Commutaſſe magis ſceptrorum inſignia credas,
Quem regnũ Chriſti promeruiſſe vides.

Hic depoſitus eſt Ceadualla, qui & Petrus, Rex Saxonum ſub die duodecimo Kalendarum Maiarum, indictione ſecunda, qui vixit annos plus minus triginta, imperante Domino Iuſtiniano pijſſimo Auguſto, anno eius conſulatus quarto

Digitized by Google

quarto pontificante Apoſtolico viro Domino Sergio Papa anno ſecundo Abeunte autem Romam Ceadualla ſucceſſit in regnum Huu, de ſtirpe Regia, qui cùm triginta & ſeptem annis imperium tenuiſſet gentis illius, & ipſe relicto regno ac iunioribus commendato, ad limina beatorum Apoſtolorum Gregorio Pontificatum tenente profectus eſt. Cupiens in vicinia locorũ ſanctorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiarius à ſanctis recipi mereretur in cœlis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobileſque, laici & clerici, viri ac fœminæ certatim facere conſueuerunt.

DE OBITV THEODORI Archiepiſcopi.

CAPVT VIII.

ANno autem poſt hunc quo Ceadualla Romæ defunctus eſt proximo, id eſt, ſexcenteſimo nonageſimo incarnationis dominicæ Theodorus beatæ memoriæ Archiepiſcopus ſenex & plenus dierum, id eſt, annorum octoginta & octo, defunctus eſt. Quem ſe numerum annorũ fuiſſe habiturum, ipſe iam dudũ ſomnij reuelatione edoctus, ſuis prædicere ſolebat. Manſit autem

tem in Epiſcopatu annis viginti duobus, ſepultusq́; eſt in Eccleſia ſancti Petri, in qua omnium Epiſcoporum Douernenſium ſunt corpora depoſita. De quo vna cum conſortibus eiuſdem ſui gradus rectè & veraciter dici poteſt, quia corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum viuet in generatione & generationes. Vt enim breuiter dicam, tantum profectus ſpiritalis tempore præſulatus illius Anglorum Eccleſiæ, quantū nunquam antea potuere, cœperunt. Cuius perſonam, vitam, ætatem, & obitum Epitaphium quoque monumenti ipſius verſibus Heroicis triginta & quatuor palam ac lucidè cunctis illò venientibus pandit. Quorum primi ſunt hi:

Hic ſacer in tumba pauſat cū corpore præſul,
Quem tunc Theodorum lingua pelaſga vocat.
Princeps Pontificum, fœlix ſummusq́ ſacerdos,
Limpida diſcipulis dogmata diſſeruit.

Vltimi autem hi:

Namq́ diem nonam decimam September habebat,
Cùm carnis clauſtra ſpiritus egreditur.
Alma noua ſcandens fœlix conſortia vitæ,
Ciuibus angelicis iunctus in arce poli.

VT

Digitized by Google

VT THEODORO DEFVNcto Archiepiſcopatus gradum Berechtvvaldus ſuſceperit, & inter plurimos quos ordinauit etiam Tobiam virum doctiſſimum Rhofenſis Eccleſiæ fecerit antiſtitem.

CAPVT IX.

SVcceſſit autem Theodoro in Epiſcopatu Berechtvvaldus, qui erat Abbas in monaſterio quodã iuxta oſtium aquilonare fluminis Genlade poſitum, quod Racvvlf nuncupatur. Vir & ipſe ſcientia ſcripturarum imbutus, & Eccleſiaſticis ſimul ac monaſterialibus diſciplinis ſummè inſtructus, tametſi prædeceſſori ſuo minimè comparandus. Qui electus eſt quidem in Epiſcopatũ anno dominicæ incarnationis ſexcenteſimo nonageſimo ſecundo, die primo menſis Iulij, regnantibus in Cantia Wichtredo & Suebhardo. Ordinatus autem anno ſequente, tertio die Kalendarum Iuliarum dominica, à Godvvino Metropolitano Epiſcopo Galliarum, & ſedit in ſede ſua pridie Kalendarũ Septembrium dominica. Qui inter multos quos ordinauit antiſtites etiam Gebmundo Rhofenſis Eccleſiæ præſule defuncto, Tobiam pro illo conſecrauit, virum Latina, Græca

Græca & Saxonica lingua, atque eruditione multiplici inſtructum.

VT ECGBERTVS VIR SANctus ad prædicandum in Germaniam venire voluerit, nec valuerit: & vt Victbertus adierit quidem, ſed quia nec ipſe aliquid profeciſſet, rurſus in Hyberniam vnde venerat redierit.

CAPVT X.

EO tempore venerabilis & cum omni honorificentia nominandus famulus Chriſti & ſacerdos Ecgberbertus, quem in Hybernia inſula peregrinam ducere vitam pro adipiſcenda in cœlis patria retulimus, propoſuit animo pluribꝰ prodeſſe, id eſt, inito opere Apoſtolico verbum Dei aliquibus earũ quæ nondum audierant gentibus euangelizando committere. Quarũ in Germania plurimas nouerat eſſe nationes, à quibus Angli, vel Saxones, qui nunc Britanniam incolunt, genus & originem duxiſſe noſcuntur. Vnde hactenus à vicina gente Britonũ corruptè Germani nuncupantur. Sunt autem Freſones, Rugini, Dani, Huni, antiqui Saxones, Boruchtuarij. Sunt etiam alij perplures iiſdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus

ſeruientes, ad quos venire pręfatus Chriſti miles circũ nauigata Britannia diſpoſuit, ſi quos fortè ex illis ereptos Sathanæ ad Chriſtum tranferre valeret. Vel ſi hoc fieri non poſſet, Romam venire ad videnda atq; adoranda beatorum Apoſtolorum ac martyrum Chriſti limina cogitauit. Sed ne aliquid horum perficeret, ſuperna illi oracula ſimul & opera reſtiterunt. Siquidem electis ſocijs ſtrenuiſſimis, & ad prædicandum verbum idoneis, vtpote actione ſimul & eruditione præclaris, præparatiſque omnibus quæ nauigantibus eſſe neceſſaria videbantur, venit die quadã mane primo ad eum vnus de fratribus, diſcipulus quondam in Britannia & miniſter Deo dilecti ſacerdotis Boiſili. Cùm eſſet idem Boiſil præpoſitus monaſterij Mailroſenſis ſub Abbate Eata, vt ſuprà narrauimus, referens ei viſionem quæ ſibi eadem nocte apparuiſſet. Cùm expletis (inquiens) hymnis matutinalibus in lecto membra depoſuiſſem, ac leuis mihi ſomnus obrepſiſſet, apparuit magiſter quondam meus & nutritor amãtiſſimus Boiſil, interrogauitq; me an eum cognoſcere poſſem, aio Etiam: tu es enim Boiſil. At ille: Ad hoc, inquit, veni vt reſponſum Domini ſaluatoris Ecgberto afferam, quod

te tamen

te tamen referente oportet ad illum venire. Dic ergo illi, quia nō valet iter quod propoſuit implere. Dei enim voluntas eſt, vt ad Columbæ monaſteria magis docenda pergat. Erat autem Columba primus doctor fidei Chriſtianæ transmontanis Pictis ad Aquilonem, primuſque fundator monaſterij, quod in Huu inſula multis diu Scottorum Pictorumque populis venerabile manſit. Qui videlicet Columba nunc à nōnullis, compoſito à cella & Columba nomine, Columcelli vocatur. Audiens autem verba viſionis Ecgbertus, præcepit fratri qui retulerat, ne cuiquam hæc alteri referret, ne fortè illuſoria eſſet viſio. Ipſe autē tacitus rem conſiderans veracem eſſe timebat. Nec tamē à parando itinere, quo ad gentes docendas iret, ceſſare volebat. At poſt paucos dies rurſum venit ad eum præfatus frater dicens, quia & ea nocte ſibi poſt expletas matutinas Boiſil per viſum apparuerit dicens: Quare tam negligenter ac tepidè dixiſti Ecgberto, quæ tibi dicenda præcepi. At nunc vade & dic illi: Quia velit nolit debet ad monaſteria Columbæ venire, quia aratra eorum non rectè incedunt. Oportet autem eum ad rectum hæc tramitem reuocare. Qui hæc audiens denuò præcepit fratri,

Digitized by Google

ne hæc cuiquam pateſaceret. Ipſe verò tametſi certus eſt factus de viſione, nihilominus tentauit iter diſpoſitum cum fratribus memoratis incipere. Cumque iam naui impoſuiſſent quæ tanti itineris neceſſitas poſcebat, atque oportunos aliquot diebus ventos expectarent, facta eſt nocte quadam tam ſæua tempeſtas, quæ perditis nonnulla ex parte his quæ in naui erant rebus, ipſam in latus iacentem inter vndas relinqueret. Saluata ſunt tamen omnia quæ erant Ecgberti & ſociorum eius. Tum ille quaſi Propheticum illud dicens, quia propter me eſt tempeſtas hæc, ſubtraxit ſe illi profectioni, & remanere domi paſſus eſt. At vero vnus de ſocijs eius vocabulo Victbertus, cùm eſſet & ipſe contemptu mundi, ac doctrinæ ſcientia inſignis (nam multos annos in Hybernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat) aſcendit nauem, & Freſiam perueniens, duobus annis continuis genti illi ac Regi illius Radbedo verbum ſalutis prædicabat. Neque aliquem tanti laboris fructum apud Barbaros inuenit auditores. Tunc reuerſus ad dilectæ locum peregrinationis, ſolito in ſilentio Domino vacare cœpit. Et quoniam externis prodeſſe ad fidem non poterat, ſuis amplius

plius ex virtutum exemplis prodeſſe curabat.

VT VVILBRORDVS IN FRESia prædicans multos ad Chriſtum conuerterit, & vt ſocij eius Heuvvaldi ſint martyrium paſſi.

CAPVT XI.

VT autem vidit vir Domini Ecgbertus, quia nec ipſe ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus ob aliam ſanctæ Eccleſiæ vtilitatem, de qua oraculo fuerat pręmonitus, nec Witbertus illas deueniens in partes quicquam proficiebat, tentauit adhuc in opus verbi mittere viros ſanctos & induſtrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterij gradu & merito præfulgebat. Qui cùm illò aduenissent (erant autem numero duodecim) diuertentes ad Pipinum ducem Francorũ gratanter ab illo ſuſcepti ſunt. Et quia nuper citeriorem Freſiam, expulſo inde Radbedo Rege, cœperat, illò eos ad prædicandũ miſit. Ipſe quoq; imperiali autoritate iuuans, ne quis prædicantib⁹ quicquam moleſtiæ inferret, multiſque eos qui fidem ſuſcipere vellent beneficijs attollens. Vnde factum eſt opitulante gratia

 diuina,

diuina, vt multos in breui ab idololatria ad fidem conuerterent Chriſti. Horum ſecuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hybernia multo tempore pro æterna patria exulauerunt, venerunt ad prouinciam antiquorũ Saxonum, ſi fortè aliquos ibidem prædicando Chriſto acquirere poſſent. Erant autem vnius ambo ſicut deuotionis, ſic etiam vocabuli. Nam vterq; eorũ appellabatur Heuvvaldus: ea tamen diſtinctione, vt pro diuerſa capillorum ſpecie, vnus niger, alter albus Heuvvaldus diceretur. Quorum vterque pietate religionis imbutus, ſed niger Heuvvaldus magis ſacrarum literarũ erat ſcientia inſtructus. Qui venientes in prouinciam intrauerunt hoſpitium cuiuſdam villici, petieruntque ab eo vt tranſmitterentur ad ſatrapam, qui ſuper eos erat, eò quòd haberent aliquid legationis & cauſæ vtilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent Regem iidem antiqui Saxones, ſed ſatrapas plurimos ſuæ genti propoſitos, qui ingruente belli articulo mittunt æqualiter ſortes, & quemcunque ſors oſtenderit, hunc tempore belli ducem omnes ſequuntur, & huic obtemperant. Peracto autem bello, rurſum æqualis potentiæ omnes

fiunt

Digitized by Google

fiunt ſatrapæ. Suſcepit ergo eos villicus, & promittens ſe mittere eos ad ſatrapam qui ſuper ſe erat (vt petebant) aliquot diebus ſecum retinuit. Qui cum cogniti eſſent à barbaris, quòd eſſent alterius religionis (nam hymnis & pſalmis ſemper & orationibus vacabant) & quotidie ſacrificium Deo victimæ ſalutaris offerebant, habentes ſecum vaſcula ſacra, & tabulam altaris vice dedicatam, ſuſpecti ſunt habiti, quia ſi peruenirent ad ſatrapam & loquerentur cum illo, auerterent illum à dijs ſuis, & ad nouam Chriſtianæ fidei religionem transferrent. Sicque paulatim omnis eorum prouincia veterem cogeretur in nouam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos ſubitò, & interemerunt album quidem Heuvvaldum veloci occiſione gladij. Nigellum autem longo ſuppliciorum cruciatu, & horrenda membrorum omnium diſcerptione, quos interemptos in Rhenum proiecerunt. Quod cùm ſatrapa ille, quem videre volebant audiſſet, iratus eſt valde, quòd ad ſe venire volentes peregrini non permitterentur. Et mittens occidit vicanos illos omnes, vicumque incendio conſumpſit. Paſſi ſunt autem præfati ſacerdotes & famuli Chriſti

Digitized by Google

quinto nonarum Octobrium die. Nec martyrio eorum cœleſtia defuère miracula. Nam cum perempta eorũ corpora, amni (vt diximus) à paganis eſſent iniecta, contigit vt hæc contra impetum fluuij decurrentis per quadraginta ferè milia paſſuum ad ea vſq; loca vbi illorũ eſſent ſocij, transferrẽtur. Sed & radius lucis permaximus, atque ad cœlum vſque altus, omni nocte ſupra locum fulgebat illum, vbicumq; ea perueniſſe contingeret. Et hoc etiam paganis qui eos occiderant intuentibus. Sed & vnus ex eis in viſione nocturna apparuit cuidam de ſocijs ſuis, cui nomen erat Tilmon, viro illuſtri, & ad ſeculum quoq; nobili, qui de milite factus fuerat monachus, indicans quòd eo loci corpora eorum poſſet inuenire, vbi lucem de cœlo terris radiaſſe conſpiceret. Quod ita completũ eſt. Inuenta namque eorum corpora iuxta honorem martyrib⁹ condignum, recondita ſunt. Et dies paſſionis vel inuentionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique glorioſiſſimus dux Francorum Pipinus vbi hæc comperit, adducta ad ſe eorum corpora condidit cum multa gloria in Eccleſia Coloniæ ciuitatis iuxta Rhenum. Fertur autem quia in loco in quo occiſi ſunt fons ebullierit,

Digitized by Google

lierit, qui in eodem loco vſque hodie copioſa fluenti ſui dona perfundat.

VT VIRI VENERABILES Suidbertus in Britannia, VVilbrordus Romæ in Freſiam ſint ordinati Epiſcopi.

CAPVT XII.

PRrimis ſanè temporibus aduentus eorum in Freſiam, mox vt comperit Wilbrordus datam ſibi à principe licentiam ibidem prædicandi, accelerauit venire Romam, cuius ſedi Apoſtolicæ tunc Sergius Papa præerat, vt cum eius licentia & benedictione deſideratũ euangelizandi gentibus opus iniret: ſimul & reliquias beatorũ Apoſtolorum ac martyrum Chriſti ab eo ſe ſperans accipere, vt dum in gente cui prædicaret deſtructis idolis Eccleſias inſtitueret, haberet in promptu reliquias ſanctorum quas ibi introduceret, quibusque ibidem depoſitis conſequenter eorum honorem quorum eſſent illa ſingula quæque loca didicaret. Sed & alia perplura quæ tanti operis negotium quærebat vel ibi diſcere, vel inde accipere cupiebat. In quibus omnibus cùm ſui voti compos eſſet effectus, ad prædicandum

 rediit.

rediјt. Quo tempore fratres qui erant in Freſia verbi miniſterio mancipati, elegerunt ex ſuo numero virum modeſtum moribus & manſueto corde Suidbertum, qui eis ordinaretur antiſtes. Quem Britanniam deſtinatum ad petitionem eorum ordinauit reuerendiſſimus Wilfridus Epiſcopus, qui tunc fortè patria pulſus in Merciorum regionibus exulabat. Non enim eo tempore habebat Epiſcopum Cantia. Defuncto quidē Theodoro, ſed necdum Berthvvaldo ſucceſſore eius, qui trans mare ordinandus ierat, ad ſedem Epiſcopatus ſui reuerſo. Qui videlicet Suidbertus accepto Epiſcopatu de Britannia regreſſus, non multo poſt ad gentem Boruchtuariorum ſeceſſit, ac multos eorum prędicando ad vitam veritatis perduxit. Sed expugnatis nō longo poſt tempore Boruchtuarijs, à gente antiquorum Saxonum, diſperſi ſunt quolibet hi qui verbum receperant. Ipſeque antiſtes cum quibuſdam Pipinum petijt, qui interpellante Slichildedride coniuge ſua dedit ei locum manſionis in inſula quadam Rheni, quæ lingua eorum vocatur in litore. In qua ipſe conſtructo monaſterio, quod hactenus hæredes eius poſſident, aliquandiu continentiſſimam geſſit vitam, ibique diem

clauſit

Digitized by Google

clauſit vltimum. Poſtquam verò per annos aliquot in Freſia qui aduenerant docuerunt, miſit Pipinus, fauente omnium conſenſu, virū venerabilem Wilbrordum Romam, cuius adhuc pontificatum Sergius habebat, poſtulans vt eidem Freſonum genti Archiepiſcopus ordinaretur. Quod ita vt petierat impletum eſt, anno ab incarnatione Domini ſexcenteſimo nonageſimo ſexto. Ordinatus eſt autem in Eccleſia ſanctæ martyris Ceciliæ die natalis eius, impoſito ſibi à Papa memorato nomine Clementis, ac mox remiſſus ad ſedem Epiſcopatus ſui, id eſt, poſt dies quatuordecim, ex quo in vrbem venerat. Donauit autem ei Pipinus locum cathedræ Epiſcopalis in caſtello ſuo illuſtri, quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltaburg, id eſt, oppidum Wiltorum, lingua autē Gallica Traiectum vocatur. In quo ædificata Eccleſia, reuerendiſſimus Pontifex longè lateq́ue verbum fidei prædicans, multosq́; ab errore reuocans, plures per illas regiones Eccleſias & monaſteria nonnulla conſtruxit. Nam non multo pòſt alios quoq; illis in regionibus conſtituit ipſe antiſtites, ex eorum numero fratrum, qui vel ſecum vel poſt ſe illò ad prædicandum venerant, ex quibus

aliquanti iam dormierunt in Domino. Ipſe autem Wilbrordus cognomento Clemens adhuc ſupereſt, longa iam venerabilis ætate, vtpote tricesimū & ſextum in Epiſcopatu habens annū & poſt multiplices militiæ cœleſtis agones ad præmia remunerationis ſupernæ tota mente ſuſpirans.

VT QVIDAM IN PROVINcia Nordan Humbrorum à mortuis reſurgens multa & tremenda & deſideranda quæ viderat narrauerit.

CAPVT XIII.

HIs temporibus miraculū memorabile & antiquorū ſimile in Britannia factum eſt. Namq; ad excitationem viuentium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus ad vitam reſurrexit corporis, & multa memoratu digna quæ viderat narrauit. E quibus hic aliqua breuiter perſtringenda eſſe putaui. Erat autem paterfamilias in regione Nordan Humbrorum, quæ vocatur Incuningum, religioſam cum domo ſua gerens vitam. Qui infirmitate corporis tactus, & hac creſcente per dies, ad extrema perductus primo tempore

tempore noctis defunctus eſt. Sed diluculo reuiuiſcens ac repentè reſidens, omnes qui corpori flentes aſſederant timore immenſo perculſos in fugam conuertit, vxor tantum quæ eum amplius amabat (quamuis multum tremens & pauida) remanſit. Quam ille conſolatus: Noli, inquit, timere, quia iã verè reſurrexi à morte qua tenebar, & apud homines ſum iterum viuere permiſſus. Non tamen, ea mihi qua ante conſueueram conuerſatione, ſed multum diſſimili ex hoc tempore viuendum eſt. Statimque ſurgens abijt ad villulæ oratorium, & vſque ad diem in oratione perſiſtẽs, mox omnem quam poſſederat ſubſtantiam in tres diuiſit portiones. E quibus vnam coniugi, alteram filijs tradidit, tertiam ſibijpſi retentãs, ſtatim pauperibus diſtribuit. Nec multò pòſt ſeculi curis abſolutus ad monaſterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu maxima ex parte clauditur, peruenit. Acceptaque tonſura, locum ſecretæ manſionis quam præuiderat Abbas intrauit, & ibi vſque ad diem mortis in tanta mentis & corporis contritione durauit, vt multa illum quæ alios laterent vel horrenda vel deſideranda vidiſſe (etiam ſi lingua ſileret) vita loqueretur. Narrabat enim hoc modo

quod viderat: Lucidus, inquit, aſpectu & clarus erat indumento, qui me ducebat, incedebamus autem tacentes (vt videbatur mihi) contra ortum ſolis ſolſticialem. Cumque ambularemus deuenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad lęuam nobis ſita vnum latus flammis feruentibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore niuium omnia perflante atq; verrente nõ minus intolerabile præferebat. Vtrũque autem erat animabus hominum plenum, quæ viciſſim hincinde videbãtur quaſi tẽpeſtatis impetu iactari. Cum enim vim feruoris immẽſi tolerare non poſſent, proſiliebant miſeræ in medium frigoris infeſti. Et cum neque ibi quippiã requiei inuenire valerent, reſiliebant rurſus vrendę in mediũ flammarum inextinguibilium. Cumque hac infœlici viciſſitudine longè lateque, prout aſpicere poterant, ſine vlla quietis intercapedine innumerabilis ſpirituũ deformium multitudo torqueretur, cogitare cœpi quòd hic fortaſſe eſſet infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare ſæpius audiui. Reſpondit cogitationi meæ ductor qui me præcedebat. Non hoc, inquiens, ſuſpiceris, non enim hic

hic infernus eſt ille quem putas At cùm me hoc ſpectaculo tam horrendo perterritum paulatim in vlteriora produceret, vidi ſubitò ante nos obſcurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas cùm intraremus in tãtum pauliſper condenſatæ ſunt, vt nihil præter ipſas aſpicerem, excepta dumtaxat ſpecie & veſte eius qui me ducebat. Et cùm progrederemur ſola ſub nocte per vmbras, ecce ſubitò apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi aſcendẽtes quaſi de puteo magno, rurſumque decidentes in eundem. Quo cùm perductus eſſem, repente ductor meus diſparuit, ac me ſolum reliquit in medio tenebrarum & horrendæ viſionis. At cùm idem globi ignium ſine intermiſſione modo alta peterent, modo ima barathri repeterẽt, cerno omnia quæ aſcendebãt faſtigia flammarum plena eſſe ſpiritibus hominum, qui inſtar fauillarum cum fumo aſcendentium, nunc ad ſublimiora proijcerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in profundum Sed & fœtor incomparabilis cum eiuſdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pauidus conſiſterem, vtpote incertus quid agerem, quò verterem greſſum, quiúe

mihi

mihi finis maneret, audio ſubitò poſt terga ſonitū immaniſſimi fletus ac miſerrimi, ſimul & cachinnum crepitātem, quaſi vulgi indocti captis hoſtibus inſultātis. Vt autem ſonitus idem clarior redditus ad me vſque peruenit, conſidero turbam malignorum ſpirituum, quæ animas hominum mœrentes eiulanteſque, ipſa verò multū exultās & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, vt dignoſcere potui, quidam erat attonſus vt clericus quidam laicus, quædam fœmina. Trahentes autem eos maligni ſpiritus deſcenderunt in medium barathri illius ardentis. Factumque eſt, vt cùm longius ſubeuntibus eis, fletum hominum & riſum dæmoniorum clarè diſcernere nequirē, ſonum tamē adhuc promiſcuum in auribus haberem: Interea aſcenderūt quidam ſpirituum obſcurorum de abyſſo illa flammiuoma, & accurrētes circundederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac narrib. ignem putidum efflantes, angebant. Forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus minitabantur me comprehendere, nec tamen me vllatenus contingere, tametſi terrere præſumebant. Qui cum vndiq; verſum hoſtibus & cæcitate tenebrarum concluſus,

ſus, huc illucque oculos circumferrem, ſi fortè alicunde quid auxilij quo ſaluarer adueniret, apparuit retro viã qua veneram quaſi fulgor ſtellæ micantis inter tenebras, qui paulatim creſcens & ad me ocyus feſtinans, vbi appropinquauit diſperſi ſunt, & aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quærebant ſpiritus infeſti. Ille autem qui adueniens eos fugauit, erat ipſe qui me antè ducebat. Qui mox conuerſus ad dexterum iter quaſi contra ortum ſolis brumalem me ducere cœpit. Nec mora exemptum tenebris in auras me ſerenæ lucis eduxit. Cumq; me in luce aperta duceret, vidi ante nos murum permaximum, cuius neq; longitudini hinc vel inde, neque altitudini vllus eſſe terminus videretur. Cœpi autẽ mirari, quare ad murũ accederemus, cum in eo nullam ianuam vel feneſtram vel aſcenſum alicubi conſpicerem. Cùm ergo perueniſſemus ad murum, ſtatim neſcio quo ordine fuimus in ſummitate eius. Et ecce ibi erat campus latiſſimus ac lætiſſimus, tantaq; fragantia vernantium floſculorum plenus, vt omnem mox fœtorẽ tenebroſi fornacis qui me peruaſerat effugaret admirãdi huius ſuauitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, vt omni ſplendore

dici.

diei ſiue ſolis meridiani radijs videretur eſſe præclarior. Erantque in hoc campo innumera hominum albatorum cõuenticula, ſedesque plurimæ agminum lætantium. Cumque inter choros fœlicium incolarum medios me duceret, cogitare cœpi quòd hoc fortaſſe eſſet regnum cœlorum, de quo prędicari ſępius audiui. Reſpõdit ille cogitatui meo: Nõ, inquiẽs, hoc eſt regnum cœlorum quod autumas. Cumq; procedentes tranſiſſemus & has beatorum manſiones ſpirituum, aſpicio ante nos multo maiorem luminis gratiam quam prius, in qua etiam vocem cãtantium dulciſſimam audiui, & odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur, vt is quem antea deguſtans quaſi maximum rebar, iam permodicus mihi odor videretur. Sicut etiã lux illa campi florentis eximia, in comparatione eius quæ nunc apparuit lucis, tenuiſſima prorſus videbatur & parua. In cuius amœnitatem loci cùm nos intraturos ſperarem, repente ductor ſubſtitit, nec mora greſſum retorquens, ipſa me via qua venimus reduxit. Cumque reuerſi perueniremus ad manſiones illas lætas ſpirituum candidatorum dixit mihi: Scis quæ ſint iſta omnia quæ vidiſti? Reſpondi ego, Non: & ait:

ait: Vallis illa quam aſpexiſti, flammis feruentibus & frigoribus horrenda rigidis, ipſe eſt locus in quo examinandæ & caſtigandæ ſunt animæ illorum, qui differentes confiteri & emendare ſcelera ſua quæ fecerunt, in ipſo tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & ſic de corpore exeunt, qui tamen quia confeſſionem & pœnitētiam vel in morte habuerunt, omnes in die iudicij ad regnum cœlorum peruenient. Multos autem preces viuentium, & eleemoſynæ, & ieiunia, & maximè celebratio miſſarum, vt etiam ante diem iudicij liberentur adiuuant. Porrò puteus ille flammiuomus ac putidus quem vidiſti, ipsū eſt os gehennæ, in quo quicunque ſemel inciderit, nūquam inde liberabitur in æuum. Locus verò ille florifer, in quo pulcherrimam hanc iuuentutem iucundari ac fulgere conſpicis, ipſe eſt in quo recipiuntur animæ eorum, qui in bonis quidem operibus de corpore exeūt, non tamen ſunt tantæ perfectionis, vt in regnum cœlorum ſtatim mereantur introduci: qui tamen omnes in die iudicij ad viſionem Chriſti & gaudia regni cœleſtis intrabunt. Nam quicunque in omni verbo, & opere, & cogitatione perfecti ſunt, mox de corpore egreſſi

ad

ad regnum cœleſte perueniũt. Ad cuius vicinia pertinet locus ille, vbi ſonũ cantilinæ dulcis cum odore ſuauitatis ac ſplendore lucis audiſti. Tu autem quia nunc ad corpus reuerti, & rurſum inter homines viuere debes, ſi actus tuos curioſius diſcutere, & mores ſermonesque tuos in rectitudine ac ſimplicitate ſeruare ſtudueris, accipies & ipſe poſt mortem locum manſionis inter hæc, quæ cernis, agmina lætabũda ſpitituum beatorum. Namq; ego cùm ad tempus abſceſſiſſem abs te, ad hoc feci, vt quid de te fieri deberet agnoſcerem. Hæc mihi cùm dixiſſet, multum deteſtatus ſum reuerti ad corpus, delectatus nimirum ſuauitate ac decore loci illius quem intuebar, ſimul & conſortio eorum quos in illo eſſe videbam. Nec tamen ductorem meum aliquid rogare audebã. Sed inter hæc neſcio quo ordine repentè inter homines me viuere cerno. Hæc & alia quæ viderat idem vir Domini non omnibus paſſim deſidioſis ac vitæ ſuæ incurioſis referre volebat, ſed illis ſolummodo qui vel tormentorum metu perterriti, vel ſpe gaudiorum perẽnium delectati, profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant. Denique in vicinia cellæ illius habebat quidam monachus nomine

Genigils

Genigils presbyteratus etiam (quem bonis operibus adornabat) gradu præminens, qui adhuc ſupereſt, & in Hybernia inſula ſolitarius vltimam vitæ ætatem pane cibario & frigida aqua ſuſtentat. Hic ſæpius ad eundem virum ingrediens, audiuit ab eo repetita interrogatione, quæ & qualia eſſent quæ exutus corpore viderat. Per cuius relationem ad noſtram quoque agnitionem peruenere, quæ de his pauca perſtrinximus. Narrabat autem viſiones ſuas etiam regi Alfrido viro vndecunque doctiſſimo, & tam libenter tamque ſtudioſè ab illo auditus eſt, vt eius rogatu in monaſterio ſuprà memorato inditus, ac monachica ſit tonſura coronatns, atque ad eum audiendum ſæpiſſimè cum illas in partes deueniſſet accederet. Cui videlicet monaſterio tēpore illo religioſæ ac moleſtæ vitæ Abbas & presbyter Ædilvvaldus præerat, qui nunc Epiſcopalem Lindiſfarnenſis Eccleſiæ cathedram condignis gradu actibus tenet. Accepit autē in eodem monaſterio locum manſionis ſecretiorem, vbi liberius continuis in orationibus famulatui ſui conditoris vacaret. Et quia locus ipſe ſuper ripam fluminis erat ſitus, ſolebat hunc creber ob magnum caſtigandi corporis affectum ingredi,

ingredi, ac ſæpius in eo ſupermeantibus vndis immergi, ſicq́ue ibidem quamdiu ſuſtinere poſſe videbatur, pſalmis vel precibus inſiſtere fixusq; manere, aſcendente aqua fluminis, vſque ad lumbos, aliquando & vſque ad collum, atque inde egrediens ad terram, nunquam ipſa veſtimenta vda vel algida deponere curabat, donec ex ſuo corpore caleſierent & ſiccarentur. Cumq́ue tempore hyemali defluentibus circa eum ſemifractarum cruſtis glacierum, quas & ipſe aliquando contriuerat, quo haberet locum ſtandi ſiue immergendi ſe in fluuio, dicerentq́ue qui videbant: Mirum frater Drithelme (hoc enim erat viro nomen) quòd tantam frigoris aſperitatem vlla ratione tolerare præuales? Reſpondebat ille ſimpliciter (erat namque homo ſimplicis ingenij ac moderaræ naturæ) frigidiora ego vidi. Et cùm dicerent, mirum quòd tam auſteram tenere continentiam velis? Reſpondebat: Auſteriora ego vidi. Sicq́ue vſque ad diem ſuæ vocationis infatigabili cœleſtium bonorum deſidero corpus ſenile inter quotidiana ieiunia domabat, multisq; & verbo & conuerſatione ſaluti fuit.

VT

VT ECONTRA ALTER AD mortem veniens, in oblato ſibi à dæmonibus codice omnia ſua inuenerit peccata.

CAPVT XIIII.

AT contra fuit quidā in prouincia Merciorū, cuius viſiones ac verba & cōuerſatio plurimis, ſed non ſibimetipſi profuit. Fuit autem quidā temporib. Coenredi, qui poſt Edilredū regnauit, vir in laico habitu atq; officij militari poſitus, ſed quantum pro induſtria exteriori regi placens, tantum pro interna ſuimet negligentia diſplicens. Admonebat ergo illum ſedulò, vt confiteretur & emendaret ac relinqueret ſcelera ſua, priuſquam ſubitò mortis ſuperuentu tempus omne pœnitendi & emēdandi perderet. Verùm ille licet frequēter admonitus ſpernebat verba ſalutis, ſeſeque tempore ſequenti pœnitentiam acturū eſſe promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingreſſus rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur pœnitentiā ageret commiſſorum. At ille reſpondebat: Non ſe tunc velle confiteri peccata ſua, ſed cùm ab in-

firmitate

firmitate reſurgeret, ne fortè exprobarent ſibi ſodales, quòd timore mortis faceret ea quæ ſoſpes facere noluerat. Fortiter quidem vt ſibi videbatur locutus, ſed miſerabiliter, vt poſteà patuit dęmoniaca fraude ſeductus eſt. Cumque morbo ingraueſcente denuò ad eum viſitandum ac docendum rex intraret, clamauit ſtatim miſerabili voce: Quid vis modo? Quid huc veniſti? Non enim mihi aliquid vtilitatis aut ſalutis potes vltra cõferre. At ille. Noli, inquit, ita loqui, vide vt ſanum ſapias: Non, inquit, inſanio, ſed peſſimam mihi conſcientiam certus prę oculis habeo. Et quid, inquit, hoc eſt. Paulò ante, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & reſederunt circa me, vnus ad caput, & vnus ad pedes. Protulitque vnus libellum perpulchrum, ſed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ vnquàm bona feceram intuens ſcripta repperi, & hæc erant nimiũ pauca & modica. Receperunt codicem neque aliquid mihi dicebant. Tunc ſubitò ſuperuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu ſpirituum, domumq́; hanc & exterius obſedit, & intus maxima ex parte reſidens impleuit. Tunc ille, qui & obſcuritate tenebroſæ faciei & primatu

primatu ſedis maior eſſe videbatur eorum, proferēs codicē horrendæ viſionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iuſſit vni ex ſatellitib. ſuis mihi ad legendum deferri. Quem cùm legiſſem, inueni omnia ſcelera, non ſolum quæ opere vel verbo, ſed etiam quę tenuiſſima cogitatione peccaui, maniſeſtiſſimè in eo tetris eſſe deſcripta litterjs. Dicebatque ad illos, qui mihi aſſederant viros albatos & præclaros: Quid hic ſedetis, ſcientes certiſſimè, quia noſter eſt iſte? Reſponderunt: Verum dicitis, accipite & in cumulum damnationis veſtræ ducite. Quo dicto, ſtatim diſparuerunt. Surgenteſque duo nequiſſimi ſpiritus habentes in manibus furcas, percuſſerunt me, vnus in capite, & alius in pede. Qui videlicet modo cum magno tormento irrepunt mea viſcera in interiora corporis mei, mox quæ vt ad inuicem peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni clauſtra pertrahar. Sic loquebatur miſer deſperans, & non multo poſt defunctus pœnitentiam quam ad breue tēpus cum fructu venię facere ſuperſedit, in æternum ſine fructu pœnis ſubditus facit. De quo conſtat, quia (ſicut beatus Papa Gregorius de quibuſdam ſcribit) non

pro ſe iſta, cui non profuere, ſed pro alijs viderit, qui eius interitum cognoſcentes, differre tempus pœnitentię dum vacat timerent, ne improuiſo mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuerſos per bonos ſiue malos ſpiritus ſibi vidit offerri, ob id ſuperna diſpenſatione factum eſt, vt meminerimus facta & cogitationes noſtras non in ventum diffluere, ſed ad examen ſummi iudicis cuncta ſeruari, & ſiue per amicos angelos in fine nobis oſtendenda ſiue per hoſtes. Quod verò prius candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum dæmones, illi perparuum, iſti enormem, animaduertendum eſt, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuerſa prauè agendo iuuenis obnubilauit. Qui è contrario errores pueritiæ corrigere in adoleſcentia ac benefaciendo à Dei oculis abſcondere curaſſet, poſſet eorum numero ſociari, de quibus ait Pſalmus: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Hanc hiſtoriam ſicut à venerabili antiſtite Pechtelmo didici, ſimpliciter ob ſalutem legentiũ ſiue audientium, narrandam eſſe putaui.

VT ITEM ALIVS MORI-turus deputatum ſibi apud inferos locum pœnarum viderit.

CAPVT XV.

NOui autem ipſe fratrem, quem vtinam non noſſem, cuius etiã nomẽ ſi hoc aliquid prodeſſet dicere poſſem, poſitũ in monaſterio nobili, ſed ipsũ ignobiliter viuẽtem. Corripiebatur quidem ſedulò à fratribus ac maioribus loci, atq; ad caſtigatiorem vitam cõuerti admonebatur. Et quamuis eos audire noluiſſet, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob neceſſitatẽ operum ipſius exteriorum: erat enim fabrili arte ſingularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & cæteris vitæ remiſſioris illecebris, magisque in officina ſua die noctuque reſidere, quàm ad pſallendum atq; orandum in Eccleſia audiendumq́; cum fratribus verbum vitæ concurrere conſueuerat. Vnde accidit illi (quod ſolent dicere quidam) quia qui non vult Eccleſiæ ianuam ſpontè humiliatus ingredi, neceſſe habet in ianuam inferni non ſpontè damnatus introduci. Percuſſus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum

mœrens ac damnato ſimilis cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & ſatanā immerſum in profundū tartari. Caiphā quoque cum cæteris qui occiderunt Dominum iuxta eum flammis vltricib. contraditū. In quorū vicinia, inquit, heu miſero mihi locum aſpicio æternæ perditionis eſſe præparatum. Audiētes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc poſitus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Reſpondebat ille deſperans: Non eſt mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipſe viderim iudicium meum iam eſſe completum. Talia dicens ſine viatico ſalutis obijt, & corpus eius in vltimis eſt monaſterij locis humatum, neque aliquis pro eo vel miſſas facere, vel pſalmos cantare, vel ſaltem orare præſumebat. O quàm grandi diſtantia diuiſit Dominus lucem & tenebras. Beatus protomartyr Stephanus paſſurus mortē pro veritate, vidit cœlos apertos, vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et vbi erat futurus ipſe poſt mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, miſit. At contra faber ille tenebroſæ mentis & actionis imminente morte vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli & ſequacium eius. Vidit etiam ſuum infœ-

lix

lix inter tales carcerem, quo miſerabilius ipſe deſperata ſalute periret, ſed viuentibus qui hęc cognouiſſent cauſam ſalutis ſua perditione relinqueret. Factū eſt hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longē lateque diffamatum, multosque ad agendam & non differendam ſcelerum ſuorum pœnitudinē prouocauit. Quod vtinam exhinc etiam noſtrarum fiat lectione litterarum.

VT PLVRIMÆ SCOTTORVM Eccleſiæ inſtante Adamnano Catholicum Paſcha ſuſceperint, vtq; idem librum de locis ſanctis ſcripſerit.

CAPVT XVI.

QVo tempore plurima pars Scottorum in Hybernia & nōnulla etiā de Britonib. in Britannia rationabile & Eccleſiaſticum paſchalis obſeruantiæ tempus, Domino donante ſuſcepit. Siquidem Adamnanus, presbyter & Abbas monachorum qui erant in inſula Hu, cùm legationis gratia miſſus à ſua gente veniſſet ad Alfridum regem Anglorum, & aliquamdiu in ea prouincia moratus videret ritus Eccleſiæ canonicos, & à pluribus qui erant eruditiores eſſet ſolerter admonitus, ne contra vniuerſa-

uerſalem Eccleſiæ morem, vel in obſeruantia Paſchali, vel in alijs quibuſq; decretis cũ ſuis pauciſſimis & in extremo mundi angulo poſitis viuere præſumeret, mutatus mente eſt: ita vt ea quæ viderat & audierat in Eccleſijs Anglorum, ſuæ ſuorumq́ue conſuetudini libentiſſimè præferret. Erat enim vir bonus, & ſapiens, & ſcientia ſcripturarum nobiliſſimè inſtructus. Qui cùm domum rediſſet, curauit ſuos qui erant in Hu, quiúe eidem erant ſubditi monaſterio ad eum, quem cognouerat, quemq́ue ipſe ex toto corde ſuſceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. Nauigauit itaque Hyberniam, & prædicans eis ac modeſta exhortatione declarans legitimum Paſchæ tempus, plurimos eorum & penè omnes, qui ab Hijenſium erãt dominio liberi, ab errore correctos, ad vnitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Paſchæ tẽpus obſeruare perdocuit. Qui cũ celebrato in Hybernia canonico Paſcha, ad ſuam inſulam reuertiſſet, ſuiſq́ue in monaſterio Catholicam temporis Paſchalis obſeruantiam inſtantiſſimè prædicaret, nec tamen perficere quod conabatur poſſet, contigit eum ante expletum anni circulum migraſſe de ſeculo, diuina vtique gratia diſponente,

vt vir

vt vir vnitatis & pacis ſtudioſiſſimus antè ad vitam raperetur æternam, quàm redeunte tempore Paſchali grauiorem cum eis, qui eum ad veritatem ſequi nolebant, cogeretur habere diſcordiam. Scripſit idem vir de locis ſanctis librum legẽtibus multum vtiliſſimum, cuius auctor erat docendo ac dictãdo Galliarum Epiſcopus Arcuulfus, qui locorum gratia ſanctorum venerat Hieroſolymam. Et luſtrata omni terra repromiſſionis, Damaſcum quoque, Conſtantinopolim, Alexandriam multaſque maris inſulas adierat, patriamque nauigio reuertens vi tempeſtatis in Occidẽtalia Britanniæ litora delatus eſt. Ac poſt multa ad memoratum Chriſti famulũ Adamnanũ perueniens, vbi doctus in ſcripturis ſanctorumq; locorum gnarus eſſe compertus eſt, libentiſſimè eſt ab illo ſuſceptus, libentius auditus, adeò vt quæque ille ſe in locis ſanctis memoratu digna vidiſſe teſtabatur, cuncta mox ille litteris mandare curauerit. Fecitq; opus (vt dixi) multis vtile, & maximè illis qui longius ab eis locis, in quibus Patriarchæ & Apoſtoli erant, ſecreti, ea tantum de his quæ lectione didicerint norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Alfrido regi, ac per eius eſt largitionem

Digitized by Google

etiam minoribus ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipſe multis ab eo muneribus donatus, in patriam remiſſus eſt. De cuius ſcriptis aliqua decerpere, ac noſtræ huic hiſtoriæ inſerere commodum fore legentibus reor.

QVÆ IN EODEM LIBRO DE loco dominicæ natiuitatis, paſſionis, & reſurrectionis commemorauerit.

CAPVT XVII.

SCripſit ergo de loco dominicæ natiuitatis in hunc modum: Bethleem ciuitas Dauid in dorſo ſita eſt anguſto, ex omni parte vallib. circũdata, ab occidente in orientẽ mille paſſibus longa, humilis ſine turribus muro per extrema plani verticis inſtructo. Iñ cuius orientali angulo quaſi quoddam naturale ſemiãtrum eſt, cuius exterior pars natiuitatis dominicæ fuiſſe dicitur locus, interior præſepe Domini nominatur. Hęc ſpelũca tota interius precioſo marmore tecta, ſupra locum vbi Dominus natus ſpecialius traditur, ſanctæ Mariæ grandem geſtat Eccleſiam. Scripſit item hoc modo de loco paſſionis & reſurrectionis illius: Ingreſſus à ſeptentrionali parte vrbem Hieroſolymam, primùm de locis

ſanctis pro conditione platearum diuertendum eſt ad Eccleſiam Conſtantinianam, quæ Martyrium appellatur. Hanc Conſtantinus imperator, eo quòd ibi crux Domini ab Helena eius matre reperta ſit, magnifico & regio cultu cōſtruxit. Dehinc ab occaſu Golgotana videtur Eccleſia, in qua etiam rupis illa apparet, quæ quondam ipſa infixo Domini corpore crucem Domini tulit argēteam, modo pergrandem ſuſtinens crucē, pendente magna deſuper ærea rota cum lampadibus. Infra ipſum verò locum dominicæ crucis exciſa in petra crypta eſt, in qua ſuper altare pro defunctis honoratis ſacrificium ſolet offerri, poſitis interim in platea corporib. Huius quoque ad occaſum Eccleſiæ anaſtaſis, hoc eſt, reſurrectionis dominicæ rotunda Eccleſia tribus cincta parietibus duodecim columnis ſuſtentatur, inter parietes ſingulos latum habens ſpatium viæ, quæ tria altaria in tribus locis parietis medij continet, hoc eſt, auſtrali, aquilonali, & occidentali. Hęc bis quaternas portas, id eſt, introitus per tres è regione parietes habet, è quibus quatuor ad Vulturnum, & quatuor ad Eurum ſpectant. Huius in medio monumentum Domini rotundum petra exciſum eſt, cuius

culmen intrinſecus ſtans homo manu contingere poteſt, ab oriente habens introitum, cui lapis ille magnus appoſitus eſt, quod intrinſecus ferramentorum veſtigia vſque in pręſens oſtendit. Nam extrinſecus vſq; ad culminis ſummitatem totum marmore tectum eſt: ſummum verò culmen auro ornatum, auream magnam geſtat crucem. In huius ergo monumenti aquilonari parte ſepulchrum Domini in eadem petra exciſum eſt, lōgitudinis ſeptem pedum, trium menſura palmarum pauimento altius eminet. Introitum habens à latere meridiano, vbi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra ſepulchrum, octo ſupra in margine dextro. Lapis qui ad oſtium monumenti poſitus erat nunc fiſſus eſt, cuius pars minor quadratū altare ante oſtium nihilominus eiuſdē monumenti ſtat, maior verò pars in Orientali eiuſdē Eccleſiæ loco, quadrangulū aliud altare ſub linteaminibus extat. Color autem eiuſdem monumenti & ſepulchri, albo & rubicundo permixtus videtur.

QVÆ ITEM DE LOCO ASCENſionis dominicæ, & ſepulchris Patriarcharum.

CAPVT XVIII.

DE loco quoque aſcenſionis dominicę præ-

præfatus auctor hoc modo refert: Mons Oliuarum altitudine monti Sion par eſt, ſed latitudine & longitudine præſtat, exceptis viribus & oliuis, raræ ferax arboris, frumenti quoque & hordei fertilis. Neque enim brutoſa, ſed herboſa & florida ſoli illius eſt qualitas. In cuius ſummo vertice, vbi Dominus ad cœlos aſcendit, Eccleſia rotunda grandis ternas per circuitum cameratas habet porticus deſuper tectas. Interior namque domus propter dominici corporis meatum camerari & tegi non potuit, altare ad Orientem habens anguſto culmine protectum. In cuius medio vltima Domini veſtigia cœlo deſuper patente vbi aſcendit viſuntur. Quæ cùm quotidie à credentibus terra tollatur, nihilominus manet, eandemque adhuc ſpeciem veluti impreſſis ſignatã veſtigijs ſeruat. Hæc circa ærea rota iacet, vſq; ad ceruicẽ alta, ab Occaſu habens introitũ, pendente deſuper in trochleis magna lampade, totaque die ac nocte lucente. In Occidentali eiuſdem Eccleſiæ parte ſunt feneſtræ octo, totidemque è regione lampades in funibus pendentes, vſque Hieroſolymam per vitrum fulgent, quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate & compunctiõe pauefacere dicitur.

Digitized by Google

In die aſcenſionis dominicæ per annos ſingulos miſſa peracta validi flaminis procella deſurſum venire conſueuit, & omnes qui in Eccleſia adfuerint terræ proſternere. De ſitu etiã Hebron & monumentis patrum ita ſcribit: Hebron quondam ciuitas & Metropolis regni Dauid, nunc ruinis tantum quid tunc fuerit oſtendens, vno ad Orientem ſtadio ſpeluncam duplicem in valle habet, vbi ſepulchra Patriarcharum quadrato muro circundantur, capitibus verſis ad Aquilonem. Et hæc ſingula ſingulis tecta lapidib. inſtar baſilicæ dolatis trium patriarcharũ candidis. Adam obſcurioris & vilioris operis, qui haud longè ab illis ad Borealem extremamq́ue muri illius partem pauſat. Trium quoq; fœminarum viliores & minores memoriæ cernuntur. Mambre etiam collis mille paſſibus eſt à monumentis, his ad Boream herboſus valde & floridus, campeſtrem habens in vertice planiciem. In cuius Aquilonari parte quercus Abrahæ duorum hominum altitudinis truncus, Eccleſia circundata eſt. Hæc de opuſculis excerpta præfati ſcriptoris ad ſenſum quidem verborum illius, ſed breuioribus ſtrictisq́ue comprehenſa ſermonibus noſtris, ad vtilitatem legentium

hiſtorijs

hiſtorijs indere placuit. Plura voluminis illius, ſi quem ſcire delectat, vel in ipſo illo volumine, vel in eo, quod de illo dudum ſtrictim excerpſimus, epitomate, requirat.

VT AVSTRALES SAXONES Epiſcopos acceperint Eadbertum & Eollan, Occidentales Danielem & Aldhelmum, & de ſcriptis eiuſdem Aldhelmi.

CAPVT XIX.

ANno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo quinto Aldfridus Rex Nordan Humbrorū defunctus eſt, anno regni ſui viceſimo, necdū impleto. Cui ſuccedens in imperium filius ſuus Oſredus puer octo circiter annorum, regnauit annis vndecim. Huius regni principio antiſtes Occidentalium Saxonum Heddi cœleſtem migrauit ad vitam. Bonus quippe erat vir ac iuſtus, & Epiſcopalem vitā ſiue doctrinam magis inſito ſibi virtutum amore, quam lectionibus inſtitutus exercebat. Denique reuerendiſſimus antiſtes Pecthelmus, de quo in ſequentibus loco ſuo dicendum eſt, qui cum ſucceſſore eius Aldhelmo multo tempore, adhuc diaconus ſiue monachus fuit, referre eſt ſolitus, quod

in loco quo defunctus eſt, ob meritum ſanctitatis eius, multa ſanitatum ſint patrata miracula, hominesque prouinciæ illius ſolitos ablatum inde puluerem propter languentes in aquam mittere, atque huius guſtum ſiue aſperſionem multis ſanitatem ægrotis & hominib⁹ & pecoribus cõferre. Propter quod, frequenti ablatione pulueris ſacri, foſſa ſit ibidem facta non minima. Quo defuncto Epiſcopatus prouinciæ illius in duas parochias diuiſus eſt: vna data eſt Danieli, quam vſque hodie regit: altera Aldhelmo, cui annis quatuor ſtrenuiſſimè præfuit: ambo & in rebus Eccleſiaſticis & in ſcientia ſcripturarũ ſufficienter inſtructi. Deniq; Aldhelmus cùm eſſet adhuc presbyter & Abbas monaſterij, quod Maildiurbẽ nominant, ſcripſit iubente ſynodo ſuæ gentis librum egregium aduerſus errorem Britonum, quo vel Paſcha nõ ſuo tempore celebrant, vel alia perplura Eccleſiaſticæ caſtitati & paci contraria gerunt. Multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus ſubditi erant Britones, ad Catholicã dominici Paſchæ celebrationem huius lectione perduxit. Scripſit & de virginitate librũ eximium, quem in exemplum Sedulij geminato opere & verſibus hexametris & proſa compo-

compoſuit. Scripſit & alia nonnulla vtpote vir vndecunque doctiſſimus, nam & ſermone nitidus, & ſcripturarum (vt dixi) tam liberalium quàm Eccleſiaſticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto pontificatū pro eo ſuſcepit Forthere, qui vſque hodie ſupereſt, vir & ipſe in ſcripturis ſanctis multum eruditus. Quibus Epiſcopatum adminiſtrantibus ſtatutum eſt ſynodali decreto, vt prouincia Auſtralium Saxonum, quæ eatenus ad ciuitatis Ventanæ, cui tunc Daniel præerat, parrochiam pertinebat, & ipſa ſedem Epiſcopalem ac proprium haberet Epiſcopum. Conſecratusq́; eſt eis primus antiſtes Eadbertus, qui erat Abbas in monaſterio beatæ memoriæ Wilfridi Epiſcopi, quod dicitur Seleſeu. Quo defuncto Ceolla ſuſcepit officium pontificatus. Ipſo autem ante aliquot annos ex hac luce ſubtracto, Epiſcopatus vſque hodie ceſſauit.

VT COENREDVS MERCIORVM, & Offa Orientalium Saxonum Rex in monachico habitu Romæ vitam finierint, & de vita vel obitu VVilfridi Epiſcopi.

CAPVT XX.

ANno autem imperij Hoſredi quarto Coenredus, qui regno Merciorū nobiliſſimè

biliſſimè tempore aliquanto præfuerat, nobilius multo ſceptra regni reliquit. Nam venit Romam, ibiq́ue attonſus, pontificatum habente Conſtantino, ac monachus factus ad limina Apoſtolorum in precibus, ieiunijs, & eleemoſynis vſque ad diem permanſit vltimum. Succedente in regnum Coenredo filio Edilredi, qui ante ipſum Coenredum idem regnū tenebat. Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum, cuius ſuprà meminimus, vocabulo Offa, iuuenis amantiſſimæ ætatis & venuſtatis, totæq́ue ſuæ genti ad tenenda ſeruandaq́ue regni ſceptra exoptatiſſimus. Qui pari ductus deuotione mētis reliquit vxorem, agros, cognatos, & patriam propter Chriſtum & propter Euangelium, vt in hac vita centuplum acciperet, & in ſeculo venturo vitam æternam. Et ipſe ergo, vbi ad loca ſancta Romam peruenerunt, attonſus, & in monachico vitā habitu complens, ad viſionem beatorum Apoſtolorum in cœlis diu deſideratam peruenit. Eodem ſanè anno quo hi Britanniam reliquere, antiſtes eximius Wilfridus poſt quadraginta & quinque annos accepti Epiſcopatus diem clauſit extremum, in prouincia quæ vocatur Inundalum, corpuſque

que

Digitized by Google

que eius loculo inditum perlatum eſt in monaſterium ipſius, quod dicitur Inrhypum, & iuxta honorem tanto Pontifici congruum in Eccleſia beati Apoſtoli Petri ſepultum. De cuius ſtatu vitæ (vt ad priora repedantes) paucis quæ ſunt geſta memoremus. Cum eſſet puer bonæ indolis, atque vitam in probis moribus tranſigens, ita ſe modeſtè & circunſpectè in omnibus gerebat, vt meritò à maioribus quaſi vnus ex ipſis amaretur & veneraretur. Vbi quartum decimum ætatis contigit annum, monaſticam ſeculari vitâ prætulit. Quod vbi patri ſuo narrauit (iam enim mater obierat) libenter eius votis ac deſiderijs cœleſtibus annuit, eumque cœptis inſiſtere ſalutaribus iuſſit. Venit ergo ad inſulam Lindiſfarnenſem, ibique monachorum famulatui ſe cõtradens, diligenter ea quæ monaſticæ caſtitatis ac pietatis erant, & diſcere curabat & agere. Et quia acris erat ingenij, didicit citiſſimè pſalmos & aliquot codices, nec dum quidem attonſus: verùm his qui tonſura maiores ſunt virtutibus, id eſt, humilitatis & obedientiæ non mediocriter inſignitus. Propter quod & à ſenioribus & coætaneis ſuis iuſto colebatur affectu. In quo videlicet monaſterio cum aliquot annos Deo ſeruiret,

uiret, animaduertit paulatim adoleſcens animi ſagacis, minimè perfectam eſſe virtutis viam quæ tradebatur à Scottis, propoſuitque animo venire Romam, & qui ad ſedem Apoſtolicam ritus Eccleſiaſtici ſiue monaſteriales ſeruarentur, videre. Quod cùm fratribus referret, laudauerunt eius propoſitum, eumque id quod mente diſpoſuit, perficere ſuadebant. At ille confeſtim veniens ad Reginam Eanfledam, cui notus erat, eiuſque conſilio & ſuffragijs præfato fuerat monaſterio ſociatus, indicauit ei deſiderium ſibi ineſſe beatorum Apoſtolorum limina viſitandi. Quæ delectata bono adoleſcentis propoſito, miſit eum Cantiam ad Regem Earconbertum, qui erat filius auunculi ſui, poſtulans vt eum honorificè Romam tranſmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiſcopatus Honorius vnus ex diſcipulis beati Papæ Gregorij, vir in rebus Eccleſiaſticis ſublimiter inſtitutus, ſeruabat. Vbi cùm aliquamdiu demoratus adoleſcens animi viuacis diligẽter his quæ incipiebat diſcendis operã daret, ſuperuenit illò alius adoleſcens nomine Biſcop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipſe Romam venire, cuius ſuprà meminimus. Huius ergo comitatui Rex ſocia-
uit

uit Wilfridum, atque illum ſecum Romam perducere iuſſit. Qui cum Lugdunum perueniſſent, Wilfridus à Dalfino ciuitatis Epiſcopo ibi retentus eſt, Benedictus cœptum iter gnauiter Romam vſque compleuit. Delectabatur enim antiſtes prudentia verborum iuuenis, gratia venuſti vultus, alacritate actionis, & cōſtantia ac maturitate cogitationis. Vnde & omnia quæ neceſſe habebat abundanter ipſi cū ſocijs ſuis (quam diu ſecum erant) donabat. Et inſuper offerebat, vt ſi vellet partem Galliarū non minimam illi regendam cōmitteret, ac filiam fratris ſui virginem illi coniugem daret, eumq; ipſe loco adoptiui haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eum (cum eſſet peregrinus) habere dignaretur, reſpondit, propoſitū ſe magis alterius conuerſationis habere, & ideò patria relicta Romam iter agere cœpiſſe. Quibus auditis antiſtes miſit eum Romam, dato duce itineris, & cunctis ſimul quę neceſſitas poſcebat itineris largiter ſubminiſtratis, obſecrans ſedulò, vt cū in patriam reuerteretur, per ſe iter facere meminiſſet. Veniens verò Wilfridus Romam, & orationibus ac meditationi rerū Eccleſiaſticarum (vt animo propoſuerat) quotidiana mancipatus inſtantia, peruenit ad ami-

ad amicitiam viri ſanctiſſimi ac doctiſſimi Bonifacij videlicet archidiaconi, qui etiam conſiliarius erat Apoſtolici Papæ. Cuius magiſterio quatuor Euangeliorum libros ex ordine didicit, computum Paſchæ rationabilem, & alia multa, quæ in patria nequiuerat, Eccleſiaſticis diſciplinis accommoda eodem magiſtro tradente percepit. Et cum menſes aliquot ibi ſtudijs occupatus fœlicibus exegiſſet, redijt ad Dalfinum in Galliam, & tres annos apud ipſum commoratus, attonſus eſt ab eo, & in tanto habitus amore, vt hæredem ſibi illum facere cogitaret. Sed ne hoc fieri poſſet, antiſtes crudeli morte præreptus eſt, & Wilfridus ad ſuæ potius, hoc eſt, Anglorum gentis Epiſcopatū reſeruatus. Nam Brunechilda Regina miſſis militibus Epiſcopum iuſſit interfici, quem ad locum quidem quo decollandus erat, ſecutus eſt Wilfridus clericus illius, deſiderans cum eo (tametſi ipſo multum prohibente) pariter occumbere. Sed hunc vbi peregrinū atque oriundum de natione Anglorum cognouere, carnifices pepercere illi, neque eum trucidare cū ſuo voluere Pontifice. At ille Britanniam veniens, coniunctus eſt amicitijs Aldfridi Regis, qui Catholicas Eccleſiæ regulas ſequi ſem-

per &

per & amare didicerat. Vnde & illi, quia Catholicum eum eſſe comperit, mox donauit terram decem familiarum, in loco qui dicitur Stanford: & non multo poſt monaſterium triginta familiarum, in loco qui vocatur Inhypum. Quem videlicet locum dederat pridem ad conſtruendum inibi monaſterium his, qui Scottos ſequebantur. Verùm quia illi poſtmodũ optione data maluerunt loco cedere, quam Paſcha Catholicum, cæteroſque ritus canonicos iuxta Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ conſuetudinem recipere, dedit hoc illi quem melioribus imbutum diſciplinis ac moribus vidit. Quo in tempore ad iuſſionem præfati Regis presbyter ordinatus eſt in eodem monaſterio ab Agilberto Epiſcopo Geuiſſorum, cuius ſuprà meminimus, deſiderante Rege, vt vir tantæ eruditionis & religionis ſibi ſpecialiter indiuiduo comitatu ſacerdos eſſet ac doctor. Quem non multo poſt, detecta & eliminata (vt ſuprà docuimus) Scottorum ſecta, Galliam mittens cum conſilio atque conſenſu patris ſui Oſvvi, Epiſcopũ ſibi rogauit ordinari, cum eſſet annorum circiter triginta, eodẽ Agilberto tunc Epiſcopatum agente Pariſiacæ ciuitatis, cum quo & alij vndecim Epiſcopi ad dedicationem

tionē antiſtitis conuenientes, multū honorificè miniſterium impleuerunt Quo adhuc in tranſmarinis partib⁹ demorante, conſecratus eſt in Epiſcopatū Eboraci iubente Rege Oſvvi Ceadda vir ſanctus, vt ſuprà memoratū eſt, & trib⁹ annis Eccleſiam ſublimiter regens, dehinc ad monaſterij ſui ꝙ in Læſtingari curā receſſit, accipiente Wilfrido Epiſcopatum totius Nordan Humbrorū prouinciæ. Qui deinde regnāte Ecgfrido pulſus eſt Epiſcopatu, & alij pro illo conſecrati antiſtites, quorum ſuprà meminimus, Romamq́; iturus, & coram Apoſtolico Papa cauſam dicturus, vbi nauē conſcendit, flante Fauonio pulſus eſt Freſiam, & honorificè ſuſceptus à Barbaris ac Rege illorum Aldgiſlo, prædicabat eis Chriſtum, & multa eorum milia verbo veritatis inſtituens à peccatorum ſuorum ſordibus fonte ſaluatoris abluit. Et quod poſtmodū Wilbrordus reuerendiſſimus Chriſti Pontifex in magna deuotione compleuit, ipſe primus ibi opus Euangelicum cœpit. Ibi ergo hyemem cum noua Dei plebe fœliciter exigens, ſic Romam veniendi iter repetijt, & vbi cauſa eius ventilata eſt præſente Agathone Papa & pluribus Epiſcopis, vniuerſorum iudicio abſque crimine accuſatus fuiſſet,

fuiſſet, Epiſcopatu eſſe dignus inuentus eſt. Quo in tempore idem Papa Agatho cùm ſynodum congregaret Romæ centum vigintiquinque Epiſcoporum aduerſus eos qui vnam in Domino ſaluatore voluntatem atque operationem dogmatizabant, vocari iuſſit & Wilfridum, atque inter Epiſcopos conſedentem dicere fidem ſuam ſimul & proninciæ ſiue inſulæ de qua venerat. Cumque Catholicus fide cum ſuis eſſet inuentus, placuit hoc inter cætera eiuſdem ſynodi geſtis inſeri, ſcriptumque eſt hoc modo: Wilfridus Deo amabilis Epiſcopus Eboracenſis ciuitatis Apoſtolicam ſedem de ſua cauſa appellans, & ab hac poteſtate de certis incertiſque rebus abſolutus, & cum alijs centum vigintiquinque coepiſcopis in ſynodo in iudicij ſede conſtitutus, & pro omni aquilonari parte Britanniæ & Hyberniæ inſulis, quæ ab Anglorum & Britonum nec non Scottorum & Pictorum gentibus incoluntur, veram & Catholicam fidem confeſſus eſt, & conſcriptione ſua corroborauit. Poſt hæc reuerſus Britanniam, prouinciam Auſtralium Saxonũ ab idololatriæ ritibus ad Chriſti fidem conuertit. Vectæ quoque inſulæ verbi miniſtros deſtinauit, & ſecundo anno

Aldfridi

Aldfridi, qui poſt Ecgfridum regnauit, ſedem ſuam & Epiſcopatum ipſo Rege inuitante recepit. Sed poſt quinque annos denuò accuſatus ab eodem ipſo Rege & plurimis Epiſcopis, præſulatu pulſus eſt. Veniensque Romam cùm præſentibus accuſatoribus acciperet locum ſe defendendi, conſedentibus Epiſcopis pluribus cum Apoſtolico Papa Ioanne, omnium iudicio probatum eſt, accuſatores eius nonnulla in parte falſas contra eum machinaſſe calumnias. Scriptumq; eſt à præfato Papa regibus Anglorum Edilredo & Aldfrido, vt eum in Epiſcopatũ ſuum (eo quòd iniuſtè fuerit condemnatus) facerent recipi. Iuuit autem cauſam abſolutionis eius lectio ſynodi beatæ memoriæ Papæ Agathonis, quæ quondam ipſo præſente in vrbe atque in eodem concilio inter Epiſcopos reſidente, vt prædiximus, acta eſt. Cum ergo cauſa exigente ſynodus eadem corã nobilib⁹ & frequentia populi iubente Apoſtolico Papa diebus aliquot legeretur, ventum eſt ad locum vbi ſcriptum erat: Wilfridus Deo amabilis Epiſcopus Eboracenſis ciuitatis Apoſtolicam ſedem de ſua cauſa appellans, & ab hac poteſtate de certis incertiſq; rebus abſolutus, &c. quæ ſuprà poſuimus. Quod vbi lectum eſt, ſtu-

eſt, ſtupor apprehendit audientes, & ſilente lectore cœperunt alterutrũ requirere, quis eſſet ille Wilfridus Epiſcopus. Tum Bonifacius conſiliarius Apoſtolici Papæ, & alij perplures, qui eum temporibus Agathonis Papæ vbi viderunt, dicebant ipſum eſſe Epiſcopum, qui nuper Romam accuſatus à ſuis, atque ab Apoſtolica ſede iudicandus, aduenerat. Qui iam dudum, inquiunt, æquè accuſatus huc aduenicns, mox audita ac diiudicata cauſa & controuerſia vtriuſque partis, à beatæ memoriæ Papa Agathone probatus eſt, contra fas à ſuo Epiſcopatu repulſus: & tanto apud eum habitus eſt honore, vt ipſum in cõſilio quod congregarat Epiſcoporum, quaſi virum incorruptæ fidei & animi probi reſidere præciperet. Quibus auditis dicebant omnes vna cum ipſo Pontifice, virum tantæ authoritatis, qui per quadraginta propè annos Epiſcopatũ fungebatur, nequaquam damnari debere: ſed ad integrum culpis accuſationum abſolutum, patriam cum honore reuerti. Qui cum Britanniam remeans in Galliarum partes deueniſſet, tactus eſt infirmitate repentina, & ea creſcente adeò preſſus, vt neq; equo vehi poſſet, ſed manibus miniſtrorũ portaretur in grabato. Sic delatus

tus in ciuitatem Meldum Galliæ quatuor diebus ac noctibus quaſi mortuus iacebat, halitu tantum pertenui quia viueret demonſtrans. Cumque ita ſine cibo & potu, ſine voce & auditu quatriduo perſeueraret, quinta demum illuceſcente die quaſi de graui experrectus ſomno exurgens reſedit, apertiſque oculis vidit circa ſe choros pſallentium ſimul & flentium fratrum, ac modicum ſuſpirans interrogauit vbi eſſet Acca preſbyter. Qui ſtatim vocatus intrauit, & videns eum melius habentē ac loqui iam valentem, flexis genib⁹ gratias egit Deo cum omnibus qui aderant fratribus. Et cum parum conſediſſent, ac de ſupernis iudicijs trepidi aliquantum fabulari cœpiſſent, iuſſit Pontifex cæteros ad horam egredi, & ad Accam presbyterū ita loqui exorſus eſt. Viſio mihi modo tremenda apparuit, quam te aure ac ſilentio tegere volo, donec ſciam quid de me fieri velit Deus. Aſtitit enim mihi quidam candido præclarus habitu, dicens ſe Michaëlem eſſe Archangelum, & ob hoc, inquit, miſſus ſum, vt te à morte reuocem. Donauit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lachrymas diſcipulorū & fratrum tuorum, & per interceſſionem ſuæ beatæ genetricis ſemper-

que

que virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modo quidē ab infirmitate hac ſanaberis: ſed paratus eſto, quia poſt quadrienniū reuertens viſitabo te. Patriam verò perueniens maximam poſſeſſionū tuarum quæ tibi ablatæ ſunt portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis. Conualuit igitur Epiſcopus cunctis gaudentib⁹ & Deo gratias agentibus, cœptoque itinere Britanniam venit. Lectis autē epiſtolis quas ab Apoſtolico Papa aduexerat, Bertvvaldus Archiepiſcopus & Edilredus quondā Rex tunc autē Abbas, libentiſſimè fauerunt. Qui videlicet Edilredus accitū ad ſe Conredum, quem pro ſe Regem fecerat, amicum Epiſcopo fieri petijt & impetrauit. Sed Aldfridus Nordan Humbrorū Rex eū ſuſcipere contempſit, nec longo tempore ſuperfuit. Vnde factum eſt, vt regnante Oſredo filio eius, mox ſynodo facta iuxta fluuium Nidd, poſt aliquantum vtriuſq; partis conflictum, tandem cunctis fauentib⁹ in præſulatum ſit ſuæ receptus Eccleſiæ. Sicque quatuor annis, id eſt, vſque ad diem obitus ſui vitam duxit in pace. Defunctus eſt autem quarto Idus Octobris in monaſterio ſuo, quod habebat in prouiucia Vndalum, ſub regimine Cudbaldi Abbatis, &

miniſterio fratrum perlatus in primum ſuũ monaſterium, quod dicitur Inrhypum, poſituſq; eſt in Eccleſia beati Apoſtoli Petri iuxta altare ad Auſtrum, vt & ſuprà docuimus, & hoc de illo Epitaphium eſt ſcriptum.

VVilfridus hic magnus requieſcit corpore præſul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, & eximio ſacrauit nomine Petri,
Cui claues cœli Chriſtus dedit arbiter orbis.
Atq; auro ac tyrio deuotus veſtijt oſtro,
Quin etiam ſublime crucis radiante metallo.
Hic poſuit trophæum, necnon & quatuor auro
Scribi Euangelij præcepit in ordine libros.
Ac thecam è rutilo his condignam condidit auro,
Paſchalis qui etiam ſolēnia tempora curſus,
Catholici ad iuſtum correxit dogma canonis,
Quem ſtatuêre patres, dubioq; errore remoto
Certa ſuæ genti oſtendit moderamina ritus.

Digitized by Google

Inq́ꝫ locis iſtis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis cauit quæ regula patrum
Sedulus inſtituit, multisq́ꝫ domiq́ꝫ forisq́ꝫ
Iactatus nimium per tempora longa periclis,
Quindecies ternos poſtquam egit Epiſcopus annos,
Tranſijt, & gaudens cœleſtia regna petiuit,
Dona Ieſu vt grex paſtoris calle ſequatur.

VT RELIGIOSO ABBATI *Adriano Albinus, VVilſrido in Epiſcopatum Acca ſucceſſerit.*

CAPVT XXI.

ANno poſt obitum præfati patris proximo, id eſt quinto Oſredi Regis, reuerendiſſimus pater Adrianus Abbas cooperator in verbo Dei Theodori beatæ memoriæ Epiſcopi defunctus eſt, & in monaſterio ſuo in Eccleſia beatæ Dei genetricis ſepultus. Qui eſt annus quadrageſimus primus, ex quo à Vitaliano Papa directus eſt cum Theodoro: ex quo autem Britanniam venit triceſimusnonus. Cuius doctrinæ ſimul & Theodori inter alia teſtimo-

nium perhibet, quòd Albinus diſcipulus eius, qui monaſterio ipſius in regimine ſucceſſit, in tantum ſtudijs ſcripturarum inſtitutus eſt, vt Grȩcam quidem linguam non parua ex parte, Latinam verò non minus quàm Anglorum, quæ ſibi naturalis eſt, nouerit. Suſcepit verò pro Wilfrido Epiſcopatum Haguſtaldenſis Eccleſiæ Acca presbyter eius, vir & ipſe ſtrenuiſſimus, & coram Deo & hominibus magnificus, qui & ipſius Eccleſiæ ſuæ, quæ in beati Andreæ Apoſtoli honorem conſecrata eſt, ædificium multifario decore ac mirificis ampliauit operibus. Dedit namque operam (quod & hodie facit) vt acquiſitis vndecunque reliquijs beatorũ Apoſtolorum & martyrum Chriſti, in venerationem illorum poneret altaria, diſtinctis porticibus in hoc ipſum intra muros eiuſdem Eccleſiæ. Sed & hiſtorias paſſionum eorum vna cum cæteris Eccleſiaſticis voluminib⁹ ſumma induſtria congregans, ampliſſimã ibi ac nobiliſſimam bibliothecam fecit. Necnon & vaſa ſancta & luminaria aliaque huiuſmodi quæ ad ornatum domus Dei pertinent, ſtudioſiſſimè parauit. Cantorem quoque egregium nomine Maban, qui à ſucceſſoribus diſcipulorum beati Papæ Gregorij

in Cantia

Digitized by Google

in Cantia fuerat cantādi ſonos edoctus, ad ſe ſuosque inſtituendos accerſijt, ac per annos duodecim tenuit, quatenus & ea quæ illi nō nouerant, carmina Eccleſiaſtica doceret, & ea quæ quondam cognita longo vſu vel negligentia inueterare cœperant, huius doctrina in priſcum renouarentur ſtatum. Nam & ipſe Epiſcopus Acca cantator erat peritiſſimus, quomodo etiam in literis ſanctis doctiſſimus, & in Catholicæ fidei confeſſione caſtiſſimus, in Eccleſiaſticę quoque inſtitutionis regulis ſolertiſſimus extiterat, & vſque dum ſua præmia piæ deuotionis acciperet exiſtere non deſtitit. Vtpote qui à pueritia in clero ſanctiſſimi ac Deo dilecti Boſa Eboracēſis Epiſcopi nutritus atque eruditus eſt. Deinde ad Wilfridum Epiſcopum ſpe melioris propoſiti aduenieus, omnem in eius obſequio vſque ad obitum illius expleuit ætatem. Cum quo etiam Romam veniens, multa illic quæ in patria nequiuerat Eccleſiæ ſanctæ inſtitutionis, vtilia didicit.

Digitized by Google

VT CEOLFRIDVS ABBAS Regi Pictorum architectos Eccleſiæ, ſimul & epiſtolam de Catholico Paſcha, & tonſura miſerit.

CAPVT XXII.

EO tempore Naitanus Rex Pictorũ (qui Septentrionales Britanniæ plagas inhabitant) admonitus Eccleſiaſticarũ frequenti meditatione ſcripturarum, abrenunciauit errori quo eatenus in obſeruatione Paſchæ cum ſua gente tenebatur, & ſe ſuosque omnes ad Catholicam obſeruantiam, dominicæ reſurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod vt facilius & maiori autoritate perficeret, quęſiuit auxilium de gente Anglorum, quos iamdudũ ad exemplum ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſuam religionem inſtituiſſe cognouit. Siquidem miſit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridũ Abbatem monaſterij beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, quod eſt ad oſtium Wyri amnis, & iuxta amnem Tinam, in loco qui vocatur Ingriuum, cui ipſe poſt Benedictũ (de quo ſuprà diximus) glorioſiſſimè præfuit, poſtulans vt exhortatorias ſibi litteras mitteret, quibus potentius

tentius confutare poſſet eos, qui Paſcha non ſuo tempore obſeruare præſumerent, ſimul & de tonſuræ modo vel ratione qua clericos inſigniri deceret. Excepto quòd etiam ipſe in his non parua ex parte eſſet imbutus. Et architectos ſibi mitti petijt, qui iuxta morem Romanorum Eccleſiam de lapide ingenti ipſius facerent, promittens hanc in honorem beati Apoſtolorum principis dedicandam: ſe quoq; ipſum cum ſuis omnibus morem ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſemper imitaturum, inquantũ dumtaxat tam longè à Romanorũ loquela & natione ſegregati hunc ediſcere poſſent. Cuius religioſis votis ac precibus fauens reuerendiſſimus Abbas Ceolfridus, miſit architectos quos petebat & literas ſcriptas in hunc modum.

Domino excellentiſſimo & glorioſiſſimo Regi Naitano Ceolfridus Abbas in Domino ſalutem. Catholicam ſancti Paſchæ obſeruantiam, quam à nobis Rex Deo deuote religioſo ſtudio quæſiſti, promptiſſimè ac libentiſſimè tuo deſiderio, iuxta quod ab Apoſtolica ſede didicimus, pateſacere ſatagimus. Scimus namque cœlitus ſanctæ Eccleſiæ donatum, quoties ipſi rerũ Domini diſcen-

docendæ, cuſtodiendæ veritati operam impendunt. Nam & verè omninò dixit quidam ſecularium ſcriptorum, quòd fœliciſſimo mundi ſtatu ageretur, ſi vel Reges philoſopharentur, vel regnarent Philoſophi. Quod ſi de philoſophia huius mundi, verè intelligere de ſtatu huius mundi, meritò diligere potuit homo hunc mundum: quanto magis ciuibus patriæ cœleſtis in hoc mundo peregrinantibus optandum eſt, & totis animi viribus ſupplicandũ, vt quò plus in mundo quique valent, eò amplius eius, qui ſuper omnia eſt, iudicis mãdatis auſcultare contendant, atq; ad hæc obſeruanda ſecum eos quoque qui ſibi commiſſi ſunt, & exemplis ſimul & authoritate inſtituant. Tres ſunt ergo regulę ſacris inditæ literis, quibus Paſchæ celebrandi tempus nobis præfinitum nulla prorſus humana licet authoritate mutari: è quibus duæ in lege Moyſi diuinitus ſtatutæ, tertia in Euangelio per effectum dominicæ paſſionis & reſurrectionis adiuncta eſt. Præcepit enim lex, vt Paſcha primo mẽſe anni & tertia eiuſdem menſis ſeptimana, id eſt, à quinta decima die vſque ad viceſimam primam fieri deberet. Additumque eſt per inſtitutionem Apoſtolicam ex Euangelio, vt in ipſa tertia

tia ſeptimana diem dominicam expectare, atque in ea temporis Paſchalis initium tenere debeamus. Quam videlicet regulam triformem ſi quis ritè cuſtodierit, nunquã in adnotatione feſti Paſchalis errabit. Verum ſi de his ſingulis enucleatius ac latius audire deſideras, ſcriptum eſt in Exodo, vbi liberandus de Ægypto populus Iſraël primum Paſcha facere iubetur: quia dixerit Dominus ad Moyſen & Aaron: Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœtum filiorum Iſraël, & dicite eis: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnũ per familias & domos ſuas. Et paulò poſt: Et ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimam diem menſis huius. Immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſraël ad veſperam. Quibus verbis manifeſtiſſimè conſtat, quòd ita in obſeruatione Paſchali mentio fit diei quartædecimæ, vt non tamen in ipſa die quartadecima Paſcha fieri præcipiatur, ſed adueniente tandẽ veſpera diei quartædecimæ, id eſt, quintadecima luna, quæ initium tertiæ ſeptimanæ faciat, in cœli faciem prodeunte, agnus immolari iubeatur. Et quòd ipſa ſit nox quintædecimæ lunæ, in qua percuſſis Ægyptijs,

Exod. 12

Iſraël eſt à longa ſeruitute redemptus: Septem, inquit, diebus azyma comedetis. Quibus iterū verbis tota tertia ſeptimana eiuſdem primi menſis decernitur ſolennis eſſe debere. Sed ne putaremus eadem ſeptem dies à quarta decima vſq; ad viceſimam eſſe computandas, continuò ſubiecit: in die primo non erit fermentum in domibus veſtris. Quicunq; comederit fermentum in domibus veſtris, peribit anima illa de Iſraël. A die primo vſq; ad diem ſeptimum, & cætera, vſq; dum ait: In eadem enim ipſa die educam exercitū veſtrum de terra Ægypti. Primum ergo diem azymorum appellat eum, in quo exercitum eorum eſſet educturus de Ægypto. Conſtat autem, quia nō quarta decima die, in cuius veſpera agnus eſt immolatus, & quæ propriè Paſcha ſiue phaſa dicitur, ſed quintadecima ſunt educti ex Ægypto, ſicut in libro Numerorū apertiſſimè ſcribitur. Profecti igitur de Rameſſe quintadecima die menſis primi, altera die fecerunt Phaſe filij Iſraël in manu excelſa. Septem ergo dies azymorū, in quarum prima eductus eſt populus Domini ex Ægypto, ab initio (vt diximus) tertiæ ſeptimanæ, hoc eſt, à quintadecima die menſis primi vſq; ad viceſimā primam eiuſdem.

Digitized by Google

eiuſdem menſis diem completum computari oportet. Porrò dies quartus decimus extra hunc numerum ſeparatum, ſub Paſchæ titulo prænotatur, ſicut Exodi ſequentia patenter edocent. Vbi cùm dictum eſſet: In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Aegypti, protinus additum eſt: Et cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe quartadecima die menſis comedetis azyma vſque ad diem viceſimam primam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus veſtris. Quis enim non videat, à quartadecima vſq; ad viceſimam primam, non ſeptem ſolummodo, ſed octo potius eſſe dies, ſi & ipſa quartadecima annumeretur? Sin autem (vt diligentius explorata ſcripturæ veritas docet) à veſpera diei quartædecimæ vſq; ad veſperam viceſimæ primæ computauerimus, videbimus profectò, quòd ita dies quartamdecimam veſperam ſuā feſti Paſchalis initium porrigat, vt non amplius tota ſacra ſolennitas quàm ſeptem tantummodo noctes cum totidem dieb. comprehendat. Vnde vera eſſe probatur noſtra diffinitio, qua tempus Paſchale primo menſe anni & tertia eius hebdomada cele-

Digitized by Google

brandum eſſe diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod à veſpera quartædecimæ diei incipit, & in veſpera viceſimæprimæ completur. Poſtquam verò Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus, diemque nobis dominicam, quæ apud antiquos vna vel prima Sabbati ſiue Sabbatorum vocatur, gaudio ſuæ reſurrectionis fecit eſſe ſolennem, ita hanc nunc Apoſtolica traditio feſtis Paſchalibus inſeruit, vt nihil omninò tempore Paſchę legalis præoccupãdum, nihil minuendum eſſe decerneret, quin potius, ſtatuit vt expectaretur iuxta præceptum legis idem primus anni menſis, expectaretur quartadecima dies illius, expectaretur veſpera eiuſdem. Et cùm hæc dies in Sabbatum fortè incideret, tolleret vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & immolarent eum ad veſperam, id eſt, præpararent omnes Eccleſię per orbem, quę vnam Catholicam faciunt, panem & vinum in myſterium carnis & ſanguinis agni immaculati, qui abſtulit peccata mundi, & præcedente congrua lectionum orationum & cæremoniarum Paſchalium ſolennitate, offerrent hæc Domino in ſpem futuræ ſuę redemptionis. Ipſa eſt enim eadem nox in qua de Aegypto per ſanguinem agni

Iſraë-

Iſraelitica plebs erepta eſt, ipſa eſt in qua per reſurrectionem Chriſti liberatus eſt à morte æterna omnis Dei populus. Mane autem illuceſcente die dominica, primam Paſchalis feſti diem celebrarent. Ipſa eſt enim dies, in qua reſurrectionis ſuæ gloriam Dominus multifario piæ reuelationis gaudio diſcipulis patefecit. Ipſa prima dies azymorum, de qua multum diſtinctè in Leuitico ſcriptum eſt. *Leuit.* Menſe primo quartadecima die menſis huius ad veſperam Phaſe Domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis, dies primus erit celeberrimus ſanctuſque. Si ergo fieri poſſet, vt ſemper in diem quintumdecimum primi menſis, id eſt, in lunam quintamdecimam dominica dies incurreret, vno ſemper eodẽque tempore cum antiquo Dei populo, quanquam ſacramentorum genere diſcreto, ſicut vna eademque fide Paſcha celebrare poſſemus. Quia verò dies ſeptimanæ nõ æquali cũ luna tramite procurrit, decreuit Apoſtolica traditio, quæ per beatũ Petrum Romæ prædicata, per Marcum Euãgeliſtam & interpretem ipſius Alexandriæ confirmata eſt, vt adueniente primo menſe, adueniente in eo veſpera diei quartædecimæ,

decimæ, expectetur etiam dies dominica à quintadecima vſque ad viceſimam primam diem eiuſdem menſis. In quacunque enim harum inuenta fuerit, meritò in ea Paſcha celebrabitur: quia nimirum hæc ad numerum pertinet illarum ſeptem dierum, quibus azyma celebrari iubetur. Itaque fit vt nunquam Paſcha noſtrum à ſeptimana menſis primi tertia in vtramuis partem declinet, ſed vel totã eam, id eſt, omnes ſeptem legalium azymorum dies, vel certè aliquos de illis teneat. Nam & ſi ſaltem vnum ex eis, hoc eſt, ipſum ſeptimum apprehenderit, quem tam excellẽter ſcriptura commendat: Dies autem, inquiens, ſeptimus erit celebrior & ſanctior, nullumq́ue ſeruile opus fiet in eo, nullus arguere nos poterit, quòd non rectè dominicum Paſchæ diem, quem de Euangelio ſuſcepimus, in ipſa quam lex ſtatuit tertia primi mẽſis hebdomada celebremus. Cuius obſeruantiæ Catholica ratione patefacta patet è contrario error irrationabilis eorum, qui præfixos in lege terminos nulla cogente neceſſitate vel anticipare vel tranſcendere præſumunt. Namque ſine ratione neceſſitatis alicuius anticipant illi tempus in lege præſcriptum, qui dominicum Paſchæ diem à quartadecima

menſis

menſis primi vſque ad viceſimam putant lunam eſſe ſeruandum. Cùm enim à veſpera diei tertiædecimæ vigilias ſanctæ noctis celebrare incipiũt, claret quod illum in exordio ſui Paſchæ diem ſtatuunt, cuius nullam omninò mentionem in decreto legis inueniunt. Et cùm viceſima prima die menſis Paſcha dominicum celebrare refugiunt, patet profectò quòd illam per omnia diem à ſua ſolennitate ſecernunt, quam lex maiore præ cæteris feſtiuitate memorabilem ſæpenumerò commendat. Sicque diem Paſchæ ordine peruerſo & aliquando in ſecunda hebdomada totam compleant, & nunquam in hebdomadæ tertiæ die ſeptimo ponant. Rurſumque qui à ſextadecima die menſis ſæpè dicti vſque ad viceſimamſecundam Paſcha celebrandum magis autumant, non minore vtique errore (tametſi altero latere) à recto veritatis tramite diuertũt, & veluti naufragia ſcyllæ fugientes in charybdis voraginem ſubmergendi decidunt. Nam cùm à luna decimaſexta primi menſis oriente, id eſt, à veſpera diei quintædecimæ Paſcha incipiendum doceant, nimirum conſtat quòd quartamdecimam diem menſis eiuſdem, quam lex primitus & præcipuè commendat, à ſua prorſus

ſus ſolennitate ſecludunt, ita vt quintædecimæ, in qua populus Dei ab Aegyptiaca ſeruitute redemptus eſt, & in qua Dominus ſuo mundum ſanguine à peccatorum tenebris liberauit, in quo etiam ſepultus ſpem nobis poſt mortem beatæ quietis tribuit, vix veſperam tangant. Idemque pœnam erroris ſui in ſemetipſos recipiẽtes, cùm in viceſima ſecunda die menſis Paſchæ diem ſtatuunt dominicum, legitimos vtique terminos Paſchæ aperta tranſgreſſione violant, vtpote qui ab illius diei veſpera Paſcha incipiunt, in qua hoc lex conſummari & perfici debere decreuit. Illam in Paſcha diem aſſignent primam, cuius in lege mentio nulla vſquam reperitur, id eſt, quartæ primam ſeptimanæ. Qui vtiq; nõ ſolum in diffinitione & computo lunaris ætatis, ſed & in menſis primi nonnũquã inuentione falluntur. Quæ diſputatio maior eſt, quàm epiſtola hac vel valeat comprehendi vel debeat. Tantum hoc dicam, quòd per æquinoctium vernale ſemper inenarrabiliter poſſet inueniri, qui menſis iuxta computum lunæ primus anni, qui eſſe debeat vltimus. Aequinoctium autem iuxta ſententiam omnium Orientalium, & maximè Aegyptiorum, qui præ cæteris doctoribus calcu-

calculandi palmā tenent, duodecim Kalendarum Aprilium die prouenire conſueuit, vt etiā ipſi horologica inſpectione probauimus. Quæcunque ergo luna ante æquinoctium plena eſt, quartadecima videlicet vel quintadecima exiſtens, hæc ad præcedentis anni nouiſſimum pertinet menſem, ideoque Paſchæ celebrando habilis non eſt. Quæ verò poſt æquinoctium vel in ipſo æquinoctio ſuum plenilunium habet, in hac abſque vlla dubietate, quia primi menſis eſt, & antiquos Paſcha celebrare ſolitos, & nos vbi dominica dies aduenerit celebrare debere, noſcendum eſt. Quod ita fieri oportere illa nimirū ratio cogit, quia in Geneſi ſcriptū eſt, quòd Deus fecit duo magna luminaria, luminare maius vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti. Vel ſicut alia dicit æditio, luminare maius in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis. Sicut ergo prius ſol à medio procedens orientis æquinoctium vernale ſuo præfixit exortu, deinde luna ſole ad veſperam occidente, & ipſa plena à medio ſecuta eſt orientis, ita omnib. annis idē primus lunæ menſis eodē neceſſe eſt ordine reſeruari, vt nō ante ęquinoctium ſed vel ipſo æquinoctij die (ſicut in principio

pio factum eſt) vel eo tranſcenſio plenilunium habere debeat. At ſi vno ſaltem die pleniluniū tempus æquinoctij præceſſerit, non hanc primo menſe anni incipientis, ſed vltimo potius præteriti, lunam eſſe aſſcribendam, & ideo feſtis Paſchalibus inhabilem, memorata ratio probat. Quòd ſi myſticam quoque vos in his rationē audire delectat, primo menſe anni, qui etiam menſis nouorum dictus eſt, Paſcha facere iubemur: quia renouato ad amorem cœleſtium ſpiritu mentis noſtrę, ſacramēta dominicæ reſurrectionis & ereptionis noſtræ celebrare debemus. Tertia eiuſdem menſis ſeptimana facere præcipimur, quia ante legem & ſub lege promiſſus tertio tempore ſeculi cum gratia venit ipſe, qui Paſcha noſtrum immolaretur Chriſtus: quia tertia poſt immolationem ſuę paſſionis die reſurgens à mortuis, hanc dominicam vocari & in ea nos annuatim Paſchalia eiuſdem reſurrectionis voluit feſta celebrare. Quia nos quoque ita ſolum veraciter eius ſolennia celebramus, ſi per fidem, ſpem, & charitatem Paſcha, id eſt, tranſitum de hoc mundo ad patrem cum illo facere curamus. Poſt æquinoctium veris plenilunium menſis præcipimur obſeruare Paſchalis, vt videlicet primo ſol

longio-

longiorem nocte faciat diem, deinde luna plenum ſuę lucis orbem mundo pręſentet: quia primo quidem ſol iuſtitię, in cuius pennis eſt ſanitas, id eſt, Dominus Ieſus per reſurrectionis ſuæ triumphum cunctas mortis tenebras ſuperauit, ac ſic aſcendens in cœlos, miſſo deſuper ſpiritu Eccleſiam ſuam, quæ ſæpe lunæ vocabulo deſignatur, internæ gratiæ luce repleuit. Quem videlicet ordinem noſtræ ſalutis Propheta contemplatus aiebat: Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo. Qui ergo plenitudinem lunæ Paſchalis ante æquinoctium prouenire poſſe contenderit, talis in myſteriorum celebratione maximorum à ſanctarum quidem ſcripturarum doctrina diſcordat, concordat autem eis qui ſine præueniente gratia Chriſti ſe ſaluari poſſe confidunt. Qui & ſi vera lux tenebras mundi moriendo ac reſurgendo nunquam viciſſet, perfectam ſe habere poſſe iuſtitiam dogmatizare præſumunt. Itaque per æquinoctialem ſolis exortum poſt plenilunium primi menſis hunc ex ordine ſubſequens, id eſt, poſt completam diem eiuſdem menſis quartamdecimam, quæ cuncta ex lege obſeruanda accepimus, expectamus adhuc, monente Euangelio, in ipſa hebdomada tertia tempus

tempus diei dominicæ, & ſic demum votiua Paſchæ noſtri feſta celebramus. Vt indicemus nos non cum antiquis excuſſum Aegyptiacæ ſeruitutis iugũ venerari, ſed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Chriſti autem reſurrectione completa eſt, deuota fide ac dilectione colere, vt de reſurrectionis etiã noſtrę, quam eadem die dominica futuram credimus, ſpe nos certiſſima gaudere ſignemus. Hic autem, quem vobis ſequendum monſtramus, computus Paſchæ decennouenali circulo continetur, qui dudum quidem, hoc eſt, ipſis Apoſtolorum temporibns iam ſeruari in Eccleſia cœpit, maximè Romæ & Aegypti, vt ſuprà iã diximus. Sed per induſtriam Euſebij, qui à beato martyre Pãphilo cognomen habet, diſtinctius in ordinẽ cõpoſitus eſt, vt quòd eatenus per Alexandriæ pontificem ſingulis annis per omnes Eccleſias mandari conſueuerat, iam deinde congeſta in ordinem ſerie lunæ quartędecimę, facillimè poſſet ab omnibus ſciri. Cuius cõputũ Paſchalis Theophilus Alexandrię præſul in centum annorum tempus Theodoſio imperatori compoſuit. Item ſucceſſor eius Cyrillus ſeriem nonaginta & quinque annorum

rum in quinque decennouenalibus circulis comprehendit. Poſt quem Dionyſius exiguus totidem alios ex ordine pari ſchemate ſubnexuit, qui ad noſtra vſque tempora pertingebant. Quibus termino appropinquantibus tanta hodie calculatorum exuberat copia, vt etiam in noſtris per Britanniam Eccleſijs plures ſint, qui mandatis memoriæ veteribus illis Aegyptiorum argumentis facillimè poſſint in quotlibet ſpatia temporũ Paſchalis protendere circulos, etiam ſi ad quingentos vſq; & triginta duos voluerint annos. Quibus expletis, omnia quæ ad ſolis & lunæ, mẽſis & ſeptimanæ conſequentiam ſpectant, eodem quo prius ordine recurrunt. Ideo autem circulos eoſdem temporum inſtantium vobis mittere ſuperſedimus, quia de ratione tantum temporis Paſchalis inſtrui quærẽtes, ipſos vobis circulos Paſchæ Catholicos abundare probaſtis. Verùm his de Paſcha ſuccinctè, vt petiſtis, ſtrictimque commemoratis, tonſuram quoque (de qua pariter vobis literas fieri voluiſtis) hortor vt Eccleſiaſticam & Chriſtianæ fidei congruam habere curetis. Et quidem ſcimus, quia neque Apoſtoli omnes vno eodemque ſunt modo attonſi, neque nunc Eccleſia Catholica ſicut

ſicut vna fide, ſpe, & charitate in Deum conſentit, ita & iam vna atque indiſſimili totum per orbem tonſuræ ſibi forma congruit. Denique vt ſuperiora, id eſt, Patriarcharum tempora reſpiciamus, Iob exemplar patientię ingruente tribulationum articulo caput totundit: probauit vtique, quia tempore fœlicitatis capillos nutrire conſueuerat. At Ioſeph & ipſe caſtitatis, humilitatis, pietatis, cæterarumque virtutum executor ac doctor eximius, cum eſſet ſeruitio abſoluendus attonſus eſſe legitur: patet profectò quia tempore ſeruitutis intonſis in carcere crinibus manere ſolebat. Ecce vterque vir Dei diuerſum ab altero vultus habitum foris præmonſtrabat, quorum tamen intus conſcientia in parili virtutũ ſibi gratia concordabat. Verum ſi profiteri nobis liberum eſt, quia tonſuræ diſcrimen nõ noceat quibus pura in Deum fides & charitas in proximum ſyncera eſt, maximè cùm nũquam patribus Catholicis ſicut de Paſchæ vel fidei diuerſitate conflictus, ita etiam de tonſuræ differentia legatur aliqua fuiſſe controuerſia. Inter omnes tamẽ quas vel in Eccleſia, vel in vniuerſo hominũ genere reperimus tonſuras, nullã magis ſequendam nobis amplectendamque iure dixerim

rim ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Nullam verò magis abominandam deteſtandamq́ue meritò cunctis fidelib. crediderim ea quam habebat ille, cui gratiā ſancti Spiritus comparare volenti dicit idem Petrus: Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Non enim eſt tibi pars neque ſors in ſermone hoc. Neque verò ob id tantum in coronam attondimur, quia Petrus ita attonſus eſt: ſed quia Petrus in memoriam dominicę paſſionis ita attonſus eſt, idcirco & nos, qui per eandem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus. Sicut enim omnis Eccleſia, quæ per mortē ſui viuificatoris Eccleſia facta eſt, ſignum ſanctæ crucis eius in fronte portare conſueuit, vt crebro vexilli huius munimine à malignorum ſpirituum defendatur incurſibus, crebra huius admonitione doceatur, ſe quoque carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs crucifigere debere, ita etiam oportet eos,

qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus ſe neceſſe habent pro Domino continentiæ frænis aſtringere. Formam quoque coronæ, quam ipſe in paſſione ſua ſpineam portauit in capite, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & auferret à nobis, ſuo quemque in capite per tonſuram præferre. Vt ſe etiam irriſiones & opprobria pro illo libenter ac prompto animo ſufferre ipſo etiam frontiſpicio doceant. Vt coronam vitę æternę, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, ſe ſemper expectare proque huius perceptione & aduerſa ſe mundi & proſpera contēnere deſignent. Cæterum tonſuram eam quam Magum ferunt habuiſſe Simonem, quis rogo fidelium non ſtatim cum ipſa magia primo deteſtetur & meritò exufflet? Quæ aſpectu in frontis quidem ſuperficie coronæ videtur ſpeciem præferre, ſed vbi ad ceruicem conſiderando perueneris, decurtatam eam quam te videre putabas inuenies coronam. Vt meritò talem ſimoniacis & non Chriſtianis habitum conuenire cognoſcas, qui in præſenti quidem vita à deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloria coronæ, ſed in ea quæ hanc ſequitur vitam

Digitized by Google

non ſolum omni ſpe coronæ priuati, ſed æterna inſuper ſunt pœna damnati. Neque verò me hęc ita proſecutum æſtimes, quaſi eos qui hāc tonſuram habent condemnandos iudicem, ſi fide & operibus vnitati Catholicæ fauerint, imò confidenter profiteor plurimos ex eis ſanctos ac Deo dignos extitiſſe. Ex quibus eſt Adamnanus Abbas & ſacerdos Columbienſium egregius, qui cum legatus ſuæ gentis ad Aldfridum regem miſſus, noſtrum quoque monaſterium videre voluiſſet, miramque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem, religionem oſtenderet, dixi illi inter alia colloquens: Obſecro ſancte frater, qui ad coronam te vitæ quæ terminum neſciat tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? Et ſi conſortium beati Petri quæris, cur eius quem ille anathematizauit tonſurę imaginem imitaris, & non potius eius cum quo in æternum beatus viuere cupis, etiam nunc habitum te, quantum potes, diligere monſtras? Reſpondit ille: Scias pro certo frater mi dilecte, quia & ſi Simonis tonſuram ex conſuetudine patriæ habeam, ſimoniacam tamen perfidiam tota mente deteſtor ac reſpuo: beatiſſimi

autem Apoſtolorum principis, quãtum mea paruitas ſufficit, veſtigia ſequi deſidero. At ego: Credo, inquam, verè quòd ita ſit, ſed tamen indicio ſit, quòd ea quæ Apoſtoli ſunt Petri, in abdito cordis amplectimini ſi quæ eius eſſe noſtis etiam in facie tenetis. Namq; prudentiã tuam facilimè dijudicare reor, quòd aptius multo ſit eius, quem toto corde abominaris, cuiusque horrendam faciem videre refugis, habitum vultus à tuo vultu Deo iam dicato ſeparare: & econtra eius, quem apud Deum patrem habere patronum quęris, ſicut facta vel monita cupis ſequi, ſic etiam morem habitus te imitari condeceat. Hæc tunc Adamnano dixi, qui quidem quantum conſpectis Eccleſiarum noſtrarũ ſtatutis profeciſſet probauit, cum reuerſus ad Scottiam multas poſtea gentis eiuſdem turbas ad Catholicam temporis Paſchalis obſeruantiam ſua prædicatione correxit. Tametſi eos qui in Hij inſula morabãtur monachos, quibusque ſpeciali rectoris iure præerat, necdum ad viam ſtatuti melioris reducere valebat. Tonſuram quoque ſi tantum ſibi autoritatis ſubeſſet emendare meminiſſet. Sed & nunc tuam prudentiam Rex admoneo, vt ea quæ vnitati Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ concinunt,

cinunt, vna cum gente cui te Rex regum & Dominus dominorũ præfecit, in omnibus ſeruare contendas. Sic enim, fit vt poſt acceptam temporalis regni potentiam ipſe beatiſſimus Apoſtolorũ princeps cœleſtis quoque regni tibi tuiſque cum cæteris electis libens pandat introitum. Gratia te regis æterni longiori tempore regnantem ad noſtram omnium pacem cuſtodiat incolumen, dilectiſſime in Chriſto fili. Hæc epiſtola cum præſente rege Naitano multiſque viris doctoribus eſſet lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant in linguam eius propriam interpretata, multum de eius exhortatione gauiſus eſſe perhibetur, ita vt ſurgẽs de medio optimatum ſuorum conſeſſu genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quòd tale munuſculum de terra Anglorum mereretur accipere. Et quidem & antea noui, inquit, quia hæc erat vera Paſchæ celebratio, ſed in tãtum modo rationem huius temporis obſeruandam cognoſco, vt parum mihi omnino videar de his antea intellexiſſe. Vnde palam profiteor, vobiſq; qui aſſidetis præſentibus proteſtor, quia hoc obſeruare tempus Paſchæ cum vniuerſa mea gente perpetuò volo, & hanc accipere debere tonſuram, quam plenam eſſe ra-

tionis audiuimus, omnes qui in meo regno ſunt clericos decerno. Nec mora quę dixerat regia autoritate perfecit. Statim namque iuſſu publico mittebantur ad tranſcribendum, diſcendum, obſeruandum per vniuerſas Pictorum prouincias circuli Paſchæ decennouenales, obliteratis per omnia erroneis octoginta & quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam miniſtri altaris ac monachi. Et quaſi nouo ſe diſcipulatui beatiſſimi Apoſtolorum principis Petri ſubditam eiusq́ue tutandam patrocinio gens correcta gaudebat.

VT HIIENSES MONACHI cum ſubiectis ſibi monaſterijs canonicum, prædicante Ecgberto, celebrare Paſcha cœperint.

CAPVT XXIIII.

NEc multo pòſt illi quoque qui inſulā Hij incolebant monachi Scoticæ nationis, cum his quæ ſibi erāt ſubdita monaſterijs ad ritum Paſchæ ac tonſuræ canonicum, Domino procurante, perducti ſunt. Siquidem anno ab incarnatione domini ſeptingenteſimo ſexto, decimo quo Oſredo occiſo Coenredus gubernacula regni Nordan Humbrorum

brorum ſuſcepit: cùm veniſſet ad eos de Hybernia Deo amabilis & cum omni honorificentia nominandus pater ac ſacerdos Egbertus (cuius ſuperius memoriam ſæpius fecimus) honorificè ab eis & multo cum gaudio ſuſceptus eſt. Qui quoniam & doctor ſuauiſſimus, & eorũ quæ agenda docebat erat executor deuotiſſimus, libenter auditus ab vniuerſis, immutauit pijs ac ſedulis exhortationibus inueteratam illam traditionẽ parentum eorum, de quibus Apoſtolicum illũ licet proferre ſermonem: Quod æmulationẽ Dei habebant, ſed non ſecundum ſcientiam. Catholicoque illos atq; Apoſtolico more celebrationẽ (vt diximus) præcipuæ ſolẽnitatis ſub figura coronæ perpetuæ agere perdocuit Quod mira diuinæ conſtat factum diſpenſatione pietatis, vt quoniam gens illa, quæ nouerat ſcientiam diuinæ cognitionis, libenter ac ſine inuidia populis Anglorum communicare curauit: ipſa quoque poſtmodum per gentem Anglorum in eis, quam minus habuerat, ad perfectam viuendi normam perueniret. Sicut è contra Britones, qui nolebant Anglis eam quam habebãt fidei Chriſtianæ notitiam pandere, credentibus iam populis Anglorũ & in regula fidei Catholicæ

Digitized by Google

per omnia inſtructis, ipſi ad huc inueterati & claudicantes à ſemitis ſuis, & capita fieri ſine corona prætendunt, & ſolennia Chriſti ſine Eccleſię Chriſti ſocietate venerantur. Suſceperunt autem Hijenſes monachi docente Ecgberto ritus viuendi Catholicos, ſub Abbate Duumchado poſt annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gẽtis Anglorum Aidanum miſerant antiſtitẽ. Manſit autem vir Domini Ecgbertus annos tredecim in præfata inſula, quam ipſe velut noua quadam relucente gratia Eccleſiaſticæ ſocietatis & pacis Chriſto conſecrauerat. Annoque incarnationis dominicæ ſeptingẽteſimo viceſimo octauo, quo Paſcha dominicum octauo Kalẽdarum Maiarũ die celebrabatur, cùm miſſarum ſolennia in memoriã eiuſdem dominicę reſurrectionis celebraſſet, eodem die & ipſe migrauit ad Dominũ, ac gaudium ſummæ feſtiuitatis, quod cum fratribus quos ad vnitatis gratiam conuerterat inchoauit, cum Domino & Apoſtolis cæteriſq; cœli ciuibus compleuit, imò idipſum celebrare ſine fine non deſinit. Mira autem diuinæ diſpenſatio prouiſionis erat, quòd venerabilis vir non ſolum in Paſcha tranſiuit de hoc mundo ad patrem, verùm etiam cùm eo die Paſcha

celebra-

celebraretur, quo nunquam prius in eis locis celebrari ſolebat. Gaudebant ergo fratres de cognitione certa & Catholica temporis Paſchalis, lętabantur de patrocinio pergentis ad Dominum patris, per quem fuerant correcti. Gratulabatur ille quòd eatenus in carne ſeruatus eſt, donec illum in Paſcha diem ſuos auditores, quem ſemper antea vitabant, ſuſcipere ac ſecum agere videret. Sicque certus de illorum correctione reuerendiſſimus pater exultauit, vt videret diem Domini, vidit, & gauiſus eſt.

QVIS SIT IN PRÆSENTI ſtatus gentis Anglorum vel Britanniæ totius, cum recapitulatione chronica totius operis.

CAPVT XXIIII.

ANno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo quinto (qui erat annus ſeptimus Oſrici regis Nordā Hūbrorū qui Conredo ſucceſſerat) Victredus fili⁹ Egberti rex Cātuariorū defunctus eſt, nono die Kalendarum Maiarū: & regni quod per triginta quattuor & ſemis annos tenebat filios tres Edilbertum, Eadbertum, & Aldricum reliquit hæredes. Anno poſt quem proximo Tobias Rhofenſis Eccleſiæ

præſul defunctus eſt, vir (vt ſuprà meminimus) doctiſſimus. Erat enim diſcipulus beatę memorię magiſtrorū Theodori Archiepiſcopi & Abbatis Adriani, vnde (vt dictum eſt) cùm eruditione literarum vel Eccleſiaſticarum vel generalium, ita Græcam quoque cum Latina didicit linguam, vt tam notas & familiares ſibi eas quàm natiuitatis ſuæ loquelam haberet. Sepultus verò eſt in porticu ſancti Pauli Apoſtoli, quam intro Eccleſiam ſancti Andreæ ſibijpſi in locum ſepulchri fecerat. Poſt quem Epiſcopatus officium Alduulf Bertvvaldo Archiepiſcopo conſecrante ſuſcepit. Anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo viceſimo nono apparuerunt cometæ duæ circa ſolē, multum intuentib. terrorem incutiētes. Vna quippe ſolem præcedebat mane Oriētem, altera veſperè ſequebatur Occidentē, quaſi Orienti ſimul & Occidenti diræ cladis præſagæ: vel certè vna diei altera noctis præcurrebat exortum, vt vtroque tempore mala mortalibus imminere ſignarent. Portabant autem facem ignis contra aquilonem quaſi ad accendendū accēſuem. Apparebantque menſe Ianuario, & duabus fermè ſeptimanis permanebant. Quo tempore grauiſſima Sarracenorum lues Gallias

miſera

miſera cæde vaſtabat, & ipſi non multo poſt in eadem prouincia dignas ſuę perfidiæ poenas luebant. Quo anno ſanctus vir Domini Ecgbertus, vt ſuprà commemorauimus, ipſo die Paſchæ migrauit ad Dominum: & mox peracto Paſcha, hoc eſt, ſeptimo Iduum Maiarū die Oſric rex Nordan Humbrorum vita deceſſit, cùm ipſe regni, quod vndecim annis gubernabat, ſucceſſorem fore Ceolvvlfum decreuiſſet, fratrem illius qui ante ſe regnauerat Coenredi regis. Cuius regni & principia & proceſſus tot ac tantis redundauêre rerum aduerſantium motibus, vt quid de his ſcribi debeat, quemúe habitura ſint finem ſingula necdum ſciri valeat. Anno dominicæ incarnationis ſeptingenteſimo triceſimo primo Bertvvaldus Archiepiſcopus longa cōſumptus ætate defunctus eſt, die quinto Iduū Ianuariarū, qui ſedit annos triginta ſeptē, mēſes ſex, dies quatuordecim. Pro quo anno eodē factus eſt Archiepiſcopus vocabulo Tacuine de prouincia Merciorū, cùm fuiſſet presbyter in monaſterio quod vocatur Bruidum. Conſecratus eſt autem in Dorouernenſi ciuitate à viris venerabilibus Daniele Ventano & Ingualdo Londonienſi & Alduino Lucidfeldenſi &

Digitized by Google

Alduulſo Rhofenſi antiſtitib. die decima Iunij menſis dominica, vir religione & prudentia inſignis, ſacris quoque literis nobiliter inſtructus. Itaque in pręſenti Eccleſijs Cantuariorum Tacuine & Alduulfus Epiſcopi præſunt. Porrò prouinciæ Orientalium Saxonum Ingualdus Epiſcopus, prouinciæ Orientalium Anglorum Eadbertus & Hadulacus Epiſcopi, prouinciæ Occidentalium Saxonum Daniel & Forthere Epiſcopi, prouincię Merciorū Alduinus Epiſcopus. Et eis populis qui vltra amnem Sabrinam ad Occidentem habitant Walſtodus Epiſcopus: Prouinciæ Huicciorum Wilfridus Epiſcopus, prouinciæ Lindisfarorum Cymbertus Epiſcopus præeſt, Epiſcopatus Vectæ inſulæ ad Danielē pertinet Epiſcopum Ventæ ciuitatis. Prouincia Auſtralium Saxonū iam aliquot annis abſq; Epiſcopo manens miniſterium ſibi Epiſcopale ab Occidentalium Saxonum antiſtite quærit. Et hæ omnes prouinciæ cæteræque auſtrales ad confinium vſque Humbre fluminis cum ſuis quoq; regibus Merciorum regi Edilbaldo ſubiectæ ſunt. At verò prouinciæ Nordan Humbrorum, cui rex Ceoluuf præeſt, quatuor nunc Epiſcopi præſulatum tenent: Wilfridus in Eboracenſi

Eccleſia, Edilvvaldus in Lindisfaronenſi Eccleſia, Acca in Haguſtaldenſi Eccleclesia, Pecthelmus in ea quæ Candida caſa vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in ſedem pontificatus addita, ipſum primum habet antiſtitem. Pictorum quoque natio tempore hoc & fœdus pacis cũ gente habet Anglorum, & Catholicæ pacis & veritatis cum vniuerſali Eccleſia particeps exiſtere gaudet. Scotti qui Britanniam incolunt ſuis contenti finibus, nihil contra gentem Anglorum inſidiarum moliuntur aut fraudium. Britones quamuis & maxima ex parte domeſtico ſibi odio gentem Anglorum, & totius Catholicæ Eccleſiæ ſtatutum Paſcha, minus rectè moribusque improbis impugnent, tamen & diuina ſibi & humana prorſus reſiſtente virtute in neutro cupitũ poſſunt obtinere propoſitum. Quippe qui quamuis ex parte ſui ſint iuris, nonnulla tamen ex parte Anglorum ſunt ſeruitio mancipati. Et arridente pace ac ſerenitate temporum, plures in gente Nordan Humbrorũ tam nobiles quàm priuati, ſe ſuoſque liberos depoſitis armis ſatagunt magis accepta tonſura monaſterialibus aſſcribere votis, quàm bellicis exercere ſtudijs. Quæ res quem ſit habitura finem poſterior

ætas videbit. Hic eſt in præſentiarũ vniuerſæ ſtatus Britanniæ, anno aduentus Anglorũ in Britanniam circiter ducenteſimo octogeſimoquiuto, dominicæ autem incarnationis anno ſeptingenteſimo triceſimo primo. In cuius regno perpetuo exultet terra, & congratulante in fide eius Britannia, lætentur inſulæ multæ & confiteantur memoriæ ſanctitatis eius.

* * *

EPITO-

Digitized by Google

EPITOME SIVE BREVIARVM TOTIVS PRAECEDENTIS HISTORIAE ANGLORVM PER eundem venerabilem Bedam Anglo-ſaxonem, cum auctario cuiuſdam alterius.

VErum ea quę temporũ diſtinctione latius digeſta ſunt, ob memoriã conſeruandam breuiter recapitulari placuit.

Anno igitur ante incarnationem dominicam ſexageſimo Caius Iulius Cæſar primus Romanorum Britanniam bello pulſauit, & vicit, nec tamen ibi potuit regnum obtinere.

Anno ab incarnatione Domini quadrageſimo ſexto Claudius ſecundus Romanorũ Britannias adiens, plurimam inſulæ partem in deditionem recepit, & Orchadas quoque inſulas Romano adiecit imperio.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo

ſimo ſexageſimo ſeptimo Eleutherius Romæ præſul factus quindecim annos Eccleſiam glorioſiſſimè rexit, cui literas Rex Britanniæ Lucius mittens, vt Chriſtianus efficeretur petijt & impetrauit.

Anno ab incarnatione Domini centeſimo octogeſimo nono Seuerus imperator factus decē & ſeptem annis regnauit, qui Britanniam vallo à mari vſque ad mare præcinxit.

Anno trecenteſimo octogeſimo primo Maximus in Britannia creatus imperator, in Galliam tranſijt, & Gratianū interfecit.

Anno quadringenteſimo nono Roma à Gotthis fracta eſt, ex quo tempore Romani in Britannia regnare ceſſarunt.

Anno quadringenteſimo triceſimo Palladius ad Scottos in Chriſtum credentes à Cœleſtino Papa primus mittitur Epiſcopus.

Anno quadringenteſimo nono Martinus cū Valentiniano imperium ſuſcipiens, ſeptem annis tenuit. Quorū tempore Angli à Britonibus accerſiti, Britanniam adierunt.

Anno quingenteſimo viceſimo octauo eclipſis ſolis facta eſt decimo quarto Kalendarum Martiarum ab hora prima vſque ad tertiam.

Anno

Anno quingenteſimo quadrageſimo eclipſis ſolis facta eſt duodecimo Kalendas Iulij, & apparuerunt ſtellæ penè hora dimidia ab hora diei tertia.

Anno quingenteſimo quadrageſimo ſeptimo Ida regnare cœpit, à quo regalis Nordan Humbrorũ proſapia originem tenet, & duodecim annis in regno permanſit.

Anno quingenteſimo ſexageſimo quinto Columba presbyter de Scottia venit Britanniam ad docendos Pictos, & in inſula Hij monaſterium fecit.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſexto Gregorius Papa miſit Britanniam Auguſtinum cũ monachis, qui verbum Dei genti Anglorum euangelizarent.

Anno quingenteſimo nonageſimo ſeptimo venere Britanniam præfati doctores, qui fuit annus plus minus centeſimus quinquageſimus aduentus Anglorum in Britanniam.

Anno ſexcenteſimo primo miſit Papa Gregorius pallium Britanniam Auguſtino Epiſcopo iam facto, & plures verbi miniſtros cũ quibus & Paulinum.

Anno ſexcenteſimo tertio pugnatum eſt Addeglaſtane.

Anno ſexcenteſimo quarto Orientales Saxones fidem Chriſti perceperunt

ſub

ſub Rege Geberto & antiſtite Mellito.

Anno ſexcenteſimo quinto Gregorius Papa obijt.

Anno ſexcēteſimo decimo ſexto Edilbertus Rex Cantuariorū defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſecundo Paulinus à Iuſto Archiepiſcopo ordinatur genti Nordan Humbrorum antiſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſexto Eanfleda filia Eduini Regis baptizata eſt cum duodecim in ſabbato Pentecoſtes.

Anno ſexcenteſimo viceſimo ſeptimo Eduinus Rex baptizatus eſt cū ſua gente in Paſcha.

Anno ſexcenteſimo triceſimo tertio Eduino Rege perempto Paulinus Cantiam redijt.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo Eadbaldus Rex Cantuariorum obijt.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo ſecundo Oſvvaldus Rex occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo quadrageſimo quarto Paulinus quondam Eboraci, ſed nunc Rhofenſis ciuitatis Epiſcopus migrauit ad Dominum.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo primo Oſvvine Rex occiſus, & Aidan Epiſcopus defunctus eſt.

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo tertio Middrlangli ſub principe Penda fidei myſterijs ſunt imbuti. Anno

Anno ſexcenteſimo quinquageſimo quinto perijt Penda, & Mercij facti ſunt Chriſtiani.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo quarto eclipſis ſolis facta Earcombertus Rex Cantuariorum defunctus & Colmanus cum ſuis ad Scottos reuerſus eſt, & peſtilētia venit. Et Ceadda ac Wilfridus Nordan Humbrorum ordinantur Epiſcopi.

Anno ſexcenteſimo ſexageſimo octauo Theodorus ordinatur Epiſcopus.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo Oſvvi Rex Nordan Humbrorum obijt.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo tertio, Ecgbertus Rex Cantuariorum obijt. Et ſynodus facta eſt ad Herudforda præſente Ecgfrido Rege, præſidente verò Theodoro Archiepiſcopo, vtilima decem capitulorum.

Anno ſexcētesimo ſeptuageſimo quinto Vulfhere Rex Merciorum poſtquam ſeptendecim annis regnauerat defunctus, Edilredo fratri reliquit imperium.

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto Edilredus vaſtauit Cantiam.

Anno ſexcēteſimo ſeptuageſimo octauo cometa apparuit, Wilfridus Epiſcopus à ſede ſua pulſus eſt ab Ecgfrido Rege, & pro eo Boſa, Eata & Eadhedus conſecrati antiſtites.

Anno

Anno ſexcenteſimo ſeptuageſimo nono Elfuuini occiſus eſt.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo facta ex ſynodus in campo Hedfelda de fide Catholica præſidente Archiepiſcopo Theodoro, in quo adfuit & Ioannes Abbas Romanus, quo anno Hilda Abbatiſſa in Streneshale obijt.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo quinto Ecgfridus Rex Nordan Humbrorum occiſus eſt.

Anno eodem Lotheri Rex Cantuariorum obijt.

Anno ſexcenteſimo octogeſimo octauo Ceadualla Rex Occidentalium Saxonum Romam de Britannia pergit.

Anno ſexcẽteſimo nonageſimo Theodorus Archiepiſcopus obijt.

Anno ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo Oſtrida Regina à ſuis, id eſt, Merciorum primatibus interempta eſt.

Anno ſexcẽteſimo nonageſimo octauo Berthredus dux Regius Nordan Humbrorum à Pictis interfectus eſt.

Anno ſeptingenteſimo quarto Edilredus poſtquam triginta & vnum annos genti Merciorũ præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit.

Anno ſeptingenteſimo quinto Aldfridus Rex Nordan Humbrorũ defunctus eſt.

Anno

Anno ſeptingenteſimo nono Conredus Rex Merciorũ poſtquam ſex annos regnauit, Romam pergit.

Anno ſeptingẽteſimo vndecimo Berthfridus præfectus cum Pictis pugnauit.

Anno ſeptingenteſimo decimoſexto Oſredus Rex Nordan Humbrorum interfectus eſt. Et Rex Merciorum Ceolredus defunctus eſt. Et vir Domini Ecgbertus Hijenſes monachos ad Catholicum Paſcha, & Eccleſiaſticam correxit tonſuram.

Anno ſeptingẽteſimo viceſimo quinto Wichtredus rex Cantuariorum obijt.

Anno ſeptingenteſimo viceſimo nono cometæ apparuerunt, ſanctus Ecgbertus tranſijt, Oſrichus mortuus eſt.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo primo Berthvvaldus Archiepiſcopus obijt.

Anno eodem Tarvvini conſecratus eſt Archiepiſcopus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo ſecundo Ecgbertus pro Wilfrido Eboraci Epiſcopus factus, Cymbertus Epiſcopus Lindisfarorum obijt.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo tertio eclipſis facta eſt ſolis decimo octauo Kalendas Septembris circa horam diei tertiam, ita vt penè totus orbis ſolis quaſi ni-

ſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe coopertus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo tertio Tarvvini Archiepiſcopus, accepto ab Apoſtolica autoritate pallio, ordinauit Alvvich & Sigfridum Epiſcopos.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo quarto luna ſanguineo rubore perfuſa quaſi hora integra ſecunda Kalendarum Februariarũ circa gallicantum, dehinc nigredine ſubſequente ad lucem propriam reuerſa.

Anno ab incarnatione Chriſti ſeptingenteſimo triceſimo quarto Tarvvini Epiſcopus obijt.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo triceſimo quinto Nothelmus Archiepiſcopus ordinatur, & Ecgbertus Epiſcopus, accepto ab Apoſtolica ſede pallio, primus poſt Paulinũ in Archiepiſcopatũ confirmatus eſt, ordinauitque Fruidbertum & Fruidvvaldum Epiſcopos, & Beda presbyter obijt.

Anno ſeptingenteſimo triceſimo ſeptimo nimia ſiccitas terram fecit infœcundam, & Ceoluulfus ſua voluntate attonſus regnum Eadberto reliquit.

Anno ab incarnatione Chriſti ſeptingenteſimo triceſimo nono Edilhartus

Occidea-

Digitized by Google

Occidentalium Saxonum Rex obijt, & Nothelmus Archiepiſcopus.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingẽteſimo quadrageſimo Cudbertus pro Nothelmo conſecratus eſt. Edilvvaldus Rex Merciorum per impiam fraudem vaſtabat partem Nordan Humbrorum, eratq; Rex eorum Eadbertus occupatus cũ ſuo exercitu contra Pictos. Edilvvaldus quoque Epiſcopus obijt, & pro eo Convvulfus ordinatur antiſtes. Aruvvini & Eadbertus interempti.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo primo ſiccitas magna terram occupauit. Carolus Rex Francorum obijt, & pro eo filij Caroloman & Pipin regnum acceperunt.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo quinto Wilfridus Epiſcopus & Ingualdus Lundoniæ Epiſcopus migrauerunt ad Dominum.

Anno ſeptingenteſimo quadrageſimo ſeptimo Herefridus vir Dei obijt.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo Cudredus Rex Occidẽtalium Saxonum ſurrexit contra Edilvvaldũ Regem & Oenguſum. Theneorus atq; Eanredus obijt. Eadbertus campum Cyil cum alijs regionibus ſuo regno addidit.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſi-

Digitized by Google

mo ſexto, anno Regis Eadberti quinto Idus Ianuarias eclipſis ſolis facta eſt. Poſtea eodem anno & menſe, hoc eſt, nono Kalendarum Februarium, luna eclipſim pertulit horrendo & nigerrimo ſcuto.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo quarto Bonifacius qui & Winfridus Francorum Epiſcopus cũ quinquaginta tribus martyrio coronatus eſt, & pro eo Redgerus conſecratur Archiepiſcopus à Stephano Papa.

Anno ſeptingẽteſimo quinquageſimo ſeptimo Edilbaldus Rex Merciorum à ſuis tutoribus noctu morte fraudulenta miſerabiliter peremptus occubuit, Beonredus regnare cœpit, Cymvvulfus Rex Occidentalium Saxonum obijt. Eodem etiam anno Offa fugato Beonredo Merciorum regnum ſanguinolento quæſiuit gladio.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo octauo, Eadbertus Rex Nordan Humbroru m Dei amoris cauſa & cœleſtis patriæ, violentia accepta ſancti Petri tonſura, filio ſuo Oſvvulfo regnum reliquit.

Anno ſeptingenteſimo quinquageſimo nono Oſvvulfus à ſuis miniſtris facinoroſè occiſus eſt. Et Edilvvaldus anno co-

no eodem à ſua plebe electus, intrauit in regnum: cuius ſecundo anno magna tribulatio mortalitatis venit, & duob' fermè annis permanſit, populantibus duris ac diuerſis ægritudinibus, maximè tamen dyſenteriæ languore.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo primo Oengus Pictorum Rex obijt. Qui regni ſui principium vſque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex, & Oſvvini occiſus eſt.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo quinto Aluchredus Rex ſuſceptus eſt in regnum.

Anno ſeptingenteſimo ſexageſimo ſexto Ecgbertus Archiepiſcopus proſapia regali ditatus, ac diuina ſcientia imbutus, & Erithubertus verè fideles Epiſcopi ad Dominum migrauerunt.

HÆc de hiſtoria Eccleſiaſtica Britannorum, & maximè gentis Anglorum, prout vel ex literis antiquorum, vel ex traditione maiorū, vel ex mea ipſe cognitione ſcire potui, Domino adiuuante, digeſſi Beda Dei famulus & presbyter monaſterij beatorū Apoſtolorum Petri & Pauli, quod eſt ad Wirimudam & Ingiruum. Qui natus in territorio eiuſdem monaſterij, cum eſ-

ſem annorum ſeptem cura propinquorum datus ſum educandus reuerendiſſimo Abbati Benedicto ac deinde Ceolfrido, cunctumque ex eo tempus vitæ in eiuſdem monaſterij habitatione peragens, omnē meditandis ſcripturis operam dedi, atque inter obſeruantiam diſciplinæ regularis & quotidianam cantandi in Eccleſia curam ſemper aut diſcere, aut docere, aut ſcribere dulce habui. Decimo nono autem vitæ meæ anno diaconatum, triceſimo gradum presbyteratus, vtrumque per miniſterium reuerendiſſimi Epiſcopi Ioannis iubente Ceolfrido Abbate, ſuſcepi. Ex quo tempore accepti presbyteratus vſque ad annum ætatis meæ quinquageſimum nonum hæc in ſcripturam ſanctam meæ meorumque neceſſitati ex opuſculis venerabilium patrū breuiter annotare ſiue etiam ad formam ſenſus & interpretationis eorum ſuperadijcere curaui.

In principium Geneſis vſque ad natiuitatem Iſaac, & electionem Iſraëlis, & Iſmaëlis reprobationem libros tres.

De tabernaculo & vaſis eius ac veſtibus ſacerdotum libros tres.

Item in primā partem Samuëlis, id eſt, vſq; ad mortem Saulis libros quatuor.

De

De ædificatione templi allegoricæ expoſitionis, ſicut & cætera libros duos.
Item in Regum librũ triginta quæſtionum.
In Prouerbia Salomonis libros tres.
In Cantica canticorum libros ſex.
In Iſaiam, Danielem, duodecim Prophetas, & partem Ieremiæ, diſtinctiones capitulorum ex tractatu beati Ieronymi excerptas.
In Eſdram & Neemiam libros tres.
In Canticum Abacuch librum vnum.
In librum beati patris Tobiæ explanationis allegoricæ de Chriſto & Eccleſia librum vnum.
Item capitula lectionũ in pentateuchum Moyſi, Ioſue, Iudicum.
In libros Regum & verba dierum.
In librum beati patris Iob.
In parabolas, Eccleſiaſten, & Cantica canticorum.
In Iſaiam Prophetam.
In Eſdram quoque & Neemiam.
In Euangelium Marci libros quatuor.
In Euangelium Lucæ libros ſex.
Homiliarum Euangelij libros duos.
In Apoſtolum, quæcunque in opuſculis ſancti Auguſtini expoſita inueni, cuncta per ordinem tranſſcribere curaui.
In actus Apoſtolorum libros duos.

In epiſtolas ſeptem canonicas libros ſingulos.
In Apocalypſim S. Ioannis libros tres.
Item capitula lectionum in totũ nouum teſtamentum, excepto Euangelio.
Item librum Epiſtolarũ ad diuerſos videlicet. De ſex ætatibus ſeculi vna eſt. De manſionibus filiorum Iſraël, vna. De eo quod ait Iſaias. Et claudentur ibi in carcere, & poſt dies multos viſitabuntur, vna. De ratione biſexti, & de æquinoctio iuxta Anatholium, vna.
Item de hiſtorijs ſanctorum. Librum vitæ & paſſionis ſancti Fœlicis confeſſoris, de metrico Paulini opere, in proſam tranſtuli.
Librum vitæ & paſſionis ſancti Anaſtaſij, malè de Græco tranſlatum, & peius à quodam imperito emendatum, prout ad ſenſum correxi.
Vitam ſancti patris monachi ſimul & antiſtitis Cudberti, & prius heroico metro, & poſtmodum plano ſermone deſcripſi.
Hiſtoriam Abbatum monaſterij huius, in quo ſupernæ pietati deſeruire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, & Wertberti, in libellis duobus.
Hiſtoriam quoque Eccleſiaſticam gentis noſtræ, in quinque libros.
Martyrilogium de natalicijs ſanctorum marty-

martyrũ diebus, in quo omnes, quos inuenire potui, non ſolum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel ſub quo iudice mundũ vicerint, diligenter annotare ſtudui.

Librum Hymnorum diuerſo metro ſiue rhytmo.

Librum Epigrammatũ heroico metro ſiue elegiaco.

De natura rerum & de temporibus libros ſingulos

Item de temporibus librum vnum maiorem.

Librum etiam de orthographia alphabeti ordine diſtinctum.

Item librum de metrica arte & huic adiunctum alium.

De ſchematibus & tropis libellum, hoc eſt, de figuris modiſq; locutionum, quibus ſcriptura ſancta contexta eſt.

ORATIO BEDAE ad Christum.

TE deprecor bone IESV, vt cui propitius donaſti verba tuæ ſapientiæ vel ſcientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te omnis ſapientiæ fontem peruenire, & apparere ſemper ante faciem tuam, qui viuis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

EPITAPHIVM de eodem.

Beda Dei famulus monachorum nobile ſydus
Finibus è terra, profuit Eccleſia.
Soles iſte patrum ſcrutando per omnia ſenſum,
Eloquio viguit, plurima compoſuit.
Annos in hac vita ter duxit vita triginta,
Preſbyter officio, vtilis ingenio.
Iunij ſeptenis viduatus carne Kalendis,
Angligena Angelicam commeruit patriam.

Obijt anno ab incarnatione ſeptingenteſimo triceſimo quinto, ab obitu verò beati Gregorij Papæ centeſimo viceſimo ſeptimo.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

BEDA

Digitized by Google

BEDA AD Lectorem.

OMnes ad quos hęc hiſtoria peruenire poterit noſtræ nationis legentes ſiue audientes ſuppliciter precor, vt pro meis infirmitatib' & mentis & corporis apud ſupernam clementiam ſæpius interuenire meminerint: & in ſuis quique prouincijs hanc mihi ſuæ remunerationis vicem rependant, vt qui de ſingulis prouincijs ſiue locis ſublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curaui, apud omnes fructum piæ interceſſionis inueniam.

Vale.

Digitized by Google

INDEX IN ECCLESIASTICAM HISTORIAM ANGLORVM VENERABILIS BEDAE PER libros & capita digeſtus.

A.

ACca Epiſcopus. Lib. 5. Cap. 21.
Adamannus Deo multũ deuotus in orationibus & mira abſtinentia. Lib. 4. Cap. 25.
Adamannus Abbas prædicat Scottis Catholicum Paſcha, & librum ſcripſit de locis ſanctis. lib. 5. cap. 16.
Adrianus Ab. cooperator Theodori Archiepiſcopi. lib. 4. cap. 1. & 2. & 21.
Ædilvualdus Epiſcopus. lib. 5. cap. 1.
Æris tempeſtate ſuborta quid Ceadda Epiſcopus agere ſolet. lib. 4. cap. 3.
Agenda ſolenniter celebrantur per omne Sabbatum in altari B. Gregorij lib. 2. cap. 3.
Agilbertus Epiſcopus. lib. 3. cap. 7.
S. Aidani antiſtitis Lindisfarnenſis vita & miracula. lib. 3. cap. 3. 5. 14. 15. 16. & 17.
S. Albani & ſociorum paſſio. lib. 1. cap. 7.
Anglos angelicam habere faciem & tales
Angelo-

Angelorum decere in cœlis eſſe cohæredes S. Greg. lib. 2. cap. 1.

Apoſtolicam ſedem appellat S. VVilfridus. lib 5. cap. 20.

Aqua benedicta ſanat Ioannes Epiſcopus infirmum. lib 5. cap. 4.

Arriana veſania etiam Britanniam inficit. lib 1. cap. 8.

Auguſtinus cum pluribus monachis mittitur à Gregorio ad prædicandum Anglis. lib. 1. cap. 23.

Eoſdem epiſtola exhortatoria confortat. Ibidem.

Auguſtinus & ſocij eius fermè 40. Cantij prædicant licentia à Rege accepta. lib. 1. cap. 25.

Eorundem in Dorouernia Metropoli Regis, vita & doctrina. lib. 1. cap. 26.

Auguſtino mittuntur à Gregorio plures cooperatores & pallium. lib. 1. cap. 29.

S. Auguſtinus Dorouernenſis Epiſcopus Eccleſiam Saluatoris inſtaurat & monaſterium B. Petri facit. lib. 1. cap. 33.

Auguſtini obitus & Epitaphium. lib. 2. cap. 3.

B.

BAptizatur à Paulino Rex Eduinus cum multis alijs. lib. 2. cap. 14.

Baptiſteria in exordio naſcentis Ec-

cleſiæ apud Bernicios & Deicos non poterant ædificari. lib 2.cap.15.
Barbari paganis ſæuiores lib.2.cap.20.
Beda quæ ſcripſerit. In fine libri.
Beda ſcripſit librum de temporibus. lib. 3. cap. 17. & librum de geſtis s. Cudberti in præf.
Belli tempore precantes, & ſi arma non habeant, tamen aduerſus hoſtes ſuos pugnant. lib. 2. cap. 2.
Benedictionem cum xenijs, literis ſuis Papa mittit. lib. 2. cap. 10. & 11. & lib. 1. cap. 32.
Berecingenſe monaſterium miraculis claret. lib. 4.cap.7.& tribus ſeq.
Beretvvaldus Epiſcopus lib. 5. cap. 9.
Bibliothecam nobiliſſimam facit Acca Epiſcopus ex hiſtorijs ſiue paſſionibus ſanctorum & Eccleſiaſticis voluminibus. lib 5 cap.21.
Biſcop adoleſcens. lib. 5. cap.20.
Britanniæ ſitus lib. 1. cap. 1.
Britannia Romanis vſq; ad Iulium Cæſarem inacceſſa. lib. 1. cap. 2.
Britanni ſub Eleutherio Papa fidem ſuſceptam vſq; in tempora Diocletiani inuiolatam ſeruant. lib. 1. cap. 4.
Byrinus Epiſcopus. lib. 3. cap. 7.

Calix

C.

Calix aureus conſecratus ad miniſterium altaris. lib. 2.cap.vlt.
Canendi donum diuinitus cuidam conceſſum. lib. 4. cap. 24.
Cantionis Eccleſiæ magiſter Iacobus diaconus. lib. 2 cap. 20.
Cantores egregij Maban & Acca Epiſcopus. lib 5. cap. 21.
Cantandi in Eccleſia ſoni per omnes Anglorum Eccleſias diſcuntur. lib. 4. cap. 2.
Cantare omnes per ordinem in conuiuio nonnunquam lætitiæ cauſa decretum fuit in monaſterio ſanctæ Hildæ. lib. 4. cap. 24.
Carmina qualia ibidē ſint facta. eod. cap.
Ceadda Epiſcopus. lib. 3. cap. 28 lib. 4. cap. 2. & 3.
Ceadualla Rex Saxonum Romæ in Albis moritur. lib 5. cap. 7.
S. Ced Epiſcopus. lib. 3. cap. 22. & 23.
Ceolfridus Abbas lib. 5 cap. 22.
Coenredus & Offa Reges Romæ in habitu monachico moriuntur. lib. 5. cap. 20.
Colmanus Epiſcopus. lib. 3. cap. 26. lib. 4. cap. 4.
Columbanus Abbas. lib. 3. cap. 4.
Cometa apparet. lib. 4 cap. 12. lib. 5. c. vlt.
Conſuetudines optimæ eligendæ ab Auguſtino. lib. 1. cap 27. reſp. 3.

Conſuetudo Romanorum ſemper ab antiquioribus fuit poſt admixtionem propriæ cõiugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reuerenter abſtinere. lib. 1. cap. 27. reſp. 10.

Coronam gerit S. Petrus in memoriam paſſionis Dominicæ. lib. 5. cap. 25.

S. Crucis lignũ ab Oſvvaldo in bello erectũ multis claret miraculis. lib. 3. cap. 2.

S. Cudbertus. lib. 4. cap. 27. & quinq; ſequentibus.

Culpas ſuas aliquo modo agnoſcere vbi culpa non eſt, bonarum mentium eſt. lib. 1. cap. 27. reſp. 10.

D.

DAmnatio ſua cuidã reuelata. lib. 5. cap. 14. & 15.

Diocletiani & Maximiniani decima perſecutio omnibus anteactis diuturnior & immanior. lib. 1. cap. 6.

E.

EAdbertus Epiſcopus eleemoſynarum operatione inſignis. lib. 4. cap. 29. & 30.

Earconvvaldi Epiſcopi ſanctitas. lib. 4. cap. 6.

Eartongatha magnarum virtutum virgo. lib. 3. cap. 8.

Digitized by Google

Eata Abbas, poſt Epiſcopus. lib. 3. cap. 26.
Eccleſia B. Petri & Pauli dedicatur. lib. 2. cap. 3.
Eccleſiam Dei genitricis conſecrat Melitus. lib. 2. cap. 6.
Eccleſiæ Doroûernenſi dat Rex territoria & poſſeſſiones. lib. 2. cap. 3.
Eccleſia tota de robore, & arundine tecta. lib. 3. cap. 25.
Ecgfridus & Lotharius reges moriuntur. lib. 4. cap. 16.
Eclipſis ſolis. lib. 3. cap. 27.
S. Edelburus Abbatiſſa Brigenſis. lib. 3. cap. 8.
Edilberto regi literas et xenia mittit Gregorius Papa. lib. 1. cap. 31.
Edilburga Abbatiſſa in Beretingo. lib. 4. cap. 6. & 9.
S. Edildrida regina, virgo miraculis clara. lib. 4. cap. 19. & 20.
Eduinus Rex. lib. 2. cap. 9. 10. 12. & ſex ſequentibus.
S. Ecgbert. lib. 3. cap. 27. lib. 4. cap. 3. lib. 5. cap. 10. & 22.
Eleutherius Epiſcopus. lib. 3. cap. 7.
Elfleda filia regis Oſvvi. lib. 3. cap. 24.
Epiſcopus Epiſcopatum mutat. lib. 2. cap. 7. lib. 3. cap. 14.
Epiſcopũ vnũ duobus populis præfici cogebat paucitas ſacerdotum. lib. 3. cap. 21.

Digitized by Google

Epiſcopi Roffenſis Eccleſia depauperata pro Putta Guilhelmus & pro eo Geburundus conſecrantur.lib.4. cap.12.
Epiſcopus ſolus ordinare Epiſcopum ſine Epiſcopis non poteſt.lib.1.cap.27.reſp 8.
Epiſtola Bonifacij Papæ.lib. 2.cap.8.10 & 11.Ceolfridi abbatis.lib.5.ca.22.Gregorij Papæ.lib.1. cap.23.24.28. & 4.ſeq. Honorij Papæ.lib.2.cap.17.& 18.Ioannis Papæ lib 2.cap.19.Laurētij Archiepiſcopi lib.2.cap.4. Vitaliani Papæ lib. 3.cap 29.
Euchariſtiam panem nitidum vocāt idololatræ. lib. 2.cap 5.
Euualdorum martyrium.lib.5.cap.11.
Excommunicat Epiſcopus Comitem: & Regem cum eo epulantem punit. lib. 3. cap.22.

F.

FAna deſtructis idolis aqua benedicta aſpergantur.Greg.lib.1.cap 30.
Fœlix Epiſcopus.lib 2. cap.15.
Fratres germani duas ſorores cōiuges habere poſſunt.lib.1.cap.27 reſp.5.
Furſeus monaſterij conditor virginibus & ſanctitate claret.lib.3.cap.19.
Furtum de Eccleſia qui puniendum. lib.1. cap.27.reſp.4.

Contra

Contra furtum de rebus Eccleſiæ, Epiſcopi, vel reliquorum ordinum decretum ſtatuit rex Edelberthus. lib 2 cap. 5.

Frondibus contexta componitur Eccleſia ad diem reſurrectionis Dominicæ lib. 1. cap. 20.

Frugum copiam apud Britones ſequitur luxuria, & hanc continuò peſtilentia ac gentis exterminium. lib. 1. cap. 14. & 15.

G.

GEneratione quota fideles cum propinquis coniugio copulari poſſint. lib. 1. cap. 27. reſp. 6.

Gentilem nullum cogendum eſſe ad Chriſtianiſmum. lib. 1. cap. 26.

S. Germanus cum Lupo Britannias nauigans, primum maris, ac deinde Pelagianorum tempeſtatem ſedauit. lib. 1. cap. 17.

Eiuſdem miracula. lib. 1. cap. 18. & tribus ſeq

S. Germanus cum Seuero reuertitur ad Britanniam vt renaſcentem hæreſim extirpet. lib. 1. cap. 21.

Gildas hiſtoricus citatur. lib 1. cap. 22.

S. Gregorij Papæ obitus, vita, libri, & pietas. lib. 2. cap. 1.

Digitized by Google

INDEX.

H.

HEddi ſanctus Epiſcopus. li.5.cap.19.
Heuualdorum martyrium. lib. 5. cap.11.
Hildæ Abbatiſſæ vita & obitus. lib. 4. cap. 23.
Hiſtoriam Anglorum quibus maximè authoribus Beda didicerit in præfatione.
Hiſtoriæ lex eſt ſimpliciter colligere quæ fama vulgantur. In fine præfationis.
Humilitatis exemplum in Rege Oſvvino cum eſſet ab Epiſcopo ob equum regium pauperi datum reprehenſus. lib. 3. cap.14.
Hyberniæ deſcriptio.lib.1.cap.1.

I.

IArumannus Epiſcopus.lib.3.cap. vlt.
Ieiunium quarta & ſexta ſabbati vſq; ad horam nonam.lib.3.cap.5.
Ieiunandi conſuetudinem vnde contraxerit Adamannus lib.4.cap.25.
Interrogationes S. Auguſtini cum reſponſione B.Gregorij lib.1.cap.27.
Ioannis Epiſcopi miracula.lib.5.cap. 2. & quatuor ſeq.
Ioannes cantor Sedis Apoſtolicæ. lib. 4. cap.18.

Iræ

Digitized by Google

Ira contra vitium laudabilis eſt. l.1. cap. 27. reſp.10.

Iulianus de Campania, quem amiſſi Epiſcopatus temperans cupido exagitabat cooperator Pelagij. lib.1. cap.10.

Iuſtus Epiſcopus. lib.1. cap.29. lib.2. cap.3. & 5. & 18.

L.

LAurentius Auguſtini ſucceſſor. lib.2. cap.4. cur efflagelletur à S. Petro. lib.2. cap.6.

Locus Dominicæ natiuitatis paſſionis & reſurrectionis deſcribitur per Adamanum. lib.5. cap.17 item aſcenſionis & ſepulchra Patriarcharum. cap. ſeq.

Lucius Britannorum Rex per Eleutherium Papam Chriſtianus fieri cupit, & fit. lib.1. cap.4.

M.

S. Mellitus Epiſcopus. lib.1. cap.29. & 30. lib.2 cap.3. & quatuor ſeq.

Menſtrua patiens à lege viro ſuo miſceri prohibetur. lib.1. cap.27. reſp.10.

De menſtruis plura. Ibidem.

Miracula magna faciēs Auguſtinus, mouetur à Gregorio ne ſe præſumptione eleuet. lib.1. cap.31.

Miſſarū celebratione Immæ captiui vincula

cula ſemper ſunt ſoluta lib. 4. cap. 22.
Mulier prægnans baptizari poteſt. lib. 1. cap. 27. reſp. 10.
Mulier enixa poſt quot dies debeat intrare Eccleſiam. Ibidem.

N.

S. Ninia Epiſcopus lib. 3. cap. 4.
S. Nutriendi ſunt filij à matribus. lib. 1. cap. 27. reſp. 10.

O.

S. Oſuualdus Chriſtianiſſimus Rex. lib. 2. cap. vlt. lib 3 cap. 1. 6. 9. & 4. ſeq. lib. 4. cap. 14.
Oſuuini regis humilitas. lib. 3. cap. 14.
Oſuui rex multa dat ad conſtruendũ monaſteria. lib. 3. cap. 14.
Oſuuinus monachus. lib. 4. cap. 3.

P.

Palladius ad Scottos à Celeſtino primo mittitur Epiſcopus. lib. 1. cap. 13.
Pantheon fit Eccleſia S. Dei genitricis & omniũ martyrum Chriſti. lib. 2. cap. 4.
Paſcha qui obſeruandum. lib. 2. cap. 19.
De Paſcha hæreſis. Ibidem.
Paſchalis obſeruantia controuerſia. lib. 3. cap. 25.

Paſcha

Paſcha Catholicum recipiunt Scotti.lib.3. cap.16.

S.*Paulinus Epiſcopus.lib.2.cap.9.14.16. 17.& 10 obitus eius lib.3.cap.14.*

Pelagius Brito venena ſua perfidiæ longè lateq; diſperſit contra ſuperna gratiæ auxilium.lib.1.cap.10.

Phlebotomia in luna quarta periculoſa. lib.5.cap.3.

Piſcandi peritiam docet S. VVilfridus Saxones.lib.4.cap.13.

Pollutio nocturna quatenus impediat aut nõ impediat à perceptione Corporis Domini.lib.1.cap.27 reſp.11.

Pœnitentia ad extremum non differenda. lib.5.cap.13.14.& 15.

Proſperi verſus de perfidia Pelagÿ & Iuliani.lib.1.cap.10.

Pulueres ex ſepulchro Ceaddæ ſanant iumenta & homines.lib 4.cap.3.

Putta Epiſcopus peritus modulandi more Romano.lib.4.cap.2.

Q.

Q*Vatuor portiones bonorum Eccleſiæ.lib.1.cap.27 reſp.1.*

R.

R*Edualdus rex Chriſto ſeruit & dÿs. lib.2.cap.15.*

Reli-

Digitized by Google

Religionis, id eſt, clericorum & monachorũ habitus in magna veneratione. lib. 5.cap.26.

S.

SEbbi Rex monachus ſanctus. lib. 4. cap 11.

Sepulchrum Chriſti & Patriarcharũ deſcribitur ab Adamanno.lib.5 cap.17. & 18.

Seruum ſeruorum ſe vocat Laurentius Archiepiſcopus.lib.2.cap.4.

Sigberti religioſi regis vita & mors. lib. 3. cap.18.

Suitbertus lib.5.cap 12.

Supplicant Domino more ſuo Auguſtinus & ſocij, crucem argenteam & imaginem Domini Saluatoris depictam ferentes, letaniasq́ canentes pro ſua & eorum ad quos venerant, ſalute æterna. lib.1.cap.25.

Synodus in Herudford ſub Theodoro. lib. 4.cap.5.

Synodus in Hedtfeld ſub eodem. lib. 4. cap 11.

Synodum Epiſcoporũ Italiæ de vita monachorum & quiete ordinaturus cogit Bonifacius Papa lib.2.cap.4.

Synodus ſub Martino 105. Epiſcoporum, quando celebrata lib.4.cap.17.& 18.

Synodus ſub Agathone.lib.5.cap.20.

S.Theo-

Digitized by Google

INDEX.

T.

S. Theodorus Archiepiſcopus. lib. 4. cap.1.& 2 obitus.lib.5 cap.8.
Tonſura quæ ſit ſequenda.lib. 5.cap. 22.
Traditio quæ ſit ſequenda cœleſti ſigno inſinuari obſeruat Auguſtinus & obtinet.lib.2.cap 2.
Traiectenſis Epiſcopus S. VVilbrordus.lib. 5.cap.12.
Traiectum olim VViltenburg. Ibidem.
Tuda Epiſcopus.lib 3.cap 26.

V.

VEcta inſula Chriſtianos ſuſcipit. li. 4 cap.16.
Vicbertus.lib.5.cap 10.
Vinfridus ab Epiſcopatu deponitur. lib. 4. cap.6.
Viſio miranda Driethelmi de pœnis futuri ſeculi lib.5.cap.13.
Viſiones aliæ lib 5.cap.14.& 15.
Viſio Adamanni.lib.4 cap.25.
Viſio miranda VVilfridi.lib.5.cap.20.
Vota S. Ecgbert ne peſte moriatur. lib. 3. cap. 27.
S. VVilbrordus Epiſcopus in Freſia prædicat.lib.5.cap.12.
S.VVilfridus.lib 3.cap.28 lib 4.cap.12.& 13.eius vita & obitus.lib.5.cap.20.

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google